

ОНОРЕ ДЪО БАЛЗАК МОДЕСТ МИНЪОН

Част 0 от „Човешка комедия“

Превод от френски: Росица Ташева, 1983

chitanka.info

МОДЕСТ МИНЬОН^[0]

НА ЕДНА ПОЛЯКИНЯ: Дъщеря на поробена земя, ангел в любовта, демон във фантазията, доверлива като дете и опитна като старец, с мъжки ум и женско сърце, великан в надеждата, майка в скръбта и поет в мечтите; на теб, Красотата, посвещавам това творение, в което са втъкани любовта и фантазията ти, доверието и опита ти, скръбта, надеждата и мечтите ти, при все че не така блестящо, както скритата в душата ти поезия. Оживи ли лицето ти, изразът на тази поезия е за твоя почитател това, което са за учения буквите на някой забравен език.

Оноре дьо Балзак

ПЪРВА ГЛАВА

МИШЕЛОВКА

В началото на месец октомври 1829 година нотариусът господин Симон Бабилас Латурнел се изкачваше от Хавър към Енгувил, под ръка със сина си и придружен от жена си, до която крачеше като истински паж главният писар на кантората, гърбавият Жан Бюча.

Когато четиримата герои, поне двама от които извървяваха всяка вечер същия маршрут, стигнаха до мястото, където шосето се завърта около себе си като пътищата, наричани от италианците *корнизи*, нотариусът се огледа, за да се увери, че никой не може да го чуе от терасите, разположени зад и пред тях, и заговори полугласно от прекалена предпазливост.

— Екзюпер — каза той на сина си, — опитай се да изпълниш умно един малък номер, без да му търсиш смисъла. Ако все пак го отгатнеш, заповядвам ти да го хвърлиш във водите на оня Стикс^[1], който всеки нотариус и всеки човек, посветил се на съдийството, трябва да носи в себе си, що се отнася до чуждите тайни. След като поднесеш своите уважения и почитания на госпожа Миньон и на госпожица Миньон, на господин и госпожа Дюме, на господин Гобенхайм, ако е в Колибата, и след като отново настане тишина, господин Дюме ще те отведе в един ъгъл. Докато той ти говори, ще поглеждаш с любопитство към госпожица Модест (позволявам ти). Моят достоен приятел ще те помоли да излезеш да се поразходиш и да се върнеш забързан след около час, към девет часа. Направи се на задъхан и му кажи на ухото хем тихо, хем така, че да те чуе госпожица Модест: „Младият човек идва!“

На другия ден Екзюпер заминаваше за Париж да следва право. Именно поради това скорошно отпътуване Латурнел се реши да предложи на Дюме съучастничеството на сина си във важния заговор, който се криеше зад това поръчение.

— Да не би да подозирате госпожица Модест в любовна интрига? — плахо попита Бюча, обръщайки се към своята

покровителка.

— Шт, Бюча — отговори госпожа Латурнел и хвана под ръка съпруга си.

Дъщеря на съдебен секретар, госпожа Латурнел се смята в правото си да твърди, че произхожда от висшите съдебни кръгове. Подобна претенция е вече достатъчна, за да ни обясни защо тази жена с лице, покрито с червени жилки, се старае да бъде тържествена като съда, чиито присъди нечетливо изписва господин баща ѝ. Тя смърка тютюн, стои вдървено като кол, важничи и наподобява същинска мумия, съживена за момент с галваничен ток. Опитва се да придаде аристократично звучене на резкия си глас, но не успява, така както не успява да прикрие своята необразованост. Обществената ѝ полза изглежда неоспорима, ако съдим по отрупаните с цветя шапчици, които носи, по високите като кули прически, които си прави, и по роклите, които си избира. Къде ли щяха да продават стоката си търговците, ако не съществуваха жени като госпожа Латурнел?

Кусурите на тази достойна, във висша степен милосърдна и благочестива жена биха могли вероятно да останат почти незабелязани. Но природата, която понякога се шегува, като пуска по света подобни комични създания, я бе надарила с ръст на пръв барабанчик, та по-добре да се виждат измишльотините на провинциалния ѝ мозък. Тя никога не е излизала от Хавър, вярва в непогрешимостта на Хавър, купува всичко от Хавър, шие си дрехите в Хавър. Смята се за нормандка до мозъка на костите си, благоговее пред баща си и обожава мъжа си.

Дребният Латурнел има дързостта да се ожени за това момиче — и успя дори да се сдобие със син от него, — когато то беше на 33 години, възраст не особено подходяща за бракосъчетание. Тъй като той можеше да получи навсякъде другаде шестдесетте хиляди франка зестра, дадени му от съдебния секретар, хората приписаха необикновената му неустрашимост на желанието да избегне нашествието на Минотавъра^[2], от което със собствени сили трудно би се предпазил, ако бе имал неблагоприятното да си вземе белята с млада и хубава жена. Нотариусът чисто и просто бе признал големите качества на госпожица Агнес (тя се казваше Агнес) и бе забелязал колко преходна е всъщност красотата на една жена за съпруга ѝ.

Колкото до безличния младеж, когото съдебният секретар кръсти с нормандското си име, госпожа Латурнел още не можеше да се начуди, че е станала майка на тридесет и пет години и седем месеца и ако се наложеше и сега би откърмила сина си — само тази хипербола може да даде представа за безумните ѝ майчински чувства.

— Колко е хубав синът ми! — казваше тя на младата си приятелка Модест, като ѝ го показваше без всякаква задна мисъл, когато отиваха на черква и хубавият ѝ Екзюпер вървеше пред тях.

— Прилича на вас — отговаряше Модест с тона, с който би казала: „Ама че лошо време!“

Описанието на тази второстепенна героиня става оправдано, ако кажем, че от около три години госпожа Латурнел беше компаньонка на девойката, на която нотариусът и приятелят му Дюме искаха да поставят една от клопките, наречени във „Физиология на брака“^[3] *мишеловки*.

Що се отнася до Латурнел, представете си един дребен човечец, толкова хитър, колкото позволява чистата му порядъчна душа, един човек, когото всеки чужденец би взел за мошеник, съдейки по странното му изражение, с което Хавър бе свикнал. Чувствителното зрение принуждаваше достойния нотариус да носи зелени очила, за да предпазва вечно зачервените си очи. Извивката на веждите му, украсени с доста рядък мъх, надвишаваше с около един пръст кафявите рамки на очилата, така че в известен смисъл се образуваха два кръга. Ако все още не сте забелязвали върху физиономията на случаен минувач какво впечатление правят тези две окръжности, разположени една в друга и отделени от празно пространство, трудно ще си представите доколко може да ви заинтригува подобно лице. Особено когато то е бледо и изпито и завършва с остра брадичка, като лицето на Мефистофел, което художниците възпроизвеждат върху котешките маски. Именно на него прилича Бабилас Латурнел. Над свирепите зелени очила се издига лис череп, който изглежда особено лукав, тъй като изпод перуката, явно надарена със способността да се движи и винаги поставена накриво на челото, недискретно се подават бели коси. Като видите този почтен нормандец, облечен в черно като бръмбар, кацнал на двете си тънки като топлийки крачка, и като знаете, че той е най-честният човек на света, напразно ще търсите причината за тези физиономични контрасти.

Жан Бюча беше изоставено незаконно дете, отгледано от съдебния секретар Лаброс и дъщеря му. Благодарение на старанието си бе станал главен писар, живееше и се хранеше у своя покровител, който му даваше деветстотин франка заплата. Бюча, който сякаш нямаше възраст и беше почти джудже, бе превърнал Модест в идол, за който би дал живота си. Това клето създание, чиито очи, притиснати от дебели клепачи, приличаха на пушечни дула, с лице, белязано от едра шарка и сплескано от ситно къдравата му коса, създание, което не знаеше къде да дене огромните си лапи, живееше под съжалителните погледи на околните от седемгодишна възраст — не е ли това достатъчно, за да си обясним неговия характер? Мълчалив, вгълбен, примерен, набожен, той пътуваше из огромните пространства на страната, позната от Нежната карта^[4] като Безнадеждна любов, из възвишените и неплодни степи на Желанието. Модест бе нарекла чудатия главен писар тайнственото джудже.^[5] Този прякор накара Бюча да прочете романа на Уолтър Скот и да каже на девойката: „Ще приемете ли за деня на Опасността една роза от вашето тайнствено джудже?“ Модест изведнъж запрати душата на своя обожател в колибата ѝ от кал с един от ония страшни погледи, които девойките хвърлят на мъжете, когато не ги харесват. Самият Бюча се наричаше *канцеларски плъх*, без да знае, че този израз е измислен много преди него. Но и той като подарката си никога не беше излизал от Хавър.

Може би е нужно заради тези, които не познават Хавър, да кажем няколко думи за него, като обясним къде отиваха Латурнелови, пък и очевидно закрепостения към това семейство главен писар.

[0] „Модест Миньон“, един от дългите романи на Балзак, е замислен и осъществен в учудващо кратък срок. Идеята е на госпожа Ханска, която през март 1844 г. му изпраща плана на една повест. Балзак незабавно се залавя за работа, щастлив да „сътрудничи“ с тази, която обича. Без да я назовава, той ѝ посвещава романа, публикуван в подлистник на вестник „Журнал де деба“ от 4 април до 21 юли 1844 г. Заглавието в подлистника, както и в последвалото самостоятелно издание, е „Модест Миньон, или Тримата влюбени“. В 1845 г.

произведението влиза в състава на „Сцени от личния живот“ (т. IV на „Човешка комедия“) под окончателното си заглавие. ↑

[1] *Стикс* (мит.) — река в Ада, чиито води имали магически свойства. В нея бил потопен Ахил, за да стане неуязвим. Когато полагали клетва, боговете произнасяли името Стикс, което било гаранция, че клетвата няма да бъде престъпена. В този смисъл го употребява Балзак. ↑

[2] *Минотавър* (мит.) — чудовище, живяло в лабиринта на цар Минос на остров Крит. Във „Физиология на брака“ Балзак шеговито нарича любовника Минотавър. ↑

[3] „*Физиология на брака*“ — цикъл от „Човешка комедия“. Тук Балзак прави реклама на собственото си произведение. ↑

[4] *Нежната карта* — карта на така наречената Нежна страна (страна на любовта, на нежните чувства), измислена от Мадлен дьо Скюдери (1607–1701), френска писателка, авторка на романите „Романът на Артамен, или Кир Велики“ и „Клелия“. Скюдери е една от най-характерните представителки на т.нар. „прециозна“ литература, която употребявала специален евфемистичен речник. ↑

[5] *Тайнственото джудже* — става дума за романа на Уолтър Скот „Черното джудже“, с чийто герой Модест сравнява Бюча. ↑

ВТОРА ГЛАВА

СКИЦА НА ЕНГУВИЛ

Енгувил е това за Хавър, което е Монмартр за Париж — висок хълм, в чието подножие се простира градът, с тази разлика, че морето и Сена заобикалят и града, и хълма, че Хавър по принуда е опасан от тесни укрепления и че най-после устието на реката, пристанището, заливите имат съвсем друг вид, твърде различен от този на петдесетте хиляди парижки къщи. В подножието на Монмартр океан от плоски керемиди излага на показ застиналите си сини вълни, а в Енгувил на човек му се струва, че вижда подвижни покриви, развълнувани от вятъра. Възвишението, което от Руан до морето следва течението на реката, като оставя между себе си и водата едно пространство не много обширно, но затова пък необикновено живописно със своите градове, проломи, долини и ливади, придаде огромна стойност на Енгувил още през 1816 година, когато започна разцветът на Хавър.

Енгувилската община стана истински Отъой^[1], Вил Д'Авре^[2]. Монморанси^[3] за търговците, които си построиха амфитеатрално разположени вили, за да дишат морския въздух, примесен с благоуханието на цветята от пищните им градини. Тук тези дръзки спекуланти си почиват от умората, натрупана зад гишетата, и от атмосферата, царяща в къщите им, застроени нагъсто, без простор, често и без двор, причината за което е и увеличаването на населението на Хавър, и непреклонната линия на укрепленията му, и разширяването на пристанищните заливи. Наистина, колко е тъжно в центъра на Хавър и колко е радостно в Енгувил! Покрай брега се вие като змия предградието Гравил, поникнало като гъба по закона на общественото развитие и станало днес по-внушително от Хавър.

На билото на Енгувил има само една улица. Затова къщите, обърнати към Сена, имат огромно предимство пред тези от другата страна на пътя, на които скриват гледката и които тъкмо затова се изправят на пръсти като правостоящи зрители, за да надникнат през

покривите. Впрочем и тук, като навсякъде, човек зависи от много неща. Няколкото къщи, разположени на върха, заемат преимуществено положение или пък имат изглед, който задължава съседа да строи само до определена височина. Освен това своенравната скала е издълбана от пътища, които правят хълма достъпен и през чиито просеки от някои имения се вижда или градът, или реката, или морето. Без да е съвсем отвесен, хълмът доста стръмно се спуска надолу.

От края на улицата, която се вие на върха, се забелязват проломите с няколко селца в тях — Сент-Адрес и още две-три Сен-, както и заливчетата, в които бучи Океанът. Тази почти пустинна част на Енгувил контрастира рязко с хубавите вили с изглед към долината на Сена. Може би поривите на вятъра карат хората да се страхуват за насажденията си? Или пък търговците се плашат от разходите, необходими за тези стръмни терени? Така или иначе, голият и изровен от пороите бряг на запад от Енгувил — дрипав бедняк, застанал до напарфюмиран и разкошно облечен богаташ, предизвиква крайно учудване у туриста на борда на минаващия параход.

[1] *Отъой* — някога село, сега район на Париж. В Отъой са живели Боало през XVII в. и братя Гонкур през XIX в. ↑

[2] *Вил д'Авре* — в този град е живял художникът Коро и самият Балзак. ↑

[3] *Монморанси* — В Монморанси е живял Русо от 1756 до 1762 г. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

КОЛИБАТА

През 1829 година една от последните къщи откъм морето, която днес сигурно се намира в центъра на Енгувил, се наричаше и може би още се нарича *Колибата*.

Отначало това бе портиерска къщичка с градинка отпред. Собственикът на вилата — къща с парк, градини, птичарник, оранжерия, поляни, — комуто принадлежеше и тази къщичка, има прищявката да ѝ придаде вид, достоен за великолепието на жилището му, и я преустрои по подобие на английските котиджи. Той отдели котиджа от цветната си морава и от терасата на вилата с ниска каменна ограда, покрай която посади жив плет, за да я скрие. Зад котиджа — наричан *Колибата* въпреки всичките му усилия — се простират зеленчуковите и овощните градини. *Колибата*, в която не се отглеждат крави, нито има мандра, е отделена от пътя само с един стобор, чиито колци не се виждат изпод буйната зеленина на живия плет. Къщата от другата страна на пътя по принуда е оградена с подобен стобор и жив плет, за да не закрива изгледа на *Колибата* към *Хавър*. Въпросната къщичка направо отчайваше собственика на вилата, господин *Вилкен*. И ето защо.

Създателят на това имение, всяка частица на което енергично свидетелствуваше, че тук са вложени милиони, се бе разпоредил паркът му да стига чак до полето, та градинарите да не му се мотаят из краката, както казваше той. Веднъж преустроена, *Колибата* можеше да бъде обитавана само от някой негов приятел. Този именно предишен собственик, господин *Миньон*, обичаше много касиера си — нашият разказ ще докаже, че и *Дюме* му отвръщаше със същото — и затова му предложи това жилище. *Дюме* беше по формалностите и накара шефа си да сключат договор, с който наемаше *Колибата* за дванадесет години срещу триста франка наем. Господин *Миньон* подписа охотно и каза: „Драги ми *Дюме*, имаш ли ум? Та ти се задължаваш да живееш у нас дванадесет години.“

По силата на обстоятелства, за които ще разкажем по-късно, имението на господин Миньон, най-богатия търговец в Хавър, бе продадено на съперника му Вилкен. Радостен, че се е докопал до знаменитата вила Миньон, купувачът забрави да изиска отменянето на договора. За да не провали продажбата, Дюме би подписал всичко, което Вилкен му поиска. Но щом продажбата бе извършена, той започна да държи на договора си като на лично отмъщение. Мотаеше се из краката на Вилкен и на семейство Вилкен, наблюдаваше Вилкен, пречеше на Вилкен, превърна се в конската муха на Вилкен. Поглеждайки сутрин от прозореца си, Вилкен изпитваше остро раздражение при вида на това архитектурно бижу, на тази Колиба, която струваше шестдесет хиляди франка и блестеше на слънцето като рубин. Сравнението не е много преувеличено!

Архитектът е изградил котиджа от тухли с най-хубавия червен цвят, свързани с бели фуги. Прозорците са боядисани в яркозелено, а останалата дървения — в жълто-кафяво. Покривът е издаден с няколко стъпки напред. Хубава галерия обикаля първия етаж, а по средата на фасадата се откроява стъклената клетка на верандата. Партерът се състои от прекрасна гостна и трапезария, разделени от площадката на дървено стълбище, чиято форма и украса се отличават с елегантна простота. Кухнята е до трапезарията, а към гостната има кабинет, който по това време се използваше като спалня от господин и госпожа Дюме. На първия етаж архитектът е предвидил две големи стаи, всяка от тях снабдена с тоалетна, на които верандата служи за гостна. Погоре, под покрива, подобен на две подпрени една на друга карти, се намират две слугински стаи — достатъчно просторни мансарди, осветени от кръгли прозорчета.

Дребнавият Вилкен издигна зид откъм зеленчуковите и овощните градини. След това отмъщение няколкото квадратни метра площ, които се падат на Колибата по договор, заприличаха на парижка градина. Пристройките, изградени и боядисани така, че да подхождат на Колибата, са прилепени до оградата на съседното имение. Вътрешността на това очарователно жилище е в хармония с външния му вид. Подът на гостната е покрит с паркет от твърдо дърво, а стените — с чудесна боя, имитираща китайски лак. Върху черен фон, обточен със злато, сияят шарени птици, неподобни зелени гъсталаци, фантастични китайски рисунки. Трапезарията е изцяло облицована с

ламперия от резбовано северно дърво като хубавите руски колиби. Малкото антре, образувано от площадката на стълбището, и стените на самото стълбище са боядисани с цвят на старо дърво и са украсени с готически орнаменти. Спалните са покрити с тапети от персийска басма и се отличават със скъпо струваща простота. Кабинетът, в който тогава спяха касиерът и жена му, е целият в дърво, с гипсов таван като корабна каюта. Тези приумици, достойни за богат корабовладелец, обясняват яростта на Вилкен. Нещастният купувач искаше да настани в котиджа зет си и дъщеря си. Дюме знаеше за тези му планове и това пък ще ни обясни бретонския инат, който прояви по-късно.

В Колибата се влиза през неголяма желязна решетеста врата, с няколко пръста по-висока от стобора и живия плет. Широка, колкото разкошната морава, градинката беше по това време пълна с цветя: рози, гергини, с най-прекрасните, най-редките творения на оранжерийната флора. Защото — и това също опечаляваше Вилкен — малката изящна оранжерия, оранжерията-бян, наречена оранжерия на Госпожата, принадлежи на Колибата и отделя вила Вилкен или, ако щете, я съединява с котиджа, Дюме намираше разтуха от касиерските си занимания в поддържането на оранжерията, чиито екзотични произведения бяха едно от удоволствията на Модест. Някога бiliarдната зала на Вилкен, която представляваше нещо като галерия, се свързваше с оранжерията посредством огромен кулообразен птичарник. Но след издигането на зида, който го лиши от изгледа към овощните градини, Дюме зазида вътрешната врата.

— Зид за зид! — каза той.

— Големи зидари сте вие с Дюме! — подкачаха търговците Вилкен.

И всеки ден на борсата те поздравяваха обзетия от завист спекулант с някоя нова шега.

През 1827 година Вилкен предложи на Дюме шест хиляди франка заплата и десет хиляди франка обезщетение за прекратяване на договора. Дюме отказа, въпреки че имаше само хиляда екю у Гобенхайм, бивш служител на шефа му. Имайте предвид, че Дюме е бретонец, присаден от съдбата в Нормандия. Можете да си представите омразата, която изпитваше към наемателите на Колибата нормандецът Вилкен със своите три милиона! Какво оскърбление на млионерското достойнство е да покажеш на богатите безсилието на

златото! Вилкен, чието отчаяние го бе направило за посмешище на цял Хавър, наскоро бе предложил една красива къща на Дюме, който отново отказа. Хавър започваше да се безпокои от това упорство, причината за което за много хора се свеждаше до следното: „Дюме е бретонец.“ Самият касиер смяташе, че госпожа Миньон и особено госпожица Миньон щяха да бъдат зле настанени където и да е другаде.

Неговите два идола живееха в храм, достоен за тях. Те разполагаха поне с тази разкошна сламена колиба, в която детронираните крале биха могли да запазят царствеността на обстановката, декора, който често липсва на хората, паднали отвисоко.

Читателят едва ли ще съжалява, че предварително се е запознал с жилището и с обичайната компания на Модест, защото на нейната възраст хората и нещата въздействуват върху бъдещето точно толкова, колкото и характерът, стига, разбира се, вече да не са оставили върху този характер някои неизличими следи.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

СЦЕНА ОТ СЕМЕЙНИЯ ЖИВОТ

По начина, по който Латурнелови влязоха в Колибата, дори външен човек би познал, че я посещават всяка вечер.

— Вече сте тук, шефе? — каза нотариусът, забелязвайки в гостната Гобенхайм, млад хавърски banker, роднина на Гобенхайм-Келер, собственика на голямата bankerска къща в Париж.

Млад човек с безкръвно лице, Гобенхайм бе един от тези чернооки блондини, в чийто неподвижен поглед има нещо омагьосващо. Пестелив в думите, както и в живота, той се обличаше в черно, беше слаб като охтичав, но иначе беше кокалест, и посещаваше семейството на бившия си шеф и къщата на касиера му не толкова от привързаност, колкото от пресметливост: там се играеше вист на по две су фиша, не се изискваше да си официално облечен, можеше да се пие и само подсладена вода и нямаше нужда да се отвърща със същата любезност.

Тази привидна всеотдайност към семейство Миньон караше хората да смятат, че Гобенхайм е човек с голямо сърце, така че той можеше да не посещава висшето общество на Хавър и си спестяваше ненужните разходи, които биха нарушили реда в домакинството му. Новопокръстен във вярата на златния телец, той си лягаше всяка вечер в десет и половина и ставаше в пет часа сутринта. И най-после, тъй като бе сигурен в дискретността и на Латурнел, и на Бюча, Гобенхайм анализираше пред тях по-трънливите си сделки, ползуваше се от безплатните консултации на нотариуса и откриваше какво вярно има в градските клюки. Този още неопитен лапнизлато (изразът е на Бюча) принадлежеше към веществата, наричани в химията абсорбиращи. След катастрофата, сполетяла къщата Миньон, където семейство Келер го бе изпратило да изучава висшата морска търговия, никой в Колибата не го бе помолил за каквото и да било, не му бе възложил дори и най-простата поръчка, тъй като отговорът му бе предварително известен. Младежът гледаше Модест, както би разглеждал евтина литография.

„Той е едно от буталата на огромната машина, наречена Търговия“ — казваше за него клетият Бюча, чиято интелигентност проличаваше именно от подобни срамежливо изречени думи.

Четиримата Латурнел поздравиха с най-почтително уважение една стара дама, облечена в черно кадифе, която не стана от креслото си, тъй като имаше перде и на двете очи.

Госпожа Миньон може да бъде описана с едно-единствено изречение. Тя привличаше погледите със святото си лице на майка, чийто безупречен живот е предизвикателство към Съдбата и мишена на стрелите ѝ и която принадлежи към многобройното племе на Ниобите^[1]. Русата ѝ, добре накъдрена и добре подредена перука подходдаше на студеното ѝ бяло лице, а то пък напомняше лицата на бургместерските жени на Мирвелт^[2]. Старателно поддържаният тоалет, велурените обувки, дантелената якичка, правилно поставеният шал, всичко свидетелствуваше за грижите на Модест за майка ѝ.

Когато в хубавата гостна настана тишината, за която бе споменал нотариусът, погледите на всички бяха за момент привлечени от Модест, която седеше до майка си и ѝ бродираше шалче. Дори за някой съвсем незаинтересован човек любопитството, прикрито зад баналните въпроси, които си задават всички хора, отишли на гости, даже и когато се виждат всеки ден, би издало домашния заговор, замислян срещу девойката. Но Гобенхайм беше повече от незаинтересован. Без да забележи каквото и да е, той запали свещите на масата за игра.

Поведението на Дюме изглеждаше ужасяващо и за Бюча, и за Латурнелови, и особено за госпожа Дюме, която знаеше, че мъжът ѝ е способен да застреля като бясно куче любовника на Модест.

След вечеря Дюме бе отишъл да се поразходи, придружен от две чудесни пиренейски овчарки, които подозираше в измяна и които бе оставил у един бивш изполичар на господин Миньон. След това, няколко мига преди пристигането на Латурнелови, той беше измъкнал пистолетите изпод възглавницата си и ги беше поставил на камината тайно от Модест.

Девойката не обърна никакво внимание на тези най-малкото странни приготовления.

При все че е нисък, набит и сипаничав и че говори тихо, сякаш се вслушва в думите си, бретонецът, бивш гвардейски поручик, е решителен и хладнокръвен и тези качества са така добре изписани на

лицето му, че в продължение на двадесет години никой в армията не си бе позволил да се пошегува с него. Невъзмутимите му малки сини очи приличат на две късчета стомана. Маниерите му, изражението на лицето му, говорът му, стойката му, всичко у него добре приляга на късото му име Дюме. Силата му е добре известна и му позволява да не се страхува от никакво нападение. Способен да убие човек с юмручен удар, той бе извършил този подвиг в Бауцен, когато бе изостанал от дружината си и невъоръжен, се бе сблъскал с един саксонец.

В момента на нашия разказ твърдото и спокойно лице на този човек бе придобило възвишено-трагично изражение. Пребледнелите му устни се свиваха в гърч, овладяван само благодарение на бретонската му енергия. Всички видяха леката пот, вероятно студена, която овлажни челото му. Нотариусът знаеше, че от всичко това може да произлезе драма, която да свърши в съда. И наистина, станеше ли дума за Модест Миньон, за касиера се разиграваше игра, в която той бе заложил чест, вяра и чувства, по-важни от всякакви обществени задръжки и породени от един от онези договори, при които в случай на нещастие единственият съдия е горе на небето. Повечето от драмите са в представите, които си създаваме за нещата. Събитията, които ни изглеждат драматични, са само сюжети, превръщани от душата ни в трагедия или в комедия, според характера ни.

Натоварени да наблюдават Модест, госпожа Латурнел и госпожа Дюме се държаха малко изкуствено и гласовете им леко трепереха, но обвиняемата не забеляза нищо, толкова изглеждаше погълната от ръкоделието си. Модест полагаше всеки бод със съвършенство, способно да отчае всяка любителка на бродериите. По лицето ѝ се четеше цялото удоволствие, което изпитваше, завършвайки листеца на някое цвете.

Седнало между господарката си и Гобенхайм, джуджето едва съдържаше сълзите си и се питаше как да стигне до Модест, за да ѝ пошепне на ухото две предупредителни думи. С дяволската си съобразителност на богомолка госпожа Латурнел бе застанала пред госпожа Миньон и по този начин бе изолирала Модест.

Сляпата госпожа Миньон седеше мълчалива, по-бледа от обикновено и очевидно знаеше на какво изпитание ще бъде подложена дъщеря ѝ. Може би сега вече тя не одобряваше тази хитрост, въпреки

че я намираще за необходима. Оттам идваше мълчанието ѝ. Тайно в себе си тя страдеше.

Екзюпер, пружинката на капана, нямаше представа за пиесата, в която случаят му бе отредил роля.

Гобенхайм пък, такъв си му беше характерът, показваше безгрижие, равно на безгрижието на Модест.

За посветения зрител този контраст между пълното неведение на едните и тревожното внимание на другите би бил поразяващ. Днес повече от всякога писателите си служат с подобни ефекти и това е тяхно право. Защото природата си позволява открай време да бъде по-силна от тях. Както ще видите в нашия случай, обществената природа, която е природа в природата, си доставяше удоволствието да направи историята по-интересна от романа, така както буйните планински потоци рисуват фантастични картини, забранени за художниците, и правят чудеса в подреждането и извайването на камъните за голямо удивление на скулптори и архитекти.

[1] *Ниоба* (мит.) — дъщеря на Тантал и съпруга на Амфион, цар на Тива. Имала от него седем синове и седем дъщери. Ниоба се гордеела с децата си и отказала да принесе жертва на Латона, която имала само две деца — Аполон и Артемида. За да отмъстят за обидената си майка, те убиват със стрели децата на Ниоба. Оцелява само една дъщеря, бъдещата майка на Нестор, а самата Ниоба се вкаменява от скръб. ↑

[2] *Мирвелт, Михаил ван* (1567–1641) — холандски художник портретист. Отличава се със сдържаност в композицията, скромни колорит, сухо предаване на чертите на лицето и на дрехите. ↑

ПЕТА ГЛАВА

ПОРТРЕТ ОТ НАТУРА

Беше осем часът. През този сезон и по това време на деня дрезгавината хвърля последните си светлини. Тази вечер по небето нямаше нито едно облаче, свежият въздух галеше земята, цветята ухаеха, пясъкът скърцаше под стъпките на неколцината минувачи, които се прибираха от разходка. Морето беше бляскаво като огледало. Вятърът бе толкова слаб, че пламъците на свещите върху масата за игра не помръдваха, въпреки че прозорците бяха открехнати.

Гостната, вечерният час, жилището — какъв фон за портрета на тази девойка, изучавана от присъстващите с дълбокото внимание на художник, изправен лице с лице пред Маргарита Дони, славата на двореца Пити.^[1] Дали Модест, това цвете, затворено като цветето на Катул^[2], заслужаваше всички тези предпазни мерки? Вече познавате клетката, ето и птичката.

Двадесетгодишна, стройна, изящна като сирените, които английските художници рисуват в албумите за девойки, Модест, както някога и майка ѝ, притежава онова мило качество, което във Франция зле разбираме, наричайки го *сантименталност*, но което у германките е намерилата външен израз поезия на сърцето. У глупачките то се превръща в глезотия, а у интеллигентните девойки — в божествени маниери. Косите на Модест са с цвят на бледо злато и именно затова тя принадлежи към този тип жени, които наричат, сигурно в памет на Ева, небесни блондинки. Атлазената им кожа прилича на обхващащ плътта копринен тапет, който потръпва или разцъфтява под ледения дъх или под слънчевия лъч на погледа, като кара ръката да ревнува окото. Под косите ѝ, леки като пера на марабу и накъдрени по английската мода, челото ѝ е сякаш очертано с пергел, толкова чисто изваяни са линиите му. Дискретно и спокойно до безстрастност, то все пак сияе от мисъл. Човек едва ли би могъл да намери друго толкова гладко, така прозрачночисто и с такива перлени отблясъци чело. Очите са сиво-

сини, бистри като очите на дете, и изразяват едновременно хитрост и невинност. Те са в пълна хармония с дъгата на веждите, едва загатната, сякаш изписана с тънка четка, като на лицата в китайските картини. Душевното чистосърдечие е подчертано още повече около очите и на слепоочията, където под седефената кожа прозират сини нишки — предимство на подобен деликатен тен. Овалът на лицето е като на мадоните на Рафаело. Скулите имат девствения мек цвят на бенгалска роза. Върху тях хвърлят сянка, примесена със светлина, дългите мигли на прозрачните клепачи. Шията, в този миг приведена, е крехка, млечнобяла и има изплъзващите се контури, които обича Леонардо да Винчи. Няколкото лунички, прилични на изкуствените бенки, модерни през осемнадесети век, показват, че Модест наистина е дъщеря на земята, а не някое от онези създания, за които бленуваше „ангелската школа“ в Италия. Устните са едновременно фини и пълни, подигравателни и чувствени. Талията е гъвкава, без да е тънка, и не се плаши от майчинството като талиите на девойките, които търсят успеха в болезнения натиск на корсета. Бархетът, банелите, ширитите изчистват, а не създават кръшните линии на тапи елегантност, сравнима с елегантността на полюшвана от вятъра топола. Перленосива рокля с черешовочервени ширити, с ниска талия, целомъдрено очертава бюста и покрива още слабичките рамене. Над нагръдника се виждат само първите заоблености, свързващи шията с раменете.

При вида на това ефирно и същевременно умно лице, на което изящният, строго изрязан гръцки нос с розови ноздри придаваше нещо неопределимо земно; в което царствената поезия на почти мистичното чело бе, кажи-речи, опровергана от чувствената уста, а в дълбочините на зениците простодушието съжителствуваше с присмех, породен от висока начетеност; при вида на това лице страничният наблюдател би помислил, че в тази девойка с тънък и жив слух, реагиращ на всеки шум, с обоняние, чувствително за мириса на синьото цвете на Идеала, сигурно се води борба между поетичните изгреви и делничните тегоби, между Фантазията и Действителността. Модест беше любознателна и свенлива девойка, осъзнала съдбата си и изпълнена с целомъдрие. Тя бе по-скоро испанската Дева, отколкото Девата на Рафаело.

Тя вдигна глава, когато Дюме каза на Екзюпер:

— Елате тук, млади момко!

Като ги видя да приказват в един ъгъл на гостната, тя помисли, че Дюме дава на младежа някаква поръчка за Париж. Учудена от мълчанието на приятелите си, тя ги изгледа и възкликна с най-естествен вид, показвайки зелената маса, която високата госпожа Латурнел наричаше *олтара*:

— Няма ли да играете?

— Да играем наистина — подхвана Дюме, който току-що бе отпратил младия Екзюпер.

— Седни там, Бюча — каза госпожа Латурнел и постави главния писар на срещуположния край на масата, далеч от госпожа Миньон и дъщеря ѝ.

— А ти ела тук — каза Дюме на жена си, заповядвайки ѝ да седи близо до него.

Госпожа Дюме, дребна американка на тридесет и шест години, крадешком избърса сълзите си. Тя обожаваше Модест и беше сигурна, че скоро ще настъпи катастрофа.

— Не сте много весели тази вечер — каза Модест.

— Играем — отговори Гобенхайм, подреждайки картите си.

Цялата тази сцена би била още по-интересна, ако обясним в какво положение се намираше Дюме спрямо Модест. Сбитостта на нашия разказ го прави може би малко суховат, но то е, защото искаме да завършим по-бързо този епизод, а за това е необходимо да уточним причината, която лежи в основата на всяка драма.

[1] *Пити* — флорентински род, съперничил на рода Медичи. В замъка Пити, построен по проект на архитекта Брунелески (1440), се намира знаменитата галерия Пити с картини от XV до XVIII в. ↑

[2] *Катул*, *Гай Валерий* (87–54 пр.н.е.) — римски поет, представител на александрийската поезия. Негов шедьовър са стиховете му, вдъхновени от страстта му към Лесбия (поетично име на Клодия). ↑

ШЕСТА ГЛАВА

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ СЦЕНАТА

Дюме (Ан Франсоа Бернар), роден във Ван, през 1799 година отиде да воюва в италианската армия. Баща му, доста некадърен адвокат, беше председател на революционен съд и се отличаваше с такава енергия, че след девети термидор загина на ешафода. Тогава във Франция стана непоносимо за сина му. След като майка му умря от скръб, Ан продаде всичко, което притежаваше, и замина за Италия. По това време бе двадесет и две годишен и нашите армии се предаваха. В окръга Вар той срещна един млад човек, тръгнал да търси слава, движен от сходни подбуди и от убеждението, че бойното поле е по-малко опасно от Прованса.

Шарл Миньон бе последната издънка от рода, на когото Париж дължи улицата и хотела, построен от кардинал Миньон. Баща му бе един хитрец, който пожела да спаси от ноктите на революцията хубавото си имение Басти в Конта. Като всички страхливци от онова време граф Дьо Ла Басти, превърнал се в гражданина Миньон, реши, че е по-здравословно да реже чужди глави, отколкото да позволи да отрежат неговата собствена. На девети термидор този самозван терорист изчезна и бе включен и списъка на емигрантите. Графското имение Басти бе продадено. Конусообразните кули на опозорения замък бяха разрушени. Накрая гражданинът Миньон бе открит в Оранж и заклан заедно с жена си и децата си, с изключение на Шарл Миньон, когото бе изпратил да му търси убежище в областта От-Алп.

Поразен от ужасните новини, Шарл реши да изчака по спокойни времена в една долина на прохода Мон-Женевр. Той живя там до 1799 година с няколкото луидора, получени от баща му на тръгване. Двадесет и три годишен, без друго богатство освен представителната си външност и южняшката хубост, която е прекрасна в завършения си вид и чийто тип е Антиной, знаменитият любимец на Адриан^[1], Шарл реши да изпробва върху червения килим на Войната провансалската си дързост, която сметна за призвание, както впрочем толкова други преди

него. Бретонеца той срещна в гарнизона в Ница. Двамата пехотинци се сприятелиха и поради сходните си съдби, и поради противоположните си характери. Те пиха от една чаша, делиха едно парче сухар и посрещнаха мира, който последва битката при Маренго, като унтерофицери.

Когато войната започна отново, Шарл Миньон успя да премине в кавалерията и загуби от поглед другаря си. През 1812 година последният Миньон дьо Ла Басти беше офицер от Почетния легион и майор от кавалерийски полк и се надяваше да си възвърне титлата граф и да бъде произведен полковник от императора. Пленен от русите, той бе изпратен в Сибир заедно с много други войници. По пътя позна в лицето на един беден поручик Ан Дюме, без ордени, смел, но нещастен като един милион други пешаци с вълнени еполети — човешката канава, върху която Наполеон нарисува картината на Империята. В Сибир, за да убие времето, подполковникът научи бретонеца на счетоводство и краснопис, тъй като татко Сцевола^[2] бе сметнал за ненужно да му даде образование. Шарл намери в своя първи спътник едно от тези редки сърца, пред които човек може да излее всичките си скърби и да сподели всичките си радости.

Синът на Прованса най-после бе срещнал случая, на който попадат всички хубави младежи.

През 1804 година, във Франкфурт на Майн, в него се влюби до обожание Бетина Валенрод, единствена дъщеря на banker, и той се ожени за нея с голям ентузиазъм, толкова повече, че тя бе богата, че беше една от красавиците на града и че самият той бе тогава само поручик и нямаше друго богатство освен извънредно проблематичното бъдеще на военните от ония времена.

Старият Валенрод, изпаднал немски барон (банката е винаги баронеса), беше очарован, когато разбра, че хубавият поручик е единственият представител на рода Миньон дьо Ла Басти и одобри страстта на русата Бетина, която бе позирала на един художник (имаше тогава един художник във Франкфурт) за идеалната фигура на Германия. Валенрод нарече предварително бъдещите си внуци графове Дьо Ла Басти-Валенрод и внесе във френските банки необходимата сума, за да осигури на дъщеря си тридесет хиляди франка рента. Тази зестра не беше голяма и почти не се отрази на касата му. Вследствие на водената от нея политика, свойствена на всяка задлъжняла държава,

Империята рядко плащаше шестмесечните ренти. Затова Шарл доста се стресна от това вложение, тъй като, за разлика от немския барон, той не вярваше толкова в имперския орел. Явлението вяра или възхита — която е само една преходна вяра, трудно съжителствува със самия идол. Механикът се бои от машината, от която пътникът се възхищава, а офицерите бяха в известна степен машинистите на Наполеоновия локомотив, ако не и самите му възглица. Барон Дьо Валенрод-Туцал-Бартепшилд обеща тогава да се притече на помощ на семейството.

Шарл обичаше Бетина толкова, колкото и тя него, което никак не е малко. А когато един провансалец се разпали, той подчинява всичко на чувството си. Пък и как да не обожава човек тази блондинка, излязла от картина на Албрехт Дюрер, с ангелски характер и със състояние, регистрирано във Франкфурт?

Шарл имаше четири деца, от които, по времето, когато изплакваше мъката си пред бретонца, бяха останали само две дъщери. Дюме обикна двете момичета, без да ги познава, по силата на тази симпатия, така добре предадена от Шарле^[3], която прави от войника баща на всички деца. По-голямата, Бетина-Каролин, бе родена през 1805 година, а другата, Мари-Модест — през 1808.

Останал без вести от любимите си същества, през 1814 година, придружен от поручика, нещастният подполковник тръгна пеша към къщи, прекосявайки Русия и Прусия. Двамата приятели, за които разликата в пагоните вече не съществуваше, стигнаха във Франкфурт в момента, когато Наполеон дебаркираше в Кан. Шарл намери жена си в траур. Тя бе загубила баща си, който я бе обожавал и винаги бе искал да я вижда усмихната, дори на смъртното си легло. Старият Валенрод не можа да надживее бедствията на Империята. На седемдесет и две годишна възраст той бе търгувал с памук, с вяра в гения на Наполеон, без да знае, че геният еднакво често може да бъде, а може и да не бъде на висотата на събитията. Последният Валенрод-Туцал-Бартепшилд бе купил толкова бали памук, колкото жертви даде императорът по време на знаменития си френски поход.

— Омирам ф памук! — беше казал на дъщеря си този баща, толкова приличен на Горио, мъчейки се да смекчи мъката ѝ, която го ужасяваше. — И омирам, бес та тълша никомо нисто. — Защото този немски французин умираше, опитвайки се да говори любимия език на дъщеря си.

Щастлив, че може да спаси от това голямо и двойно крушение жена си и двете си дъщери, Шарл Миньон се завърна в Париж, където императорът го произведе подполковник от кирасирската гвардия и го назначи за комендант на Почетния легион. Мечтата на полковника да стане генерал и граф при първата победа на Наполеон угасна в потоците кръв, пролети при Ватерло. Леко раненият полковник се оттегли към Лоара и напусна Тур преди уволнението.

[1] *Адриан, Публий Елий* (117–138) — римски император. Любимецът му Антиной, млад грък с изключителна красота, се удавя в Нил. Неговото име носи град Антинопол (древен Египет). Много статуи са правени в чест на Антиной, най-известната от които е Антиной Белведерски (Ватикана). ↑

[2] *Сцевола, Квинт Муций* (159–82 пр.н.е.) и *Сцевола, Квинт Сервидий* — известни римски юристи, с единия от които Балзак иронично сравнява бащата на Дюме. ↑

[3] *Шарле, Никола* (1792–1845) — френски художник, възпитан в култ към Наполеон и отдал се на историческа живопис. Създал е многобройни гравюри, възхваляващи войниците на императора, и е бил твърде популярен. ↑

СЕДМА ГЛАВА

ЕДНА ОБИКНОВЕНА ДРАМА

През пролетта на 1816 година Шарл реализира тридесетте си хиляди франка рента, които му донесоха около четиристотин хиляди франка, и реши да отиде да търси богатство в Америка, напускайки страната, в която вече преследваха войниците на Наполеон.

От Париж той отиде в Хавър, придружен от Дюме, на когото по една случайност, доста честа по време на война, бе спасил живота, като го метна на коня си, измъквайки го от бъркотията, последвала Ватерло. Дюме споделяше мислите и обезсърчението на полковника. Шарл, когото бретонецът следваше като куче (горкият войник боготвореше двете момиченца), реши, че навикът да се подчинява и да спазва заповедите, както и честността и привързаността ще направят от поручика колкото верен, толкова и полезен служител и затова му предложи да го наеме на цивилна служба. Осиновен от семейство, в което смяташе да си живее като пет пари в кесия, Дюме се почувствува много щастлив.

Докато чакаше удобен случай, за да тръгне на път, докато си избираше кораб и размишляваше върху възможностите, които предлагаша различните маршрути, полковникът даде ухо на слуховете за блестящата съдба, очакваща Хавър в мирно време. От разговора на двама граждани той разбра как може да натрупа състояние и стана едновременно корабоприжател, банкиер и едър собственик. Сдоби се със земи и къщи за двеста хиляди франка и изпрати в Ню Йорк кораб с френски коприни, купени евтино от Лион. Агентът му Дюме замина с кораба.

Докато полковникът се настаняваше със семейството си в най-хубавата къща на улица „Роаял“ и изучаваше основите на банковото дело, разгръщайки цялата си енергия и необикновената си провансалска разсъдливост, Дюме реализира двойна печалба и се върна с кораб, натоварен с купен на безценица памук. След тези две операции фирмата Миньон натрупа огромен капитал. Тогава именно

полковникът стана собственик на вилата в Енгувил и възнагради Дюме, като му предостави една скромна къща на улица „Роаял“. Заедно с памука бедният бретонец беше докарал от Ню Йорк една хубава женичка, която най-много го харесваше за това, че е французин. Мис Гръмър притежаваше около четири хиляди долара или двадесет хиляди франка, които Дюме внесе у своя полковник.

Станал алтер егото на корабовладелеца, Дюме бързо изучи деловодството — науката, с която според него се отличават фелдфебелите на търговията. Този наивен войник, когото Сполуката не бе спохождала в продължение на двадесет години, се почувствува най-щастливият човек на света, когато стана собственик на красиво обзаведена от щедрия му шеф къща, на хиляда и двеста франка лихви от вложенията си и на три хиляди и шестстотин франка заплата. Дори в мечтите си поручик Дюме не се бе надявал на такова положение. Но той беше още по-доволен, съзнавайки, че е оста на най-богатата търговска къща в Хавър. Хубавката американка госпожа Дюме има нещастieto да загуби при раждане всичките си деца, а усложненията при последното ѝ раждане я лишиха от всяка надежда да има нови. Така че тя се привързва към двете девойчета на Миньон и ги обичаше толкова, колкото и Дюме, който пък би ги предпочел пред собствените си деца. Тъй като произхождаше от семейство на земеделци, свикнали да живеят икономично, госпожа Дюме се задоволи с две хиляди и четиристотин франка, достатъчни за нея и домакинството ѝ. Така Дюме успяваше всяка година да внася две хиляди и няколкостотин франка в къщата Миньон. Разглеждайки годишния баланс, шефът внасяше по сметката на касиера възнаграждение, съразмерно с получените услуги. През 1824 година кредитът на Дюме възлизаше на петдесет и осем хиляди франка. Именно тогава Шарл Миньон, граф Дьо Ла Басти — титла, за която никога не се говореше, — удовлетвори изцяло касиера си, като го настани в Колибата, където в настоящия момент живееха в пълно уединение Модест и майка ѝ.

Окаяното състояние, в което се намираще госпожа Миньон, все още красива, когато съпругът ѝ замина, се дължеше на катастрофата, предизвикала отсъствието на Шарл. Три години мъка съсипаха нежната германка. Защото това беше едно от онези страдания, които приличат }а червей в сърцевината на хубав плод. Не е трудно да му се направи равносметка.

Две деца, умрели в крехка възраст, бяха погребани в една душа, която не умееше да забравя. Пленничеството на Шарл в Сибир убиваше обичащата го жена с всеки изминал ден. За Бетина, която нямаше известие за съдбата на мъжа си, катастрофата с къщата Валенрод и смъртта на нещастния banker, заобиколен с празни чували, бяха последният удар. Когато отново се събра със своя Шарл, това немско цвете за малко щеше да умре от радост. Второто падане на империята и евентуалното изселване ѝ подействуваха като нов пристъп на старата тревога. Най-после дойдоха десетте години непрекъснато благополучие, забавленията в собствената ѝ къща — първата къща на Хавър, вечерите, баловете, празненствата на щастливия търговец, разкошът на вила Миньон, огромното признание, почтителното уважение, на което се радваше Шарл, обичта на този човек, който на една изключителна любов отговори също с изключителна любов, — всичко това сдобри горката жена с живота. И в момента, когато тя вече нямаше съмнения, когато вече виждаше да се очертава хубава вечер на бурния ѝ ден, една злополука, погребана в сърцето на това двойно семейство и за която скоро ще стане дума, сякаш привлече нещастieto.

През януари 1826 година, посред едно празненство, на което Хавър избираше единодушно Шарл Миньон за свой депутат, три писма, дошли от Ню Йорк, Париж и Лондон, подействуваха като три удара с чук върху стъкления палат на Благоденствието. За десет минути разорението се спусна като лешояд върху това нечувано щастие, така както студът връхлетя великата армия през 1812 година. Шарл Миньон взе решение през единствената нощ, която прекара с Дюме над сметките си. Ценните му книжа, включително и движимите вещи бяха достатъчни, за да изплати всичко.

— Хавър няма да ме види неплатежоспособен — каза полковникът на поручика. — Дюме, заемам твоите шестдесет хиляди франка с шест процента лихва...

— С три, господин полковник.

— С нито един тогава — отсече Шарл Миньон. — Ще имаш своя дял в новите ми сделки. Корабът „Модест“, който вече не е мой, заминава утре и капитанът ще ме вземе. Поверявам ти жена си и дъщеря си. Няма да пиша! Щом няма новини, значи, всичко е наред.

Все още поручик, Дюме не бе поставил на полковника нито един въпрос за плановете му.

— Струва ми се — бе казал той на Латурнел с многозначителен вид, — че полковникът си е направил сметката.

Призори на другия ден той изпрати шефа си до кораба „Модест“, който заминаваше за Константинопол. На кърмата на кораба бретонецът каза на провансалеца:

— Какви са последните ви заповеди, господин полковник?

— Нито един мъж да не се приближава до Колибата! — възкликна бащата, сдържайки сълзите си. — Дюме! Пази последното ми дете, както би го пазил булдог. Смърт за всеки, който би се опитал да разврати втората ми дъщеря! Не се бой от нищо, дори и от ешафода, и аз ще дойда с теб там.

— Господин полковник, вършете си спокойно работата. Разбирам ви. Ще намерите госпожица Модест такава, каквато ми я поверявате, или аз ще бъда мъртъв! Познавате ме, както познавате и двете ни пиренейски овчарки. Никой няма да се добере до дъщеря ви. Извинете многословието ми!

Двамата военни се прегърнаха като двама мъже, оценили вече качествата си в сърцето на Сибир. Същия ден вестник „Курие дю Авр“ публикува на първа страница следното ужасно, просто, енергично и честно съобщение:

„Къщата Миньон прекратява плащанията си. Но долуподписаните ликвидатори се наемат да изплатят всички задължения. Още отсега могат да бъдат погасени всички изтекли полици. Продажбата на недвижимите имоти напълно покрива текущите сметки.

Това съобщение се дава, за да защити честта на банкерската къща и за да предотврати разколебаването на кредита в Хавър.

Господин Шарл Миньон замина тази сутрин за Мала Азия с кораба «Модест», като остави свои пълномощници, които да разпродадат цялото му имущество, включително и недвижимото.

Дюме (ликвидатор на банковите сметки);

Латурнел, нотариус (ликвидатор на градските и селските имоти);

Гобенхайм (ликвидатор на полиците и др.п.).“

Латурнел дължеше състоянието си на добротата на господин Миньон, който през 1817 година му бе заел сто хиляди франка, за да купи най-хубавата кантора в Хавър. Лишен от парични средства, човечецът бе тогава около четиридесетгодишен, служеше като главен писар от десет години и се виждаше писар до края на живота си. В целия Хавър единствено неговата преданост можеше да се сравнява с тази на Дюме. Защото Гобенхайм се възползува от ликвидацията, за да продължи връзките и сделките на господин Миньон, което му позволи да развие малката си банкова къща.

Докато на борсата, на пристанището, във всички домове хората изразяваха единодушно съжалението си, докато всички венцехвалеха този безупречен, достопочтен и благотворителен човек, Латурнел и Дюме, тихи и работливи като мравки, продаваха, реализираха, плащаха и ликвидираха.

Вилкен великодушно купи вилата, градската къща и едно стопанство. Латурнел се възползува от този жест и му измъкна добра цена.

Много хора пожелаха да посетят госпожа и госпожица Миньон. Но те се бяха подчинили на Шарл и се подслониха в Колибата същата сутрин, когато той замина, без да им се обади. За да не се разколебае от мъката им, смелият banker бе целунал жена си и дъщеря си, докато спяха.

Триста визитни картички се получиха в къщата на Миньон.

Петнадесет дни по-късно двете жени потънаха в най-дълбоката възможна забрава, която Шарл бе предвидил и която им доказва мъдростта на неговата заповед.

Дюме изпрати представители на шефа си в Ню Йорк, Лондон и Париж. Той проследи ликвидацията на трите банкови къщи, на които се дължеше разорението на Миньон, и получи от продажби, от 1826 до 1828 година, петстотин хиляди франка или една осма от богатството на Шарл. След това, изпълнявайки заповедите, записани през нощта преди отпътуването, той внесе тези пари, чрез посредничеството на къщата Монжено, на сметката на господин Миньон в Ню Йорк.

Това стана в началото на 1828 година и бе изпълнено по военному, като се изключи удръжката на тридесет хиляди франка за личните нужди на госпожа Миньон и на госпожица Миньон, която Шарл бе препоръчал да се направи и която Дюме не направи. Бретонецът продаде градската си къща за двадесет хиляди франка и ги даде на госпожа Миньон с мисълта, че колкото повече пари има полковникът, толкова по-бързо ще се върне.

— Понякога човек загива, защото няма тридесет хиляди франка — бе казал той на Латурнел, продавайки му без загуба къщата си, в която обитателите на Колибата винаги можеха да намерят един свободен апартамент.

Такъв беше за прочутата хавърска къща Миньон резултатът от кризата, поразила през периода 1825–1826 година главните търговски центрове и причинила, ако си спомняте, разорението на няколко парижки банкери, между които председателят на Търговския съд.

ОСМА ГЛАВА

И ЕДНА ПРОСТА ИСТОРИЯ

Що разберете в такъв случай, че този страшен крах, сложил край на едно десетгодишно буржоазно царуване, би могъл да нанесе смъртен удар на Бетина Валенрод, която още веднъж бе разделена от мъжа си, без да знае нищо за съдбата му — вероятно толкова опасна и рискована, колкото и заточението му в Сибир. Но всъщност страданието, което я завличаше в гроба, бе спрямо тези явни неприятности това, което е за обикновените неприятности на едно семейство фаталното дете, което го разорява и погубва. Пъкленият камък, хвърлен в сърцето на майката, бе една надгробна плоча от малкото гробище в Енгувил, на която пишеше:

БЕТИНА-КАРОЛИН МИНЬОН

22 год.

Молете се за нея.

1827

Този надпис бе за девойката това, което е епитафията за много мъртъвци — съдържанието на непрочетена книга.

А ето накратко и тази ужасна книга, която обяснява клетвата, разменена на сбогуване между полковника и поручика.

Един млад човек с очарователна външност, наречен Жорж д'Естурни, посети Хавър със съвсем тривиална цел — да види морето, и видя Каролин Миньон. Като всяко парижко конте и той имаше препоръки, така че, с посредничеството на един приятел на семейство Миньон, Д'Естурни получи покана за празненство в Енгувил. Парижанинът се влюби горещо и в Каролин, и в богатството ѝ и вече бе сигурен в успеха си. За три месеца той използва всички средства за прелъстяване и накрая отвлече Каролин. Когато един баща има момичета, той не бива да пуска в къщата си млад човек, когото не познава, така както не бива да оставя да се търкалят книги и вестници, които не е чел. Невинността на девойките е като млякото, което се пресича от гръмотевица, от силен парфюм, от горещината, от нищо и

никакво, просто от дъха ни. След като прочете прощалното писмо на голямата си дъщеря, Шарл Миньон веднага изпрати в Париж госпожа Дюме. Семейството оправда това внезапно заминаване с препоръката на домашния лекар, който не опроверга твърдението им. Кое то обаче не попречи на хавърчани да приказват. „Как е възможно? Тази здрава девойка, с този испански тен, с тези гарванови коси! Тя да е охтичава?...“ „Ами да, казват, че се е държала неразумно.“ „Така е! — бе възкликнал един от Вилкенови. — Върнала се от езда цялата потна и пила леденостудена вода. Поне така казва доктор Труснар.“

Когато госпожа Дюме се завърна, нещастията вече бяха сполетели къщата Миньон и никой не обърна внимание на отсъствието на Каролин, нито на завръщането на жената на касиера.

В началото на 1827 година вестниците гръмнаха от новини за процеса срещу Жорж д'Естурни, осъден от изправителната полиция за мошеническа игра. Младият авантюрист напусна местожителството си, без да се занимава повече с госпожица Миньон, която след ликвидацията в Хавър бе загубила стойността си. Каролин скоро научи, че е позорно изоставена и че бащината ѝ къща е разорена. Тя се завърна в Колибата смъртно болна и за кратко време угасна. Смъртта запази поне доброто ѝ име. Общо взето, хората повярваха в болестта, обявена от господин Миньон при бягството на дъщеря му, и в предписанията на лекаря, който уж бе изпратил госпожица Каролин в Ница.

До последния момент майката се бе надявала да запази дъщеря си. Бетина беше нейна любимка, както Модест бе любимката на баща си. Имаше нещо трогателно в тези предпочитания. Бетина бе жив портрет на Шарл, а Модест на майка си. Всеки от двамата съпрузи пренасяше своята любов върху едно от децата си. Каролин, това провансалско чедо, бе наследила от баща си и възхитителната гарвановочерна коса, свойствена на южнячките, и кафявите бадемовидни очи, блестящи като звезди, и маслинения тен, и златистата кадифена кожа, и изваяния крак, и кръшната испанска снага.

Майката и бащата се гордееха с очарователните си дъщери, които бяха толкова противоположни. „Дявол и ангел!“ — казваха хората беззлобно. Всъщност това бяха пророчески думи.

В продължение на месец нещастната германка не пожела да види никого и плака, затворена в стаята си, откъдето излезе с болни очи. Преди да ослепее, тя бе отишла, въпреки настояванията на приятелите си, да се поклони на гроба на Каролин. Образът на този гроб остана жив в мрака на слепотата ѝ, така както червените призрачни очертания на последния предмет, видян от нас в слънчев ден, продължават да светят и след като сме затворили очите си.

След това ужасно двойно нещастие Модест бе вече единствена дъщеря, макар баща ѝ да не знаеше това, и Дюме стана ако не по-предан, то по-предпазлив от преди. Луда по Модест, както би била всяка бездетна жена на нейно място, госпожа Дюме я обсипа с майчински грижи, но без да престъпва заповедите на съпруга си, който нямаше особено доверие в женските приятелства. Нарездането беше категорично. „Ако някога някакъв мъж, на каквато и да е възраст и с каквото и да е положение, бе казал Дюме, заговори Модест, загледа я или си позволи да ѝ прави мили очи, този мъж е мъртъв. Пръсвам му черепа и се предавам на кралския прокурор, може би смъртта ми ще я спаси. Ако не искаш да ми отрежат главата, добре ме замествай, докато съм в града.“

От три години насам Дюме всяка вечер преглеждаше оръжията си. Той сякаш бе наполовина посветил в клетвата си двете високоинтелигентни пиренейски овчарки — едната спеше вътре, а другата пазеше в една колибка, без да лае и без да излиза. Но горко на онзи, върху когото щяха да се сключат челюстите на двете кучета!

ДЕВЕТА ГЛАВА ПОДОЗРЕНИЕТО

Можете вече да отгатнете какъв живот водеха в Колибата майката и дъщерята. Господин и госпожа Латурнел, често придружавани от Гобенхайм, идваха, кажи-речи, всяка вечер да правят компания на приятелите си и играеха вист. Разговорът се въртеше около сделките в Хавър, около дребните събития на провинциалния живот. Разотиваха си между девет и десет часа вечерта. Модест слагаше майка си да спи. Двете се молеха заедно, споделяха надеждите си, говореха за скъпия им пътешественик. В десет часа, след като целунеше майка си, девойката се прибираще в стаята си. На другия ден тя помагаше на майка си да стане със същата грижовност, със същите молитви, със същите разговори.

Прави чест на Модест, че от деня, в който ужасната болест лиши майка ѝ от едно сетиво, тя стана нейна камериерка и полагаше за нея непрестанни грижи, без да се отегчава, без да ги намира еднообразни. Беше великолепа с обичта си, която проявяваше непрекъснато, с така рядката за девойките благост, високо оценена от свидетелите на това нежно отношение. За семейство Латурнел, за господин и госпожа Дюме Модест беше истинска перла на нравствеността. Между обедата и вечерята, през слънчевите дни, госпожа Миньон и госпожа Дюме правеха малка разходка до брега на морето, винаги придружавани от Модест, тъй като нещастната сляпа се нуждаеше от подкрепата на две ръце.

Месец преди сцената, за която се отнасят вмъкнатите обяснения, госпожа Миньон се бе посъветвала с единствените си приятели — госпожа Латурнел, нотариуса и Дюме, докато госпожа Дюме развличаше Модест с дълга разходка.

— Слушайте, приятели — беше казала сляпата, — дъщеря ми е влюбена, усещам го, виждам го... Една странна промяна се извърши в нея, не знам как не сте забелязали...

— Бре, да му се не види! — бе възкликнал поручикът.

— Не ме прекъсвайте, Дюме. От два месеца Модест се грижи за себе си, като че ли се готви за среща. Станала е изключително трудна в избора на обувки. Иска те да подчертават крака ѝ и се кара на госпожа Гобе, при която си ги поръчва. По същия начин се отнася и с шивачката си. Някои дни бедното ми момиченце е умърлушено, вгълбено, сякаш чака някого. Тогава отговаря кратко, като че ли въпросите, които ѝ задаваме, ѝ пречат да чака спокойно, да крои тайните си планове. След това, ако този, когото очаква, дойде...

— Бре, да му се не види!

— Седнете, Дюме — беше казала сляпата. — Модест се развеселява! О, не за вас, вие не долавяте тези твърде деликатни отсенки, тъй като очите ви са заети със зрелището на природата. Тази веселост проличава в някои интонации на гласа ѝ, които аз долавям и които сега ви обяснявам. Вместо да продължава да стои замислена, Модест развива луда дейност, движенията ѝ стават безредни... Тя е щастлива! Тя е благодарна богу и това се усеща дори в мислите, които изказва. Ах, приятели, аз разбирам и от щастие, и от нещастие... Когато бедничката ми Модест ме целува, отгатвам какво става в нея — дали е получила това, което е очаквала, или е неспокойна. Има много нюанси в целувките, дори на едно невинно момиче. Модест е самата невинност, но нейната невинност е някак си просветена. Може да съм сляпа, но обичта ми е всевиждаща, затова ви призовавам да наглеждате дъщеря ми.

Тогава освирепелият Дюме, нотариусът, решен да намери ключа на загадката, измамената компаньонка госпожа Латурнел и госпожа Дюме, която споделяше страховете на мъжа си, започнаха да следят Модест.

Нито за момент не я оставяха сама. Дюме прекарваше нощите си под прозореца ѝ, загърнат в палтото си като ревнив испанец. Но дори и той, с цялата си прозорливост на военен, не откри никакво уличаващо обстоятелство. Модест може би бе влюбена в славеите на парка Вилкен или в някой вампирясал принц. Никой друг не бе видяла, от никого не бе получила и никому не бе дала знак. Госпожа Дюме, която си лягаше чак след като Модест заспи, оглеждаше всички пътища, които се виждаха от Колибата, също така зорко като мъжа си. Под погледите на тези четирима Аргуси^[1] безупречното дете, чиито най-малки движения бяха изучени и анализирани, бе така напълно оправдано — явно бе, че

не съществува никаква престъпна връзка, — че приятелите обвиниха госпожа Миньон в безразсъдство, в прекалена загриженост. Госпожа Латурнел, която лично водеше Модест на черква и я връщаше вкъщи, бе натоварена да каже на майката, че греши.

— Модест — забеляза тя — е едно твърде възторжено младо същество. Тя се пристрастява към поезията на един, към прозата на друг. Ако знаете какво впечатление ѝ направи тази симфония, написана от палач (изразът е на Бюча, който безвъзмездно даряваше с остроумията си своята благодетелка), която се казва „Последният ден на един осъден“! Направо ми изглежда луда с възхищението си от господин Юго. Не знам откъде им идват такива неща наум на тези хора (Виктор Юго, Ламартин, Байрон са за госпожа Латурнел *тези хора*). Малката ми разказа за Чайлд Харолд и за да не изпадна в неудобно положение, зачетох *това нещо*, та да мога да го обсъдя с нея. Не знам дали се дължи на превода, но ми стана противно, замержеля ми пред очите и не можах да продължа. Има там едни неуместни сравнения — скали, които се стапят, лавата на войната!... Вярно, че става дума за пътуващ англичанин и че човек може да очаква всякакви чудатости, но той си позволява прекалено много. Мислите си, че сте в Испания, а той изведнъж ви пренася в облаците над Алпите и кара потоците и звездите да приказват. Освен това има прекалено много девици, просто те изкарват от търпение! И най-сетне, след походите на Наполеон вече са ни омръзнали горящите снаряди и звънкият бронз, които кънтят по всяка страница. Модест ми каза, че този патос се дължал на преводача и че трябвало да прочета английския оригинал. Само че аз английския език заради Екзюпер не го научих, та ще седна да го уча заради лорд Байрон! Далеч предпочитам романите на Дюкре-Дюминил^[2] пред тези английски романи. Аз съм прекалено нормандка, за да се захласвам по всичко, което идва от чужбина, особено пък от Англия...

Въпреки вечния си траур госпожа Миньон не можа да сдържи усмивката си, като си представи госпожа Латурнел, зачетена в „Чайлд Харолд“. Строгата съпруга на нотариуса прие тази усмивка като одобрение на теориите ѝ.

— Така че, драга госпожо Миньон, фантазиите на Модест, въздействието, което имат върху нея книгите, вие вземате за любовни интрижки. А тя е на двадесет години. На тази възраст човек е влюбен в себе си. Девоjkите се кичат заради самото кичене. Аз например слагах

на покойната си сестричка мъжка шапка и си играехме на господин. Във Франкфурт вие сте имали щастлива младост. Но да бъдем справедливи. Тук Модест няма никакви забавления. Въпреки че и най-малкото ѝ желание се приема благосклонно, тя знае, че я пазят, и животът, който води, не би бил приятен за едно младо момиче, което не се развлича като нея с книги. Никого не обича тя освен вас... Смятайте се за много щастлива от това, че се увлича по корсарите на лорд Байрон, по героите на Уолтър Скот, по вашите германци — графовете Егмонт, Вертер, Шилер и други, дето свършват на -ер.

— Какво има, госпожо? — каза почтително Дюме, ужасен от мълчанието на госпожа Миньон.

— Модест не е просто влюбена, тя обича определен човек! — отговори упоритата майка.

— Госпожо, понеже става дума за живота ми, ще ми позволите, не заради мен, а заради горката ми жена, заради полковника и заради вас, да открия кой се лъже — майката или кучето-пазач...

— Вие, Дюме! Ах, ако можех да погледна дъщеря си! — каза клетата сляпа.

— Но кого може да обича? — каза госпожа Латурнел. — Ако става дума за нас, аз отговарям за Екзюпер.

— Няма да е и Гобенхайм, когото след заминаването на полковника виждаме едва по девет часа седмично — добави Дюме. — Впрочем той и не мисли за Модест, това екю от сто су в човешки образ! Чичо му Гобенхайм-Келер му бил казал: „Забогатеяй достатъчно, за да можеш да се ожениш за някоя Келер.“ С тази програма няма опасност да знае дори пола на Модест. С това се изчерпват мъжете, с които се виждаме. Не броя Бюча, горкия гърбушко, когото обичам. Той е вашият Дюме, госпожо — обърна се той към жената на нотариуса. — Бюча знае много добре, че ако само погледне Модест, ще изяде един хубав *пердах* по обичая на родния ми град Ван... Никой друг не общува с нас. След вашето... нещастие госпожа Латурнел всеки път води Модест на черква и я връща обратно. В последно време внимателно я е наблюдавала по време на службата и не е забелязала нищо подозрително около нея. И най-после, за да изчерпим въпроса, от един месец аз лично изравнявам с гребло алеите около къщата и сутрин по тях няма следи от стъпки...

— Греблата са евтини и с тях може да си служи всеки — каза дъщерята на Германия.

— А кучетата? — попита Дюме.

— Влюбените знаят как да ги омагьосат — отговори госпожа Миньон.

— Загубен съм! Направо ще си пръсна черепа, ако не грешите!
— възкликна Дюме.

— И защо?

— Защото, госпожо, няма да издържа погледа на полковника, ако не завари дъщеря си, особено сега, когато е вече само една, толкова чиста и добродетелна, колкото беше, когато той ми каза на кораба: „Нека страхът от ешафода не те спира, Дюме, когато става дума за честта на Модест!“

— Такива сте си вие двамата! — каза трогната госпожа Миньон.

— Залагам спасението на душата си, че Модест е чиста, каквато беше в люлката — каза госпожа Дюме.

— О, аз ще узная всичко — подзе Дюме, — ако госпожа графинята ми позволи да изпробвам едно средство. Аз като стар войскар разбирам от военни хитрости.

— Позволявам ви всичко, което може да ни осветли, без да навреди на последното ни дете.

— И какво ще правиш, Ан — попита госпожа Дюме, — за да узнаеш тайната на една девойка, която тя така добре крие?

— Слушайте ме добре — извика поручикът. — Имам нужда от всички.

Ако се разработи умело, този преглед на събитията би дал цяла една картина на нравите (колко ли семейства виждат в него случките от собствения си живот). Колкото и да е кратък обаче, той дава представа за значението на малките подробности, отнасящи се до хората и нещата през тази вечер, в която старият воин започна битка с младото момиче, за да извади на бял свят от дъното на сърцето му една любов, видяна от сляпата му майка.

[1] Ср. бел. 13 към „Къщата на котарака“. ↑

[2] *Дюкре-Дюминил, Франсоа Гийом* (1761–1819) — френски писател, автор на популярни романи, по които са написани много мелодрами. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

ПРОБЛЕМЪТ ОСТАВА НЕРАЗРЕШЕН

Един час мина в ужасяващо спокойствие, нарушавано само от йероглифните фрази на играчите на вист. — Пика! — Коз! — Цакай! — У нас ли са онъорите? — Кой дава? — Фрази, от които се състоят днес големите преживявания на европейската аристокрация.

Модест работеше, без да се учудва на мълчанието на майка си. Кърпичката на госпожа Миньон падна изпод полите ѝ на земята и Бюча се втурна да я вдигне. Така той се озова до Модест и изправяйки се, ѝ прошепна на ухото: „Внимавайте!“

Учудена, Модест погледна джуджето и лъчистият ѝ поглед го изпълни с неизразима радост. „В никого не е влюбена!“ — си каза гърбушкото и потри ръце с такава сила, сякаш искаше да си смъкне кожата.

В този момент Екзюпер пресече лехите, втурна се в къщата, влетя в гостната като ураган и каза на ухото на Дюме: „Младият човек идва!“

Дюме стана, грабна пистолетите си и излезе.

— Боже мой! Ами ако го убие! — извика госпожа Дюме и се разрида.

— Но какво става? — попита Модест, като изгледа приятелите си с най-чистосърдечен вид и без никаква уплаха.

— Някакъв млад човек обикаля около Колибата! — извика госпожа Латурнел.

— Е и какво? — подзе Модест. — Защо Дюме трябва да го убива?

— Санта симплицита! — каза Бюча и изгледа шефа си с гордостта, с която в картината на Льо Брен^[1] Александър съзерцава Вавилон.

— Къде отиваш, Модест? — попита майката.

— Да ви приготвя леглото, мамо — отговори Модест с глас, чист като звука на хармоника.

— Нищо не излезе! — каза джуджето на Дюме, когато той се върна.

— Модест е благонравна като Девата от олтара ни — възкликна госпожа Латурнел.

— О, господи! Такива преживявания ме съсипват, въпреки че иначе съм доста силен — каза касиерът.

— Да загубя двадесет и пет су, ако разбирам нещо — каза Гобенхайм. — Тази вечер всички ми изглеждате полудели.

— То е, защото става дума за съкровище — каза Бюча и се изправи на пръсти, за да стигне ухото на Гобенхайм.

— За съжаление, Дюме, почти съм сигурна в това, което ви казах — повтори майката.

— Госпожо — каза Дюме спокойно, — сега вие трябва да ни докажете, че грешим.

Като разбра, че става дума само за честта на Модест, Гобенхайм си взе шапката, сбогува се и си тръгна, отнасяйки десет су печалба и уверен, че нов *робер* няма да има.

— Екзюпер, и ти, Бюча, оставете ни сами — каза госпожа Латурнел. — Идете на театър в Хавър, все още има време. Ще ви дам пари.

Когато госпожа Миньон остана сама с четиримата си приятели, госпожа Латурнел погледна Дюме, който, бидейки бретонец, разбираше упорството на майката, погледна и мъжа си, който си играеше с картите, и реши, че е в правото си да вземе думата:

— Кажете, госпожо Миньон, кое ви кара да мислите така?

— Мила приятелко, ако разбирахте от музика, щяхте вече да сте чули езика на Модест, когато говори за любов.

Пианото на двете госпожици Миньон беше от малкото женски мебели, пренесени от градската къща в Колибата. Модест понякога разсейваше скуката си, като се упражняваше да свири без учител. Беше родена музикантка и свиреше, за да развеселява майка си. С лекота пееше немските мелодии, които бе научила от нея.

В резултат на тези упражнения, на тези усилия, се беше случило нещо, доста обикновено у хората с призвание, а именно, че Модест бе започнала несъзнателно да композира, така както е възможно да се композират чисто мелодични кантилени, без да се познава хармонията. За музиката мелодията е това, което са образът и чувството за

поезията, цвете, което може да разцъфне от само себе си. Затова народите са имали национални мелодии, преди да бъде измислена хармонията. Ботаниката е дошла след цветята.

Така и Модест, въпреки че не разбираше нищо от художническия занаят, освен това, което бе видяла от сестра си, когато тя нанасяше боите на някой акварел, стоеше очарована и притихнала пред картините на Рафаело, Тициан, Рубенс, Мурильо, Рембранд, Албрехт Дюрер и Холбайн, тоест пред прекрасния идеал на всяка страна. От един месец обаче Модест пееше славееви песни, опитваше се да изпълнява неща, чиито смисъл и поетичност привлякоха вниманието на майката и предизвикаха учудването ѝ — Модест се бе пристрастила към композирането и измисляше мелодии върху непознат текст.

— Ако подозренията ви нямат друга основа — каза Латурнел на госпожа Миньон, — вие сте прекалено мнителна.

— Когато бретонските девойки пеят, любимият е наблизил — каза Дюме, който отново помрачня.

— Ще ви заведе да чуете, когато Модест импровизира, и ще се убедите — каза майката.

— Горкото дете! — каза госпожа Дюме. — Ако знаеше колко се безпокоим, тя щеше много да се разстрои и щеше да ни каже истината, особено пък като разбере в какво положение е Дюме.

— Утре, приятели, ще разпитам дъщеря си — каза госпожа Миньон. — И може би с нежност ще сполуча повече, отколкото с хитрост...

И тук, както навсякъде и както винаги, комедията на „Зле пазената девойка“^[2] се играеше, без тези честни Бартоло^[3], тези предани съгледвачи, тези тъй бдителни пирененски овчарки да могат да надушат, да отгатнат, да забележат любовника, интригата, дима на огъня... Всичко това съвсем не беше следствие от някакво предизвикателство, разменено между пазачи и затворница, между деспотизма на тъмницата и свободата на задържания, а вечната репетиция на първата сцена, с която се вдига завесата на Сътворението — Ева в рая. Кой беше прав в нашия случай — майката или кучето-пазач?

Никой от хората, които заобикаляха Модест, не можеше да разбере сърцето на тази девойка, защото душата и лицето ѝ бяха наистина в пълна хармония! Модест бе пренесла живота си в един

свят, толкова отричан днес, колкото бе отричан светът на Христофор Колумб през шестнадесети век. За щастие тя си мълчеше, иначе би изглеждала луда. Да обясним най-напред влиянието на миналото върху Модест.

[1] *Льо Брен, Шарл* (1619–1690) — френски художник и изкуствовед, представител на класицизма. Един от основателите на Кралската художествена академия, основоположник на т.нар. „версайско изкуство“. Участвувал в украсата на дворци и замъци. Много от произведенията му са посветени на Александър Македонски.

↑

[2] *„Зле пазената девойка“* — оперета от Дуни, за пръв път играна в Париж през 1758 г. *Дуни, Еджидио Ромуалдо* (1709–1775) — италиански композитор, живял в Париж. Автор на двадесетина оперети, най-известната от които е *„Художникът, влюбен в модела си“*.

↑

[3] *Бартоло* — герой от комедията на Бомарше *„Севилският бръснар“*, ревнив и подозрителен опекун на младата Розина. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

УРОЦИТЕ НА НЕЩАСТИЕТО

Две събития бяха изградили душата и развили ума на тази девойка.

Още преди да ги сполети бедствието, стреснати от катастрофата с Бетина, господин и госпожа Миньон решиха да омъжат Модест. Те избраха сина на един богат banker, родом от Хамбург и живеещ в Хавър от 1815 година, който впрочем им беше длъжник. Младият хавърски денди Франсиск Алтор, чиято просташка хубост харесваше на буржоата — англичаните наричат такива *волове* (червендалести, месести, плещести), напусна годеницата си в момента на нещастие и оттогава не видя вече нито Модест, нито госпожа Миньон, нито семейство Дюме.

Латурнел се бе опитал да разпита таткото, Жакоб Алтор, на което германецът бе свил рамене с думите: „Не ви разбирам!“

Този отговор бе предаден на Модест, за да ѝ обогати опыта, и тя разбра добре урока, още повече че Латурнел и Дюме широко коментираха гнусната измяна.

Двете дъщери на Шарл Миньон бяха разглезени деца, те яздеха, имаха собствени коне, собствена прислуга и се радваха на пагубна свобода. Модест разполагаше вече с официален поклонник, комуто позволяваше да ѝ целува ръцете и да я хваща през кръста, помагайки ѝ да се качи на коня. Тя приемаше от Франсиск цветя и другите дребни доказателства за любов, с които е изпълнено ухажването. Избродира му една торбичка, вярвайки, че с нея ще го обвърже. Но подобни връзки, толкова здрави за благородните души, са тънки като паяжина за хора като Гобенхайм, Вилкен и Алтор.

През пролетта след настаняването на госпожа и госпожица Миньон в Колибата, Франсиск Алтор бе поканен на вечеря у Вилкен. Забелязвайки Модест през зида, той извърна глава. След месец и половина се ожени за голямата дъщеря на Вилкен. Така красивата,

млада и от благородно потекло Модест научи, че в продължение на три месеца е била само госпожица *Милион*.

Бедността ѝ и заедно с нея благоразумието на Дюме, както и бдителността на Латурнелови бяха стражата, която пазеше подстъпите на Колибата. За госпожица Миньон хората говореха само с обидни думи като: „Горкото момиче, какво ще стане с нея? Ще оста не стара мома.“ „Каква съдба! Да си имала всички в краката си, да си имала късмета да се стодиш за сина на Алтор и да стигнеш дотам, че никой да не те иска.“ „Да си живяла в такъв разкош, мила моя, и да изпаднеш в такава бедност!“

Не мислете, че тези обиди бяха изричани тайно и че Модест само ги отгатваше. Тя ги чу много пъти от устата на млади хора от Хавър, които се разхождаха в Енгувил, които знаеха, че госпожа и госпожица Миньон са настанени в Колибата и говореха за тях, минавайки покрай хубавото им жилище. Някои приятели на Вилкенови се учудваха, че двете жени са пожелали да живеят сред декора на бившето си величие.

Изад спуснатите кепенци Модест често чуваше подобни безочливи разсъждения. „Не мога да разбера как живеят там!“ — казваха хората, навъртайки се покрай моравата, може би за да помогнат на Вилкен да изгони наемателите си. „От какво ли живеят? Какво ли правят вътре?“ „Старата е ослепяла!“ „Дали госпожица Миньон е все така хубава? Тя няма вече коне. Ама пък беше темпераментна!“

Пред тези жестоки глупости на злословната и хаплива Завист, която се нахвърля дори върху миналото, много девойки биха се изчервили до корена на косите си, други биха се разплакали, някои биха се ядосали. Модест се усмихваше, както човек се усмихва в театъра, като слуша актьорите. Гордостта ѝ не слизаше до равнището, до което стигаха тези тръгнаги толкова от ниско думи.

Другото събитие бе още по-значително от тази дребнава подлост.

Бетина-Каролин умря в обятията на Модест, която бдя над сестра си с юношеска преданост и с любопитство, свойствено на всяко девствено въображение. В тишината на нощите двете сестри си довериха много неща. Каква само драматична стойност придобиваше Бетина в очите на невинната си сестра! Бетина бе опознала страстта единствено в нещастията, тя умираше, защото бе обичала. За девойката мъжът си остава любим, какъвто и злодей да се е оказал. В

човешките отношения страстта е наистина абсолютна, тя винаги има право. Комарджията, развратникът, престъпникът Жорж д'Естурни живееше в спомена на двете момичета като парижкия денди от хавърските празненства, в когото се заглеждаха всички жени (Бетина мислеше, че го е отнела на кокетната госпожа Вилкен) и който в края на краищата бе щастливият любовник на Бетина. У една девойка обожанието е по-силно от общественото неодобрение. В очите на Бетина правосъдието беше заблудено: как бе възможно да осъдят този млад човек, който в продължение на шест месеца я бе обичал страстно в тайнственото парижко убежище, където я бе скрил, за да запази свободата си.

Умиращата Бетина бе заразила сестра си с любов. Двете девойки често бяха разговаряли за голямата драма на страстта, която въображението увеличаваше още повече, и Бетина бе отнесла в гроба си чистотата на Модест, оставяйки я ако не добре осведомена, то поне ненаситно любопитна. И все пак угризението твърде често бе забивало острите си зъби в сърцето на Бетина, така че тя не спести предупрежденията към сестра си. Доверявайки се на Модест, тя никога не пропускаше да я поучи, да ѝ препоръча пълно подчинение на семейството. В навечерието на смъртта си горещо я беше помолила да запомни това мокро от сълзи легло и да не подражава на поведението ѝ, което толкова страдания не бяха стигнали да изкупят. Бетина се обвиняваше, че е привлякла мълнията върху семейството си, и умря отчаяна, че не е получила прошка от баща си. Въпреки утешенията на покъртената от толкова разкаяние религия, преди да заспи завинаги, Бетина извика със сърцераздирателен глас: „Татко! Татко!“ Един час преди смъртта си Каролин бе казала на Модест: „Не давай сърцето си без ръката си и главно не приемай никакви ухажвания без съгласието на майка ни или на татко...“

Изречени посред агонията, тези тъй трогателни и верни думи имаха силен отклик в съзнанието на Модест, още повече че Бетина я накара да даде тържествена клетва. С пророческо проникновение бедната девойка измъкна изпод възглавницата си пръстен, който по нейно поръчение вярната ѝ слугиня Франсоаз Коше бе занесла в Хавър, за да гравират отгоре му вместо девиз думите: *Мисли за Бетина! 1827.*

Секунди преди да издъхне, тя сложи пръстена на пръста на сестра си и я помоли да не го сваля до женитбата си. Това, което свързваше двете девойки, бе една странна смесица от мъчителни угризения и наивни описания на краткия период, бързо пометен от смъртоносния вятър на предателството. В тази смесица над сълзите, съжаленията, спомените властвуваше неизменно ужасът от злото.

И все пак драмата на прелъстеното младо момиче, завърнало се под покрива на една елегантна бедност, за да умре от ужасна болест, бедствието, сполетяло бащата, подлостта на Вилкеновия зет, ослепялата от мъка майка, всичко това бяха само външните обстоятелства в живота на Модест, с които се задоволяваха хора като Дюме и Латурнел, защото ничия преданост не може да замени *майката!*

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА ВРАГЪТ, СКРИТ В СЪРЦЕТО НА ДЕВОЙКИТЕ

Еднообразният живот в кокетната Колиба посред прекрасните цветя, отглеждани от Дюме, навиците, напомнящи ритмичните удари на стенен часовник, провинциалната умереност, тишината, нарушавана единствено от рева на морето по време на равноденствие, цялото това монашеско спокойствие криеше всъщност най-бурния живот — живота на идеите, живота в Света на Духовното.

Често се чудим на грешките, които допускат девойките. Но те го правят, защото нямат до себе си сляпа майка, която да почука с бастуна си по девственото им сърце, където Фантазията е издълбала подземията си. Семейство Дюме спеше, когато Модест отваряше прозореца си, представяйки си как минава мъжът на мечтите ѝ, дългоочакваният конник, който я мята зад себе си под куршумите на Дюме.

След смъртта на сестра си съкрушената Модест започна да чете непрекъснато, до видиотяване. Научена от малка да говори два езика, тя владееше еднакво добре немски и френски. По-късно двете със сестра ѝ научиха английски от госпожа Дюме. И тъй като хората, които я надзираваха, нямаха образование, Модест подхранваше душата си с модерните шедьоври на три литератури — английската, немската и френската. Лорд Байрон, Гьоте, Шилер, Уолтър Скот, Юго, Ламартин, Краб^[1], Мур^[2], големите произведения на XVII и XVIII век, Историята и Театърът, Романът от Рабле до „Манон Леско“^[3], от „Есетата“ на Монтен до Дидро, от Фаблютата^[4] до „Новата Елоиза“^[5], мисълта на три страни изпълни този великолепен с хладната си наивност и с моминската си сдържаност ум със смътни образи, от които избликна неограничено възхищение от гения, възхищение светло, непоколебимо, искрено и силно.

За Модест всяка нова книга бе голямо събитие; тя бе щастлива, когато попаднеше на шедьовър като този, който, както видяхме, ужаси госпожа Латурнел; и разочарована, когато произведението не ѝ късаше сърцето. Съкровена лиричност кипеше в душата ѝ, пълна с младежки илюзии. Но никаква светлинка от този пламтящ живот не достигаше до повърхността. Поручик Дюме и жена му, както и семейство Латурнел не забелязваха нищо. Само ушите на сляпата майка доловиха пращенето на огъня.

Дълбокото презрение на Модест към обикновените мъже скоро изписа на лицето ѝ нещо гордо, диво, в противовес на германската ѝ наивност, израз, който впрочем добре прилягаше на една подробност от физиономията ѝ. Корените на силно опънатата ѝ назад коса продължаваха линията на леките бръчици, които мисълта бе вече издълбала между веждите, и това ѝ придаваше някак прекалено непристъпно изражение. Гласът на това очарователно дете, което заради ума му Шарл наричаше, преди да замине, *моего малко Соломонче*, бе придобил неоценима гъвкавост от изучаването на трите езика. Това качество бе подчертано от сладкия и свеж тембър, който поразяваше както ухото, така и сърцето. Майката не можеше да види знаците на голямо бъдеще, изписани на челото ѝ, но за сметка на това се вслушваше в интонациите на влюбения ѝ глас и проследи по тях юношеското развитие на душата ѝ.

След периода на жадно четене у Модест се разви странната способност, дадена на хората с живо въображение, да се превръщат в действащи лица на един живот-мечта, да си представят желаните от тях неща така остро, сякаш са действителни, да се наслаждават чрез мисълта си, всичко да изживеят, дори бъдещето си, да се видят семейни, остарели, да присъствуват като Шарл V на собственото си погребение, да играят в себе си комедията на живота и при случай комедията на смъртта. Модест играеше комедията на любовта. Тя си представяше колкото си иска, че е обожавана, като преминаваше през всички фази на общественото положение. Ставаше героиня на черен роман и се влюбваше или в палача, или в някой злодей, който свършваше на ешафода, или пък, като сестра си, в някое младо безпарично конте, което си имаше разправии с полицията. Представяше си, че е куртизанка като Нинон и живееше сред непрекъснати празненства, надсмивайки се над мъжете.

Водеше последователно живот на авантюристка или на призната актриса, преминавайки през приключенията на Жил Блас^[6] и през успехите на Паста^[7], Малибран^[8], Флорин^[9].

Уморена от ужаси, се завръщаше в действителния живот, омъжваше се за нотариус, ядеше черния хляб на почтения живот, виждаше се в ролята на госпожа Латурнел. Приемаше да живее трудно, да понася негодите, преди да изгради материалното си благополучие. След това отново се връщаше към романите: обичаха я за красотата ѝ; ексцентричен млад човек, син на пер на Франция, художник, отгатваше сърцето ѝ и разпознаваше на челото ѝ звездата на гения на бъдеща мадам Дьо Стал. Най-после баща ѝ се връщаше милионер. Поучена от опита си, тя подлагаше любовниците си на изпитания, запазвайки независимостта си; притежаваше великолепен замък, прислуга, карети, всичко, което може да предложи най-изтънченият разкош, и зальгваше кандидатите си, докато станеше на четиридесет години, когато и правеше своя избор.

С това издание на „Хиляда и една нощ“, напечатано само в един екземпляр, Модест живя близо година и благодарение на него разбра какво значи духовно пресищане. Твърде често ѝ се случваше да държи живота в шепа, да си казва философски, с твърде много горчивина и твърде сериозно: „И после какво?“ Така че тя успя да затъне до гуша в дълбокото отвращение, в което затъват гениите и от което бързат да се измъкнат чрез огромния труд, необходим за творчеството, на което са се посветили.

Ако не беше богатата ѝ душевност, младостта ѝ, Модест сигурно би отишла в манастир.

Тази преситеност насочи девойката, все още озарена от католическа благодат, към любовта към доброто, към безкрайните небесни селения. Милосърдието стана нейно занимание. Но тя изживя тежка печал, защото нямаше с какво да подхранва Фантазията, сгушена в сърцето ѝ като отровно насекомо на дъното на цветна чашка. И в същото време тя спокойно шиеше елечета за децата на бедните жени! Слушаше разсеяно как господин Латурнел хока господин Дюме, укорявайки го, че му е *прецакал тринадесетата карта* или че му е изтеглил последния коз.

Вярата насочи Модест по особен път. Тя си въобрази, че като стане безукорна католичка, ще достигне до такава степен на светост, че

Бог ще я чуе и ще изпълни желанията ѝ. „Според Исус Христос вярата може да премества планини. Спасителят е пренесъл своя апостол през Тивериадското езеро. А аз искам от Господ само съпруг, си каза тя, това е много по-лесно, отколкото да се разхождам по морето.“

През Великите пости тя не хапна блажно и не извърши и най-малкия грях. След това си каза, че в определен ден, на излизане от черква, ще срещне красив младеж, достоен за нея, когото майка ѝ ще одобри и който ще я последва, лудо влюбен в нея. В деня, за който бе призовала Бог да ѝ прати ангел, един доста отвратителен бедняк вървя през цялото време след нея, валеше като из ведро и навън изобщо не се виждаше млад човек. Отиде да се поразходи на пристанището и видя англичани, които слизаха от парахода, но те всички си водеха англичанки, почти толкова хубави, колкото Модест, която не забелязаваше един заблудил се Чайлд Харолд. Сълезите наплаха в очите ѝ, когато като Марий^[10] сядаше на развалините на фантазиите си. Един ден, когато бе споменала Божието Име за трети път, ѝ се стори, че избраникът на мечтите ѝ е в черквата. Тогава накара госпожа Латурнел да погледне зад всяка колона, въобразявайки си, че той се крие от стеснителност. От този момент Бог загуби могъществото си в очите ѝ. Тя често измисляше въпроси и отговори и разговаряше с въображаемия си любовник, комуто приписваше голям ум.

Зад всички тези романи се криеше едно извънредно амбициозно сърце. То именно бе причината за благоразумието, от което толкова се възхищаваха хорицата, които я пазеха. Те можеха да ѝ доведат много такива като Франсиск Алтор или като сина на Вилкен, тя нямаше и да погледне тези селяндури. Искаше чисто и просто гениален мъж; талантът ѝ изглеждаше недостатъчен, както адвокатът не представлява нищо за девойка, която се домогва до посланик. Тя желаше богатството само за да го хвърли в краката на идола си.

Златният фон, върху който се открояваха обектите на нейните мечти, бе далеч по-беден от изтънченото ѝ женско сърце и основната ѝ мисъл бе да направи щастлив и богат някой Тасо, Милтон, Жан-Жак Русо, Мюра^[11] или Христофор Колумб. Обикновените нещастия малко вълнуваха душата ѝ. Тя искаше да изгаси кладите, на които изгаряха тези мъченици, често непризнати приживе. Модест жадуваше за безименните страдания, за великите терзания на духа. Ту правеше балсами, измисляше най-различни префинености, композираше песни

и прилагаше хиляди средства, за да успокои свирепата мизантропия на Жан-Жак, ту си представяше, че е жена на лорд Байрон и почти отгатваше както презрението му към всичко земно — и тогава тя самата ставаше чудновата като поезията на „Манфред“, така и неверието му — и тогава правеше от него католик. За меланхолията на Молиер Модест упрекуваше всички жени от XVII век. „Как така не се намира за всеки гений по една обичаща, богата и красива жена — питаше се тя, — която да стане негова робиня като тайнствения паж в «Лара»?“ Както виждате, добре бе разбрала *пиантото*^[12], което английският поет бе изпял чрез образа на Гюлнара. Много се възхищаваше от младата англичанка, която предложи ръката си на Кребийон младши^[13] и за която той се ожени. В продължение на няколко месеца щастливо живя с историята на Стърн^[14] и Илайза Дрейпър. Изучи възвишената роля на Илайза, представяйки си, че е героиня на подобен роман. Възхитителната чувствителност, така прелестно изразена в кореспонденцията между двамата, я просълзяваше, нещо, което, както твърдят, не се бе случило на най-остроумния английски писател.

Модест живя още известно време не само с произведенията, но и с характера на любимите си автори. Авторът на „Оберман“^[15], Голдсмит^[16], Шарл Нодие^[17], Матюрин^[18], най-бедните, най-страдащите бяха нейни богове. Тя отгатваше мъките им, приобщаваше се към нищетата им, спохождана от божествени съзерцания, изливаше съкровищата на сърцето си, създаваше материалното благополучие на тези творци — мъченици на дарбите си. Такова благородно съчувствие, такава интуиция за трудностите на творчеството, такъв култ към таланта е една от най-редките фантазии, пърхащи в женските души. То е нещо като обща тайна на жената и Бога, защото в него няма шумотевица, няма нищо, което да гъделичка суетата, могъщата спътница на всяко действие във Франция.

[1] Краб, Джордж (1754–1832) — английски поет. Поемата му „Селото“ (1783) дава реалистична представа за селския бит от онова време. Ценен от Байрон, който го смята за „най-пестеливия, но най-добър художник на природата“. ↑

[2] Мур, Томас (1779–1852) — ирландски поет. Ориенталската му поема „Лала Рук“ му донася европейска слава, а заради „Ирландски

мелодии“, които той сам изпълнява в тогавашните салони, е наречен национален певец на Ирландия. Основоположник на т.нар. „ангелска поезия“. Днес е известен най-вече със сатириците си — епиграми, скици и др. ↑

[3] „Манон Леско“ — роман от абат Прево. *Абат Прево д’Екзил* (1697–1763) — френски писател, автор на приключенски романи и романи на нравите. По „Манон Леско“ Масне написва прочутата си опера. ↑

[4] *Фаблио* — малък разказ в стихове със сатирично или поучително съдържание, специфичен жанр, разпространен във френската литература през XII и XIII в. ↑

[5] „Новата Елоиза“ (Жюли, или Новата Елоиза) — епистоларен роман от Жан-Жак Русо. ↑

[6] „Жил Блас“ — роман от Лъосаж. *Лъосаж, Ален Ръоне* (1668–1747), френски писател, автор на романи и пиеси: „Куцият дявол“, „Тюркаре, или Финансистът“ и др. „Жил Блас“ е сатира на френското общество, чиито представители са реалистично предадени в контраст с наивния Жил. ↑

[7] *Паста, Джудита* (1798–1865) — известна италианска певица, много пъти пяла в Париж. ↑

[8] *Малибран, Марна де ла Фелисидад Гарсия* (1808–1836) — прочута френска певица от испански произход, мецосопран. ↑

[9] *Флорин* — актриса, героиня на Балзак от други негови романи. ↑

[10] *Марий, Гай* (156–86) — римски военачалник и консул, съперник на Сула, от когото се крие известно време в развалините на Картаген. ↑

[11] *Мюра, Жоашен* (1767–1815) — маршал на Франция и крал на Неапол. Осъден и разстрелян по заповед на Фердинанд IV (крал на Неапол преди и след Мюра). ↑

[12] *Pianto* (ит.) — жалба. ↑

[13] *Кребийон, Клод* (1707–1777) — френски писател. В „Спомените на господин Дьо Меликур“ описва живота на един млад благородник и същевременно дава ярна картина на обществото през XVIII век. ↑

[14] *Стърн, Лорънс* (1713–1768) — английски писател. Още първият му роман „Живот и мнения на Тристрам Шанди —

джентълмен“ му донася успех. Заговаря се за „шандизъм“ като синоним на размисли върху самотата. „Сантиментално пътешествие из Франция и Италия“ прославя писателя във Франция. ↑

[15] „Оберман“ — автобиографичен роман от Сенанкур. Сенанкур, Етиен Пивер дьо (1770–1846) — френски писател, написал също „Размишления върху истинската природа на човека“. „Оберман“ е написан под формата на дневник, състоящ се от 89 писма, проникнати от меланхолия. ↑

[16] Голдсмит, Оливър (1728–1774) — английски писател, поет и драматург от ирландски произход. Романът му „Викарият на Уейкфийлд“, написан в традициите на сантиментализма, му донася известност. За разлика от това произведение комедиите му „Човек добър по природа“ и „Грешките на една нощ“ са насочени срещу сантиментализма на епохата. Поемата му „Изоставеното село“ е била ценена от Гьоте като шедьовър на селската поезия. ↑

[17] Нодие, Шарл (1780–1844) — френски писател. Салонът му в Арсенал (голяма парижка библиотека) става център на движението на романтиците. По-важни произведения: „Приказки“, „Трилби, или Аргайският таласъм“, „Смара, или Демоните на нощта“ и др. ↑

[18] Матюрин, Чарлс Робърт (1782–1824) — ирландски писател и драматург. Писал е и трагедии — „Манюел“, „Фридолфо“, но истинското си призвание намира, когато започва да пише фантастични романи. Шедьовърът му в този жанр е „Мелмът скитника“, един от най-известните за времето си „черни романи“. ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПЪРВИЯТ РОМАН НА ДЕВОЙКИТЕ

От третия ѝ период в света на идеите у Модест остана буйното желание да проникне вътре в едно от тези необикновени съществувания, да опознае пружините на мисълта, съкровенията злочестини на гения, да разбере какво иска той и какъв е. И така, прищевките на Фантазията, пътешествията на душата ѝ в пустотата, стрелите, хвърлени в мрака на бъдещето, нетърпението на една цялостна любов да се съсредоточи върху един обект, благородството на представите ѝ за живота, решимостта по-скоро да страда във възвишената сфера на духа, отколкото да гази като майка си в калното благо на провинциалния живот, задължението, което бе поела към себе си да не сгреша, да уважава бащиния дом и да му носи само радост, целият този свят от чувства най-после се изля в определена форма. Модест пожела да бъде другарка на поет, на творец, на мъж, превъзхождащ тълпата от мъже. Но тя пожела също да си го избере сама, да му отдаде сърцето си, живота си, огромната си нежност, освободена от неприятностите, които носи страстта, само след като го подложи на задълбочено проучване.

Най-напред тя се наслади на този хубав роман. Дълбоко спокойствие се възцари в душата ѝ. Лицето ѝ леко поруменя. Тя стана красивата и възвишена представителка на Германия, която вече видяхте, славата на Колибата, гордостта на госпожа Латурнел и на семейство Дюме.

Модест заживя двойствен живот. Изпълняваше смирено и с любов всички дребни задължения на обикновения живот в Колибата, служеше си с него като с юзда, за да овладее поемата на идеалния си живот, както правят монасите от ордена Свети Бруно, които уреждат материалния си живот и се занимават с нещо, за да може душата им да се развие в молитвите. Всички големи умове се принуждават да извършват някакъв механичен труд, за да станат господари на мисълта си. Спиноза е пилил стъкла за очила, Бел^[1] е броял керемидите по

покривите, Монтескьо се е занимавал с градинарство. Така тялото се обуздава, а душата спокойно разгръща крилата си.

Следователно госпожа Миньон, която четеше в душата на дъщеря си, имаше право. Модест бе влюбена. Тя обичаше с толкова рядката, толкова неразбрана платонична любов, първата илюзия на девойките, най-деликатното чувство, каймака на сърцето. Пиеше на големи глътки от чашата на Непознатото, на Невъзможното, на Мечтата. Възхищаваше се от синята райска птица на младите момичета, която пее някъде далеч и никой не може да я хване, мярка се пред очите ни и никакъв куршум не може да я достигне, заслепява ни с магически цветове, с блещукащите си скъпоценни камъни и преставаме да я виждаме, щом се появи Действителността, тази противна Харпия^[2], придружена от свидетели и от господин кмета. Да се наслаждаваш на поезията на любовта, без да си видяла любимия! Какво сладко блудство! Каква завършена Химера!

А ето и нищожната и нелепа случайност, която определи живота на тази девойка.

На витрината на една книжарница Модест видя литографията на Каналис, един от любимците ѝ.

Знаете добре колко лъжливи са тези скици, плод на отвратителни спекулации с личността на известните хора, сякаш техните лица са обществена собственост. Нарисуван в до голяма степен байроновска поза, Каналис показваше на възхитената публика разрошените си коси, голата си шия, огромното чело, което трябва да има всеки поет. Челото на Виктор Юго ще накара да се обръснат толкова черепи, колкото бъдещи маршали е погубила славата на Наполеон.

Това лице, което дължеше своята възвишеност на нуждите на търговията, поразил Модест. В деня, когато тя купи портрета, излезе една от най-хубавите книги на Д'Артес. Дори с риск да принизим Модест в очите ви, трябва да признаем, че тя дълго се колеба между знаменития поет и знаменития прозаик. Но дали тези прочути мъже бяха свободни?

Най-напред Модест си осигури помощта на Франсоаз Коше, момичето, доведено от Хавър и отведено от горката Бетина-Каролин, което живееше в Хавър и идваше всеки ден, тъй като госпожа Миньон и госпожа Дюме го предпочитаха пред всяко друго.

Тя заведе в стаята си това доста онеправдано създание, закле ѝ се, че никога няма да наскърби родителите си, че никога няма да прекрачи границите, поставени пред всяка девойка. По-късно, след завръщането на баща ѝ, тя щеше да осигури на Франсоаз спокоен живот при условие, че не издаде тайната на услугата, която иска от нея. Каква беше тя? Нищо и никаква, съвсем невинна. Всичко, което Модест изискваше от своята съучастничка, бе да пуска писма в пощата и да донася писмата, адресирани до Франсоаз Коше.

След сключването на този договор Модест написа учтиво писъмце на Дориа, издателя на стиховете на Каналис, в което се осведомяваше дали големият поет е женен — разбира се, в негов интерес — и молеше да изпратят отговора на госпожица Франсоаз, Хавър, до поискване.

[1] *Бел, Пиер* (1647–1706) — френски писател и философ, автор на „Исторически и критически речник“, оказал голямо влияние върху философската мисъл на XVIII век. ↑

[2] *Харпия* (мит.) — чудовище от преолимпийското поколение, с птиче тяло и женска глава, похитителка на деца и човешки души. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА ПИСМОТО НА ИЗДАТЕЛЯ

Неспособен да погледне сериозно на това послание, Дориа отговори с писмо, съставено в кабинета му заедно с четири-пет журналисти, всеки от които бе вложил своя хаплив принос.

„Госпожице,

Каналис (барон дьо), Констан Сир Мелхиор, член на Френската академия, роден през 1800 година в Каналис (Корезки окръг), ръст пет стъпки и четири пръста, в много добро състояние, ваксиниран, чистокръвен, отбил военната си служба, радва се на отлично здраве, притежава малък наследствен имот в Корез и желае да се ожени, но за много богата жена.

Гербът му е разделен на две. Върху дясната — червената част, е изобразена жълта брадва; лявата е черна с бяла раковина. Гербът е увенчан с баронска корона, щитодържателите са две зелени лиственици. Девизът му «ЗЛАТО И ЖЕЛЯЗО» никога не е бил латоносен.

Първият Каналис, който тръгна към Божи гроб с Първия кръстоносен поход, е споменат в овернските хроники с това, че е бил въоръжен само с една брадва поради крайната си бедност, която оттогава тежи на целия му род. Оттам и гербът. Вместо злато брадвата му е донесла само една раковина. Впрочем този високопоставен барон, известен днес с това, че е изтребил сума неверници, умря в Ерусалим без злато и без желязо, гол като червей, на аскалонския път, тъй като тогава нямаше лазарети.

Замъкът на Каналис, който му носи някой и друг кестен, се състои от две разрушени кули, съединени от зид,

обвит с възхитителен бръшлян, и му струва двадесет и два франка данък.

Долуподписаният издател съобщава, че купува за десет хиляди франка всеки том поезия на господин Каналис, който не би дал безплатно дори и един кестен.

Певецът на Корез живее на улица «Рибарски рай» номер 29, напълно приличен квартал за поет от Ангелската школа. Където римата, там и рибата.^[1] *Писма и колети изпращайте само за ваша сметка.*

Казват, че някои благородни дами от предградието Сен-Жермен често се отправят към Рая и закрилят неговия Бог. Крал Шарл X толкова почита този голям поет, че го смята способен да стане администратор. Наскоро той го произведе офицер от Почетния легион и го назначи — което е много по-добро — за съветник по жалбите в Министерството на външните работи. Тези функции ни най-малко не пречат на великия мъж да получава издръжка от три хиляди франка от фонда за стимулиране на изкуствата и литературата. Паричният му успех е за издателството осмата напаст, от която Египет се отърва — стихотворната.

Последното издание на съчиненията на Каналис, отпечатано от Дидо на луксозна хартия в среден формат с винетки от Биксиу, Жозеф Бридо, Шинер, Сомервийо^[2] и др., е в пет тома и струва девет франка по пощата.“

Това писмо я попари като слана. Приличаше ли този съветник по жалбите, който получаваше заплата в министерството, комуто даваха издръжка, който се домогваше до ордена на Почетния легион и се оставяше да го ухажват жените от предградието Сен-Жермен, на изкаляния поет, залутан по кейовете, скръбен, замечтан, преуморен от работа и завръщащ се в мансардата си отново зареден с поезия?...

Така или иначе, Модест разбра подигравката на завистливия издател, който сякаш казваше: „Аз създадох Каналис! Аз създадох Натан!“

Тя препрочете стиховете на Каналис, стихове извънредно фалшиви, пълни с лицемерие, които се нуждаят от известен анализ ако не за друго, то поне за да обясним увлечението на Модест.

[1] В превод наименованието на улица Паради Поасониер е Рибарски рай. ↑

[2] *Биксиу*, *Жозеф Бридо* и т.н. — герои от други романи на Балзак. ↑

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЕДИН ПОЕТ ОТ АНГЕЛСКАТА ШКОЛА

Каналис се отличава от Ламартин — основателя на Ангелската школа, по своята престореност на болногледач, по измамната мекота и сладостното съвършенство. Ако със своя възвишен зов Ламартин може да бъде оприличен на орел, бяло-розовият Каналис е като фламинго. В него жените виждат приятеля, който им липсва, дискретния довереник, съществото, което може да ги разбере, да ги разтълкува, да ги обясни на самите тях. Големите полета, оставени от Дориа в последното издание, бяха препълнени с признания, написани с молива на Модест, която изпитваше симпатия към тази мечтателна и нежна душа.

Каналис не притежава дарбата да съживява, да вдъхва душа на своите създания, но умее да успокоява неопределените страдания от рода на тези, които изпитваше Модест. Той говори на девойките с техния собствен език, приспива болката и на най-кървящите рани, уталожва стенанията и дори сълзите. Талантът му не се състои в това да държи красиви речи на болните, да им предписва лекарството на силните чувства. Той се задоволява да им каже с благозвучен глас, на който те вярват:

— И аз съм нещастен като вас и добре ви разбирам; елате с мен, да плачем заедно до поточето под върбите.

И те отиват. И те слушат поезията му, празна и звучна като песничките, с които дойките приспиват децата.

Каналис, както и Нодие, ви омагьосва с наивността, която у писателя е естествена, а у поета преднамерена, с изтънчеността, с усмивката, с обезлистените си цветя, с детската си философия. Той доста добре възпроизвежда езика на детството, за да ви върне в света на илюзиите. Хората са безмилостни с орлите, искат от тях да притежават ненакърненото съвършенство на диаманта. При Каналис човек се задоволява с малко, като сирачето с петаче, на него всичко му е простено. Той изглежда добродушен и главно човечен. Гримасите на ангелски поет му подхождат, както подхожда на жената да се прави на

наивна, на изненадана, на млада, на жертва, на оскърбена добродетел. Припомняйки си своите впечатления, Модест затвърди доверието си в тази душа, в този пленителен образ, който ѝ напомняше Бернарден дьо Сен-Пиер^[1]. Не се вслуша в думите на издателя. В началото на месец август написа следното писмо на този псевдо-Дора^[2], който все още минава за една от звездите на съвременната Плеяда.

До господин дьо Каналис

„Много пъти вече се каня да Ви пиша и знаете ли защо? Отгатнахте — за да Ви кажа колко харесвам таланта Ви. Да, изпитвам нужда да Ви изразя възхищението на една клета девойка, съвсем самотна в своята провинция, чието единствено щастие са стиховете Ви, Започнах от Рене^[3] и стигнах до Вас. Меланхолията води до мечтанието. Колко ли жени са Ви отдали почит, споделяйки с Вас тайните си мисли? Има ли някаква вероятност да ме различите в тази тълпа? Дали този лист хартия, върху който съм изляла душата си, ще съдържа нещо повече от парфюмираните писма, с които Ви засипват? Имам поголеми намекивания от всяка друга — желая да остана неизвестна и да ми се доверите напълно, все едно че ме познавате отдавна.

Бъдете така добър да ми отговорите. Не Ви обещавам, че някой ден ще се запознаем, но и не казвам категорично е. Какво още мога да добавя? Вярвайте, господине, че това писмо ми струваше голямо усилие, и ми позволете да Ви подам ръката си, приятелската ръка на

Вашата
О. д'Ест-М.

Ако благоволите да ми отговорите, моля, изпратете писмото си до госпожица Франсоаз Коше, Хавър, до поискване."

Романтична или не, всяка девойка може да си представи нетърпението, в което живя Модест в продължение на няколко дни!

Въздухът бе наситен с огнени езици. Дърветата й изглеждаха ефирни като перушина. Не усещаше тялото си, рееше се из природата! Земята се огъваше под краката й. Възхитена от пощенската институция, тя проследи в пространството малкото листче хартия, чувствувайки се щастлива, както се чувствуват двадесетгодишните, когато за първи път упражнят волята си. Бе умислена, приличаше на обладана от дявола, като в средновековието. Представи си апартамента, кабинета на поета, видя го как разпечатва писмото й и направи безброй предположения. След като дадохме представа за поезията, не е зле да очертаем и профила на поета.

Каналис е дребен, сух човек, с аристократична осанка, кестеняв; в лицето му има нещо *телешко*, малката му глава издава повече суета, отколкото гордост. Обича разкоша, блясъка, великолепието. Нуждае се от богатство повече от всеки друг. Гордее се с благородния си произход толкова, колкото и с таланта си, но не споменава много дедите си, тъй като претенциите му са твърде големи. В края на краищата родът Каналис не може да се сравнява с родовете Наварен, Кадинян, Гранлийо или Негрпелис.^[4] Все пак природата добре е задоволрила желанията му. Очите му имат ориенталския блясък, който очакваме от очи на поет, маниерите му са доста изискани, гласът му е вибриращ. Но у него има и нещо шарлатанско, което почти унищожава тези качества. Всъщност той е искрен комедиант. Ако обувките, които носи, са толкова елегантни, то е, защото така е свикнал. Ако думите, с които си служи, са толкова високопарни, то е, защото сам си ги е измислил. Ако позите, които заема, са толкова драматични, то е, защото ги е превърнал в своя втора природа. Тези полунедостатъци са съчетани с великодушие, което може да се нарече *кавалерство* за разлика от *рицарството*.

У Каналис няма достатъчно вяра, за да бъде Дон Кихот, но той е достатъчно издигнат, за да види и благородната страна на нещата. Поетичният му дар, който като копривна треска избива с повод и без повод, вреди много на този поет, който всъщност не е лишен от интелигентност, но не може да я разгърне поради таланта си. Той е във властта на своята репутация и същевременно иска да бъде по-велик от нея.

Така че, както често се случва, човекът напълно се разминава с творенията на мисълта си. Тези глезени, наивни, пълни с нежност творби, тези спокойни стихове, чисти като езерен лед, тази галеща женствена поезия е написана от един амбициозничък автор, стегнат във фрака си с вид на дипломат и с претенции на аристократ, мечтаещ за политическо влияние, предвзет, придирчив, жаден за богатство, което да му донесе нужната за амбициите му рента, разглезен от успеха в двойната му форма — лавровия и миртения венец.^[5]

Заплата осем хиляди франка, три хиляди франка държавна пенсия, две хиляди франка от Академията и хиляда екю приход от бащиното имение, накърнени от необходимата сума за обработване на земята му, общо петнадесет хиляди франка твърд доход, плюс десетте хиляди, които, така или иначе, му носеше поезията — всичко двадесет и пет хиляди ливри. За героя на Модест тази сума представляваше несигурно богатство, още повече че той харчеше около пет-шест хиляди повече, отколкото получаваше. Но кралската касичка и тайните фондове на министерството дотогава бяха покривали дефицитите му. Бе написал по случай коронарването един химн, за който получи сребърен сервиз. Отказа да вземе пари, казвайки, че родът Каналис е длъжен да отдаде почит на краля на Франция. Кралят Рицар се усмихна и поръча на Одио скъпо издание на „Заир“.

*Нима ги мислиш, о, поете,
че по си щедър от Шарл Десети?^[6]*

Още тогава, според живописния израз на журналистите, Каналис бе изстрелял патроните си. Чувствуваше се неспособен да измисли нова поетична форма. Лирата му нямаше седем струни, а само една и тъй като вече я бе използвал, не му оставаше друга алтернатива, освен да се обеси на нея или да замлъкне.

Дьо Марсе, който не обичаше Каналис, си беше позволил една шега, чието отровно острие бе проболо поета право в самолюбието му.

— Каналис — бе казал той веднъж — ми прилича на онзи човек, когото Фридрих Велики отличил след битката като най-смелия от

всички, онзи тръбач, който през цялото време свирил със свирката си един и същи сигнал!

Каналис пожела да се занимава с политика и като начало използва пътуването, което направи до Мадрид — когато там посланик беше херцог Дьо Шолийо — в качеството си на *аташе*, но аташе на херцогинята, както се приказваше тогава из салоните.

Колко често една само дума решава съдбата на човека! На четиридесетгодишна възраст бившият президент на Предалпийската република, най-големият пиемонтски адвокат Кола, бива обвинен от един свой приятел, че нищо не разбира от ботаника. Засегнат, той става истински Жюсийо^[7], отглежда цветя, създава нови и след десетгодишен труд публикува на латински съчинението си „Пиемонтската флора“.

— В края на краищата Канинг^[8] и Шатобриан също са политици — си каза изчерпаният поет, — така че Дьо Марсе ще има да взема!

Каналис много искаше да напише голям политически труд, но се боеше да не се изложи с френската проза, чиито изисквания са направо жестоки за свикналите да изразяват една мисъл с четири александрини. От всички поети на нашето време трима само си създадоха двойната слава на поети и прозаисти — Юго, Теофил Готие и Дьо Вини, както някога Расин и Волтер, Молиер и Рабле, а това е едно от най-редките качества във френската литература, качество, с което се отличава великият поет.

Тъй че сенжерменският поет правеше много умно, като се опитваше да подслони каляската си под закрилническия покрив на Администрацията.

[1] *Бернарден дьо Сен-Пиер, Жак Анри* (1737–1814) — френски писател, последовател на Русо, предвестник на романтизма. По-важни произведения: „Изследвания на природата“, „Павел и Виржиния“, „Индианската колиба“, „Природни хармонии“. ↑

[2] *Дора, Жан* (1508–1588) — френски поет хуманист, основал т.нар. „Бригада“ (по-късно „Плеяда“). Участва в написването на манифеста на „Плеядата“, приканващ френските творци да пишат произведенията си на френски, а не на латински език. ↑

[3] *“Рене”* — произведение от Шатобриан. *Шатобриан, Франсоа Рьоне* (1768–1848) — френски писател и политически деец,

представител на романтизма. Написал още: „Атала“, „Геният на християнството“, „Спомени от отвъдния свят“ и др. ↑

[4] *Наварен, Кадинян* и т.н. — измислени от Балзак знатни родове, чиито представители се срещат в другите му романи. ↑

[5] *Лавровия и миртения венец* — символи на славата и на любовта. ↑

[6] Перифраза на строфа от „Заир“, „Заир“ — трагедия от Волтер, вдъхновена от „Отело“ на Шекспир. ↑

[7] *Жюсийо, Антоан* (1686–1758), *Бернар* (1699–1777), *Жозеф* (1704–1779), *Антоан-Лоран* (1748–1836) — семейство френски ботаници. Последният е създател на т.нар. „естествена“ класификация на растенията. ↑

[8] *Канинг, Джордж* (1770–1827) — английски публицист и политически деец, умерен консерватор. ↑

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА ЛИЧНИЯТ СЕКРЕТАР

Като стана съветник, Каналис изпита нужда от секретар, от приятел, който да го замества при случай, да му урежда нещата с издателите, да поддържа славата му във вестниците, при нужда да му помага в политиката, с други думи, да бъде грешната му душа.

Много известни хора на науката, изкуството, литературата си имат в Париж един или двама шлейфноосци, някой гвардейски капитан или камерхер, вид адютанти, които живеят с отразената светлина на своето слънце, изпълняват деликатни поръчения, злепоставят се при нужда, работят в подножието на идола си, без да са му слуги, но и без да са му равни, дръзко му правят реклама, винаги са на предната линия, прикриват отстъплението му, занимават се с работите му и са му предани, докато им траят илюзиите или докато си задоволят желанията.

Някои от тях намират, че техният човек е малко неблагодарен, други се смятат за експлоатирани, трети се уморяват от този занаят и твърде малко от тях се задоволяват от сладкото равенство в чувствата — единствената ценност, която трябва да се търси в близостта на издигнатите мъже и с която се задоволяваше Али, когото Мохамед възкачи до себе си. Заблудени от самолюбието си, много от тях се имат за толкова способни, колкото и човекът, комуто служат. Предаността е рядка, особено безвъзмездната, безнадеждната преданост, такава, каквата си я представяше Модест.

И все пак намират се и мъже като Меневал^[1], и то повече в Париж, отколкото където и да е другаде, които обичат да живеят в сянка, да работят спокойно, заблудени бенедиктинци, на които нашето общество не може да предложи манастир. Тези смели агнеци носят в действията си и в личния си живот поезията, изразявана от писателите. Те са поети по сърце, по самотните си съзерцания, по нежността си,

така както други са поети на хартията, върху която пишат, използвайки ума си и продавайки стиховете си — по еди-колко си на ред! — като лорд Байрон, като всички, които, уви, по вина на властта живеят от мастилото си, съвременната вода на Хипокренския извор^[2].

Привлечен от славата на Каналис, от очертаващото се бъдеще на този, както се твърдеше, политически ум, и посъветван от госпожа Д'Еспар, която по този начин услужи на херцогиня Дьо Шолийо, един млад референт от Сметната палата стана доброволен секретар на поета, който започна да го ухажва, както спекулантът ухажва първия си вложител.

Началото на тази близост доста приличаше на приятелство. Младият човек имаше вече известен стаж при един от министрите, свалени през 1827 година, който се беше погрижил да го назначи в Сметната палата. Ернест дьо Ла Бриер, двадесет и седем годишен, носител на ордена на Почетния легион, без друго богатство освен заплатата си, беше изпечен в работата си и знаеше много след четирите години, прекарани в кабинета на министерството. Бе кротък, мил, със сърце целомъдрено и изпълнено с благородни чувства и не му беше по душа да изпъква. Обичаше страната си, искаше да принася полза, но блясъкът го заслепяваше. Ако можеше да избира, мястото на секретар на Наполеон по би му подходило, отколкото министърпредседателският пост.

Ернест стана приятел на Каналис и му свърши много работа. Но за година и половина той узна колко суха бе тази тъй поетична в литературата душа.

Народната пословица „Дрехите не правят човека“ е особено приложима към литературата. Талантът и характерът са извънредно рядко в съгласие. Способностите още не са човекът. Това разминаване, чиито явления ни учудват, идва от една неразгадана и може би неразгадаема тайна. Мозъкът и неговите плодове — защото в изкуството човешката ръка е продължение на мозъка — образуват един обособен свят, който процъфтява под черепа, напълно независим от чувствата, от това, което наричат граждански, семейни и лични добродетели. Разбира се, не трябва да се абсолютизира. Нищо в човека не е абсолютно. Сигурно е, че развратникът ще разпилее таланта си, че пияницата ще го похарчи в пиршествата си и че, от друга страна, добродетелният човек няма да стане талантлив благодарение на

разумния си и хигиеничен живот. В същото време е почти доказано, че Вергилий, художникът на любовта, никога не е обичал някоя Дидона и че високомерието на Русо, този образец на гражданин, би стигнало за цяла една аристокрация. Но пък Микеланджело и Рафаело щастливо са съчетавали гения, формата и характера.

По отношение на морала талантът у мъжете е горе-долу това, което е красотата у жените — обещание. Двойно трябва да се възхищаваме от мъжа, у когото по съвършенство сърцето и характерът се равняват на таланта. Като откри под поетичната обвивка един амбициозен егоист — най-лошата порода егоисти, защото има и приятни, — Ернест изпита някакво неудобство да го напусне. Почтените души не късат лесно връзките си, особено тези, които доброволно са завързали.

Така че, докато писмото на Модест пътуваше по пощата, секретарят си живееше в разбирателство с поета, само че в разбирателство, изискващо непрекъснати жертви. Ла Бриер отдаваше дължимото на Каналис за това, че беше искрен с него. Впрочем у този човек, когото приживе ще смятат за велик и ще чествуват както някога Мармонтел^[3], недостатъците са опаката страна на блестящи качества. Например без суетата си, без предвзетостта си той никога не би притежавал звучната дикция, необходима за съвременния политически живот. Сухотата му го прави принципен, лоялен, а склонността му да се самоизтъква — великодушен. Резултатите са от полза за обществото, мотивите засягат само Бога. Когато обаче писмото на Модест пристигна, Ернест вече не се заблуждаваше по отношение на Каналис.

[1] *Меневал, Клод-Франсоа* (1778–1850) — секретар на Наполеон, публикувал през 1843–1845 г. „Спомени за Наполеон и Мария-Луиза“. ↑

[2] *Хипокрена* (мит.) — извор в планината Хеликон, чиято вода била източник на вдъхновение за поетите. ↑

[3] *Мармонтел, Жан-Франсоа* (1723–1799) — френски писател, член на Академията, автор на епически романи, поучителни разкази, пиеси и спомени. ↑

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ИДЕТЕ, ЧЕ ПИШЕТЕ НА ПРОЧУТИ ПОЕТИ!

Двамата приятели току-що бяха обядвали и приказваха в кабинета на поета, който по това време живееше в партерен апартамент с изглед към градина, в сграда, разположена в дъното на двор.

— О! — възкликна Каналис. — Хубаво й казвах оня ден на госпожа Шолийо, че трябва да пусна някое ново стихотворение. Очевидно възхищението спада, защото от известно време насам за пръв път получавам анонимно писмо...

— Някоя непозната ли? — попита Ла Бриер.

— Непозната ами! Някоя си Д'Ест, и то от Хавър! Това, разбира се, е измислено име.

И Каналис подаде писмото на Ла Бриер.

Така тази поема, тази прикрита възторженост, самото сърце на Модест бе подхвърлено с безгрижния жест на самовлюбен глупак.

— Хубаво е! — възкликна референтът. — Хубаво е да привличаш така най-целомъдрените чувства, да накараш една бедна жена да претъпи навиците, които й предписват възпитанието, природата, обществото, да пренебрегне условностите... Каква привилегия има геният! Писмо като това, което държа, написано от девойка, истинска девойка, без задна мисъл, с въодушевление...

— Е и? — каза Каналис.

— Е и! Дори ако човек е страдал колкото Тасо, би трябвало да се почувствува възнаграден — извика Ла Бриер.

— Казваш си това при първото писмо, драги мой, и при второто — каза Каналис. — Но при тридесетото!... А когато откриеш, че младата ентузиастка е доста обиграна! Когато в края на блестящия си път възторженият поет завари някоя стара англичанка, седнала на километричен камък да му подава ръка! Когато пощенският ангел се

преобрази в някое нещастно грозновато момиче, което си търси мъж! О, тогава страстите се уталожват.

— Почвам да си мисля — усмихна се Ла Бриер, — че в славата има нещо отровно, като в някои прекрасни наглед цветя.

— И освен това, приятелю — подзе Каналис, — всички тези жени, дори когато са искрени, имат идеал, на който рядко отговаряш. Те не си казват, че поетът е доста суетен човек, за какъвто минавам аз например; те въобще не си представят що за човек може да е той, вечно изтормозен от трескаво вълнение, което го прави неприятен, изменчив; те искат от него винаги да е велик, винаги да е красив; не им идва наум, че талантът е болест, че Натан живее с Флорин, че Д'Артес е прекалено дебел, че Жозеф Бридо е прекалено мършав, че Беранже е принуден да ходи пеша, че и техният бог може да има хрема. Хора като Люсиен дьо Рюбампре, поет и красавец, се срещат не по-често от птицата Феникс. Защо човек сам да си търси язвителни комплименти и да се остави да го облеят със студения душ, който блика от смаяния поглед на жена, загубила илюзиите си?

— В такъв случай — каза Ла Бриер — истинският поет трябва да се укрие като Господ в центъра на селенията си и да общува само със своите творения...

— А, не, тогава славата би струвала твърде скъпо — отговори Каналис. — Животът си има и добрите страни. Ето например — продължи той, поемайки чаша чай, — когато благородна и красива жена обича поет, тя не се крие нито зад кулисите, нито в партерните ложи, както би направила някоя херцогиня, влюбена в актьор. Тя се чувства достатъчно силна, достатъчно закриляна от красотата си, от богатството си, от името си, за да заяви като в епическите поеми: *Аз съм нимфата Калипсо, любовница на Телемах*. Към измама прибегват дребните души. От известно време вече не отговарям на анонимните писма...

— О, колко бих обичал жената, обърнала се към мен по този начин! — извика Ла Бриер, сдържайки сълзите си. — Бих могъл да ви отговоря, драги Каналис, че не бедните девойки се изкачват до знаменитите мъже — те са твърде недоверчиви, твърде суетни, твърде боязливи! — а звездите...

— А принцесите — разсмя се Каналис — слизат до тях. Драги мой, това се случва един път на сто години. Такава любов прилича на

цветето, което цъфти веднъж на столетие... Младите, богати и красиви принцеси са твърде заети; като всички редки растения, те са заобиколени от ограда от глупаци, от добре възпитани и кухи като тръстика царедворци! Мечтата ми, уви, моята кристална мечта, извезана — и то колко ревностно! — с гирлянди от цветята на родния Корез, отдавна стана на парчета в краката ми... Но да оставим това. Не, не, анонимните писма винаги просят нещо! Пък и какви изисквания! Отговори й на тази особа с убеждението, че е млада и красива, и ще видиш! Само с това ще трябва да се занимаваш. Човек не може да обича всички жени. Аполон, поне Аполон Белведерски, е всъщност едно охтичаво конте, което трябва да щади здравето си.

— Но когато едно същество ви се представя по този начин, оправданието му може би е увереността, че ще затъмни по нежност, по красота и най-обожаваната любовница — каза Ла Бриер. — В такъв случай малко любопитство би...

— О, Ернест! — отговори Каналис. — Ти си твърде млад. Ще ми позволиш да си остана при хубавата херцогиня, която ми е достатъчна.

— Прав си, прекалено си прав — каза Ернест.

Все пак младият секретар прочете и препрочете писмото на Модест, опитвайки се да отгатне скрития му смисъл.

— Но тя никак не те превъзнася, не ти приписва гений, просто се обръща към сърцето ти — каза той на Каналис. — Този дъх на скромност и договорът, който предлага, биха ме изкушили...

— Подпиши го тогава, отговори й, изживей приключението докрай, това е жалкото възнаграждение, което мога да ти дам — усмихна се Каналис. — Да те видя след три месеца, ако всичко това трае три месеца...

След четири дни Модест държеше в ръка следното писмо, написано на хубава хартия и поставено в луксозен плик, върху който бе сложен печат с герба на Каналис.

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕТО

II

До госпожица О. д'Ест-М.

„Госпожице,

Възхищението от хубавите произведения, ако предположим, че моите са такива, съдържа нещо свещено и искрено, което предпазва от всяка подигравка и оправдава пред всеки съд стъпката, която предприехте, като ми писахте.

Трябва преди всичко да Ви благодаря за удоволствието, което винаги доставят подобни свидетелства на възхищение, дори когато човек не ги заслужава. Защото тайно в себе си и стихоплетецът, и поетът се смятат достойни за тях, до такава степен самолюбието не устоява на похвалата. Най-доброто доказателство за приятелство, което мога да дам на една непозната в замяна на този лековит балсам срещу ухапванията на критиката, не е ли да споделя с нея жетвата на своя опит, дори с риск да разсея илюзиите ѝ?

Госпожице, най-хубавото украшение за една девойка е цветето на нейния свят, чист и безупречен живот. Ако сте сама на света, няма какво да говорим. Но ако имате семейство, баща или майка, помислете за скръбта, която може да им причини писмо като Вашето, изпратено до поет, когото не познавате лично. Писателите не са ангели, те имат недостатъци. Между тях има и лекомислени, и вятърничави, и самодоволни, и амбициозни, и развратни. И колкото и впечатляваща да е невинността, колкото и

рицарски да е настроен френският поет, в Париж ще се намерят много изродили се трубадури, готови да насърчат любовта Ви, за да я измамат. Те биха изтълкували Вашето писмо по друг начин. Биха видели в него намерение, което не сте вложили и което дори не подозирате в невинността си. Колкото писатели, толкова и характери.

Аз съм изключително поласкан, че сте ме сметнали достоен да Ви разбера. Но ако бяхте попаднали на някой лицемерен талант, на някой присмехулник, чиито книги са пълни с меланхолия, докато животът му е непрекъснат карнавал, щяхте да откриете, че Вашата възвишена непредпазливост Ви е довела до лош човек, до задкулисен тип или кръчмарски герой!

Под люлките на повета, където размишлявате върху поезията, Вие не усещате миризмата на пура, която отнема на ръкописите всяка поетичност. Така както, когато отивате на бал, накичена със сияещите изделия на бижутера, Вие не мислите за нервните ръце, за работниците с престилки, за противните работилници, от които излизат тези лъчезарни цветя на труда.

Да продължаваме ли?... С какво мечтателният и самотен живот, който водите, сигурно на брега на морето, може да заинтересува един поет, чиято задача е всичко сам да отгатва, след като трябва всичко сам да измисля? Сътворените от нас девойки са толкова съвършени, че никоя Евина щерка не може да се бори с тях! Кога Действителността е могла да се мери с Мечтата?

Освен това, какво ще спечелите Вие, девойката, възпитавана да стане разумна майка, ако се посветите в ужасните вълнения, които изживяват поетите в тази отвратителна столица, единственото определение за която е: любим ад! Ако желанието да оживите еднообразното си съществуване на любознателна девойка Ви е сложило перото в ръката, не е ли това вид извратеност? Как да разбирам писмото Ви? Дали принадлежите на някоя низвергната каста и търсите приятел далеч от Вас? Дали сте грозна, но усещате, че душата Ви е красива и Ви трябва

довереник? Уви! Заключението ми не е весело: направихте твърде много или недостатъчно.

Или ще трябва да спрем дотук, или ако продължите да ми пишете, трябва да ми кажете повече за себе си, отколкото в писмото, което получих.

И все пак, госпожице, ако сте млада, ако сте хубава, ако имате семейство, ако сърцето Ви прелива от божествен аромат, като сърцето на Магдалена, просната в краката на Христос, почакайте да Ви оцени някой мъж, достоен за Вас, и останете това, което трябва да бъде всяка добра девойка: отлична съпруга, добродетелна майка.

Поетът е най-тъжното завоевание, което можете да направите, той е твърде суетен, той има твърде много остри ръбове, които ще се удрят в законната суета на жената и ще нараняват неопитната ѝ нежност. Жената на поета трябва да го обича дълго време, преди да се омъжи за него, трябва да бъде милосърдна и снизходителна като ангел, да се отдаде на добродетелите на майчинството. Тези качества, госпожице, у девойките са още в зародиш.

Ще Ви кажа цялата истина, която Ви дължа в замяна на Вашето опияняващо ласкателство. Може да е героично да се омъжите за знаменит човек, но скоро ще забележите, че именно като човек той прилича на всички останали. Надеждите Ви няма да се осъществят, защото сте очаквали от него чудеса. С прочутите поети става същото, което става с някоя жена с прехвалена красота, за която казват, като я видят: «Мислех я за по-хубава.» Тя вече не отговаря на изискванията на портрета, нарисуван от феята, на която дължа Вашето писмо — Въображението!

И най-после качествата на ума се развиват и цъфтят само в една невидима среда. Жената на поета усеща единствено лошите им страни, тя вижда как правят украшенията, вместо да се кичи с тях.

Ако пък Ви е омаял блясъкът на едно изключително положение в обществото, трябва да знаете, че удоволствията, които то предлага, скоро се изчерпват. Човек изпитва раздражение от множеството грапавини в

това положение, което отдалеч е изглеждало гладко, от студа, който облъхва този блестящ връх! И освен това, тъй като жените не познават света на трудностите, те скоро престават да ценят това, от което са се възхищавали, въпреки че им се е струвало, че от пръв поглед са отгатнали как да боравят с него.

И накрая едно последно съображение, което не е прикрита молба, а приятелски съвет.

Само хора, решени нищо да не крият, могат да излеят душите си един пред друг. Бихте ли се показали такава, каквата сте, на някой непознат? Представям си какви последствия би имало подобно хрумване.

В писмото си, госпожице, съм се опитал да изразя почитта, която дължим на всички жени, дори на непознатите и маскираните.“

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ИГРАТА ЗАПОЧВА

След като бе държала цял ден това писмо между плътта си и корсета си и бе отложила прочитането му за часа, в който всички спят, за полунощ; след като бе чакала тази тържествена тишина, измъчвана от огненото си въображение; след като бе благославяла поета, мислено прочела хиляди писма; след като бе предположила всичко друго освен тази капка студена вода, падаща върху най-въздушните форми на фантазията и разлагаща ги, както цианкалийт разлага живота, Модест имаше за какво да си зарови лицето във възглавницата, въпреки че беше сама, да загаси свещта и да плаче...

Това ставаше през първите дни на юли. Модест се изправи, прекоси стаята и отвори прозореца, за да влезе въздух. Уханието на цветята стигна до нея заедно със свежестта, присъща на нощните миризми. Озарено от луната, морето блещукаше като огледало. На едно дърво в парка на Вилкен запя славей.

— Ето го поета — си каза Модест и ядът ѝ се изпари.

Най-горчиви мисли ѝ минаваха през главата. Чувствуваше се оскърбена и реши да препрочете писмото. Запали свещта, изучи основно тази учена проза и чу безстрастния глас на реалния свят.

„Той е прав, а аз греша — си каза тя. — Но как да повярва човек, че ще намери под звездната роба на поета Молиеров старец?“

Когато жената или девойката са хванати на местопрестъплението, те се проникват от дълбока омраза към свидетеля, към автора или към обекта на техния грях. Затова именно истинската, естествената, необузданата Модест изпита ужасното желание да победи този праволинеен ум, да го хване в противоречие, да му върне сразяващия удар.

Това толкова чисто дете, на което само умът бе покварен и от много четене, и от дългата агония на сестра ѝ, и от опасните размишления в самотата, се изненада, когато един слънчев лъч освети лицето му — цели три часа бе прекосявало огромните морета на

Съмнението. Подобни ноци не се забравят. Модест отиде право към китайската масичка, подарък от баща ѝ, и написа писмо, продиктувано от пъкления дух на отмъщението, който трепка в дъното на младежките сърца.

ш

До господин Дьо Каналис

„Господине,

Вие с положителност сте голям поет, но Вие сте и нещо повече — Вие сте порядъчен човек. След като бяхте така честен и откровен с една девойка на ръба на пропастта, ще бъдете ли пак такъв и ще ми отговорите ли без никакво лицемерие на следния въпрос?

Щяхте ли да напишете в отговор на моето писмо писмото, което държа в ръка, мислите Ви, езикът Ви щяха ли да бъдат същите, ако Ви бяха пошушнали нещо, което може и да е вярно: госпожица О. д’Ест-М. има шест милиона и не иска някой глупак да ѝ стане господар?

Приемете за известно време, че това предположение отговаря на истината. Бъдете с мен такъв, какъвто сте със себе си, не се бойте от нищо, аз съм по-възрастна от двайсетте си години и Вашата искреност с нищо няма да Ви навреди пред мен.

След като ми се доверите, ако въобще благоволите да го направите, ще отговоря на първото Ви писмо.

Възхищавала съм се от таланта Ви, който толкова често стига до съвършенство. Позволете ми сега да отдам дължимото и на Вашата деликатност и на честността Ви, задължаващи ме да се считам

смирено Ваша
О. д’Ест-М.“

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

ИГРАТА ПРОДЪЛЖАВА

Когато Ернест дьо Ла Бриер получи това писмо, той отиде да се разходи из града. Развълнуваната му душа се мяташе като крехка лодка по време на буря, когато вятърът непрекъснато мени посоката си.

Някой от тези често срещани млади хора, някой истински парижанин би изчерпал всичко със следните думи: „Малка измамница!“ Но за едно момче с благородна и красива душа тази почтително поднесена клетва, този зов за Истина има способността да събуди тримата съдници, скрити в дъното на всяко съзнание. Честта, Истината, Справедливостта се възправиха в цял ръст и се развикаха силно.

— Е, драги Ернест — казваше Истината, — ти положително не би се заел да поучаваш една богата наследница! Би заминал за Хавър, момчето ми, и то веднага, за да видиш дали девойката е хубава, и би се чувствувал много нещастен от предпочитанието ѝ към гениите. А ако можеше и да подхлъзнеш приятеля си и да му заемеш мястото, госпожица Д'Ест би била наистина великолепна!

— Как — казваше Справедливостта, — вие се оплаквате, вие, умните и способни, но безпарични мъже, че богати девойки се омъжват за същества, които не бихте наели дори за портиер, вие злословите по адрес на здравия разум на века, който бърза да съедини парите с пари и никога не съединява някой хубав млад човек, талантлив и беден, с някоя красива, благородна и богата девойка. И ето една най-последна, която се бунтува срещу духа на века... и какво прави поетът? Нанася ѝ удар право в сърцето...

— Богата или бедна, красива или грозна, тази девойка е права, тя е умна, тя натиква поета право в блатото на личния интерес — извика Честта, — тя заслужава искрен, благороден и чистосърдечен отговор, който да изразява точно мисълта ти! Вгледай се в себе си! Проникни в сърцето си и го очисти от подлостта! Какво би казал Молиеровият Алцест^[1]?

И Ла Бриер, тръгнал по булевард Поасониер, вървеше толкова бавно, че след един час бе стигнал едва до булевард Капюсин.

Пое по крайбрежната улица, за да стигне да Сметната палата, която тогава се намираше близо до черквата Сент-Шапел. Но вместо да проверява сметките, той дълго стоя в недоумение.

„Ясно е, че тя няма шест милиона — си казваше той. — Но не е там въпросът...“

След шест дни Модест получи следното писмо.

iv

До госпожица О. д'Ест-М.

„Госпожице,

Вие не се казвате Д'Ест. Измислили сте това име, за да скриете собственото си. Дължен ли съм да се доверявам на някого, който не казва истината за себе си?

Слушайте — ще отговоря на въпроса Ви с друг въпрос. Какъв е Вашият произход? Знатен, благороднически, буржоазен?

Вярно е, че моралът не се променя, той е един за всички. Но задълженията му се менят според сферата, в която действа. Така както слънцето различно осветява пейзажа и ние се възхищаваме на това разнообразие, така и моралът съобразява обществения дълг с ранга, с положението в обществото. Дребните прегрешения на войника са престъпление у генерала и обратно. Благоприличието не е едно и също у селянката, която жъне, у работничката, която получава петнадесет су на ден, у дъщерята на дребния търговец, у младата буржоазка, у дъщерята на богатия собственик на търговска къща, у младата наследничка на благородно семейство, у девойката от рода Д'Ест.

Кралят не бива да се навежда, за да вдигне дори златна монета, докато орачът трябва да се върне, за да намери изгубеното си су, въпреки че и единият, и другият са длъжни да се подчиняват на законите на Икономиката.

Една Д'Ест, която притежава шест милиона, може да си сложи шапка с перо и с широка периферия, да размахва камшика си, да смуши арабския си кон, да отиде при поета като амазонка в златоткани дрехи, следвана от лакея си, и да му каже: «Обичам поезията и искам да изкупя грешката на Леонора пред Тасо!» Докато търговската дъщеря би станала за посмешище, ако направи нещо подобно.

На коя класа принадлежите Вие? Отговорете ми искрено и аз ще Ви отговоря на въпроса, който ми поставихте.

Тъй като нямам честта да Ви познавам, пък и вече съм свързан с Вас с нещо като поетично общуване, не бих искал да Ви окажа дължимата почит с баналните думи, с които си служат обикновено. И без това с хитростта си спечелихте победа, като смутихте човек, който издава книги.“

На референта не му липсваше ловкостта, която може да си позволи един човек на честта. Той получи отговор със следващата поща.

v

До господин Дьо Каналис

„Драги ми поете, Вие ставате все по-разумен. Баща ми е граф. Най-голямата знаменитост в рода ни е един кардинал, живял по времето, когато кардиналите са били почти равни на кралете. Нашият, кажи-речи, изгаснал род свършва с мен. Но имам достатъчно благородна кръв, за да бъда приета във всеки двор и да бъда вписана въз всички регистри. Не стоим по-ниско от рода Каналис. Не се сърдете, че не Ви изпращам герба ни.

Опитайте се да ми отговорите толкова искрено, колкото и аз. Очаквам Вашия отговор, за да знам дали мога да се наричам както сега

Ваша
О. д'Ест-М.“

[1] *Алцест* — герой на Молиеровата комедия „Мизантроп“, човек безкомпромисен и прям. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА РАЗУЗНАВАНЕ У ПРОТИВНИКА

„Виж я ти малката как злоупотребява с преимуществото си! — възкликна Ла Бриер. — Но дали е искрена?“

Не е възможно безнаказано да си бил четири години личен секретар на министър, да живееш в Париж и да наблюдаваш интригите, които се плетат там. И най-чистата душа малко или повече се опиянява от замайващата атмосфера на кралския град.

След като написа писмо, в което съобщаваше, че отговорът му ще пристигне на определена дата, тъй като изповедта, която искаха от него, била твърде важна, пък и министърът му бил зает, младият референт, щастлив, че не е Каналис, си взе билет за пощенската кола за Хавър. Главният директор на пощата му даде бележка, в която молеше директора в Хавър да бъде любезен и дискретен.

Така Ернест можа да види Франсоаз Коше в пощата и най-естествено да я проследи. Тя го заведе на хълма Енгувил, където той забеляза Модест Миньон на прозореца на Колибата.

— Е, Франсоаз? — попита девойката. На което прислужничката отговори:

— Има, госпожице.

Поразен от красотата на тази неземна блондинка, Ернест тръгна обратно и попита един минавач кой е собственикът на тази чудесна къща.

— Тази ли? — каза минавачът, посочвайки имението.

— Да, приятелю.

— О, всичко това е на господин Вилкен, най-богатия корабовладелец в Хавър, човек, който не си знае парите.

„Като че ли няма кардинал Вилкен в историята“ — си каза референтът, слизайки към Хавър, за да се върне в Париж.

Разбира се, той разпита директора на пощата за семейство Вилкен и научи, че въпросното семейство притежава огромно

богатство. Господин Вилкен имаше син и две дъщери, едната от които бе омъжена за господин Алтор младши.

Благоразумният Ла Бриер се постара да не покаже колко се интересува от Вилкенови, тъй като директорът и без това го гледаше лукаво.

— Няма ли някой у тях в момента освен семейството? — попита той.

— Има, семейство Ерувил. Говори се, че младият херцог ще се жени за по-малката дъщеря на Вилкен.

„През царуването на династията Валоа е имало един известен кардинал Ерувил — си каза Ла Бриер — и по времето на Анри IV също, ужасният маршал, когото направиха херцог.“ Ернест си тръгна. Бе видял достатъчно Модест, за да се размечтае и да си каже, че богата или бедна, не би имал нищо против да направи от нея госпожа Ла Бриер, стига да има красива душа. Затова реши да продължи кореспонденцията.

Опитайте се да останете непознати, клети френски жени, да изживеете и най-малкия роман в тази цивилизация, която отбелязва по площадите кога тръгват и кога пристигат файтоните, която брой писмата, слага им два пъти марка — преди да ги хвърли в пощенските кутии, и когато ги разпределя, номерира къщите, нанася етажите — след като е преброила дори вратите им — в данъчния регистър, чиято територия скоро ще бъде представена до последния парцел и до най-малката си линия върху широките листа на Кадастъра, титанично дело, извършено от титан!

Опитайте се да се отървете, непредпазливи девойки, не от окоето на полицията, а от това непрестанно бръщолевене, което и в най-затътеното селце обстойно изследва и най-обикновените действия, брой колко десерта се сервират у префекта и вижда корите от пъпеш, изхвърлени пред вратата на дребния рентиер; което се опитва да чуе звъна на златото в момента, когато ръката на Икономиката го прибавя към съкровището; което всяка вечер край огнището преценява колко са богати кантонът, градът, окръгът!

Благодарение на едно най-обикновено недоразумение Модест бе избягнала невинното шпиониране, за което Ернест вече се укоряваше. Но кой парижанин би искал една малка провинциалистка да го прави

на глупак? Да не позволиш да те правят на глупак — тази ужасна максима убива всички благородни чувства у човека.

Лесно е да се отгатне каква душевна борба изживя този честен човек, докато пишеше писмото си, в което личи изтерзаната му съвест.

Ето какво прочете съвсем наскоро Модест, застанала на прозореца си в един хубав летен лен.

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА ДА ТЕ ВИДИМ СЕГА, ЩОМ ЗНАЕШ ТОЛКОВА

vi

До госпожица О. д Ест-М.

„Госпожице,

Отговарям Ви, без да лицемеря. Да, ако бях сигурен, че имате огромно богатство, щях да действам по съвсем друг начин. Защо? Потърсих причината и ето в какво се състои тя.

Има във всеки от нас едно вродено чувство, впрочем прекомерно развито от обществото, което ни подтиква да търсим щастието, да желаем да го притежаваме. Повечето от хората смесват щастието със средствата за постигането му и в техните очи богатството е най-важната му съставка. Така че бих се опитал да Ви се харесам, увлечен от това обществено убеждение, което във всички времена е превръщало богатството в религия. Поне аз мисля така.

Не бива да очакваме от един още млад мъж прояви на мъдростта, благодарение на която разумът измества усещането; при вида на плячката животинският инстинкт, скрит в сърцето на всеки човек, го тласка напред. И вместо урок Вие щяхте да получите от мен комплименти, ласкателства. Дали щях да запазя самоуважението си? Съмнявам се. Но в подобни случаи, госпожице, успехът опрощава всички грехове. Колкото до щастието, то е друго нещо. Щях ли да имам доверие на съпругата си, ако я бях получил по този начин? Сигурно не. Постъпката Ви рано или късно щеше да придобие истинския си смисъл.

Колкото и благороден да Ви се струва съпругът ви, той щеше в края на краищата да Ви укори, че сте го унизили. Самата Вие рано или късно щяхте да започнете да го презирате.

Обикновеният човек разсича гордиевия възел на една женитба по сметка с меч на тиранията. Силният човек прощава. Поетът се оплаква.

Такъв е, госпожице, моят искрен отговор.

Сега чуйте ме добре. Вие победихте, като ме накарахте да размисля дълбоко и за Вас, която не познавам, и за себе си, когато познавах твърде малко. Благополучно успяхте да размърдате много от лошите мисли, утаени в дъното на сърцето ми. Но от всичко това у мен се появи и нещо благородно, ето защо нежно Ви благославям, така както в морето човек благославя фара, задето му е показал опасните за живота подводни скали.

Изповядвам Ви всичко това, защото не искам да загубя нито Вашето уважение, нито моето собствено, пък било и заради всички съкровища на света.

Поисках да узная коя сте. Отидох в Хавър, видях Франсоаз Коше, проследих я до Енгувил и Ви зърнах в прекрасната Ви вила.

Вие сте толкова красива, колкото е жената, за която мечтае всеки поет. Само не знам дали сте госпожица Вилкен, скрита в госпожица Ерувил, или сте госпожица Ерувил, скрита в госпожица Вилкен.

При все че нямах лоши намерения, стана ми неудобно да Ви шпионирам и спрях дотук. Вие пробудихте любопитството ми, затова не ми се сърдете, че се държах малко по женски. Впрочем поетите имат право на това.

Сега, след като Ви разкрих сърцето си и Ви позволих да четете свободно в него, можете да вярвате в искреността на това, което ще добавя.

Видях Ви само за момент, но той бе достатъчен, за да си променя мнението за Вас. Преди да сте жена, Вие сте едновременно поет и поезия. Да, у Вас има нещо по-ценно от красотата, Вие сте прекрасният идеал на Изкуството,

Вие сте Фантазията... Вашата постъпка е осъдителна, ако бе извършена от девойка, обречена на обикновена съдба. Но тя става съвсем друга, когато принадлежи на девойка, надарена с характера, който Ви приписвам.

Има и изключения между многобройните същества, захвърлени на земята по волята на обществения живот, за да образуват едно поколение. Ако Вашето писмо е завършекът на продължителни поетични размишления за отредената от закона женска съдба; ако увлечена от призиванието на Вашата висока интелигентност, на Вашата образованост, сте искали да се запознаете с личния живот на един човек, когото считате за гениален, за да завържете необикновено приятелство с душа, подобна на Вашата, изплъзвайки се от всички условности на Вашия пол; ако сте искали всичко това, то Вие положително сте изключение! Законът, който мери постъпките на тълпата, е в такъв случай тесен, за да се приложи към Вашето решение. И точно тук важи в цялата си сила това, което Ви казах в първото си писмо: направихте много или недостатъчно.

Приемете още веднъж моите благодарности за услугата, която ми оказахте, като ме накарахте да проуча сърцето си. Защото благодарение на Вас разбрах колко е грешно тъй обикновеното за Франция съждение, че бракът е средство за забогатяване.

Един свят глас ми проговори посред угризенията на съвестта, които изпитах. Тържествено се заклекх пред себе си сам да спечеля богатството си, та да не трябва да си избирам жена с корисни подбуди.

След това осъдих, потиснах неприличното любопитство, което събудихте у мен. Вие нямате шест милиона. Не е възможно в Хавър да живее инкогнито млада дама с подобно богатство. Щяхте да бъдете издадена от тази глутница от перове, тръгнаха на лов за богати наследници в Париж, същата глутница, която е завлякла Главния интендант на кралските конюшни у Вилкенови. Така че, независимо от всеки роман или от истината,

становището, което Ви излагам тук, е за мен абсолютно правило.

Докажете ми сега, че притежавате една от тези души, на които прощават неподчинението на обикновения закон, и ще одобрите както второто, така и първото ми писмо.

Ако сте предназначена за еснафски живот, подчинете се на железния закон, който поддържа обществото. Ако сте изключителна жена, възхищавам Ви се. Но ако решите да се подчините на инстинкта, който сте длъжна да потиснете, съжалявам Ви: такива са изискванията на Обществения ред. Чудесната поука от семейната епопея, озаглавена «Клариса Харлоу»^[1], е, че честната и законна любов на жертвата я погубва, защото тази любов възниква и се развива въпреки семейството. Семейството, колкото и глупаво и жестоко да е то, има повече право от Лъвлейс^[2]. Семейството, това е Обществото.

Повярвайте ми, за една девойка, както и за една жена, винаги ще бъде по-достойно да затвори пламенните си капризи в сферата на най-строгото приличие. Ако имах дъщеря и ако тя трябваше да стане госпожа Дьо Стал, бих ѝ пожелал смъртта на петнадесетгодишна възраст. Можете ли да си представите дъщеря си, покачена на подиумите на славата и излагаща се на показ, за да спечели възхищението на тълпата, без да изпитате остро съжаление?

На каквито и височини да се е издигнала жената чрез тайната поезия на мечтите си, тя трябва да пожертвува своето превъзходство пред олтара на семейството. Поривите ѝ, геният ѝ, стремежът ѝ към добро, към възвишено, цялата поема на девойката принадлежи на мъжа, когото тя приема, на децата, които ще има. Съзирам у Вас тайно желание да разширите тесния кръг на живота, на който е осъдена всяка жена, и да вложите в женитбата страст и любов. Ах, това е прекрасна мечта; тя е трудно осъществима, но не е невъзможна. Понякога тя се превръща в действителност, за отчаяние на тези, които не са родени един за друг (простете ми изтъркания израз!).

Ако търсите нещо като платоническо приятелство, то ще Ви провали бъдещето. Ако писмото Ви е игра, не я продължавайте.

Малкият роман завърши, нали? Все пак той има някакъв резултат — моята почтеност се заздравя, а Вие научихте нещо за обществения живот. Обърнете погледа си към действителността и погребете в добродетелите на Вашия пол преходния възторг, породен у Вас от книгите.

Сбогом, госпожице. Направете ми честта да запазите уважението си към мен. След като Ви видях, или след като видях тази, която мисля, че сте Вие, смятам, че писмото Ви е съвършено естествено — едно така прекрасно цвете не може да не се обърне към слънцето на поезията. Обичайте си поезията така, както обичате цветята, музиката, великолепието на морето, красотата на природата, обичайте я като украшение на душата. Но помислете върху това, което имах честта да Ви кажа за поетите.

Внимавайте да не се омъжите за глупак, потърсете грижливо другаря, когото Бог е създал за Вас. Повярвайте ми, съществуват много умни мъже, способни да Ви оценят, да Ви направят щастлива.

Ако бях богат, а Вие бедна, бих поставил един ден в краката Ви и богатството си, и сърцето си, защото вярвам, че душата Ви е пълна с богатства, с почтеност. Бих Ви поверил живота и честта си, уверен, че ще бъдате на сигурно място. Още веднъж сбогом, русокоса дъщеря на русокосата Ева.“

[1] «Клариса Харлоу» — епистоларен роман от Ричардсън. Ричардсън, Самюъл (1689–1761), английски писател, написал също «Памела, или Възнаградената добродетел». ↑

[2] Лъвлейс — герой от романа «Клариса Харлоу», циничен прелъстител. Предполага се, че прототип на този образ е английският поет и драматург Ричард Лъвлейс (1618–1657), известен със своите галантни маниери и любовни похождения. ↑

ДВАДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

МОДЕСТ ПЕЧЕЛИ ЯВНО ПРЕВЪЗХОДСТВА

Камък падна от сърцето на Модест, като прочете това писмо или по-скоро го погълна като капка вода в пустинята. След това тя забеляза грешките, които бе допуснала в замисления план, и веднага ги поправи, като приготви за Франсоаз пликове, върху които написа собственоръчно адреса си в Енгувил, и ѝ заръча да не идва повече в Колибата.

След като се прибере, Франсоаз щеше вече да слага всяко писмо, пристигнало от Париж, в един от тези пликове и да го пуска тайно в хавърската поща. Модест се зарече сама да посреща занапред пощаджията на прага на Колибата в часа, когато той минаваше оттам.

Колкото до чувствата, които предизвика у Модест този отговор, в който зад блестящия призрак на Каналис се криеше туптящото сърце на благородния и беден Ла Бриер, те бяха толкова много, колкото вълните, които една по една умираха на брега, докато тя самата, с очи, вперени в Океана, се отдаваше на щастието си: беше един вид харпунирала една ангелска душа в парижкото море, бе отгатнала, че у елитните мъже сърцето е понякога в хармония с таланта и че магическият глас на предчувствието не я е излъгал. Животът ѝ щеше да има вече могъща цел. Оградата на хубавото ѝ жилище, решетката на клетката ѝ бе счупена! Мисълта ѝ летеше с разперени криле.

„О, татко — си каза тя, вглеждайки се в хоризонта. — Направи ни много богати!“

Впрочем отговорът, който Ла Бриер прочете след пет дни, е по-красноречив от всякакви обяснения.

vii

До господин Дьо Каналис

„Приятелю — нека да Ви наричам с това име, — Вие ме очаровахте. Не бих искала да сте различен от този, който сте в това писмо, първото и дано да не е последното! Кой друг, ако не поетът, може така любезно да извини една девойка и да отгатне нейната същност.

Бих искала да Ви говоря с искреността, която е продиктувала първите редове на писмото Ви. Преди всичко, и за щастие, Вие не ме познавате.

Казвам Ви го с радост: не съм нито тази ужасна госпожица Вилкен, нито много благородната и много суха госпожица Ерувил, която се колебае между тридесет и петдесет години и не се решава да се установи на някоя прилична цифра. Кардинал Ерувил е процъфтявал в историята на Църквата преди кардинала, който е единствената знатна фигура в нашия род. Не смятам за знаменитости генерал-лейтенантите и абатите, които са издавали малки сборничета с предълги стихове. Освен това не живея във великолепната вила Вилкен. Във вените ми, слава богу, няма и една десетмилионна част от капката на тази студена търговска кръв. Произхождам едновременно и от Германия, и от Южна Франция, нося в мисълта си немската мечтателност и в кръвта си провансалската жизненост. Благородничка съм и по баща, и по майка. По майчина линия имам роднини по всички страници на готския алманах.

И най-после, взела съм всички предпазни мерки, така че не е по силите нито на някой човек, нито дори на официалните власти да разкрие моето инкогнито. Ще остана скрита и непозната.

Що се отнася до мен самата или, както казват нормандците, до *собствената ми персона*, успокойте се, аз съм поне толкова хубава, колкото и лицето (щастливка, без да го знае), върху което се е спрял погледът Ви, и не мисля, че съм бедна, въпреки че, когато се разхождам, не ме придружават десет синове на перове на Франция! Вече видях да се разиграва на мой гръб недостойният водевил на наследницата, обожавана заради милионите ѝ. И изобщо

не се опитвайте по никакъв начин да се свържете с мен, дори поради облог. Уви! При все че съм свободна, аз съм добре пазена, от себе си най-напред, а и от смели хора, които не биха се поколебали да Ви забият нож в сърцето, ако решите да проникнете в убежището ми.

Не казвам това, за да възбудя дързостта или любопитството Ви, смятам, че нямам нужда от тези чувства, за да Ви заинтересувам, за да Ви задържа.

Ще отговоря сега и на втората, значително по-дълга част на първата Ви проповед.

Искате ли да Ви призная нещо? Като се показахте тъй мнителен и като видях, че ме вземате за жена, подобна на Корин^[1], чиито импровизации толкова са ме отегчавали, си казах, че сигурно много десети музи са използвали любопитството Ви и са Ви отвеждали в долините си, предлагайки Ви да вкусите от плодовете на ученическия им Парнас... О, бъдете напълно сигурен, приятелю: аз може да обичам поезията, но не нося *стихчета* в чантата си и чорапите ми са и ще си останат чисто бели^[2]. Няма никога да Ви отегчавам с *нелепости* в един или два тома. А ако някога Ви кажа: «Елате!», Вие съвсем няма да намерите, вече знаете това, бедна и грозна стара мома.

О, приятелю, ако знаехте колко ме е яд, че сте идвали в Хавър! По този начин Вие променихте това, което наричате мой роман. Не, само Бог може да измери с могъщите си ръце съкровището, което пазех за някой достатъчно възвишен, доверчив и проникателен мъж, който не би тръгнал от къщи, преди да проникне чрез писмата ми крачка по крачка в сърцето ми, и който би дошъл на първата ни среща с простодушието на дете! Представях си, че тази невинност е свойствена на гения. Вие накърнихте съкровището.

Прощавам Ви, живеете в Париж. Пък и, както казвате, в поета има и човек. Но нали заради това няма да ме помислите за момиченце, което отглежда омагьосаните цветя на илюзиите! Няма смисъл да хвърляте камъни по счупените прозорци на отдавна срутил се замък. Нима не

отгатнахте, Вие, интелигентният човек, че урока, който ми давате в първото си педантично писмо, госпожица Д'Ест отдавна си го е дала сама? Не, драги поете, първото ми писмо съвсем не беше камъче, хвърлено от палаво дете, доволно, че може да стресне собственика, зачетен в данъчните си книги под сянката на плодните си дървета; то беше въдица, предпазливо спусната от рибаря от върха на крайбрежна скала в очакване на невероятен улов.

Одобрявам всичко хубаво, което казвате за Семейството. Човекът, който ще ми хареса и за когото ще се считам достойна, ще получи сърцето и живота ми със съгласието на моите родители, тъй като не искам нито да ги наскърбя, нито да ги изненадам. Сигурна съм, че имам власт над тях, пък и те са без предразсъдъци.

Освен това чувствавам се достатъчно силна, за да се защита от илюзиите на фантазията си. Със собствените си ръце изградих крепост и я укрепих с безграничната преданост на тези, които бдят над мен като над съкровище, но не защото не съм способна да се отбранявам в открито поле. Трябва да знаете, че по волята на случая, аз нося броня от добре закалена стомана, върху която е издълбана думата ПРЕЗРЕНИЕ. Изпитвам най-дълбоко отвращение към всичко, което прилича на пресметливост, което не е напълно благородно, чисто, безкористно. Издигнала съм в култ прекрасното, идеала, без да съм романтична. Романтична бях само в мечтите си. Така че разбирам колко верни, колко справедливи и земни са нещата, които ми пишете за обществения живот.

Засега с Вас сме само приятели и не може и да бъде другояче. Защо търся приятел в един непознат? — ще кажете Вие. Вашата личност ми е непозната наистина, но умът Ви, сърцето Ви са ми познати, те ми харесват и душата ми безкрайно желае да се довери единствено на гения. Не искам поемата на сърцето ми да остане безплодна, тя ще блести за Вас, както би блестяла само за Бог. Какво скъпоценно нещо е да имаш добър другар, комуто да можеш да кажеш всичко! Ще откажете ли да

приемете несравнимите цветя на истинската девойка, които ще полетят към Вас, както мушиците летят към слънчевите лъчи? Сигурна съм, че никога не сте имали щастието да бъдете довереник на девойка! Вслушайте се в бърбенето ѝ, приемете песните, които е пяла само за себе си. По-късно, ако душите ни се побратимят, ако се окаже, че характерите ни си подхождат, някой стар белокоп прислужник ще застане някой ден край пътя и ще Ви изчака, за да Ви заведе в колиба, във вила, в замък, в палат, не знам още какъв ще бъде жълто-кафявият павилион на брака (това са цветовете на знамето на Австрия, която дължи могъществото си на брачните си съюзи), нито дали ще се стигне дотам; но признайте, че е поетично и че госпожица Д'Ест е сговорчива. Нали Ви оставя свободата? Нали не идва ревниво да надзърне в парижките салони? Нали не Ви налага да носите веригите, в които някога рицарите се оковаваха доброволно? Нали иска от Вас само един чисто духовен и таен съюз! Хайде! Елате в сърцето ми, когато сте нещастен, наранен, изморен. Кажете ми всичко, не скривайте нищо, ще Ви предложа балсам за всичките Ви болки.

Аз съм на двадесет години, приятелю, но умът ми е на петдесет и за жалост вече изпитах в едно друго мое аз ужасите и сладостите на страстта. Познавам всичката подлост и безчестие, които може да съдържа човешкото сърце, и въпреки това съм напълно порядъчна девойка. Не, нямам вече илюзии, но имам нещо по-добро: вярвам в много неща, вярвам и в Бога. Както виждате, поставям *началото* на нашите изповеди.

Какъвто и да е съпругът, който ще имам, ако сама съм си го избрала, този човек може да спи спокойно — той може да замине на края на света, като се върне, ще ме намери да довършвам бродерията, започната преди заминаването му. Нито един поглед няма да е проникнал в очите ми, нито един мъжки глас няма да е омърсил въздуха в ушите ми. Във всеки бод той ще познае стиховете на поемата, чийто герой е той самият. Дори ако се излъжа в

този човек, ако той само привидно е такъв, за какъвто го мисля, нему ще принадлежат цветът на мисълта ми, кокетствата на нежността ми, нямата жертвоготовност на гордото ми и щедро примирение. Да, обещах съм си никога да не придружавам мъжа си, освен ако той не пожелае това; ще бъда божеството на неговия дом. Такава е моята човешка религия.

Но защо да не изпитам и да не избира мъжа, за когото ще бъда това, което е животът за тялото? Нима животът пречи на мъжа? А какво е една жена, която създава неприятности на този, когото обича? Болест, а не живот. Под живот разбирам щастливото здраве, благодарение на което всеки миг е удоволствие.

Да се върнем на писмото Ви, което винаги ще ми е скъпо. Да, не се шегувам, то съдържа всичко, което исках, то дава израз на прозаични чувства, толкова необходими на семейството, колкото е въздухът за белите дробове, чувства, без които няма щастие. Да действа като честен човек, да мисли като поет, да обича, както обичат жените, ето какво исках от своя приятел и ето какво вече несъмнено не е химера.

Сбогом, приятелю. Засега съм все още бедна. Това е една от причините, които ме карат да държа на своята маска, на своето инкогнито, на непревземаемата си крепост. Сега, когато съм посветена в строгото и тайно величие на душата Ви, прочетох последните Ви стихове в «Ревю» с огромна наслада!

Нали няма да Ви е неприятно, ако Ви кажа, че една девойка ревностно моли Бога за Вас, че Вие сте единствената ѝ мисъл и че нямате други съперници освен една майка и един баща? Какви причини може да Ви накарат да отблъснете тези страници, изпълнени с Вас, написани за Нас и четени само от Вас? Отговорете ми със същото.

Все още съм толкова малко жена, че доверието Ви, стига да е пълно и истинско, ще стигне, за да направи щастлива

[1] *Корин* — героиня от романа на мадам Дьо Стал «Корин, или Италия» (1807). ↑

[2] ... и чорапите ми са и ще си останат чисто бели — перифраза на израза *bas bleus* (буквално: син чорап) — жена с литературни претенции. ↑

ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА СИЛАТА НА НЕИЗВЕСТНОТО

„Господи! Дали вече не съм влюбен! — възкликна младият референт, забелязвайки, че стои с писмото в ръка цял час, след като го беше прочел. — Как да постъпя? Тя си въобразява, че пише на великия ни Поет! Да продължавам ли да я мамя? Дали е жена на четиридесет години, или двадесетгодишна девойка?“

Ернест бе омагьосан от бездната на неизвестността. Няма нищо по-завладяващо от нейния непрогледен безкрай. От мрачните ѝ глъбини се издигат огньове, които понякога я набраздяват и пораждат цветни фантазии, напомнящи картините на Мартин^[1]. В изпълнения с толкова занимания живот на Каналис подобно приключение отминава с бързината на синчец, завлечен от камънаците на буен поток. Но не и в живота на един референт, който, за да се разсее, докато очаква завръщането на системата, чийто представител е бил негов покровител, посвещава Каналис в азбуката на политическата кариера. Тази девойка — във въображението му тя все още съществуваше като хубавата русокоса — щеше да се намести в сърцето му и да предизвика безбройните щети, които нанасят романите, влизайки в живота на обикновените хора, както вълкът влиза в птичия двор.

Ернест мисли много за непознатата от Хавър и ѝ написа следното писмо — писмо обмислено, претенциозно, в което обаче страстта започваше да се проявява под формата на раздражение.

viii

До госпожица О. д'Ест-М.

„Госпожице, не е ли нечестно от Ваша страна да се настаните в сърцето на един нещастен поет с мисълта да го зарежете, ако не отговаря на желанията Ви, и да го обречете на вечни съжаления, след като сте му показали за

няколко мига образа на съвършенството, пък бил той и престорен, или поне началото на щастието?

Твърде непредвидливо поисках от Вас това писмо, в което започвате да разгъвате изящната лента на разбиранията си. Един мъж спокойно може да се влюби в непозната, която умее така добре да съедини в едно дързостта и самобитността, фантазията и чувството. Кой не би пожелал да Ви опознае, след като е прочел първата Ви изповед? Полагам наистина големи усилия, за да запазя разума си, мислейки за Вас, защото у Вас е събрано всичко, което може да внесе смут в сърцето и главата на един мъж. Ето защо се възползвам от малкото хладнокръвие, което ми остава, за да Ви смърря най-смирено.

Мислите ли, госпожице, че някакви си писма, малко или повече правдиви, малко или повече лицемерни, защото писмата, които бихме си написали, ще бъдат израз на моментното ни настроение, а не на характерите ни изобщо; мислите ли, казвам, че колкото и да са хубави, те ще заместят някога личния ни опит, добит в обикновения живот?

Човекът е двойствено същество. От една страна, съществува един невидим живот, животът на сърцето, за който писмата могат и да са достатъчни. От друга, съществува и действеният живот, който, уви, е по-важен, отколкото Ви се струва на Вашата възраст. Тези два живота трябва да подхождат на идеала, който лелеете, нещо, което, между другото, много рядко се случва. Чистата, непринудена и безкористна почит на една просветена и същевременно целомъдрена душа е едно от небесните цветя, чиито багри и мирис действуват изцелително срещу всички скърби, рани и предателства на парижкия литературен живот. Отблагодарявам Ви се с порив, подобен на Вашия. Но след тази поетична замяна на моите мъки срещу бисерите на Вашата благотворителност, какво може да очаквате от мен? Не притежавам нито гения, нито чудесното обществено положение на лорд Байрон; още по-малко притежавам ореола на мнимата му обреченост и на

измислената му социална злочестина. Впрочем какво бихте се надявали да получите от него в подобни обстоятелства? Приятелството му, нали?

Трябва да Ви кажа тогава, че той, който би следвало да бъде само горд, всъщност бе разяждан от обидна и болезнена суета, която обезсърчаваше приятелството. Аз, който съм хиляди пъти по-дребен от него, положително имам някои несъответствия в характера, които правят живота неприятен и превръщат приятелството в най-тежък товар... Какво ще получите в замяна на мечтите си? Главоболията на един живот, който няма да е напълно Ваш. Подобна сделка е неразумна. И ето защо.

Замислената от Вас поема всъщност е просто плагиатство. Опиянена от своите двадесет години, една девойка от Германия, която не беше като Вас полунемкиня, а цяла немкиня, се влюби до обожание в Гьоте. Тя направи от него свой приятел, своя религия, свой бог, въпреки че знаеше, че той е женен. Като добра германка и жена на поет, госпожа Гьоте се отнесе към този култ с много хитро снизхождение, което Впрочем не излекува Бетина! Какво стана после? После превъзнеслата се девойка се омъжи за добър дебел германец.

Нека си признаем, че девойката, която се е обрела да служи на гения и му е станала равна, защото го е разбрала, която благоговейно се е прекланяла пред него до смъртта му, както човек се прекланя пред светите ликове, изобразявани от художниците в параклисите, и която, когато Германия загуби Гьоте, се е оттеглила в някое самотно убежище, за да не вижда никого, както направи приятелката на лорд Болингброук, нека си признаем, че такава девойка би се враснала в славата на поета, както Мария Магдалена в кървавата победа на Спасителя. Ако това е възвишено, какво бихте казали за обратното?

Тъй като не съм нито лорд Байрон, нито Гьоте, тези двама великани и в поезията, и в егоизма, а просто авторът на няколко стихотворения, които се харесват, аз не бих могъл да изисквам честта да ме издигнат в култ. Не съм

роден за мъченик. Имам сърце, но имам и амбиции, тъй като съм още млад и ми трябват пари.

Приемете ме такъв, какъвто съм. Добротата на краля и закрилата на министрите му ми осигуряват нелошо съществуване. По всичко приличам на съвсем обикновен човек. Ходя на парижките соарета като всеки срещнат глупак. Но колелетата на каретата ми не се въртят, както го изисква времето, по солидните пътища на рентиерите, вписани в Голямата книга. Не съм богат, но пък и нямам предимствата, които дават мансардата, неразбраният талант, славата на бедността на някои по-достойни от мен мъже, като Д'Артес например.

Каква ли прозаична развръзка очаква омайните фантазии на младежкия Ви възторг? Да спрем дотук. Ако съм имал щастието да Ви изглеждам като някаква земна рядкост, Вие пък бяхте за мен нещо светло и възвишено, една от тези звезди, които пламват и изчезват. Нека нищо не помрачи този епизод от нашия живот. Ако продължим така, бих могъл да Ви обикна, да изпитам към Вас една от тези луди страсти, които отстраняват всички препятствия, които, макар и кратки, запалват в сърцето тревожно-буйни огънове. И дори ако ми отговорите с взаимност, ще свършим по най-баналния начин: сватба, домакинство, деца... О, невъзможно е да се съчетаят в едно Белиз и Анриет Кризал^[2]!... Сбогом, прочее!“

[1] *Мартин, Джон* (1789–1854) — английски художник, автор на картини с библейски сюжети. ↑

[2] *Белиз и Анриет Кризал* — героини от Молиеровата комедия „Учени жени“. Белиз е суха педантка, а Анриет — очарователна девойка. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА СЪЮЗЪТ НА ДУШИТЕ

До господин Дьо Каналис

„Приятелю, отговорът Ви ми достави колкото мъка, толкова и удоволствие. Може би скоро ще изпитваме само удоволствие, като четем писмата си. Разберете ме добре.

Човек се обръща към Бога, иска от него хиляди неща, а той остава ням. Искам да получа от Вас отговорите, които Бог не ни дава. Нима приятелството на госпожица Гурне и Монтен не може да се повтори? Не сте ли чували за семейството на Сисмонд дьо Сисмонди в Женева? Разправяха ми, че това е най-трогателната двойка, която съществува, нещо като маркиз и маркиза Дьо Пескер, щастливи до дълбока старост. Боже мой, защо да е невъзможно да съществуват като в симфония две арфи, които от разстояние да си отговарят, да вибрират, да свирят сладостна мелодия? От всички същества единствено човекът е едновременно и арфа, и музикант, и слушател.

Нима смятате, че ще се безпокоя като някоя проста жена? Нали знам, че се движите в обществото, че срещате там най-хубавите и най-умните жени на Париж? Нали мога да предположа, че някоя от тези сирени е благоволила да Ви обгърне със студените си люспи и че именно тя Ви е внушила отговора с прозаичните разсъждения, които ме натъжават? Има, приятелю мой, нещо по-хубаво от тези цветя на парижкото кокетство, има едно цвете, растящо горе по алпийските върхове, наречени гении, а гениите са гордостта на човечеството, което те оплодяват с небесната благодат, почерпена от облаците. Искам да отгледам и да

накарам да разцъфне това цвете, защото неговият див и сладък мирис никога няма да изчезне — той е вечен.

Направете ми честта да не ме смятате за обикновена девойка. Ако бях Бетина — знам за кого намеквате, — никога не бих станала госпожа Арним. А ако бях една от жените на лорд Байрон, в този миг бих живяла в манастир. Засегнахте ме на болното място. Вие не ме познавате, но ще ме опознаете.

Усещам в себе си нещо възвишено, за което може да се говори без суета. Бог е посадил в душата ми това хибридно растение, родено на върха на Алпите, за което Ви говорих. Не искам да го поставя в саксия на прозореца, за да умре там. Не, този прекрасен цвят, единствен по рода си, с опияняващо ухание, няма да се въргаля из прозаичното всекидневие. Той е Ваш, завинаги, и ничий поглед не бива да го опетни! Да, драги приятелю, на Вас принадлежат всички мои мисли, дори и най-тайните, дори и най-налудничавите, на Вас принадлежи безрезервно едно девиче сърце, една безкрайна привързаност.

Ако Вашата личност не ми подхожда, просто няма да се омъжа. Мога да живея с живота на сърцето, на ума Ви, на чувствата Ви, те ми харесват и аз винаги ще бъда това, което съм сега — Ваша приятелка. Има нещо прекрасно във Вашия дух и това ми е достатъчно. В това ще се състои животът ми.

Не се отказвайте с презрение от една млада и хубава слугиня, която не се стъписва от ужас при мисълта да бъде един ден старата гувернантка на поета, донякъде негова майка, донякъде негова домакиня, негов разум, негово богатство. Тази предана девойка, толкова ценна в живота на поетите, е Приятелството, чисто и безкористно, на което казваме всичко, което слуша понякога, поклащайки глава, което не заспива, а преде на светлината на лампата, за да бъде там, когато поетът се завърне мокър от дъжда или в лошо настроение. Ето каква ще е съдбата ми, ако не ми се падне съдбата на щастлива и завинаги свързана с Вас съпруга: и едната, и другата ми харесват.

Да не мислите, че Франция ще бъде много оцетена, ако госпожица Д'Ест не ѝ дари две или три деца, отказвайки да прилича на госпожа Вилкен?

Колкото до мен, аз никога няма да бъда стара мома. Ще бъда майка чрез своята благотворителност и чрез тайното си участие в живота на велик мъж, комуто ще отдам мислите и усилията си на този свят. Изпитвам най-дълбок ужас от посредствеността. Ако съм свободна, ако съм богата, както съм млада и красива, никога няма да принадлежа на някой глупак само защото е син на пер на Франция, нито на някой търговец, който може да се разори за един ден, нито на някой хубавец, който ще бъде жената в семейството, нито въобще на някого, който ще ме кара да се червя по двадесет пъти на ден за това, че съм му жена. По този въпрос можете да бъдете съвсем спокоен. Баща ми твърде много уважава волята ми и никога няма да я престъпи. Ако се харесам на моя поет, ако той ми хареса, ще издигнем толкова високо блестящата сграда на любовта ни, че ще я направим недостъпна за нещастieto — аз съм млада орлица, ще го видите изписано на челото ми.

Няма да повтарям това, което вече Ви казах. Просто ще го резюмирам, като Ви призная, че ще бъда най-щастливата жена на света, ако стана затворница на любовта, както в момента съм затворница на бащината воля. Хайде сега, приятелю, да си представим, че това, което се случва с нас, е просто един роман.

Една девойка с живо въображение, затворена в кулата си, умира от желание да обиколи парка, в който прониква само погледът ѝ. Тя измисля начин да откърти решетката, да скочи от прозореца, да прекатери градинския зид и да се напалува в съседния двор. Вечната комедия! Та тази именно девойка е душата ми, а паркът на съседа е Вашият гений. Не е ли съвсем естествено? Виждали ли сте някога съсед, който да се е оплакал, че живият плет му е прекършен от чифт хубави крачка? Това за поета. А ето и за възвишения резоньор от комедията на Молиер.

Драги Жеронт^[1], обикновено бракът противоречи на здравия смисъл. Дадено семейство се осведомява за някой млад човек. Ако този Леандър^[2], доведен от съседката или уловен на някой бал, не е крадец, ако няма видими недъзи, ако е достатъчно богат, ако е завършил колеж или юридически факултет, за да угоди на разпространените представи за образованост, и ако умее да се облича, му се позволява да дойде да види премененото от сутринта младо момиче, на което майката заръчва да внимава какво говори, да не позволява душата и сърцето ѝ да се изпишат на физиономията ѝ, да си залепи усмивката на танцорка, завършваща пируета си, в никакъв случай да не показва истинския си характер, защото това е опасно, и да не изглежда обезпокоително образована.

Когато родителите са се уговорили вече по материалните въпроси, те добродушно подтикват младите да се опознаят през редките моменти, когато остават сами, когато си приказват, когато се разхождат, без никаква свобода, разбира се, защото знаят, че вече са свързани. В такива случаи младият човек си предрешава и душата, и тялото, а и девойката прави същото. Тази жалка комедия, придружена с букети, с украшения, с посещения на театър, се нарича *ухажване*. Ето това ме възмути, затова искам законният съюз да последва продължителния съюз на душите.

В живота на една девойка това е единственият момент, когато размисълът, шестото чувство, опитът са ѝ необходими. Тя залага свободата си, щастието си, а вие не ѝ оставяте нито кутийката за зарове, нито самите зарове. Тя е едновременно играч и зрител.

Имам правото, волята, властта, позволенията сама да си докарам нещастие и ще ги използвам, както направи майка ми, която, посъветвана от инстинкта си, се омъжи за най-щедрия, най-предания, най-любещия от мъжете, в когото се влюби една вечер заради красотата му. Знам, че сте поет, че сте свободен и че сте хубав. Бъдете сигурен, че не бих избрала за довереник някой от Вашите женени

колеги, дори да приличаше на Аполон. Ако майка ми бе съблазнена от Красотата, която може би е добрият гений на щастието, защо мен да не ме привлекат духът и формата, съчетани в едно?

Дали ще узная повече за Вас, ако Ви изучавам задочно или ако започна с тривиалния опит, натрупан от няколко месеца *ухажване*? Туй е въпросът, би казал Хамлет. Но моят начин, драги ми Кризал^[3], има поне предимството да не ни изложи. Знам, че любовта си има своите илюзии и че всяка илюзия се сблъсква с действителността. Тук е причината за толкова раздели между влюбени, които са мислели, че са свързани за цял живот.

Истинската проверка е в страданието и щастието. Когато, след като са преминали през това двойно изпитание, две същества са разкрили своите недостатъци и качества, когато са показали характерите си, тогава те могат да вървят до гроб ръка за ръка. Но, драги Аргант^[4], кой Ви е казал, че малката ни пиеса няма бъдеще? Във всеки случай поне ще сме се насладили на кореспонденцията си...

Очаквам заповедите Ви, Ваша светлост, и оставам от сърце

Ваша О. д'Ест-М.“

х

До госпожица О. д'Ест-М.

„Вие сте демон, ето на, обичам Ви, това ли искахте, оригинална девойко? Може би желаете само да запълните провинциалното си безделие с глупостите, които може да извърши един поет? Това би било много лошо. Двете Ви писма показват достатъчно хитрина, за да предизвикат подобно съмнение у един парижанин. Но аз не съм вече

господар на себе си, животът и бъдещето ми зависят от отговора, който ще получа.

Ще Ви бъде ли приятно, ако Ви уверя в безграничната обич, която изпитвам към Вас напук на условностите на обществото? Ще се съгласите ли да Ви потърся? Много несигурност и мъка ме очакват, докато узная дали ще Ви харесам.

Ако ми отговорите в благоприятен смисъл, ще си променя живота и ще кажа сбогом на скучните занимания, които сме достатъчно луди да наричаме щастие.

Щастието, скъпа моя красива непозната, е именно това, за което мечтаете: пълно сливане на чувствата, съвършено душевно съзвучие, жив отпечатък на прекрасния идеал (доколкото Бог ни позволява да имаме такъв тук на земята) върху обикновените неща в живота, с които трябва да се съобразяваме, най-последно постоянство на сърцето, което е по-похвално от така наречената вярност.

Може ли да се говори за жертви, щом става дума за висше благо, за мечтата на поетите, за мечтата на девойките, за поемата, която в началото на живота, когато мисълта още изпробва крилете си, всеки жив ум гали с поглед и изпива с очи, преди да я види пречупена с някой банален остър камък; защото за почти всички хора кракът на Реалното много бързо стъпква това тайнствено яйце, от което почти никога нищо не се излюпва.

Затова още няма да Ви говоря за себе си, нито за миналото си, нито за характера си, нито за тази обич, почти майчинска от нейна страна и синовна от моя, която Вие вече много променихте и чието въздействие върху живота ми ще обясни думата жертва. Вие вече ме направихте доста късопаменен, да не кажа неблагодарен, не Ви ли стига това? О, говорете, кажете една дума, и ще Ви обичам вярно, докато се затворят очите ми, както маркиз Пескер обичаше жена си, както Ромео обичаше своята Жулиета. Поне за мен животът ни ще бъде онова *непомрачено блаженство*, което Данте счита присъщо на Рая, поема, написана по-добре от Ада.

Странно, не в мен, във Вас се съмнявам по време на дългите си размишления, когато може би като Вас се оставям да ме носи въображаемото течение на един живот-мечта. Да, скъпа моя, усещам в себе си сили да обичам така, да се отправя към гроба бавно и сладостно, с усмивка на уста, хванал под ръка обичаната от мен жена, без нито веднъж да разваля хубавото време на душата. Да, имам смелостта да мисля за двойната ни старост, да ни видя побелели като достопочтения историк на Италия, все още изпълнени със същата обич, но преобразени според сезоните на възрастта.

Виждате ли, вече не мога да Ви бъда само приятел. Въпреки че, както казвате, Кризал, Оронт^[5] и Аргант живеят и тримата в мен, аз все още не съм толкова стар, че да пия от чаша, подадена ми от очарователните ръце на забулена жена, без да изпитам необузданото желание да разкъсам доминото, маската и да видя лицето.

Или не ми пишете повече, или ми дайте надежда. Или ще Ви видя, или излизам от играта. Нима трябва да Ви кажа сбогом? Ще ми позволите ли да се подпиша като

Вашия приятел?“

[1] *Жеронт* — герой от Молиеровата комедия «По неволя лекар», тип на буржоа. ↑

[2] *Леандър* — герой от същата комедия, влюбен в дъщерята на Жеронт. ↑

[3] *Кризал* — баща на Анриет (вж. предишната глава), носител на «здравия разум». ↑

[4] *Аргант* — герой от комедията на Молиер «Хитрините на Скапен», ограничен буржоа. ↑

[5] *Оронт* — герой от «Мизантроп», тип на придворен. ↑

ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

ДОКЪДЕ ВОДИ КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

xi

До господин Дьо Каналис

„Какви само ласкателства! С каква бързина сериозният Анселм^[1] се превърна в хубавия Леандър! На какво да отдам тази промяна? Дали на черните букви, изписани на бялата хартия, на мислите, които спрямо цветята на душата ми са това, което е нарисуваната с черен молив роза спрямо розите в градинската леха? Или на спомена за девойката, която сте взели за мен и която е в сравнение с мен това, което е прислужничката в сравнение с господарката? Дали пък не си разменихме ролите? Може би аз станах Разумът, а Вие Фантазията?

Стига шеги. Писмото Ви ми достави опияняващо душевно удоволствие, първото, което не дължа на семейството си. Какво представляват кръвните връзки, които имат толкова тежест за обикновените души, е казал един поет, в сравнение с връзките, които изковава небето в тайнствените взаимни симпатии? Нека Ви благодаря... не, за тези неща не се благодари... бъдете благословен за щастието, което ми донесохте; бъдете щастлив заради радостта, която разляхте в душата ми.

Обясните ми някои явни несправедливости в обществения живот. Има нещо блестящо в славата, нещо мъжествено, което приляга само на мъжа, и Бог ни е забранил да носим този ореол, оставяйки ни любовта, нежността, за да разхлаждаме с тях челата, опасани от

страшната му светлина. Усетих призиванието си, или по-скоро Вие ми го разкрихте.

Понякога, приятелю, ставам сутрин в състояние на неописуемо блаженство. Някакъв нежен и божествен покой ми дава представа за небето. Първата ми мисъл е като благословия. Тези утрини наричам германски изгреви, за разлика от френските ми залези, които са изпълнени с героични постъпки, с битки, с римски празници и с пламенни поеми. След като прочетох писмото Ви, в което изразявате трескавото си нетърпение, изпитах именно свежестта на едно от тези небесни пробуждания, в които обичам въздуха, природата и се усещам предопределена да умра за любимото същество. В едно от стихотворенията Ви — *Песен на девойката* — са описани тези сладостни моменти на спокойна радост, в които човек изпитва нужда да се моли. Това е любимото ми стихотворение. Искате ли да събера в едно всички възможни ласкателства — смятам Ви за достоен да бъдете мое аз!

При все че бе кратко, писмото Ви ми позволи да Ви разбера. Да, отгатнах бурните Ви вълнения, раздразненото Ви любопитство, плановете Ви, сноповете от съчки, донесени (от кого ли?) за кладата на сърцето. Но все още не Ви познавам достатъчно, за да задоволя молбата Ви.

Чуйте ме, драги мой, инкогнитото ми позволява да се отпусна напълно и да се разкрия до дъното на душата си. Видите ли ме веднъж, сбогом на взаимното ни опознаване. Искате ли да сключим един договор? Първият беше неизгоден за Вас, но с него спечелихте уважението ми. А възхищение, подплатено с уважение, това е много, приятелю.

Опишете ми първо живота си накратко. След това ми разкажете как живеете в Париж, ден по ден, без да криете нищо, сякаш приказвате със стара приятелка. След това нашето приятелство ще може да направи още една крачка. Ще Ви видя, приятелю, обещавам Ви. А това е много...

Всичко това, драги мой, не е нито интрига, нито приключение, предупреждавам Ви, от него не може да

излезе някакъв флирт, както казвате вие, мъжете. Става дума за живота ми, а също — и това често ми причинява ужасии угризения, когато мислите ми летят на армии към Вас — става дума и за живота на обожавани майка и баща, на които моят избор трябва да хареса и които трябва да намерят в приятеля ми истински син.

До каква степен Вашият горд дух, на когото Бог е дал крилата на своите ангели, без все пак да му даде тяхното съвършенство, може да се подчини на семейството, на дребните му грижи? Толкова съм мислила върху всичко това. И въпреки че, преди да тръгна към Вас, си казах в душата си: «Хайде!»... сърцето ми биеше силно през цялото време и аз не си затворих очите нито пред пустотата на пътя, нито пред труднодостъпните Алпи, които трябваше да изкача. За всичко се сетих по време на своите продължителни размисли. Та нали знам, че известните мъже като Вас са познали любовта, че са вдъхвали и изпитвали любов, че са имали повече от един роман и че особено Вие, с Вашите благородни блянове, за които жените са готови скъпо да платят, повече сте привличали развързките, отколкото въведенията.

И все пак възкликнах: «Хайде!» Защото съм изучавала по-подробно, отколкото си мислите, географията на тези високи върхове на човечеството, които Вие обвинихте в студенина.

Нали казахте, че Байрон и Гьоте са двама великани на егоизма и поезията? Приятелю, тук Вие правите грешка, присъща на повърхностен човек. Или може би го казахте от великодушие, от фалшива скромност, от желание да избягате от мен? Позволено е на човека от простолюдието, но не и на Вас, да взима последствията от творчеството за качества на самия творец. Лорд Байрон, Гьоте, Уолтър Скот, Кювие^[2], изобретателят не си принадлежат, те са роби на своята идея. А идеята, тази тайнствена сила, е поревнива от жена, тя ги поглъща, тя ги кара да живеят и ги убива за своя собствена изгода. Видимият образ на това скрито битие прилича в края на краищата на егоизъм. Но

как бихме се осмелили да твърдим, че човекът, който се е продал заради удоволствието, знанието или величието на епохата си, е егоист? Егоист ли е майката, която принася всичко в жертва на детето си? Не, просто хулители на гения не виждат плодоносното му майчинство, това е всичко.

Животът на поета е една тъй продължителна жертва, че нему трябва гигантска организация, за да се отдаде на удоволствията на обикновения живот. Затова върху него се стоварват какви ли не нещастия, когато пожелае като Молиер едновременно да живее с живота на чувствата и да ги изразява в най-болезнените им кризи. Защото за мен, на фона на личния му живот, комизмът на Молиер е ужасяващ.

Щедростта на гения ми изглежда почти божествена и Ви поставям именно в благородното семейство на тези мними егоисти. Ах, ако бях открила сухота, пресметливост, амбиция там, където се възхищавам от най-обичните си душевни цветя, не можете да си представите колко дълго щях да страдам! Случвало ми се е веднъж вече да си направя погрешно сметката — тогава бях на шестнадесет години. А какво би станало с мен, ако разбера, на двадесетгодишна възраст, че славата е измамна, че този, който изразява в произведенията си толкова чувства, скрити в сърцето ми, не може да разбере това сърце, разкриващо се само за него? Сега ще Ви оставя да проникнете до дъното на душата ми. Бих казала на баща си: «Намерете си зет по ваш вкус. Отказвам се от собствената си воля, омъжете ме!» И този човек би могъл да бъде нотариус, banker, скъперник, глупак, провинциалист, скучен като дъждовен ден, прост като квартален гласоподавател; би могъл да бъде фабрикант или някакъв добър и глуповат офицер, във всички случаи той би имал в мое лице най-примирената и най-внимателна слугиня.

Но какво ужасяващо и непрекъснато самоубийство би било това! Никога душата ми не би се разтворила под

животворната светлина на любимото слънце! Нито една моя дума не би разкрила на баща ми, на майка ми, на децата ми, че се е самоунищожило съществото, което в момента разтърсва решетките на затвора си, чиито очи искрят, което лети с разперени крила към Вас, което кацва като Полихимния^[3] в ъгъла на кабинета Ви, вдишва въздуха му и се оглежда с леко любопитство.

Понякога, в някоя прелестна утрин, щях да се разхождам из полето, където ме е водил съпругът ми, и тайно от изостаналите зад мен дечурлига щях да роня горчиви сълзи. Но пък щях да скътам в дъното на сърцето си и в някой ъгъл на шкафа си малкото съкровище на всички девойки, измамани от любовта, тези клетки поетични души, обречени на мъчения от усмивки като Вашата!

Впрочем аз вярвам във Вас, приятелю. Тази вяра вкарва в правия път и най-налудничавите мисли на тайната ми амбиция. Дори на моменти, виждате колко съм откровена с Вас, ми се ще да сме стигнали до средата на романа, който започваме, до такава степен усещам твърдостта на чувствата си, силата на сърцето си, постоянството на разума си, до такава степен съм сигурна, че ще изпълнявам героично дълга, който сама си налагам, ако изобщо любовта може да се превърне в дълг!

Ако Ви е писано да ме последвате в чудесното убежище, в което ни виждам щастливи, ако познавахте плановете ми, щеше да Ви се изплъзне една ужасна фраза, съдържаща думата лудост, и може би щях да бъда жестоко наказана за това, че съм изпратила толкова поезия на един поет. Да, искам да бъда извор, неизчерпаем като красив пейзаж, през двадесетте години, които ни дава природата, за да блестим на този свят. Искам да прогоня пресищането с кокетство и изтънченост. Ще бъда смела за своя приятел, както жените са смели за обществото. Искам да разнообразя щастието, искам да вложа ум в нежността и лютивина във верността. Амбициозна съм и искам да убия предишните си съпернички, да прокудя всяка мъка,

причинена Ви извън дома, чрез кротостта на съпругата, чрез гордата ѝ самопожертвователност, искам през целия си живот да се грижа за гнездото си така, както птиците се грижат за своето в продължение на няколко само дни.

Тази огромна зестра принадлежи и трябва да бъде предложена на някой достоен мъж, преди да падне в тинята на вулгарните сделки. Намирате ли сега, че първото ми писмо е било грешка? Вятърът на тайнствена воля ме отнесе към Вас, така както бурята запраща розовия храст в клоните на царствена върба. А в писмото, което държа до сърцето си, Вие възкликнахте както прадядо Ви, преди да потегли на кръстоносен поход: «Такава е Волята Господна!»

Може би ще си кажете: тя е доста приказлива! А около мен всички казват: «Госпожицата е доста мълчалива!»

О. д'Ест-М.“

Тези писма са се сторили много оригинални на лицата, които благосклонно ги предоставиха на Човешката комедия. Но тяхното възхищение от двубоя между два духа, кръстосващи перата си, без да свалят от лицата си маската на най-строгото инкогнито, би могло и да не се споделя от всички. От сто зрители осемдесет вероятно биха се уморили от тази битка. Уважението, което във всяка страна с конституционно правителство дължим на мнозинството, било то и само предполагаемо, ни кара да не включваме тук единадесетте други писма, разменени от Ернест и Модест през месец септември. Ако все пак мнозинството ги изиска, което ще бъде много ласкателно за нас, да се надяваме, че с негова помощ един ден ще можем да ги публикуваме.

Насърчени от един тъй нападателен ум и от едно тъй прелестно сърце, наистина героичните чувства на клетия личен секретар намериха широко поле за изява в писмата, които във въображението на читателя, отгатнал съзвучието на две свободни души, изглеждат може би по-хубави, отколкото са в действителност.

Ернест живееше вече само с тези нежни късчета хартия, така както скъперникът живее само с банкнотите. В същото време

удоволствието, което изпитваше Модест да разбуни едно славно съществуване и въпреки разстоянието да се превърне в негово основание, се замени с дълбока любов.

Сърцето на Ернест допълваше славата на Каналис. Уви! Често са нужни двама мъже, за да се направи един съвършен любовник, както в литературата се създава един герой, като се използват особеностите на няколко сродни характера. Колко ли пъти жените са казвали след интимен разговор в някой салон: „Този отговаря на идеала на душата ми, а чувствавам, че обичам онзи, който е мечтата на сетивата ми!“

Последното писмо, написано от Модест, което прилагаме по-долу, ни показва *Острова на фазаните*^[4], към който лъкатушните извивки на тази кореспонденция водеха двамата влюбени.

xxiii

До господин Дьо Каналис

„Елате в неделя в Хавър. Влезте в черквата и след службата в един часа я обиколете един-два пъти, после излезте, без да казвате нищо на никого, без да задавате въпроси на когото и да било. Носете бяла роза на петлицата си.

След това се върнете в Париж и ще намерите там отговора ми.

Този отговор няма да бъде такъв, какъвто очаквате, защото, както вече Ви казах, бъдещето още не ми принадлежи... Но нима няма да бъда наистина луда, ако Ви кажа «да», без да съм Ви видяла! След като Ви видя, мога да кажа и «не», без да Ви нараня, тъй като съм сигурна, че няма да ме познаете.“

[1] Анселм — герой от комедията на Молиер «Скъперникът». Тип на зрял и благоразумен човек. ↑

[2] Кювие, Жорж (1769–1832) — френски зоолог и палеонтолог, създател на сравнителната анатомия и палеонтологията. ↑

[3] *Полихимния* — една от деветте музи, покровителка на химните, на пантомимата и на поезията. ↑

[4] *Острова на фазаните* — остров на река Бидасоа, разделяща Франция от Испания, на който бил подписан Пиренейският мирен договор, сложил край на дългогодишната Френско-испанска война (1635–1659). ↑

ДВАДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА СЛЯПАТА МАЙКА ВИЖДА ВСИЧКО

Това писмо дойде в навечерието на безрезултатната битка между Модест и Дюме.

Щастливата Модест очакваше с болезнено нетърпение неделата, когато очите ѝ щяха да покажат грешката или да потвърдят правотата на ума, на сърцето, един от най-тържествените моменти в живота на жената, момент, който след три месеца духовно общуване бе станал достатъчно романтичен, за да задоволи и най-екзалтираната девойка.

Всички, освен майката, бяха взели вцепенението на очакването за спокойствието на невинността. Колкото и могъщи да са семейните закони и религиозните връзки, винаги съществуват жени като Жюли д'Етанж^[1], като Кларис, души като препълнени чаши, които преливат под влияние на някой божествен тласък. Нима Модест не беше великолепна с лудата енергия, която вложи, за да обуздае разточителната си младост, само и само да не се разкрие? Нека да кажем, че споменът за сестра ѝ бе по-силен от всяка обществена задръжка. Решена да се подчини на баща си и на семейството си, Модест бе въоръжила волята си с желязна броня. Но какво бурно вълнение изпитваше тя! Нима една майка може да не го усети?

На другия ден към обяд Модест и госпожа Дюме изведоха госпожа Миньон на слънце, на пейката сред цветята. Сляпата обърна бледото си и повехнало лице към океана, вдъхна мириса на морето и взе ръката на Модест, която остана до нея.

Докато се готвеше да разпита дъщеря си, майката се колебаеше дали да прости, или да я смъмри, тъй като бе разпознала любовта, а и тя като мнимия Каналис смяташе Модест за рядко изключение.

— Дано баща ти се върне навреме! Ако още се бави, от всичко, което обича, ще намери само теб! Затова, Модест, обещавай ми пак никога да не го напускаш — каза тя с майчинско лукавство.

Модест вдигна ръцете на майка си до устните си, нежно ги целуна и отговори:

— Трябва ли пак да обещавам?

— Виждаш ли, детето ми, самата аз напуснах баща си, за да последвам съпруга си! А баща ми беше сам, аз бях единственото му дете... Затова ли Бог ме наказва? Това, което искам от теб, е да се омъжиш по вкуса на баща си, да му запазиш място в сърцето си, да не го пожертвуваш за щастието си, да си около него. Преди да загубя зрението си, написах завещанието си и той ще го изпълни. Разпоредила съм се той да задържи цялото си богатство не защото ти нямам доверие, а защото човек никога не може да бъде сигурен в един зет. Дали аз навремето постъпих разумно? Един само поглед реши съдбата ми. Красотата, тази тъй измамна фасада, не ме излъга. Но дори и с теб така да стане, бедно дете, закълни ми се, че ако външният вид те привлече, както майка ти, ще оставиш на баща си грижата да се осведоми за нравите, за сърцето и за миналото на този, когото евентуално ще си харесала.

— Никога няма да се омъжа без съгласието на баща си — отговори Модест.

След като получи този отговор, майката запази пълно мълчание и почти мъртвото ѝ лице показваше, че разсъждава, както правят слепите, изучавайки в себе си интонацията на девойката.

— Знаеш ли, детето ми — каза госпожа Миньон след дълго мълчание. — Ако грешката на Каролин бавно ме убива, баща ти няма да преживее твоята грешка. Познавам го, ще си тегли куршума, няма да има за него на земята нито живот, нито щастие...

Модест се отдалечи за малко от майка си, после се върна.

— Защо се отстрани? — попита госпожа Миньон.

— Ти ме разплака, мамо — отговори Модест.

— Целуни ме, ангелчето ми. Не обичаш никого, нали? Нали нямаш поклонник? — попита тя, държейки Модест на коленете си, до самото си сърце.

— Не, мила мамо — отговори малката йезуитка.

— Можеш ли да ми се закълнеш?

— О, разбира се! — възкликна Модест.

Госпожа Миньон не каза нищо повече, тя още се съмняваше.

— Ако си избереш съпруг ще кажеш на баща си, нали? — подзе тя.

— Обещала съм го на сестра си и на теб, мамо. Каква грешка мога да направя, след като непрекъснато чета на пръста си: *Мисли за Бетина!* Горката ми сестра!

След като Модест изрече думите: „горката ми сестра“, дъщерята и майката замълчаха, а от угасналите очи на сляпата потекоха сълзи, които Модест не можа да изсуши, въпреки че коленичи пред госпожа Миньон, казвайки: „Прости ми, прости ми, мамо!“ В същия миг преданият Дюме бързо крачеше нагоре към Енгувил, нещо необичайно в живота на касиера.

[1] *Жюли д'Етанж* — главната героиня от „Новата Елоиза“ на Русо. ↑

ДВАДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

ПРЕДВИДЕН ОБРАТ

Три писма бяха донесли разорението, едно писмо връщаше богатството. Сутринта Дюме бе получил от един капитан, дошъл от Китайско море, първата вест от своя шеф и единствен приятел.

До господин Ан Дюме,
бивш касиер на къщата Миньон

„Драги Дюме, ако нищо непредвидено не се случи, ще пристигна малко след кораба, по който изпращам това писмо. Не ми се ще да напускам моя съд, с който съм свикнал. Бях ти казал: щом няма новини, значи, всичко е наред! Но още с първите думи на писмото си ще те зарадвам, защото тези думи са: имам най-малко седем милиона!

Голяма част от богатството ми е в индиго, една трета е в ценни книжа, депозирани в Лондон и Париж, другата трета е в злато.

Парите, изпратени от теб, ми позволиха да достигна числото, която си бях определил. Искях да имам по два милиона за дъщерите си и останалото за мен, за да живея в охолство. Търгувах с опиум на едро за някои търговски къщи в Кантон, всичките десет пъти по-богати от мен. Вие в Европа нямате и представа какво значи богат китайски търговец. От Мала Азия, където се снабдявах с евтин опиум, отивах в Кантон, където пък предавах стоката на търговски компании. Последната ми експедиция беше до Малайзия. Там замених стоката срещу първокачествено индиго. Така че може и да имам пет-шестстотин хиляди

франка повече, тъй като индигото съм го смятал по цената, на която го купих.

Чувствавам се добре, не съм боледувал. Ето какво значи да работиш за децата си! На втората година купих «Миньон», хубав седемстотинтонен бриг, построен от тиково дърво, обкован с мед и специално обзаведен за мен. И корабът струва пари. Моряшкият живот, дейността, необходима за търговията ми, работата, която свърших, за да стана нещо като капитан на далечно плаване, превъзходно поддържаха здравето ми.

Като ти говоря за всичко това, смятай, че ти говоря за двете си дъщери и за любимата си жена! Надявам се, че мизерникът, който ми отне Бетина, я е изоставил, като е узнал за разорението ми, и че заблудената овца се е завърнала в котиджа. Като че ли ще трябва да прибавя нещичко към зестрата ѝ! За трите си жени и за своя Дюме — и за четиримата ви мислих през тези три години.

Ти си богат, Дюме. Извън моето богатство частта ти възлиза на петстотин и шестдесет хиляди франка, които ти изпращам със запис. Можеш да ги получиш само ти лично от къщата Монжено, предупредена от Ню Йорк. След няколко месеца ще ви видя отново и се надявам, че ще бъдете здрави.

Драги Дюме, пиша само на теб, тъй като искам да запазя в тайна богатството си и за да подготвиш ангелчетата ми за радостта от завръщането ми.

Търговията ми омръзна и искам да напусна Хавър. Много е важно какви зетъове ще ми се случат. Имам намерение да откупя имението и замъка Басти, да си осигуря поне сто хиляди франка рента от имота си и да измоля от краля разрешение един от зетъвете ми да наследи името и титлата ми. Ти знаеш, Дюме, какво нещастие ни донесе фаталният блясък на охолството. Заради него изгубих честта на една от дъщерите си. Веднъж закарах до Ява най-нещастния от всички бащи, един клет холандски търговец, притежател на девет милиона, чиито дъщери били отвлечени от двама подлещи.

С него заедно плакахме като деца. Така че искам никой да не знае колко съм богат.

Затова няма да сляза в Хавър, а в Марсилия. Помощник-капитанът ми е провансалец, стар семеен прислужник, който благодарение на мен натрупа малко състояние. Ще се разпоредя Кастаню да откупи имението Басти, а за индигото посредник ще ми бъде къщата Монжено. Ще внесе парите си в Банк дьо Франс и ще се завърна при вас с богатство от около един милион в стока. Нека да се смята, че дъщерите ми имат по двеста хиляди франка. Най-важната ми работа ще бъде след това да реша кой от зетъвете ми ще е достоен да наследи името, герба, титлите ми и да живее с нас. Искам обаче и двамата да бъдат като мен и теб: изпитани, твърди, лоялни, напълно почтени.

Нито за миг не съм се усъмнил в теб, драги мой. Мислил съм, че моята добра, отлична съпруга, жена ти и ти самият сте издигнали непреодолима ограда около дъщеря ми и че ще мога да целуна, пълен с надежди, чистото чело на ангела, който ми остава. А Бетина-Каролин, ако сте ѝ помогнали да превъзмогне грешката си, ще бъде богата.

След като воювахме и търгувахме, ще се занимаваме със земеделие и ти ще бъдеш мой управител. Съгласен ли си? И така, приятелю, оставям на теб да решиш как да се държиш със семейството ми: дали да им кажеш, или не за моя успех. Разчитам на благоразумието ти. Кажим им каквото намериш за добре. За четири години характерите може много да са се променили. Ти ще отсъдиш най-добре. Много се страхувам от обичта на жена си към дъщерите ни.

Сбогом, стари приятелю. Предай на дъщерите ми и на жена ми, че мислено съм ги целувал всеки ден и сутрин, и вечер. Вторият запис за четиридесет хиляди франка, също личен, е за дъщерите ми и за жена ми, докато се върна.

Твой шеф и приятел
Шарл Миньон“

— Баща ти пристига — каза госпожа Миньон на дъщеря си.

— По какво съдиш, мамо? — попита Модест.

— По това, че само тази новина може да накара Дюме да се затича.

Потънала в мислите си, Модест нито бе видяла, нито бе чула Дюме.

ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

ОБЯСНЕНИЕ В ЛЮБОВ С МУЗИКА

— Победа! — се развика поручикът още от вратата. — Госпожо, полковникът никога не е бил болен и се връща... връща се с хубавия си собствен кораб „Миньон“, който сигурно струва, заедно с товара му, осем-деветстотин хиляди франка. Но той ви съветва да запазите пълно мълчание по този въпрос. Сърцето му се къса при мисълта за нещастieto, което сполетя скъпата ни малка покойница.

— След това нещастие ни остана един гроб — каза госпожа Миньон.

— Той го отдава на алчността, която големите богатства събуждат у младите хора, нещо, което не е невероятно... Горкият полковник смята, че ще намери между нас заблудената овца... Да се радваме между нас си и да не казваме нищо никому, дори на Латурнел, ако е възможно. Госпожице — каза той на ухото на Модест, — напишете на господин баща си едно писмо и го осведомете за загубата, понесена от семейството, и за ужасните последствия от нея, за да го подготвите за страшната гледка, която ще завари. Ще имам грижата да му предам писмото, преди да се върне в Хавър, защото, така или иначе, той е принуден да мине през Париж. Не бързайте, имате време, ще го отнеса в понеделник, когато сигурно ще ида в Париж...

Модест се уплаши да не би Каналис и Дюме да се срещнат, затова понечи да се качи в стаята си, за да напише писмо и да отложи срещата.

— Госпожице — каза най-смирено Дюме, като прегради пътя на Модест, — кажете ми, че баща ви ще завари дъщеря си със същото чувство в сърцето, което тя изпитваше преди заминаването му и към него, и към госпожа майка си...

— Заклела съм се пред себе си, пред сестра си и пред майка си да бъда утехата, щастieto и славата на моя баща и така и ще бъде! — отвърна Модест и хвърли на Дюме горд и презрителен поглед. — Не помрачавайте радостта ми от скорошното завръщане на баща ми с

обидни подозрения. Не можете да попречите на сърцето ми да бие, да не съм мумия? — каза тя. — Личността ми принадлежи на семейството ми, а сърцето на мен самата. Ако обикна, майка ми и баща ми ще го узнаят. Доволен ли сте, господине?

— Благодаря, госпожице — отговори Дюме. — Вие ми спасявате живота. И все пак можехте да ме наречете *Дюме*, дори и ако ми бяхте ударили плесница!

— Закълни ми се — каза майката, — че ни си разменила нито дума и нито поглед с някой младеж...

— Кълна се, майко — каза Модест с усмивка и погледна Дюме, който я разглеждаше и се усмихваше, като девойка, направила пакост.

— Излиза, че е неискрена — възкликна Дюме, когато Модест се прибра вкъщи.

— Дъщеря ми Модест може да има недостатъци — каза майката, — но е неспособна да излъже.

— Тогава да бъдем спокойни и да смятаме, че нещастieto си е разплатило сметките с нас — отговори поручикът.

— Дай боже! — отвърна госпожа Миньон. — Вие ще го видите, Дюме, а аз само ще го чуя... Доста тъжно е моето щастие!

Въпреки че бе щастлива от завръщането на баща си, в този момент Модест се чувствуваше огорчена като Пиерета със счупените яйца. Бе се надявала на по-голямо богатство от това, което обяви Дюме. Станала бе амбициозна за своя поет и искаше баща ѝ да притежава поне половината от шестте милиона, за които бе говорила във второто си писмо.

Овладяна от двойната си радост и раздражена от малкото огорчение, причинено от относителната ѝ бедност, Модест седна на пианото, този довереник на толкова девойки, които споделят с него яда си, желанията си, изразявайки ги с начина си на свирене.

В това време Дюме разговаряше с жена си. Докато се разхождаха под прозорците, той ѝ бе доверил тайната на богатството им и сега я питаше за желанията и намеренията ѝ. Госпожа Дюме, както и мъжът ѝ, нямаше друго семейство освен семейство Миньон. Двамата съпрузи решиха да живеят в Прованс, стига граф Дьо Ла Басти да отиде в Прованс, и да оставят богатството си на едно от децата на Модест, което би имало най-голяма нужда от него.

— Слушайте как свири Модест! — им каза госпожа Миньон. — Само влюбена девойка може да изкомпозира подобна мелодия, без да е учила музика...

Къщите могат да изгорят, богатствата да изчезнат, бащите да се завърнат от пътешествие, империите да се сгромолясат, холерата да опустоши града — любовта на девойката продължава своя полет, както природата своето развитие, както тази страшна киселина, открита от химиците, която може да пробие земното кълбо, ако нищо не я абсорбира в центъра му.

Ето романа, чиято музика Модест написа, вдъхновена от състоянието, в което се намираше. Въпреки че тези станси са напечатани във втория том на изданието, споменато от Дориа, налага се да ги цитираме, тъй като, за да приспособи към тях музиката си, Модест бе нарушила цезурите с някои промени, които биха учудили почитателите на този понякога прекалено безукорен поет.

ПЕСЕН НА ДЕВОЙКАТА

*Стани, сърце! Чучулига пей
И пърха горе със криле,
Недей да спиш, синчец синей
И пръска мирис благ, сърце.*

*Всяко цвете живо и сияйно
Е погалено от слънчеви лъчи,
И събрало в чашка роса омайна,
Се оглежда в нея с блеснали очи.*

*Ангел слязъл е в нощта, сърце,
Благословил с първите цветя.
И ето веч са разцъфтели те
И ярко греят в утринта.*

*Затова стани, чучулига пей
И пърха горе със криле.
Недей да спиш, синчец синей.*

Никой веч не спи, сърце.

И понеже напредъкът на печатарството го позволява, ето и музиката на Модест, на която прелестното изпълнение придаваше очарованието, присъщо само на големите певци и непрередаваемо с печатни знаци, били те йероглифни или фонетични.

Allegretto.

PIANO.

Mon cœur, lè-ve toi! Dé-jà l'a-lou et -

- te, Se-coue en chéant son aile au so-let. Ne dors

plus, mon cœur, car la vi-o-let - te E-lève à Dieu l'en-

- cens de son ré - vell. Ça que fleur vi -

- vante et bien re-po-sée, On - vrant tour à tour les yeux pour se

voir, A dans son ca - li - ce un peu de ro - sé - e, Per - le d'un

jour qui lui sert de mi - roir. On sent dans l'air par que

l'an - ge des ro - ses a pas - sé la nuit à bé - nir les fleurs; Un

voit que pour lui tou - tes sont é - clo - ses. Il vient d'en haut ra - vi -

- ver leurs cou - leurs! Ain - si, lè - ve - toi, puisque l'a - lou - et -

- te Se - coue en chanant son aile au so - leil; Rien ne dort

plus, mon cœur, la vi-o - lette É - lève à Dieu l'en -

- cens de son ré - veil. Bien ne dort plus, mon cœur, la vi-o -

- lette É - lève à Dieu l'en - cens de son ré - veil.

— Хубаво — каза госпожа Дюме. — Модест е музикална, това е всичко...

— Дяволът я е обладал — възкликна касиерът и потръпна от съмнението на майката, което се бе промъкнало в сърцето му.

— Влюбена е — повтори госпожа Миньон.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

ФИЗИОЛОГИЯ НА ГЪРБАВИЯ

Чрез неопровержимото доказателство на тази мелодия госпожа Миньон успя да предаде на касиера убеждението си, че Модест е тайно влюбена, и да помрачи радостта му от завръщането и успехите на шефа му.

Клетият бретонец слезе в Хавър, за да продължи работата си у Гобенхайм. След това, преди да се върне за вечеря, той мина през Латурнелови, за да им довери страховете си и отново да им поиска помощ.

— Да, драги приятелю — каза Дюме, разделяйки се на вратата с нотариуса, — споделям мнението на госпожата: *тя* обича, сигурно е, останалото го знае само дяволът! Ето ме вече опозорен.

— Не се разстройвайте, Дюме — отговори дребният нотариус. — Всички ние заедно не сме по-слаби от тази малка госпожица, а и в един момент всяка влюбена девойка извършва нещо непредпазливо, което я издава. Ще си поговорим пак довечера.

Така преданите приятели на семейство Миньон отново бяха обзети от същото безпокойство, което изпитваха преди опита, сметнат от стария войник за решаващ. Безполезността на толкова усилия така раздразни Дюме, че той реши да не отива в Париж, докато не намери ключа на загадката.

Тези добри хора, за които чувствата бяха по-силни от интереса, смятаха в този момент, че ако Модест не е свършено невинна, полковникът ще умре от мъка, като разбере, че Бетина е мъртва, а жена му сляпа. Отчаянието на бедния Дюме така поразил Латурнелови, че те забравиха за раздялата с Екзюпер, когото бяха изпратили в Париж същата сутрин.

Докато вечеряха сами тримата, господин Латурнел, госпожа Латурнел и Бюча разгледаха проблема от всички страни и направиха всички възможни предположения.

— Ако Модест обича някой от Хавър, вчера тя щеше поне да трепне — каза госпожа Латурнел. — Значи, любимият ѝ е другаде.

— Тази сутрин тя се е заклела на майка си пред Дюме — каза нотариусът, — че не е разменила нито поглед, нито дума с жива душа...

— Тогава тя обича по моя начин — каза Бюча.

— И как обичаш ти, клето момче? — попита госпожа Латурнел.

— Госпожо — отвърна джуджето, — аз обичам за себе си, от голямо разстояние, колкото оттук до звездите...

— И как постигаш това, пиленце? — усмихна се госпожа Латурнел.

— Госпожо — отвърна Бюча, — това, което смятате за гърбица, е калъфът на моите криле.

— Ето къде се крие обяснението на твоя печат! — възкликна нотариусът.

Печатът на писаря представляваше една звезда, под която бе написано: *Fulgens, seguat* (блестяща, аз ще те последвам) — девиза на рода Шастийоне.

— Една хубавица може да бъде толкова недоверчива, колкото и най-грозната девойка — каза Бюча, сякаш говореше на себе си. — Модест има достатъчно ум и сигурно се е бояла да не я обикнат само за красотата ѝ!

Гърбавите са чудни създания, които впрочем дължат живота си на Обществото. Защото в Природата слабите и нежелани същества загиват. Изкривеният гръбначен стълб дава на тези на вид онеправдани хора един вътрешен поглед, в който се събират нервни флуиди в големи количества, отколкото у другите, обработват се, започват да действуват и да пръскат животворна светлина. В резултат се появяват сили, които магнетизмът понякога улавя, но които по-често се разсейват из пространствата на Духовния Свят. Опитайте се да намерите гърбав, който да не е надарен с някоя изключителна способност — било с тънко остроумие, било с крайна злоба, било с възвишена доброта. Тези същества са привилегирани, при все че самите те не го знаят. Като инструменти, които ръката на Изкуството никога няма да събуди, те живеят в себе си, както живееше Бюча, поне тогава, когато не са похабили чудесно концентрираната си енергия в борба за живот.

Така се обясняват суеверията, народните традиции, родили гномовете, страшните джуджета, грозните феи, цялата тази раса от същества-бутилки, както ги наричаше Рабле, пълни с редки еликсири и балсами.

Така че Бюча почти отгатна Модест. И в любопитството си на безнадеждно влюбен, на слуга, винаги готов да жертвува живота си, като самотните и изоставени войници, които викаха в руските снегове: „Да живее императорът!“, той реши да открие сам тайната ѝ.

Когато господарите му тръгнаха към Колибата, той ги последва с дълбоко загрижен вид, тъй като трябваше да скрие от всички тези внимателни очи и наострени уши клопката, в която смяташе да хване девойката. Това щеше да бъде поглед, уловен от него, трепване, което той щеше да изненада, както хирургът слага ръка точно върху скритата болка.

Тази вечер Гобенхайм не дойде и Бюча игра с господин Дюме срещу господин и госпожа Латурнел.

Когато към девет часа Модест отиде да приготви леглото на майка си, госпожа Миньон и приятелите ѝ си поговориха открито. Само нещастният писар, смазан от убеждението, което бе обзело и него, изглеждаше толкова чужд на разговора, колкото Гобенхайм предния ден.

— Хей, Бюча, какво ти е? — възкликна учудено госпожа Латурнел. — Човек би казал, че си загубил всичките си роднини...

Сълзи се появиха в очите на детето, чийто баща — шведски моряк, го бе изоставил, а майка му бе умряла от скръб в болницата.

— Само вас имам на този свят — отговори той развълнувано — и вашето съчувствие ми е твърде свято. Никога няма да го загубя, тъй като никога няма да злоупотребя с добрината ви.

Този отговор раздвижи една чувствителна струна в душите на присъстващите, струната на нежността.

— Ние всички ви обичаме, господин Бюча — каза госпожа Миньон с развълнуван глас.

— Притежавам шестстотин хиляди франка! — каза добрият Дюме. — Ти ще бъдеш нотариус в Хавър след Латурнел.

Американката пък бе стиснала ръката на бедния гърбушко.

— Притежавате шестстотин хиляди франка ли? — възкликна Латурнел, който се бе вторачил в Дюме. — И оставяте дамите да

живеят тук! И Модест няма хубав кон! И не взима уроци по музика, по рисуване, по...

— Хайде сега! — каза американката. — Притежава ги само от няколко часа!

— Шт! — каза госпожа Миньон.

Посред тези възклицания господарката на Бюча го гледаше, заела царствена поза.

— Дете мое — каза тя, — знам, че си обграден с много обич и не помислих за смисъла на израза, който употребих. Но ти трябва да си ми признателен за тази грешка, защото благодарение на нея видя какви приятели си спечелил с прекрасните си качества.

— Значи, имате новини от господин Миньон? — попита нотариусът.

— Връща се — каза госпожа Миньон. — Но да запазим това в тайна... Щом мъжът ми узнае, че Бюча е бил с нас, че ни е засвидетелствувал най-живо и безкористно приятелство тогава, когато всички ни бяха обърнали гръб, той няма да ви остави сам да се грижите за него, Дюме. Така че, приятелю — каза тя, опитвайки се да обърне лицето си към Бюча, — можете още отсега да се уговорите с Латурнел...

— Но той е достатъчно възрастен, вече е на двадесет и пет години и половина — каза Латурнел. — А пък аз ще изпълня само дълга си, момчето ми, като ти улесня достъпа до кантората.

Лицето на Бюча, който целуваше ръката на госпожа Миньон и я обливаше със сълзи, бе мокро, когато Модест отвори вратата на гостната.

ТРИДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

МОДЕСТ СЕ ХВАЩА В КЛОПКАТА

— Кой натъжи тайнственото ми джудже? — попита тя.

— Госпожице Модест, нима ние, децата на Нещастieto, плачем от мъка? Току-що тези, които смятах за свои роднини, показаха към мен толкова обич, колкото и аз питая към тях. Ще бъда нотариус, може би ще забогатея. Може би бедният Бюча ще стане един ден богатият Бюча. Вие дори не си представяте колко дързост има в това недоносче! — възкликна той.

Гърбавият силно се удари с юмрук в хлътналите гърди и застана до камината, след като хвърли на Модест поглед, който се процеди като светлинен лъч между големите му стиснати клепачи. Защото той забеляза в тази непредвидена сцена възможност да изпита сърцето на кралицата си.

За момент Дюме помисли, че писарят се е осмелил да насочи мислите си към Модест и бързо се спогледа с приятелите си, които отправиха към гърбушкото ужасени и любопитни погледи.

— И аз си имам мечти! — подзе Бюча, без да изпуска от очи Модест.

Девойката сведе клепачи с движение, което за писаря беше истинско разкритие.

— Вие обичате романите, затова позволете ми, понеже съм много радостен, да споделя с вас тайната си, а вие ще ми кажете дали е възможно романът, който съм измислил, да свърши добре. Защото в противен случай защо ми е богатство? За мен златото е щастие повече, отколкото за всеки друг. Защото за мен щастieto се състои в това да обогатиш любимото същество! Вие знаете толкова неща, госпожице, кажете ми, може ли човек да бъде обикнат независимо дали е красив или грозен, само за душата си?

Модест вдигна очи към Бюча. Това бе ужасен въпрос, защото в този момент Модест споделяше подозренията на Дюме.

— Щом забогатяя, ще потърся някоя хубава бедна девойка, изоставена като мен, изстрадала, нещастна, ще ѝ пиша, ще я утеша, ще бъда добрият ѝ гений. Тя ще прочете всичко в сърцето ми, в душата ми и ще получи едновременно две богатства — и моето злато, което деликатно ще ѝ предложи, и моята мисъл, надарена с всички красоти, които случаят е отказал на гротескната ми външност! Ще остана скрит като причината, която търсят учените. Може би Бог съвсем не е красив? Разбира се, това дете ще изпита любопитство и ще поиска да ме види. Но аз ще ѝ пиша, че съм чудовищно грозен, ще ѝ опиша уродливостта си...

Тук Модест втрепенено погледна Бюча. Нямаше да бъде по-красноречива, ако му бе казала: „Какво знаете вие за моята любов?“

— Ако само имам късмета да ме обикнат заради поезията на сърцето ми! Ако някой ден тази жена сметне, че съм само малко обезобразен, признайте, че ще бъда по-щастлив от най-големия красавец, от гениалния мъж, обичан от някое небесно създание като вас...

Червенината, която покри лицето на Модест, разкри на гърбавия почти цялата тайна на девойката.

— Е, добре! Да дадеш богатство на човека, когото обичаш, и да му се харесаш с ума си, а не с външността си, дали това е начинът да бъдеш обикнат? Ето мечтата на бедния гърбушко, вчерашната му мечта. Защото днес майка ви ми даде ключа към бъдещото ми съкровище, като ми обеща да ми помогне да купя кантора. Но преди да стана втори Гобенхайм, трябва да знам дали това ужасно преображение е полезно. Как смятате вие, госпожице?

Изненаданата Модест не забеляза, че Бюча се обръща към нея. Клопката на влюбения бе по-добре поставена от клопката на войника. Смаяната девойка остана без глас.

— Клетият Бюча! — тихо каза госпожа Латурнел на мъжа си. — Да не е полудял?

— Вие искате да изживеете приказката за Хубавицата и зверя — отговори най-сетне Модест. — Но забравяте, че Зверът се превръща в очарователен принц.

— Мислите ли? — каза джуджето. — Винаги съм си представял, че това превръщане символизира явлението, при което душата става видима и засенчва външността със сияйната си светлина. Ако не ме

обикнат, ще остана скрит, много просто! На вас и на вашите близки, госпожо — каза той на господарката си, — ще служи не едно джудже, а един живот и едно богатство.

Бюча седна на мястото си, преструвайки се на напълно спокоен, и каза на тримата играчи:

— Кой дава?

Но в себе си той си каза с болка: „Тя иска да я обичат за самата нея, тя си пише с някое мнимо величие, докъде ли са стигнали в отношенията си?“

— Мила мамо, вече е десет без петнадесет — каза Модест на майка си.

Госпожа Миньон се сбогува с приятелите си и отиде да си легне.

Тези, които искат да обичат тайно, могат спокойно да се оставят да ги шпионират пиренейски овчарки, майки, дюмеовци, латурнеловци — все още нищо не ги заплашва. Но когато ги шпионира влюбен? Тогава диамантът се бори с диаманта, огънят с огъня, умът с ума, равенството е съвършено и двете му страни се проникват взаимно.

ТРИДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

БЮЧА Е ЩАСТЛИВ

В неделя сутринта Бюча изпревари господарката си, която както винаги идваше да вземе Модест, за да я заведе на черква, и се заразхожда пред Колибата в очакване на пощенския раздавач.

— Носите ли днес писмо за госпожица Модест? — попита той скромния служител, като го видя да се приближава.

— Не, господине...

— От известно време създаваме доста работа на властите! — възкликна писарят.

— О, да, наистина — отговори раздавачът.

Модест видя и чу този малък разговор от стаята си, откъдето винаги по това време дебнеше раздавача, скрита зад капаците. Тя слезе, отиде в градинката и извика с променен глас:

— Господин Бюча?

— Ето ме, госпожице! — каза гърбавият и се приближи до вратичката, която Модест отвори сама.

— Да не би да смятате, че между правата, които ви дава привързаността на една жена, фигурира позорното шпиониране, което вършите? — попита девойката, опитвайки се да срази роба си с поглед и държане на кралица.

— Да, госпожице! — отговори той гордо. — О, никога не съм мислил — продължи той тихо, — че един червей може да окаже услуга на една звезда! Но така излиза. Да не би да искате да разкрият вашата тайна майка ви, господин Дюме или госпожа Латурнел, а не едно същество, почти низвергнато от живота, което ви се отдава като цветята, които откъсват, за да ги погледнете за един момент? Всички знаят, че обичате. Само аз зная обаче как обичате. Вземете ме със себе си, както бихте взели едно бдително куче. Ще ви се подчинявам, ще ви пазя, никога няма да лая и никак няма да ви осъждам. Искам само да ме оставите да ви бъда полезен. Баща ви достави на вашата менажерия

един Дюме, вие пък си вземете един Бюча и ще видите какво ще стане! Един нещастен Бюча не иска нищо, дори кокал.

— Добре, ще ви изпитам — каза Модест, която искаше да се отърве от този толкова остроумен пазач. — Веднага идете в Гравил в Хавър и обиколете хотелите, за да проверите дали не е пристигнал от Англия господин Артюр...

— Вижте, госпожице — каза почитателно Бюча, прекъсвайки Модест. — Ще отида просто да се поразходя край морето и това ще е достатъчно. Вие не искате да дойда днес в черквата. Това е всичко.

Модест смаяно погледна джуджето.

— Чуйте, госпожице! Вие съвсем не сте отекли, въпреки че сте си сложили компрес и сте си увили бузите с шал. Поставили сте си двойна воалетка на шапката, за да виждате, без да ви виждат.

— Откъде такава прозорливост? — възкликна Модест, изчервявайки се.

— Госпожице, вие нямате и корсет! Един оток не ви задължава да си криете тялото под няколко поли, ръцете под стари ръкавици и хубавите крачка в ужасни ботинки, да се облечете зле, да...

— Достатъчно! — каза тя. — Как мога да бъда сигурна, че ще ми се подчините?

— Господарят ми трябва да отиде до Сент-Адрес, а не му се ходи. Но тъй като е наистина добър човек, не пожела да ме лиши от неделата ми. Та ще му предложи аз да отида вместо него...

— Вървете и ще ви имам доверие...

— Сигурна ли сте, че нямате нужда от мен в Хавър?

— Да. Погледнете, тайнствено джудже — каза тя и му показа безоблачното небе. — Виждате ли следата, оставена от птицата, която прелетя преди малко? Моите действия са чисти като въздуха и също не оставят следи. Успокойте Дюме, успокойте Латурнел, успокойте майка ми и знайте, че преди да се завърне баща ми, тази ръка — и тя му показва хубавата си изящна ръка с извити пръсти, през които проникваше светлина — няма да бъде дадена, че няма да бъде дори целуната от това, което наричат любовник.

— Защо тогава не искате да дойда днес в черквата?

— Вие ме разпитвате след това, което ви казах, и след като ви направих честта да ви помоля нещо?

Бюча се сбогува, без да отговори, и се затича към шефа си, очарован от постъпването си на служба при тайната си господарка.

След един час господин и госпожа Латурнел дойдоха да вземат Модест, която се оплака от ужасен зъбобол.

— Нямах смелост да се облека — каза тя.

— Не идвайте тогава — каза добрата жена на нотариуса.

— А, не, искам да се помоля за щастливото завръщане на баща си — отговори Модест — и си помислих, че ако се увия хубаво, от излизането ще ми стане по-добре, а не по-зле.

И госпожица Модест тръгна заедно с госпожа Латурнел, като отказа да я хване под ръка. Страхуваше се, че компаньонката ѝ ще я разпитва, ако забележи трепета, който я бе обзел при мисълта, че скоро ще види своя велик поет. Един-единствен поглед, първият, сигурно щеше да реши съдбата ѝ.

ТРИДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

ПОРТРЕТ В ЦЯЛ РЪСТ НА ГОСПОДИН ДЪО ЛА БРИЕР

Има ли в живота на човек по-сладостен час от часа на първата среща? Възраждат ли се някога скритите в дъното на сърцето усещания, които тогава разцъфват? Изпитва ли човек отново безименните удоволствия, от които е вкусил, докато си е търсил като Ернест дьо Ла Бриер най-острия бръснач, най-хубавата риза, най-безупречната яка, най-изисканите дрехи? Мъжът обожествява нещата, свързани с този върховен час. Съчинява си тайни стихове, не по-лоши от тези, които си съчинява жената. В деня, когато те станат явни, всичко вече е отлетяло! Защото тези неща са като дивите плодове с техния стипчив и сладък аромат, загубени в дън горите и цъфтящи единствено за радост на слънцето. Или, както казва Каналис в „Песента на девойката“, за радост на самото растение, на което ангелът на цветята е позволил да се огледа.

Всичко това ни напомня, че като много други бедни същества, за които животът започва с труд и безпаричие, скромният Ла Бриер още никому не бе вдъхвал любов.

Пристигнал предишната вечер, той си бе легнал веднага, като някоя кокетка, за да изтрие умората от пътя. На сутринта се бе изкъпал и се бе облякъл така, че да подчертае качествата си. Може би тук му е мястото да го обрисуваме в цял ръст ако не за друго, то поне за да оправдаем последното писмо, което щеше да напише Модест.

Ернест произхожда от добро тулузко семейство в далечна родствена връзка с министъра, който го бе взел под свое покровителство. Видът му е напълно_ком ил фо_ и говори за възпитание, получено още в люлката. Навикът да работи го е направил сериозен човек, но не и важен педант. Има среден ръст, фино и нежно лице с топъл, макар и безцветен тен, подчертан от малки мустачки, засукани а ла Мазарини. Без това удостоверение за мъжественост той

прекалено би приличал на предрешена девойка, толкова миловидни са устните му и овалът на лицето му, толкова женствени са прозрачнобелите му и прекалено добре подредени зъби. Прибавете и говора му, приятен като чертите на лицето, като сините очи с големи ориенталски клепачи, и ще разберете отлично защо министърът бе нарекъл младия си личен секретар госпожица Ла Бриер, Широкото чисто чело, обградено от буйни черни коси, изглежда мечтателно и подхожда на меланхоличния израз на лицето. Въпреки елегантната си линия изпъкналите надочни дъги засенчват погледа и засилват впечатлението за меланхоличност чрез тази, така да се каже, физическа тъга, която лъха от очи с ниско спуснати клепачи. Вътрешната несигурност, която предаваме с думата скромност, е присъща и на чертите на лицето му, и на самия човек.

Може би цялостният му образ ще стане по-ясен, ако кажем, че логиката на рисунъка би изисквала по-удължен овал, по-голямо разстояние между рязко свършващата брадичка и твърде ниското чело. В сегашния си вид лицето изглежда малко сплескано. Трудът бе вече издълбал една бразда между веждите — твърде дебели и сближени като у ревнивците. При все че тогава Ла Бриер беше слаб, по темперамент той е от тези хора, които се оформят късно и към тридесетгодишна възраст внезапно напълняват.

Хората, които познават френската история, биха оприличили този млад човек на странния крал Луи XIII, неизвестно защо меланхоличен и скромен, блед под короната си, влюбен в умората на лова и ненавиждащ труда, стеснителен, дори почтителен с любовницата си и така безразличен към приятеля си, че позволи да му отсекаат главата. Единствено угризението, че е отмъстил на майка си за баща си, може да обясни всичко това: кралят беше или католически вариант на Хамлет, или неизлечимо болен. Но червеят гризач, който караше Луи XIII да побледнява и изсмукваше силите му, бе у Ернест обикновена неувереност в себе си, стеснителността на мъжа, комуто никоя жена не е казала: „Колко те обичам!“, и главно безполезната преданост.

След като в падането на едно министерство бе чул погребалния звън на една монархия, бедният момък намери в лицето на Каналис скала, прикрита под изящен мъх. Той си търсеше повелител, когото да обича. И именно това безпокойство на пудел, загубил стопанина си, му

придаваше израза на краля, който намери каквото търсеше. Това прибулено изражение, тези чувства, страдалческият вид правеха лицето му много по-хубаво, отколкото си мислеше референтът, доста раздражен от това, че жените го причисляват към типа на Печалните красавци — тип, излязъл от мода в епоха, когато всеки искаше тръбите да свирят само в негова чест.

Така че мнителният Ернест разчиташе в случая на блясъка на модните си дрехи. За тази среща, при която всичко зависеше от първото впечатление, той си сложи черен панталон и грижливо лъснати обувки, жилетка с бледожълтия цвят на сярата, под която се виждаше извънредно изискана риза с опалови копчета, черна връзка, къс син редингот, плътно прилепнал към гърба и талията и украсен с розетката на Почетния легион. Носеше хубави ръкавици от шевро с цвят на флорентински бронз и държеше в лявата си ръка — с маниер, напомнящ доста маниерите на Луи XIV — бастунче и шапка, което му позволяваше да покаже, както впрочем го изискваше и мястото, изкусно подредената си фризура с кадифени отблясъци.

Застанал в преддверието от самото начало на службата, той огледа черквата, като спираше погледа си на всеки християнин и поспециално на всяка християнка, която потапяше пръстите си в светената вода.

Когато Модест пристигна, един вътрешен глас ѝ каза: „Ето го!“ Рединготът и стойката бяха подчертано парижки; розетката, ръкавиците, бастунчето, уханието на косите, всичко това не беше хавърско. Така че, когато Ернест се обърна, за да разгледа високата и горда жена на нотариуса, дребният нотариус и Модест, която, според израза, употребяван от жените, бе заприличала на *дунда*, въпреки че бе подготвена, бедната девойка се почувствува зашеметена при вида на това поетично лице, озарено от проникващата през вратата светлина. Не можеше да се е излъгала: малка бяла роза скриваше розетката.

Дали Ернест нямаше да познае своята непозната, накипрена със стара шапка под двойна воалетка? Модест толкова се уплаши от шестото чувство на любовта, че започна да ходи като стара баба.

— Жено — каза дребният Латурнел, отивайки към мястото си, — този господин не е от Хавър.

— Толкова чужденци идват — отговори жена му.

— Само че чужденците — каза нотариусът — никога не идват да гледат черквата ни, която няма и два века.

ТРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ТРУДНО Е ДА СЕ СКРИЕ ЛЮБОВТА

Докато трая месата, Ернест стоя до вратата, без да открие между жените някоя, която да отговаря на надеждите му.

Модест успя да се овладее едва към края на службата. Само тя си знаеше каква радост изпита. Най-послед чу по плочите мъжки стъпки. Така можеше да ходи само светски човек. Месата бе свършила и Ернест обикаляше черквата, като подлагаше на вещ и проникновен анализ няколко останали любители на църковните обреди.

Той забеляза, че молитвеникът в ръцете на воалираната дама, покрай която минаваше, силно трепери. И тъй като тя бе единствената със закрито лице, у него се появиха подозрения, потвърдени от облеклото на Модест, което той изучи с вниманието на любопитен влюбен. Когато госпожа Латурнел напусна черквата, той излезе и я последва на почетно разстояние. Видя я да влиза заедно с Модест в дома на улица „Роаял“, където госпожица Миньон обикновено изчакваше вечернята.

След като измери с поглед украсената с табели къща, Ернест се осведоми за името на нотариуса от един минавач, който назова почти с гордост господин Латурнел, пръв нотариус на Хавър. Когато Ернест продължи по улица „Роаял“, опитвайки се да надникне във вътрешността на къщата, Модест забеляза своя любим, каза, че ѝ е много зле, и не отиде на вечерня, а госпожа Латурнел остана при нея.

Така че нещастният Ернест трябваше да се задоволи само с разходката. Той не посмя да се мае повече из Енгувил. Реши, че е въпрос на чест да се подчини и се завърна в Париж, като междуременно, докато чакаше да тръгне пощенската кола, написа писмо, което Франсоаз Коше щеше да получи на другия ден с марка от Хавър.

Всяка неделя след вечерната служба господин и госпожа Латурнел изпращаха Модест и вечеряха в Колибата. Щом младата

болна се почувствува по-добре, те се изкачиха в Енгувил, придружени от Бюча.

Щастливата Модест се облече в прелестни дрехи. Като слезе за вечеря, тя беше вече забравила сутрешния маскарад и мнимия си оток и си тананикаше:

*Недей да спиш, синчец синей,
никой веч не спи, сърце.*

При вида на Модест Бюча изтръпна, толкова променена му се стори тя. Крилата на любовта сякаш бяха прикрепени към раменете ѝ, приличаше на силфида и бузите ѝ бяха покрити с божествената руменина на радостта.

— От кого са думите, по които си съчинила такава хубава песен?
— попита госпожа Миньон.

— От Каналис, мамо — отговори Модест и моментално стана аленочервена от шията до челото.

— Каналис ли? — възкликна джуджето, на което гласът на Модест и червенината ѝ разкриха единствената част от тайната, която още не знаеше. — Нима този велик поет пише романси?

— Това са обикновени станси, към които се осмелих да нагодя стари германски мелодии — каза тя.

— Ами — каза госпожа Миньон. — Музиката е написана от теб, дъще!

Модест усети, че пламва още повече, и излезе, отвеждайки Бюча в градинката.

— Можете да ми направите голяма услуга — каза тя тихо. — Дюме крие от майка ми и от мен с колко пари се връща баща ми. Бих искала да знам как стоят нещата. Навремето Дюме изпрати на татко около петстотин хиляди франка, нали? Баща ми не е човек, който ще отсъствава четири години единствено за да удвои капиталите си. Освен това той се завръща на собствен кораб и само частта, която заделя за Дюме, възлиза на почти шестстотин хиляди франка.

— Няма нужда да питам Дюме — каза Бюча. — Както знаете, преди да замине, господин баща ви бе загубил четири милиона, които сигурно си е възвърнал. Той вероятно е дал на Дюме десет процента от

печалбата си. Като се има предвид сумата, която достойният бретонец признава, че е получил, моят шеф и аз смятаме, че богатството на полковника е към шест-седем милиона...

— Ах, татенце! — каза Модест, като скръсти ръце на гърдите си и вдигна поглед към небето. — Значи, ти два пъти си ми дал живот!

— О, госпожице — каза Бюча, — вие сте влюбена в поет! Човек от този тип прилича малко или повече на Нарцис! Дали ще съумее да ви обича? Хората, чиято работа е да подреждат думи, могат да бъдат много скучни. Поетът, госпожице, не е поезията, както семето не е цветът.

— Бюча, никога не съм виждала по-красив мъж!

— Красотата, госпожице, е було, което често прикрива доста недостатъци...

— Той има най-ангелското сърце на света...

— Дай боже да не грешите — каза джуджето и молитвено скръсти ръце — и бъдете щастлива! В лицето на Жан Бюча този човек ще има, както и вие, верен слуга. В такъв случай няма да стана нотариус, а ще уча, ще се посветя на науката...

— Защо?

— За да отгледам децата ви, госпожице, ако ми позволите да им стана възпитател... Ако само бихте приели един съвет! Нека направим така: аз ще проникна в живота и в нравите на този човек, ще открия дали е добър, дали е зъл, дали е кротък, дали ще ви уважава, както заслужавате, дали е способен да обича всеотдайно, да ви предпочита пред всичко друго, дори пред таланта си...

— Какво значение има това, след като аз го обичам? — каза тя наивно.

— А, вярно — възкликна гърбавият.

В този момент госпожа Миньон казваше на приятелите си:

— Тази сутрин дъщеря ми е видяла този, когото обича!

— Това трябва да е жълтата жилетка, която така ме заинтригува, Латурнел — извика жената на нотариуса. — Този младеж имаше хубава бяла розичка на петлицата...

— Аха — каза майката, — знак за разпознаване.

— Носеше също розетката на Почетния легион — продължи жената на нотариуса. — Очарователен човек! Но ние се лъжем!

Модест дори не повдигна воалетката си. Беше надянала едни бедняшки дрехи и...

— И — каза нотариусът — се правеше на болна, а сега си свали забрадката и е свежа като майска роза.

— Нищо не разбирам! — възкликна Дюме.

— Уви! Всичко е ясно като бял ден — каза нотариусът.

— Дете мое — каза госпожа Миньон на Модест, която влезе в гостната, последвана от Бюча, — не видя ли сутринта в черквата един добре облечен млад човек, с бяла роза на петлицата и с розетката на...

— Аз го видях — каза бързо Бюча, като забеляза с какво внимание следяха всички дали Модест ще се улови в клопката. — Това е Грендо, прочутият архитект, с когото преговаря градът ни по повод на реставрирането на черквата. Дошъл е от Париж. Сутринта, като заминавах за Сент-Адрес, го видях да разглежда сградата отвън.

— А, архитект, значи, а пък аз се чудех кой е — каза Модест, на която джуджето бе дало възможност да се съвземе.

Дюме изгледа Бюча накриво. Предупредената Модест имаше непроницаемо изражение. Мнителността на Дюме бе здравата раздразнена и той реши да отиде на другия ден до кметството, за да провери дали наистина очакваният архитект се беше появил в Хавър. От своя страна обезпокоеният за съдбата на Модест Бюча си обеща да замине за Париж и да проучи Каналис.

След това дойде Гобенхайм да играе вист и с присъствието си потисна всички напирани чувства.

Модест очакваше с нетърпение да си легне майка ѝ: тя искаше да я поеме, а тя пишеше винаги през нощта. Ето писмото, което ѝ продиктува любовта и което написа, когато реши, че всички спят.

ТРИДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

ПИСМО, КАКВОТО ВСЕКИ БИ ИСКАЛ ДА ПОЛУЧИ

До господин Дьо Каналис

„Любими приятелю! Каква жестока измама са портретите Ви, които търговците на графики излагат по витрините си! А на мен, представете си, тази ужасна литография ми бе напълно достатъчна! Направо ми е неудобно, че обичам тъй красив мъж. Не мисля парижанките за толкова глупави, та да не видят до една, че Вие сте олицетворение на мечтите им. Вие изоставен! Вие без любов!

Не вярвам нито дума от всичко, което ми писахте за невзрачния си, изпълнен с труд живот, за предаността си към някакъв напразно търсен до днес идол. Твърде много са Ви обичали, господине. Челото Ви, бледо и сладостно като цвят на магнолия, е достатъчно красноречиво и знам, че ще бъда нещастна. Какво съм аз сега?

Защо ме съживихте? Един миг ми стигаше, за да почувствувам, че тежката обвивка се свлича от мен! Душата ми счупи кристала, в който бе пленена, и потече във вените ми! Нещата изведнъж излязоха от студеното си мълчание. Всичко в природата ми проговори. Старата черква ми се стори обяна в светлина. Сводовете ѝ, покрити със злато и азур като в италианските катедрали, заблестяха над главата ми. Мелодиите, които ангелите пеят на мъчениците, за да ги накарат да забравят страданията, се сляха с песента на органа! Ужасните хавърски павета ми заприличаха на път, обсипан с цветя. Разпознах в морето стара приятелка, чийто пълен с обич език не ми беше

достатъчно познат. Ясно видях, че розите в градината и в оранжерията ме обожават отдавна и тихо ми казват да обичам, защото всички се усмихнаха, като се върнах от черква. Чух камбанките на цветята да шепнат Вашето име «Мелхиор», прочетох го написано върху облаците!

Да, ето че оживях благодарение на теб, поете, по-красив от студения и изкуствен лорд Байрон, чието лице е неприветливо като английския климат. Един-единствен поглед на ориенталските ти очи бе достатъчен, за да пониже черния ми воал, да прелее кръвта ти в сърцето ми, да ме обгори от глава до пети! Когато майките ни дават живот, ние съвсем не се усещаме така. Ударът, който ще получиш ти, ще ме засегне в същия миг. От този момент аз съществувам само чрез теб. Знам за какво служи божествената хармония на музиката — тя е била изнамерена от ангелите, за да изразява любовта.

Да си гениален и да си красив, Мелхиоре мой, това е твърде много! Мъжът би трябвало да избере между двете още като се ражда. А като си помисля и за чудесата от нежност и обич, които ми засвидетелствувате от един месец насам, питам се дали не сънувам! Не, Вие сигурно криете от мен някоя тайна: коя жена би Ви отстъпила на друга, без да умре? Ревността проникна в сърцето ми заедно с една любов, която ми се струваше невъзможна! Нима можех да си представя подобен пожар! Каква невъобразима и нова приумица! Сега бих искала да си грозен.

На какви само лудости не се отдадох, като се прибрах! Всички жълти гергини ми напомнях хубавата Ви жилетка, всички бели рози ми бяха приятелки и ги поздравих с поглед, който Ви принадлежи, както и самата аз! Цвета на ръкавиците, плътно прилепнали към ръцете на благородника, всичко, даже шума от стъпките Ви по плочите, всичко си спомням с такава яснота, че след шестдесет години дори ще виждам и най-малките подробности на този празник, особения цвят на въздуха, слънчевите отблясъци по една колона, ще чувам молитвата,

която Вие прекъснахте, ще вдишвам тамяна на олтара и ще ми се струва, че усещам над главите ни ръцете на свещеника, който при последната си благословия ни благослови и нас, когато ти мина покрай мен! Добрият абат Марселен всъщност вече ни ожени! Свръхчовешкото удоволствие от тези неочаквани чувства може да се сравни само с радостта, която изпитвам, като Ви разказвам за тях, като препращам цялото свое щастие на този, който го изля в душата ми с щедростта на Слънцето. Няма да има вече воалетки, любими! Елате! Върнете се бързо. С удоволствие снемат маската си.

Вероятно сте чували за хавърската къща Миньон? След едно непоправимо нещастие аз съм единствената ѝ наследница. Не ме презирайте, Вие, който сте потомък на овернски рицар! Гербът на рода Миньон дьо Ла Басти няма да опозори герба на рода Каналис. *Гербът ни е червен, разделен е на четири части, във всяка част има по един жълт патриаршески кръст. Опасан е от черна лента, украсена с четири жълти кръга. Вместо корона има кардиналска шапка, а вместо щитодържатели — кардиналски пискюли.* Скъпи, ще бъда вярна на девиза ни: *Una fides, unus Dominus* — една вяра, един господар.

Може би, приятелю, след всичко, което направих и което Ви признавам сега, името ми ще Ви се стори абсурдно. Казвам се Модест^[1]. Така че не съм Ви лъгала, като се подписвах О. д'Ест-М. Не съм Ви мамила и по отношение на богатството си. Смятам, че то достига цифрата, която Ви направи толкова добродетелен. И понеже знам, че за Вас богатството е без значение, говоря Ви за него съвсем спокойно.

Нека все пак Ви кажа колко съм щастлива, че ще мога да дам на щастията ни свободата на действие, която осигурява богатството, че когато ни се прище да видим някоя страна, ще можем да си кажем: «Тръгваме!», ще полетим в хубава карета, седнали един до друг, без да мислим за пари; колко съм щастлива, че ще Ви дам правото да кажете на краля: «Имам богатството, което искате от

перовете си!» В този смисъл Модест Миньон ще Ви бъде полезна за нещо и златото ѝ ще има най-благородно предназначение.

Що се отнася до мен самата, Вие веднъж ме видяхте на прозореца ми по домашни дрехи. Да, русокосата дъщеря на русокосата Ева е Вашата непозната. Но колко малко прилича днешната Модест на тогавашната! Едната беше в саван, а на другата (казах ли Ви го вече?) Вие вдъхнахте живот. Чистата и позволена любов, любовта, за която ще получа разрешение от баща си, завърнал се най-после от пътешествие, и то богат, ме повдигна с детската си, но могъща ръка от гроба, в който спях! Вие ме разбудихте, както слънцето разбужда цветята. Погледът на Вашата любима не е вече погледът на малката дръзка Модест, о, не, той е смутен, той вижда щастието и се крие под целомъдрено сведени клепащи.

Страхувам се, че не заслужавам съдбата си! Кралят се показва в цялата си слава, господарят ми има вече само една поданичка и тя го моли да ѝ прости свободата, която си е позволила, така както моли играчът с подправени зарове, след като е обрал рицаря Грамон.

Ще бъда твоята Миньон, скъпи поете, но една Миньон по-щастлива от Гьотевата, защото ти ще ме оставиш в моята родина — сърцето ти, нали?

Сега когато изразявам това пожелание на годеница, един славей в парка на Вилкен ми отговаря вместо теб. О, кажи ми бързо, че славеят не лъже с чистата си, ясна, съвършена песен, която като Благовещение изпълва душата ми с радост и любов!

Баща ми идва от Марсилия и ще мине през Париж. Къщата Монжено, с която поддържа връзка, знае адреса му. Идете да го видите, обични ми Мелхиор, кажете му, че ме обичате, и не се опитвайте да му обяснявате колко много Ви обичам аз, нека това бъде тайна между нас и Бог!

А аз, скъпи, ще кажа всичко на майка си. Дъщерята на Валенрод-Тушал-Бартеншилд ще одобри любовта ни и ще ме покрие с милувки, ще бъде щастлива, като научи за

нашата поема — толкова тайна, романтична, човешка и божествена едновременно! Имате признанието на дъщерята, получите и съгласието на граф Дьо Ла Басти, бащата на

Вашата Модест

П.П. В никакъв случай не идвайте в Хавър, преди да сте получили това съгласие. Ако ме обичате, ще го намерите, когато минава през Париж.“

— Какво правите по това време, госпожице Модест? — попита Дюме.

— Пиша писмо на баща си — отговори тя на стария войник. — Нали ми казахте, че заминавате утре?

Дюме не намери какво да отговори и отиде да си легне, а Модест започна да пише дълго писмо на баща си.

На другия ден, уплашена от хавърския печат, Франсоаз Коше дойде в Колибата да връчи на младата си господарка следващото писмо и да отнесе онова, което бе налисала Модест.

До госпожица О. д'Ест-М.

„Сърцето ми подсказа, че Вие бяхте грижливо забулената и предрешена жена между господин и госпожа Латурнел, които имат само едно дете, и то син.

О, обична моя, не можете да си представите каква ще бъде радостта ми, ако сте от скромен произход, без блясък, без благородна кръв, без богатство дори!

Сега вече би трябвало да ме познавате, защо не ми кажете истината? Аз съм поет само чрез любовта, чрез сърцето, чрез Вас. Каква огромна обич ми е необходима, за да си наложа да остана тук, в този нормандски хотел и да не се изкача до Енгувил, който виждам от прозореца! Ще ме обичате ли, колкото аз Ви обичам? Да си отида от Хавър в Париж, без да съм сигурен в това, не означава ли да бъда

наказан, задето обичам, сякаш съм извършил престъпление? Подчиних се сяпо.

Дано по-бързо получа писмо, защото не само Вие бяхте тайнствена, на тайната аз Ви отговорих с тайна и трябва най-после да сменя маската на инкогнитото, да Ви кажа що за поет съм и да отхвърля славата, която ми приписвате.“

Това писмо силно разтревожи Модест. Тя препрочете последните редове и се замисли над значението им, но не успя да вземе обратно писмото си, което Франсоаз вече бе пуснала в пощата. Тогава се качи в стаята си и написа отговор, в който искаше обяснение.

[1] *Modeste* (фр.) — скромен, скромна. ↑

ТРИДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА НЕЩАТА СЕ УСЛОЖНЯВАТ

В това време и в Хавър се случиха някои малки събития, които щяха да накарат Модест да забрави безпокойството си.

Дюме беше отишъл рано в града и бързо бе научил, че никакъв архитект не бе пристигал предишния ден. Вбесен от лъжата на Бюча, разкриваща съучастничество, за което трябваше да му поиска сметка, той бързо отиде от кметството у семейство Латурнел.

— Къде е иженарицаемият Бюча? — попита той приятеля си, след като не намери писаря в кантората.

— Бюча, драги мой, замина за Париж. Рано сутринта срещнал на пристанището един моряк, който му казал, че баща му, шведският моряк, е богат човек. Изглежда, че бащата на Бюча е ходил в Индия, служил е при някакъв махараджа и сега е в Париж...

— Приказки! Лъжи! Комедия! О, ще го намеря аз този проклет гърбушко, специално отивам в Париж за това! — извика Дюме. — Бюча ни мами! Той знае нещо за Модест и нищо не ни е казал. Само ако е замесен в нещо! Никога няма да стане нотариус, ще го върна на майка му, ще го навра отново в калта, ще го...

— Хайде стига, приятелю. Да не съдим прибързано — отвърна Латурнел, уплашен от раздражението на Дюме.

След като обясни на какво се основаваха съмненията му, Дюме помоли госпожа Латурнел да прави компания на Модест в Колибата, докато го няма.

— Ще намерите полковника в Париж — каза нотариусът. — За разписанието на корабите търговският вестник съобщава тази сутрин в рубриката за Марсилия... Ето вижте — каза той и показа страницата. — „Бетина-Миньон“, с капитан Миньон, пристигнал на 6 октомври." А днес сме седемнадесети. Цял Хавър знае вече, че шефът се е завърнал.

Дюме помоли Гобенхайм да го освободи и веднага отиде в Колибата. Когато влезе, Модест току-що бе запечатала писмото до

баща си и писмото до Каналис Като се изключи адресът, двете писма бяха с еднакви пликове и с еднакъв обем. Модест мислеше, че е поставила писмото за баща си върху писмото за Мелхиор, но всъщност бе направила обратното.

Поради тази грешка, толкова честа във всекидневния живот, майка ѝ и Дюме разкриха тайната ѝ. Поручикът говореше разгорещено на госпожа Миньон в гостната, като ѝ доверяваше новите си страхове, породени от двуличието на Модест и от съучастничеството на Бюча.

— Ами да, госпожо — казваше той, — змия сме държали в пазвата си. В такива човечета явно няма място за душа!

Модест сложи в джоба на престилката си плика за баща си, като мислеше, че прибира плика, предназначен за любимия ѝ, и слезе в гостната с писмото до Каналис в ръка. Тя чу Дюме да говори за незабавното си заминаване за Париж.

— Какво имате против клетото ми тайнствено джудже и защо викате? — каза Модест, показвайки се на вратата на гостната.

— Бюча, госпожице, замина тази сутрин за Париж и вие сигурно знаете защо! За да интригантствува с онова мнимо архитектче с жълтата жилетка, което още не е пристигнало за нещастие на лъжливия гърбушко.

Модест се вцепени. Тя разбра, че джуджето е отишло да проучва нравите на Каналис, побледня и се отпусна на стола.

— Ще го хвана аз, ще го намеря — каза Дюме и протегна ръка. — Това сигурно е писмото за баща ви. Ще го изпратя до Монжено, само дано не се разминем с полковника по пътя!

Модест даде писмото. Дребничкият Дюме, който четеше без очила, машинално погледна адреса.

— Господин барон Дьо Каналис, улица „Паради-Поасониер“ номер 29! — извика той. — Какво значи това?

— Така значи, дъще, ето в кого си влюбена! — възкликна госпожа Миньон. — Стансите, за които написа музика, са от него.

— И неговия портрет сте окачили в рамка горе! — каза Дюме.

— Върнете ми писмото, господин Дюме — каза Модест, наежена като лъвица, която защитава малките си.

— Заповядайте, госпожице — отговори поручикът.

Модест прибра писмото в корсета си и подаде на Дюме другото.

— Знам на какво сте способен, Дюме — каза тя. — Но ако само се приближите до господин Дьо Каналис, ще напусна завинаги тази къща!

— Ще убиете майка си, госпожице — отговори Дюме и отиде да извика жена си.

Горката майка бе припаднала, улучена право в сърцето от фаталните думи на Модест.

— Сбогом, жено — каза бретонецът, целувайки малката американка. — Спасявай майката, аз отивам да спасявам дъщерята.

Той остави Модест и госпожа Дюме при госпожа Миньон, пригответи се за няколко минути и се отправи към Хавър.

След един час вече пътуваше с пощенската кола с бързината, която единствено страстта или интересът придават на колелетата.

Благодарение на грижите на Модест госпожа Миньон бързо дойде на себе си и се качи в стаята си, подкрепяна от дъщеря си. Когато останаха сами, вместо укор тя й каза само:

— Нещастно дете, какво си направила? Защо се кри от мен? Нима съм толкова строга?

— Но аз щях всичко да ти кажа — отговори девойката разплакана.

Тя разказа всичко на майка си, прочете й писмата и отговорите, листче по листче разгърна пред добросърдечната германка розата на своята поема, за което й бе нужен половин ден.

Когато изповедта приключи и нещо като усмивка се мярна на устните на твърде снизходителната сляпа, Модест се хвърли в прегръдките й, обляна в сълзи.

— Ах, майко! — каза тя, ридаейки. — Вие, чието добро и поетично сърце, е съсъд, специално изваян от Бога, за да побере чистата, единствена и небесна любов, която изпълва цял един живот; вие, на която искам да подражавам, като обичам само своя съпруг; вие трябва да разбирате колко горчиви са сълзите, които лея в момента и които овлажняват ръцете ви. Тази пеперуда с пъстри крила, тази красива душа, двойник на моята собствена, отгледана от дъщеря ви с майчински грижи — любовта ми, свещената ми любов, тази мила и одухотворена мистерия попада в груби ръце, които ще разкъсат крилата й и воалите й под един жалък претекст: да бъда осведомена, да узная дали моят гений е коректен като banker, дали моят Мелхиор е

способен да трупа ренти, дали няма някоя страст, дали не се е провинил в очите на еснафите с някоя младежка грешка, която за любовта ни не е нищо повече от облака за слънцето. Какво ще стане сега? Пипни ръката ми, горя! Тези хора ще ме погубят!

Обхваната от смъртоносна тръпка, Модест бе принудена да си легне и обезпокои силно майка си, госпожа Латурнел и госпожа Дюме, които бдяха над нея, докато поручикът беше в Париж, където, по логиката на събитията, драмата се бе прехвърлила за известно време.

ТРИДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА ПОУКА, КОЯТО ДАВА ПОВОД ЗА РАЗМИСЪЛ

Истински скромните хора като Ернест дьо Ла Бриер, и особено хората, които знаят своята стойност, но не са нито обичани, нито оценени, ще разберат безкрайната наслада, с която референтът прочете писмото на Модест.

След като го бе намерила умен и духовно извисен, младата му, наивна и остроумна любима го намираще и красив. А това е най-висшето ласкателство. Защото красотата е несъмнено подписът на майстора върху произведението, в което е вложил душата си. Красотата е материализираното божество. И да я видиш там, където я няма, да я създадеш чрез силата на очарования си поглед, не е ли това последната дума на любовта? Затова клетият референт възкликна с опиянението на оценен автор: „Най-после ме обичат!“

Когато на една жена, все едно дали е куртизанка или девойка, ѝ се изплъзне дори на лъжа фразата: „Красив си!“ и когато мъжът позволи коварната отрова на тези думи да проникне зад дебелите стени на черепа му, той е свързан с вечни връзки с тази очарователна лъжкиня, с тази искрена или заблудена жена. Тя става тогава негов свят; жаден за подобно признание, той никога няма да се умори да го слуша, бил той и принц!

Ернест гордо се заразхожда из стаята си, заоглежда се в лице, в профил, в полупрофил, опита се да си намери кусури, но един дяволски убедителен глас му казваше: „Модест е права!“ И той взе отново писмото, препрочете го, видя божествената русокоса, говори ѝ! След това една жестока мисъл го прониза посред въодушевлението му: „Тя ме мисли за Каналис и е милионерка!“ Цялото му щастие се сгромоляса, както се сгромолясва сомнамбул, който е стигнал до ръба на покрива и точно тогава чува глас, прави една крачка и се пребива на паветата.

„Без ореола на славата бих бил грозен — възкликна той. — В какво ужасно положение изпаднах!“

Ла Бриер беше точно такъв, какъвто се бе показал в писмата си, имаше точно такава благородно и чисто сърце и затова без колебание се вслуша в гласа на честта. Той реши веднага да отиде и всичко да признае на бащата на Модест, ако е в Париж, и да уведоми Каналис за сериозната развръзка на парижката им шега. За този чувствителен младеж огромното богатство изигра решаваща роля. Той в никакъв случай не искаше да бъде заподозрян, че си е послужил със съблазните на кореспонденцията, толкова искрена от негова страна, за да получи чрез измама голяма зестра.

Със сълзи на очи той се отправи към улица „Шантрен“, у банкера Монжено, чието богатство, връзки и познанства бяха отчасти дело на собствения му покровител, министър-председателя.

Докато Ла Бриер се съветваше с шефа на къщата Монжено и се осведомяваше за всичко, свързано със странното положение, в което се бе оказал, у Каналис се разигра сцена, която можеше да се предвиди след внезапното заминаване на бившия поручик.

ТРИДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА СРЕЩА МЕЖДУ ПОЕТА ОТ АНГЕЛСКАТА ШКОЛА И ЕДИН НАПОЛЕОНОВ ВОЙНИК, В КОЯТО ВОЙНИКЪТ ПРЕТЪРПЯВА ПОРАЖЕНИЕ

Като истински войник от имперската школа, Дюме, чиято бретонска кръв кипеше по време на пътуването, си представяше поетите като безобидни чешити, като комедианти, живеещи в мансарда, облечени в дрехи от черно сукно, просенено по шевовете, с груби обувки обикновено със скъсани подметки, с евтино бельо, хора, които се секнат с пръсти и имат вид на паднали от луната, когато не са заети с драсканици като Бюча.

Но огънят, бушуващ в главата и сърцето му, угасна, сякаш полян със студена вода, когато влезе в хубавата къща на поета, когато видя в двора слугата, който почистваше каретата, когато забеляза в чудесната трапезария друг слуга, облечен като банкиер, към когото го отправи глумът и който го измери с поглед и му отговори, че господин баронът не е вкъщи. „Днес господин баронът е на заседание в Държавния съвет“ — каза той.

— Нали това е домът на господин Каналис, автор на стихове? — попита Дюме.

— Господин барон Дьо Каналис наистина е големият поет, за когото говорите — отговори прислужникът. — Но той е също съветник в Държавния съвет и аташе към Министерството на външните работи.

Дюме беше дошъл да удари плесница на един *драскач*, според собствения си презрителен израз, а намираще висш държавен служител. Салонът, в който го оставиха да чака, се отличаваше с истинско великолепие, а медалите, които блестяха върху черния костюм на Каналис, оставен от камериера му на един стол, му дадоха богата храна за размисъл. Скоро погледът му бе привлечен от блясъка

и формата на една чаша от позлатено сребро, чийто надпис „Подарено от Мадам“ го порази. След това видя отсреща върху една поставка ваза от севърски порцелан, върху която бяха гравирани следните думи: „Подарък от госпожа съпругата на престолонаследника“.

Тези неми предупреждения възвърнаха здравия разум на Дюме. В това време камериерът питаше господаря си дали ще приеме един непознат, някой си Дюме, дошъл от Хавър специално за да го види.

— Как изглежда? — попита Каналис.

— Добре облечен, с орден.

Каналис направи знак, че ще го приеме. Камериерът излезе от стаята, после се върна и обяви: „Господин Дюме.“

Като си чу името и застана пред Каналис в богатия му и елегантен кабинет, като стъпи върху килим толкова красив, колкото и най-красивият килим на семейство Миньон, като срещна обиграния поглед на поета, който подръпваше пискюлите на великолепия си халат, Дюме така се притесни, че стана нужда големият човек пръв да го заговори.

— На какво дължа честта на посещението ви, господине?

— Господине — започна Дюме, който стоеше прав.

— Ако ще разговаряме по-дълго — прекъсна го Каналис, — ще ви помоля да седнете...

И Каналис се отпусна в креслото си във волтеровска поза, кръстоса крака, повдигна горния си крак, полюшвайки го на височината на очите, и се втренчи в Дюме, който се почувствува, според войнишкия израз, съвсем като *пионка*.

— Слушам ви, господине — каза поетът. — Времето ми е скъпо, министърът ме чака...

— Господине — започна Дюме, — ще бъда кратък. Не знам как, но вие сте съблазнили една млада хавърска девойка, богата и красива, последната и единствена надежда на две благородни семейства. Дошъл съм да ви попитам какви са намеренията ви.

Каналис, който от три месеца се занимаваше със сериозни неща и искаше да стане комендант на Почетния легион и посланик в един германски двор, напълно бе забравил писмото от Хавър.

— Аз ли? — възкликна той.

— Вие — повтори Дюме.

— Не ви разбирам, господине — усмихна се Каналис. — Все едно че ми говорите на староеврейски. Аз да съблазня девойка? Аз, който...

Усмивката на Каналис стана надменна.

— Хайде, хайде, господине! Не съм вече дете, та да се забавлявам да крада диви плодове, когато притежавам хубави и богати овощни градини, в които зреят най-прекрасните праскови на света. Цял Париж знае накъде е насочена моята привързаност. Ако в Хавър има някоя девойка, обзета от възхищение от стиховете ми, възхищение, за което аз не съм достоен, драги господине, това не би ме учудило. То е съвършено естествено. Вижте впрочем това хубаво абаносово сандъче с инкрустации от седеф, украсено с дантела от ковано желязо. Това сандъче идва от папа Льв Х. Даде ми го херцогиня Дьо Шолийо, която го е получила от испанския крал. В него държа всички писма, които получавам от всички краища на Европа от непознати жени или девойки... О, изпитвам най-дълбока почит към тези букети от цветя, откъснати от самата душа и изпратени в момент на наистина достоен за уважение възторг. За мен сърдечните пориви са нещо благородно и възвишено! Циниците навиват тези писма, за да си запалят пурата или ги дават на жените си, които си правят от тях ролки за коса. Но аз съм ерген, господине, и съм твърде чувствителен, за да не запазя тези тъй наивни и безкористни приношения в нещо като дарохранилница. Събирам ги с благоговение и преди да умра, ще накарам да ги изгорят пред очите ми. Толкова по-зле за тези, които ще ме сметнат за смешен! Разбирате ли, признателен съм, защото тези писма ми помагат да понасям критиките, неприятностите на литературния живот. Когато получа в гърба си стрелите на мой враг, окопал се в някой вестник, поглеждам това ковчеже и си казвам: „Има тук-там някоя и друга душа, чиито рани са били изцерени или облекчени, или превързани от мен...“

Тези поетични думи, изречени с таланта на голям актьор, смразиха малкия касиер, чиито очи се разшириха и чието учудване развесели големия поет.

— Заради вас — каза този паун, който вече си разперваше опашката — и от уважение към мисията ви, която ценя, предлагам ви да отворите това съкровище и да потърсите там вашата девойка. Но аз

си знам работата, помня имената и вие очевидно правите грешка, която...

— Ето, значи, какво става в тази парижка бездна с едно бедно дете — извика Дюме. — Любовта на родителите си, радостта на приятелите си, надеждата на всички ни, гордостта на един дом, заради нея шест предани души правят от сърцата си и от богатството си крепост срещу нещастieto...

След малка пауза Дюме продължи:

— Вижте, господине, вие сте голям поет, а аз съм само обикновен войник... В продължение на петнадесет години съм служил на страната си, и то в последните редици. Усетил съм в лицето си въздушната вълна на много снаряди. Пресякъл съм Сибир, където бях пленник. Русите ме бяха захвърлили там като вещ. Какво ли не съм изстрадал! Пред очите ми загинаха много другари... Но никога не са ми настръхвали косите, както сега пред вас.

На Дюме му се стори, че е разчувствувал поета. Беше го поласкал, нещо почти невъзможно, защото амбициозният поет дори не си спомняше вече за първата ухайна стъкленичка, която Похвалата бе изсипала на главата му.

— Е да, добри ми човече — каза тържествено поетът, като постави ръка на рамото на Дюме, намирайки за твърде смешно, че може да уплаши един войник на императора, — тази девойка е всичко за вас. Но какво е тя за обществото? Нищо. В този момент един във висша степен полезен за страната си китайски мандарин обръща очи и потапя империята в траур. Нима това ви опечалява? Англичаните избиват в Индия хиляди хора, които не са по-лоши от нас, и може би сега, когато ви говоря, изгарят най-пленителната жена. Но вие все пак изпихте на закуска чашата си с кафе, нали? В същия този момент в Париж има много бедни майки, които раждат детето си, без да имат пелени, за да го посрещнат! А този чай е прекрасен, аз го пия в чаша, която струва пет луидора, и пиша стихове, за да кажат парижанките: очарователно! очарователно! божествено! прекрасно! грабва ти сърцето! Обществената природа, както и самата природа, има много къса памет! След десет години ще се чудите на постъпката си! Намирате се в град, където хората умират, женят се, боготворят се, където девойката се самоубива, а талантът, пълен с човеколюбиви деяния, потъва с целия си товар от теми, и всичко това едни до други,

често под един и същи покрив, без да се познават! И вие искате от нас да припаднем от мъка при баналния въпрос: да бъде или да не бъде една хавърска девойка? О, но вие...

— И вие се наричате поет! — извика Дюме. — Значи, вие не чувствувате нищо от това, което пишете?

— Ха! Та ако ние изпитвахме страданията и радостите, които възпяваме, щяхме да се износим за няколко месеца като стари обувки! — усмихна се поетът. — Във всеки случай, след като сте дошли от Хавър в Париж, и то при Каналис, трябва и нещо да отнесете. Войнико (Канално зае поза и направи жест на Омиров герой), научете от поета следното: всяко голямо чувство у човека е една толкова лична поема, че и най-добрият му приятел не се интересува от нея. То е съкровище, което принадлежи само на вас, то е...

— Простете, че ви прекъсвам — каза Дюме, гледайки с ужас Каналис. — Идвали ли сте в Хавър?

— Прекарах там един ден и една нощ през 1824 година, на път за Лондон.

— Вие сте човек на честта — подзе Дюме. — Можете ли да ми дадете дума, че не познавате госпожица Модест Миньон?

— За пръв път чувам това име — отговори Каналис.

— Ах, господине — извика Дюме, — в каква ли загадъчна интрига ще хлътна? Мога ли да разчитам, че ще ми помогнете в издирванията ми, тъй като някой е злоупотребил с името ви, сигурен съм в това! Вчера е трябвало да получите писмо от Хавър!

— Нищо не съм получавал! Бъдете сигурен, господине — каза Каналис, — че ще направя всичко, което зависи от мен, за да ви бъда полезен...

Дюме си тръгна с неспокойно сърце, убеден, че ужасният Бюча се беше престорил на голям поет, за да прельсти Модест. А в това време Бюча, умен и хитър като принц, който си отмъщава, по-ловък от шпионин, претърсваше живота и постъпките на Каналис, незабелязван от никого поради дребния си ръст, като насекомо, което си проправя път в мъзгата на дървото.

ТРИДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА ЕДНО БАЩИНСКО ХРУМВАНЕ

Едва излязъл бретонецът и Ла Бриер влезе в кабинета на приятеля си. Естествено Каналис заговори за посещението на човека от Хавър...

— А! — каза Ернест. — Модест Миньон! Идвам точно по повод на тази история.

— Брей! — възкликна Каналис. — Да не би да съм извоювал победа чрез пълномощник?

— Е да, там е завръзката на драмата. Приятелю, обича ме най-очарователната девойка на света, по-хубава от най-големите парижки красавици, благородна и образована колкото Клариса Харлоу. Тя ме видя, хареса ме и мисли, че аз съм великият Каналис! И това не е всичко. Модест Миньон е от аристократичен произход и Монжено току-що ми каза, че баща ѝ, граф Дьо Ла Басти, притежава към шест милиона... Бащата е пристигнал преди три дни и в два часа имам среща с него у Монжено, който му писа, че става дума за щастието на дъщеря му. Разбира се, преди да говоря с бащата, трябваше да ти призная всичко.

— Между многобройните цветя, разцъфнали под слънцето на славата — каза Каналис с високопарен тон, — съществува и едно чудесно цвете, което като портокаловото дърво ражда златните си плодове сред хилядите ухания на ума и красотата, събрани в едно! Съществува едно елегантно дръвче, една истинска нежност, едно пълноценно щастие, и то ми се изплъзва!

Каналис гледаше килима си, за да не го издаде погледът му. След малко, възвърнал хладнокръвието си, той продължи:

— Как да откриеш през опияняващия аромат на красивите хартийки, на фразите, от които ви се завива свят, истинското сърце, девойката, жената, у която любовта взема образа на ласкателството и която ни обича заради самите нас, която ни носи блаженство? Трябва да си ангел или дявол, а аз съм само един амбициозен съветник... Ех,

приятелю, славата прави от нас мишена, към която са насочени хиляди стрели! Знаем един поет, който дължи богатата си женитба на едно нищо и никакво стихотворение, а аз, който съм по-изтънчен от него, повече обичан от жените, аз изпуснах женитбата си... защото ти го обичаш това девойче, нали?

— О! — каза Ла Бриер.

— В такъв случай — каза поетът и хвана ръката на приятеля си — бъди щастлив, Ернест! По една случайност намерих начин да ти се отблагодаря! Ето че си богато възнаграден за предаността ти и аз великодушно се присъединявам към щастието ти.

Каналис беснееше. Но той не можеше да се държи другояче и затова използва нещастията си, за да го превърне в свой пиедестал. Сълзи навлажниха очите на младия референт, той се хвърли в прегръдките на Каналис и го разцелува.

— Ах, Каналис, аз въобще не съм те познавал!

— Как искаш да ме познаваш? Трябва време, за да обиколиш света! — отговори поетът със свойствената си предвзета ирония.

— Помисли само какво огромно богатство! — каза Ла Бриер.

— Което ще бъде много добре вложено, приятелю! — извика Каналис и придружи изблика си с очарователен жест.

— Мелхиор — каза Ла Бриер, — ще бъдем приятели на живот и на смърт...

Той стисна ръката на поета и бързо излезе. Нямаше търпение да се срещне с господин Миньон.

Граф Дьо Ла Басти беше потиснат от неприятностите, които го очакваха като плячка. От писмото на дъщеря си бе научил за смъртта на Бетина-Каролин и за слепотата на жена си. Дюме пък току-що му беше разказал за ужасната неразбория около любовта на Модест.

— Оставете ме сам — каза той на верния си приятел. Когато поручикът затвори вратата, нещастният баща се хвърли върху кушетката, зарови лице в ръцете си и заплака с оскъдните и дребни сълзи, които се събират между клепачите на петдесет и шест годишните мъже и само ги навлажняват, без да се стекат по бузите, които бързо изсъхват и пак се появяват, последната роса на човешката есен.

— Да имаш скъпи деца, да имаш обожавана жена, значи да имаш няколко сърца и да дадеш да ти ги прободат! — извика той, като скочи

и се заразхожда като тигър из стаята. — Да си баща, значи да се изложиш на нещастieto със завързани ръце и крака. Ако срещна този Д'Естурни, ще го убия! Защо ли са му на човек дъщери? Едната си избира мошеник, а другата, моята Модест, си избира кого? Подлец, който я мами, прикрит зад бронята от позлатена хартия на някакъв си поет. Ако все пак беше Каналис, нямаше да е толкова зле! Но този влюбен Скапен^[1]? Ще го удуша със собствените си ръце! — си казваше той и неволно правеше енергични и свирепи жестове. — И после какво? Ами ако дъщеря ми умре от мъка?

Погледна машинално през прозореца на хотел „Де Пренс“ и отново седна на дивана, където остана неподвижен. Умората от шестте пътувания в Индия, грижите, свързани със сделките, преживените или избягнати опасности, тъгата бяха посребрили косата на Шарл Миньон. Хубавото му лице на военен с толкова чисти линии бе потъмняло от слънцето на Малайзия, Китай и Мала Азия и бе придобило внушително изражение, което в този момент мъката правеше възвишено.

— И Монжено, дето ми казва да имам доверие в младия човек, който ще ми говори за дъщеря ми...

В този момент един от прислужниците, с които граф Дьо Ла Басти се бе сдобил през четирите изминали години и които бе избрал измежду подчинените си, съобщи за пристигането на Ернест дьо Ла Бриер.

— Приятелят ми Монжено ли ви изпраща, господине? — каза той.

— Да — отговори Ернест, като плахо се вглеждаше в това тъмно като на Отело лице. — Наричам се Ернест дьо Ла Бриер и съм свързан със семейството на бившия министър-председател, на когото бях личен секретар, докато беше на власт. Когато го свалиха, негово превъзходителство ме назначи в Сметната палата, където работя като референт първа категория и мога да стана съветник.

— С какво всичко това засяга госпожица Дьо Ла Басти? — попита Шарл Миньон.

— Господине, аз я обичам и имам щастieto — на което не съм се надявал — и тя да ме обича. Изслушайте ме, господине — каза Ернест, спирайки едно ужасно движение на раздражения баща, — ще ви направя най-странното, най-срамното признание за един честен човек.

Най-страшното наказание за държането ми, което може би бе естествено, не е, че ще трябва всичко да ви разкрия... От дъщерята се страхувам повече, отколкото от бащата...

Ернест разказа наивно и с благородството, което придава всяка искреност, предисловието на малката семейна драма, без да изпусне двадесет и няколкото разменени писма, които бе донесъл, нито разговора, който бе имал с Каналис.

Когато бащата прочете писмата, бедният влюбен, бледен и окаян, потрепери под огнените погледи, които му хвърляше провансалецът.

— Господине — каза Шарл, — във всичко това има само една грешка, но тя е много съществена. Дъщеря ми няма шест милиона, тя има най-много двеста хиляди франка зестра и много съмнителни надежди за бъдещето.

— Ах, господине — Ернест се изправи, спусна се към Шарл Миньон и го прегърна, — тази мисъл толкова ми тежеше! Сега вече нищо няма да попречи на щастието ми! Аз имам покровители, ще стана съветник. Дори ако имаше само десет хиляди франка, дори ако беше без зестра, госпожица Модест пак щеше да ми стане жена. Да я направя щастлива, каквато вие направихте вашата жена, да ви стана истински син (да, господине, аз загубих баща си), ето какво искам от дъното на сърцето си.

Шарл Миньон направи три крачки назад, отпрати към Ла Бриер поглед, който проникна в очите на младежа като нож в канията си, и замлъкна при вида на пълната искреност, на най-чистата истина, изписани върху тази разцъфнала физиономия, в тези очаровани очи.

— Дали пък съдбата не се е уморила! — си каза той полугласно. — Дали пък няма да намеря в това момче перлата на зетьовете?

И се заразхожда развълнувано из стаята.

— Господине — каза най-после Шарл Миньон, — ще трябва изцяло да се подчините на заповедта, която сте дошли да получите от мен. В противен случай ще помисля, че в момента ми разигравате комедия.

— О, господине...

— Чуйте ме — каза бащата и с един поглед закова на място Ла Бриер. — Няма да бъда, нито строг, нито твърд, нито несправедлив. Ще трябва да понесете и неудобствата, и предимствата на фалшивото положение, в което сте изпаднали. Дъщеря ми смята, че обича един от

най-големите поети на нашето време, чиято слава именно я е привлякла най-напред. Не трябва ли тогава аз, нейният баща, да ѝ позволя да избере между Известността, която за нея беше нещо като пътеводна звезда, и бедната Действителност, която случаят ѝ натрапва, правейки си една от своите чести шеги? Не трябва ли тя да избере между вас и Каналис? Осланям се на честта ви и смятам, че ще мълчите за това, което ви казах по отношение на състоянието ми. С вашия приятел барон Дьо Каналис ще дойдете в Хавър и ще прекарате там втората половина на октомври. Къщата ми ще е отворена и за двама ви, дъщеря ми ще може свободно да ви наблюдава. Трябва сам да доведете своя съперник и да го оставите да вярва на всички басни за милионите на граф Дьо Ла Басти. Утре ще бъда в Хавър, където ще ви очаквам три дни след пристигането си. Сбогом, господине...

Горкият Ла Бриер потегли бавно към Каналис.

В това време, останал сам със себе си, поетът можеше да се отдаде на потока от мисли, които избликуват при втората ни реакция, толкова прехвалена от Талейран. Първата ни реакция, това е гласът на Природата, а втората — гласът на Обществото.

— Момиче, което има шест милиона! И очите ми не различаха в тъмнината блясъка на това злато! С такова голямо богатство щях да бъда пер на Франция, граф, посланик. Отговарял съм на буржоазки, на глупачки, на интригантки, които искаха автограф! И от целия този маскенбал се уморих точно в деня, когато Бог ми изпрати избрана душа, ангел със златни криле... Какво пък! Ще напиша едно възвишено стихотворение и случаят пак ще дойде! Дали е щастлив този хапльо Ла Бриер, който се перчи с моя блясък? Ама че плагиат! Аз съм моделът, той ще е статуята! Изиграхме баснята за Бертран и Ратон^[2]! Шест милиона и един ангел, една Миньон дьо Ла Басти! Аристократичен ангел, влюбен в поезията и поетите... А аз си показвам мускулите и се правя на Херкулес, за да учудя с нравствената си сила този шампион на физическата сила, този добър и сърдечен войник, приятеля на девойката, на която той ще каже, че душата ми е от бронз! Играя си на Наполеон, когато трябва да се престоря на херувимче! Е, поне ще имам един приятел, за когото съм платил скъпо. Приятелството е толкова хубаво нещо! Шест милиона, ето колко струва един приятел. На тази цена човек не може да има много приятели!

При това последно възклицание Ла Бриер влезе в кабинета на приятеля си. Беше тъжен.

— Какво ти е? — попита Каналис.

— Бащата иска дъщеря му да избира между двамата Каналис...

— Горкото ми момче — разсмя се Каналис. — Много е находчив този баща...

— За мен е въпрос на чест да те заведа в Хавър — каза злощастният Ла Бриер.

— Мило дете — отговори Каналис, — щом става дума за честта ти, можеш да разчиташ на мен. Ще поискам един месец отпуска.

— Но Модест е много хубава! — извика отчаяният Ла Бриер. — И ти много лесно ще ме смажеш! И без това бях учуден, че щастието се занимава с мен, и си мислех: сгрешило е!

— Хайде, хайде! Ще видим! — каза Каналис развеселено и безмилостно.

След вечеря Шарл Миньон и касиерът му полетяха срещу три франка такса от Париж към Хавър. Бащата успокои кучето пазач за любовта на Модест, освободи го от задълженията му към нея и го успокои и по отношение на Бюча.

— Всичко е наред, стари приятелю — каза Шарл, който се беше осведомил от Монжено и за Каналис, и за Ла Бриер. — Ще имаме двама герои в една роля — извика той весело.

Все пак препоръча на стария си другар да пази в пълна тайна комедията, която щеше да се играе в Колибата и която беше най-сладкото бащино отмъщение или, ако щете, най-сладкият бащин урок.

По пътя от Париж до Хавър двамата приятели имаха дълъг разговор, по време на който полковникът узна и най-дребните случки, станали в семейството му през тези четири години, а Дюме научи от Шарл, че големият хирург Деплен ще посети до края на месеца графинята, за да прегледа очите ѝ и да каже дали е възможно да ѝ се върне зрението.

[1] *Скапен* — герой от италианската комедия дел арте, хитър слуга. На френска сцена се появява с комедията на Молиер „Хитрините на Скапен“. ↑

[2] „*Бертран и Ратон*“ — басня от Лафонтен, в която маймуната Бертран кара котката Ратон да ѝ вади горещите кестени от огъня.

Също: комедия от *Скриб, Йожен* (1791–1861) — френски драматург. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТА ГЛАВА

ИНТИМНА ТРАГИКОМЕДИЯ

Малко преди часа, в който в Колибата обикновено обядваха, плющенето на камшика на кочияш, очакващ богат бакшиш, оповести на семействата им завръщането на двамата войници. Така тържествуваща може да бъде само радостта на баща, който се прибира след толкова дълго отсъствие. Всички жени веднага се озоваха на малката вратичка.

Има толкова бащи, толкова деца и може би повече бащи, отколкото деца, които ще разберат опиянението от подобен празник. Литературата никога не е имала нужда да го описва, за щастие, защото и най-хубавите думи, и поезията дори, не могат да се сравнят с тези изживявания. Може би хубавите изживявания не са обект на литературата.

През целия ден не бе произнесена нито една дума, която да помрачи радостта на семейство Миньон. Бащата, майката и дъщерята мълчаха за уж тайната любов на пребледнялата Модест, която за пръв път бе станала от леглото.

С възхитителната деликатност, която отличава истинските войници, полковникът стоя през цялото време до жена си и държа ръката ѝ, докато очите му бяха отправени към Модест и не можеха да се нагледат на нейната изтънчена, елегантна, поетична хубост. По какво друго, ако не по тези дреболии, разпознаваме добросърдечните хора?

От време на време Модест, която се боеше да не наруши тъжната радост на баща си и майка си, отиваше да целуне новодошлия по челото. Тя го целуваше твърде често, сякаш искаше да го нацелува за двама.

— Милото ми дете! Как добре те разбирам! — каза полковникът, като стисна ръката на Модест в един момент, когато тя го обсипваше с милувки.

— Шт! — отговори Модест на ухото му и посочи към майка си.

Дюме мълчеше хитровато и Модест се безпокоеше за резултатите от пътуването му в Париж. От време на време тя крадешком поглеждаше към поручика, но не можеше да проникне през твърдата му кожа.

Като предпазлив баща, полковникът искаше да изучи характера на единствената си дъщеря и главно да се посъветва с жена си преди разговора, от който зависеше щастието на цялото семейство.

— Утре, мило дете — каза той вечерта, — стани рано и ако е хубаво времето, ще отидем да се поразходим покрай морето. Трябва да поприказваме за стиховете ви, госпожице Дьо Ла Басти.

Тези думи, придружени от бащинска усмивка, която като ехо се появи и на устните на Дюме, бяха всичко, което Модест успя да узнае. Но те ѝ бяха достатъчни и за да я успокоят, и за да възбудят любопитството ѝ, така че тя направи хиляди предположения и дълго не можа да заспи. Естествено, на другия ден тя бе облечена и съвсем готова преди полковника.

— Вие знаете всичко, добри ми татко — каза тя веднага щом тръгнаха към морето.

— Знам всичко и още много неща, които ти не знаеш — отговори той.

След тези думи бащата и дъщерята повървяха малко в мълчание.

— Обясни ми, детето ми, как е могла една девойка, обожавана от майка си, да предприеме нещо толкова важно като кореспонденцията с един непознат, без да я попита?

— Но, татко, мама не би ми го позволила.

— Мислиш ли, дъще, че това е било разумно? Като си се решила съвсем сама на тази стъпка, как поне здравият разум или умът ти, ако не благоприличието, не ти подсказаха, че да действуваш по този начин значи да се натрапиш на един мъж? Дъщеря ми, единственото ми дете, се оказа без гордост, без стеснителност? О, Модест, заради теб баща ти прекара два адски часа в Париж. Защото в края на краищата в морален смисъл ти си се държала точно както Бетина, без да имаш извинението, че си била съблазнена. Кокетирала си най-хладнокръвно и това кокетство е рационалната любов, най-ужасният порок на францужойката.

— Аз ли съм без гордост? — разплака се Модест. — Но *той* още не ме е виждал!

— Той ти знае името...

— Казах му го едва когато очите ми признаха правотата на три месеца кореспонденция, през които душите ни си бяха говорили!

— Да, милото ми заблудено ангелче, вложила си нещо като разум в една лудост, способна да разруши щастието ти и да опозори семейството ти.

— В края на краищата, татко, щастието е опрощението на тази дързост — каза тя нацупено.

— А, така ли? Само дързост? — извика бащата.

— Дързост, която майка ми също си е позволила — отвърна тя живо.

— Непокорно дете! След като ме бе видяла на един бал, майка ви каза вечерта на баща си, който я обожаваше, че смята, че може би ще е щастлива с мен... Бъди откровена, Модест. Има ли някаква прилика между една любов, вярно, появила се бързо, но пред погледа на бащата, и налудничавата постъпка да пишеш на непознат?

— Непознат ли? Кажете, татко, един от нашите най-големи поети, чийто характер и живот са изложени на показ, на клюки, на клевети, един човек, покрит със слава, за когото аз, драги татко, бях просто литературна героиня, Шекспирова девойка, до момента, в който пожелах да узная дали и човекът е толкова красив, колкото душата му...

— Господи, детето ми! Ти си поетична, когато става дума за женитба! Та нали във всички времена девойката е била затваряна в семейството си и Бог и обществените закони са я поставяли в строга зависимост от бащиното съгласие именно за да ѝ спестят всички нещастия на тази поезия, която ви омайва, която ви заслепява и чиято истинска стойност не можете да схванете. Поезията е една от украсите на живота, но тя не е целият живот.

— Татко, този въпрос още не е решен от съда на фактите, защото между сърцата ни и семействата ни съществува постоянна борба.

— Горко на детето, което ще бъде щастливо, като се опълчи срещу родителите си! — каза сериозно полковникът. — През 1813 година един от моите другари, маркиз Д'Егльомон, се ожени за братовчедка си без съгласието на баща си и семейството плати скъпо упорството, което девойката бе взела за любов, В това отношение Семейството е господар.

— Годеникът ми ми каза всичко това — отговори тя. — Държеше се като Оргон по едно време и има смелостта да очерни личността на поетите.

— Четох писмата ви — каза Шарл Миньон с хитра усмивка, която обезпокои Модест. — Но трябва да ти кажа по този повод, че последното ти писмо едва ли е позволено дори на една прелъстена девойка, дори на една Жюли д'Етанж! Господи, каква беля са тези романи!

— Ако не ги пишеха, татко, щяхме да ги правим, а е по-добре да ги четем. В наше време има по-малко приключения, отколкото по времето на Луи XIV и Луи XV, когато са се публикували по-малко романи. Впрочем, след като сте чели писмата, сигурно сте видели, че съм ви намерила за зет най-почтителния син, най-ангелската душа, най-строгата порядъчност и че се обичаме поне толкова, колкото сте се обичали с майка ми. Вярно е, че не всичко стана според етикета. Направих грешка, ако щете...

— Прочетох писмата ви — повтори бащата, прекъсвайки дъщеря си, — така че знам как той е оправдал постъпката ти, която би могла да си позволи една жена, познала живота и увлечена от страстта си, но която у една двадесетгодишна девойка е чудовищна грешка.

— Грешка за еснафите, за неискрените гобенхаймовци, които измерват живота с триъгълник. Нека да не излизаме от артистичния свят на поезията, татко. За нас, девойките, съществуват два начина: или чрез глезотии да покажем на един мъж, че го обичаме, или откровено да се обърнем към него. Вторият вариант не е ли по-достоеен, по-благороден? Ние, френските девойки, сме предавани от семействата си като стока, след три месеца или понякога дори в *края текущия месец*, като госпожица Вилкен. Но в Англия, в Швейцария, в Германия хората се женят горе-долу по моята система. Какво ще ми отговорите на това? Не съм ли малко и германка?

— Дете! — възкликна полковникът. — Превъзходството на Франция идва от здравия ѝ разум, от логиката, на която се подчинява хубавият ѝ език и оттам и духът и. Тя е Разумът на света! Англия и Германия са романтични в тази част от нравите си. Но големите им родове все пак следват нашите закони. Защо не искате да помислите, че родителите ви, които познават живота добре, се грижат за душата и щастието ви, че те трябва да ви предпазят от подводните скали на

света! Боже мой, чия е грешката, тяхна или наша? Трябва ли да държи човек децата си под железен ярем? Трябва ли да бъдем наказвани за тези нежност, която ги прави щастливи и която за съжаление ги приближава твърде много до сърцата ни?

Като чу този зов, изречен със сълзи в гласа, Модест погледна баща си с крайчеца на очите си.

— Нима е грешка, ако едно момиче със свободно сърце си избере за мъж не само очарователен младеж, но и талантлив, благороден човек, с добро положение в обществото? Един мил като мен благородник — каза тя.

— Обичаш ли го? — попита бащата.

— Вижте, татко — каза тя и склони глава на гърдите на полковника, — ако искате да умра...

— Достатъчно — каза старият войник. — Виждам, че чувството ти е непоколебимо!

— Непоколебимо.

— И нищо не може да те промени?

— Нищо на света!

— Никакво събитие, никакво предателство — продължи старият войник, — ти *въпреки всичко* го обичаш заради личния му чар и дори да беше като Д'Естурни, ти пак щеше да го обичаш?

— О, татко, вие не познавате дъщеря си. Та бих ли обичала някой подлец, някой човек без вяра, без чест, някой обесник?

— А ако те е измамил?

— Този очарователен, почти меланхоличен младеж? Шегувате се или пък не сте го виждали.

— Е, за щастие любовта ти не е абсолютна, както казваше в началото. Изброявам ти някои обстоятелства, които биха могли да променят поемата ти. Разбираш ли сега, че и бащите вършат някаква работа?

— Искате да дадете урок на дъщеря си, татко. Прилича ми на Моралът в действие^[1]...

— Нещастно заблудено дете! — подзе строго бащата. — Урокът не идва от мен, аз нямам нищо общо тук, задачата ми е само да смекча удара.

— Стига, татко, не си играйте с живота ми — каза Модест и пребледня.

— Хайде, дъще, събери смелост. Ти си поигра с моя живот и животът си поигра с теб. — Модест гледаше баща си слисано. — Ако младият човек, когото обичаш, когото преди четири дни си видяла в хавърската черква, се окаже негодник...

— Не е негодник! — каза тя. — Това бледо и мургаво лице, това благородно изражение, пълно с поетичност...

— Е една измама! — прекъсна полковникът дъщеря си. — Той е толкова господин Каналис, колкото аз съм рибар, който се готви да вдигне платна.

— Знаете ли какво убивате в мен? — каза тя.

— Успокой се, детето ми, ако случаят е поставил наказанието в самата ти грешка, злото не е непоправимо. Момчето, което си видяла, с което си разменила сърцето си по пощата, е почтено момче. То дойде да ми довери затрудненото си положение. Обича те и не го отхвърлям като зет.

— Ако той не е Каналис, кой е тогава? — каза Модест с променен глас.

— Секретарят му! Нарича се Ернест дьо Ла Бриер. Не е благородник, но е един от тези обикновени хора с положителни качества, с надежден морал, които се харесват на родителите. Впрочем какво значение има това, ти си го видяла, нищо не може да те промени, избрала си го, познаваш душата му, тя е толкова хубава, колкото и той е красив!

Една въздишка на Модест прекъсна думите на граф Дьо Ла Басти. Клетото момиче, бледо, с очи, впити в морето, вцепенено като труп, бе пронизано като с куршум от думите: *един от тези обикновени хора с положителни качества, с надежден морал, които се харесват на родителите.*

— Измамена! — каза тя най-после.

— Като бедната ти сестра, но не толкова тежко.

— Да се връщаме, татко — каза тя и стана от земята, където двамата бяха седнали. — Слушай, татко, заклевам ти се пред Бога, че ще следвам волята ти, каквато и да е тя, в *сделката* на моята женитба.

— Значи, вече не си влюбена? — попита подигравателно бащата.

— Аз обичах един откровен човек, с неопетнено от лъжа чело, чист като вас, неспособен да се маскира като артист, да се гримира с чужда слава...

— Нали каза, че нищо не може да те промени? — каза иронично полковникът.

— О, не ми се подигравайте! — каза тя, като склочи ръце и погледна баща си жестоко измъчена. — Играете си със сърцето ми и с най-скъпата ми вяра с вашите шеги...

— Опазил ме Бог! Казах ти самата истина.

— Ама че сте, татко! — отговори тя след кратка пауза някак тържествено.

— И у него са писмата ти! — продължи Шарл Миньон. — Ами ако тези луди милувки на душата ти бяха попаднали в ръцете на някой от онези поети, които според Дюме си палят с тях пурите!

— О, вие прекалявате.

— Каналис му го е казал.

— Той се е виждал с Каналис?

— Да — отговори полковникът.

Двамата повървяха мълчаливо.

— Ето защо, значи — подхвана Модест след няколко крачки, — *този господин* ми говореше толкова лоши неща за поезията и поетите. Ето защо това секретарче ми говореше за... Но нали — прекъсна се тя — тези добродетели, тези качества, тези красиви чувства са само маската, която си е слагал в писмата? Този, който открадва чужда слава и чуждо име, може и да...

— Да разбива ключалки, да обере хазната, да стане пладнешки разбойник! — извика Шарл Миньон с усмивка. — Това сте вие, девойките, с вашите абсолютни чувства и с липсата ви на опит. Един мъж, способен да измами жена, непременно или слиза от ешафода, или се качва на него.

Тази подигравка прекъсна буйния изблик на Модест. Мълчанието се възцари отново.

— Дете мое — подхвана полковникът, — в обществото, както впрочем и извън него, мъжете трябва да се опитват да завладеят сърцата ви, а вие трябва да се отбранявате. Ти си разменила ролите. Добре ли е това? В едно фалшиво положение всичко е фалшиво. Следователно първата грешка е твоя. Не, един мъж не е чудовище, когато се опитва да се хареса на една жена, и ние имаме право да нападаме с всички средства извън престъплението и подлостта. Мъжът може да притежава добродетели и след като е измамил една жена,

което просто значи, че не е намерил у нея съкровищата, които е търсил. Докато само една кралица или една актриса, или една жена, която стои толкова по-високо от мъжа, че е за него като кралица, може първа да отиде при него, без много да я осъждат. Но не и една девойка. В подобен случай девойката предава всичко свято, красиво, голямо, разцъфтяло у нея по Божията воля, колкото и изисканост, поезия и предпазливост да влага в грешката си.

— Да си търсил господаря и да намериш слугата! Да си участвувал в „Играта на любовта и случая“^[2] и да си останал измамен! — каза тя горчиво. — О, никога няма да се съвзема.

— Глупаче! Господин Дьо Ла Бриер е в моите очи поне равен на господин барон Дьо Каналис, той е бил личен секретар на министър-председател, референт е в Сметната палата, добър е, обожаваш те. *Не пише стихове*, не, признавам, той не е поет. Но сърцето му е може би пълно с поезия. Така или иначе, бедно дете — каза той, като видя, че Модест направи жест на отвращение, — ще ги видиш и двамата, мнимия и истинския Каналис.

— О, татко!

— Нали ми се закле, че ще ми се подчиняваш във всичко в женитбената си сделка? Е добре, ще можеш да си избереш за съпруг този, който ти хареса. Започнала си с поема, ще завършиш с буколика, като се опиташ да откриеш истинския характер на тези господа по време на няколко полски приключения — лов или риболов!

[1] *Моралът в действие* — намек за нравоучителните произведения на Беркен, Арно (1747–1791) — френски поет и писател, автор на сладникави произведения, предназначени главно за младежта: „Приятелят на децата“, „Семейна книга“ и др. ↑

[2] „Игра на любов и на случайност“ — комедия от Мариво, Пиер (1688–1763), френски писател, написал още комедиите „Изненадата на любовта“, „Майката-изповедница“ и др., както и два романа. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА РАЗОЧАРОВАНА

Модест наведе глава и тръгна обратно към Колибата, като слушаше баща си и му отговаряше едносрично. От Алпите, където си мислеше, че ще долети до гнездото на орел, бе паднала в калта на унижението. Или за да употребим поетичния израз на един автор от онова време — „бе усетила, че ходилата на краката ѝ са твърде нежни, за да стъпват по изпотрошените стъкла на Действителността, и тогава Фантазията, която бе събрала в тази крехка гръд всичко от жената — от посипаните с теменужки мечтания на девойката до безразсъдните желания на куртизанката, — я бе завела сред омагьосаните си градини, където вместо чудното си цвете тя видя с горчива изненада да излизат от земята косматите и криви крака на черната мандрагора“. От мистичните височини на своята любов Модест се намери на равен гладък път, покрай който се простираха канавки и ниви, на павирания път на Всекидневието! Коя девойка с пламенна душа не би се пречупила при такова падане? В чии крака бе посипвала перлите си?

Модест, която се върна в Колибата, приличаше на тази, която излезе от нея преди два часа, не повече, отколкото актрисата на улицата прилича на героинята си на сцената. Изпадна в мъчително вцепенение. Слънцето бе потъмняло, природата помръкна, цветята вече не ѝ говореха.

Като всички девойки с краен характер, тя изпи няколко глътки повече от чашата на Разочарованието. Бореше се с Действителността и не искаше да протегне шия за ярема на Семейството и Обществото, намираще го тежък, твърд, обременителен! Дори не изслуша утешенията на баща си и майка си, изпитваше някаква дива наслада да се отдава на душевните си страдания.

— Горкият Бюча, значи, е прав! — каза тя една вечер.

Тези думи показват пътя, който тя премина за кратко време през безлюдните равнини на Реалното, водена от мрачна тъга. Тъгата, породена от сгромолясването на всичките ни надежди, е болест. Тя

често причинява смърт. Съвременната Физиология ще има доста работа, докато открие по какъв път, с какви средства *мисълта* успява да причини същото разстройство като отровата, как отчаянието отнема апетита, уврежда стомаха и променя и най-силния организъм.

Така стана с Модест. За три дни тя бе обхваната от болезнена меланхолия, не пееше вече, никой не можеше да я накара да се усмихне, родителите и близките ѝ се ужасиха.

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА МЕЖДУ ПРИЯТЕЛИ

Двамата приятели все още не пристигаха и неспокойният Шарл Миньон мислеше вече да отиде да ги доведе. Но на четвъртия ден господин Латурнел получи известие от тях по следния начин.

Извънредно поблазнен от една тъй богата женитба, Каналис реши да направи всичко, за да победи Ла Бриер, без впрочем Ла Бриер да може да го укори, че е нарушил законите на приятелството. Поетът си помисли, че най-добрият начин да принизи влюбения в очите на девойката, е да ѝ го покаже в положение на подчинен. Затова той предложи най-невинно на Ла Бриер да живеят заедно и да наемат за един месец някоя вила в Енгувил, в която да се настанят двамата под претекст, че Каналис е с раз клатено здраве.

След като Ла Бриер се съгласи, без да забележи в първия момент нищо неестествено в това предложение, Каналис пое всички разноски и сам подготви пътуването. Той изпрати прислужника си в Хавър и му поръча да се обърне към господин Латурнел за наемането на вила в Енгувил, разчитайки, че нотариусът ще се разбъбри пред семейство Миньон.

Както може да се предположи, Ернест и Каналис бяха разговаряли за обстоятелствата на това приключение и многословният Ернест бе осведомил съперника си подробно за всичко. Прислужникът осъществи чудесно намеренията на господаря си. Той разгласи пристигането в Хавър на големия поет, комуто лекарите бяха препоръчали морски бани, за да възстанови силите си, изтощени от работата на два фронта — в политиката и в литературата. Тази важна особа искаше къща с поне еди-колко си стаи, защото водеше със себе си секретаря си, един готвач, двама слуги и един кочияш, без да се брой камериерът му, господин Жермен Боне.

Каретата, която поетът си избра и нае за един месец, беше доста хубава и можеше да служи за разходки. Така че Жермен потърси в околностите на Хавър и нае два коня за две цели: господин баронът и

секретарят му обичаха и да яздат. Обикаляйки вилите с дребния Латурнел, Жермен особено наблегна на секретаря и дори отказа две предложения под претекст, че господин Дьо Ла Бриер нямало да се чувства удобно.

— Господин баронът — казваше той — е направил от секретаря си своя най-добър приятел. Ще си изкарам голяма кавга, ако към господин Дьо Ла Бриер не се отнасят както към самия господин барон! Пък и господин Дьо Ла Бриер е референт в Сметната палата.

Жермен ходеше облечен само в черно, с чисти ръкавици, с обувки и костюм като на някой господар. Съдете сами какъв ефект предизвика той и каква представа за великия поет създаде видът му у хората! Слугата на един умен човек също поумнява, тъй като умът на господаря му се предава. Жермен *не преигра*, държеше се просто, добродушно, според наставленията на Каналис.

Клетият Ла Бриер не подозираше каква вреда му причинява Жермен и на какво обезценяване се е съгласил.

Защото част от слуховете, които се носеха в низшите сфери, се изкачиха и до Модест. Каналис щеше, значи, да води приятеля си със себе си, в каретата си, и характерът на Ернест не му позволяваше да схване фалшивото си положение, за да вземе мерки навреме.

Закъснението, което ядосваше Шарл Миньон, се дължеше на това, че Каналис бе наредил да изрисуват герба му върху каретата и си бе поръчал дрехи у шивача, тъй като поетът разбираше огромното значение на тези подробности, и най-малката от които оказваше влияние върху всяка девойка.

— Бъдете спокоен — каза Латурнел на Шарл Миньон на петия ден. — Камериерът на господин Каналис приключи тази сутрин. Той нае мебелираната къща на госпожа Амори в Санвик за седемстотин франка и писа на господаря си, че може да тръгне и че ще намери всичко готово при пристигането си. Господата ще бъдат тук в неделя. Дори получих ето това писмо от Бюча. Не е дълго, слушайте: „Драги шефе, не мога да се върна преди неделя. Дотогава ще събера някои изключително важни сведения, които засягат щастието на едно лице, което ви интересува.“

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

ПЛАНЪТ НА МОДЕСТ

Известието за пристигането на двете лица не развесели Модест, чувството за поражение и объркването все още я владееха, пък и тя не беше такава кокетка, за каквата я мислеше баща ѝ. Съществува едно очарователно кокетство, кокетството на душата, в което няма нищо лошо и което може да се нарече любовна учтивост. Докато се караше на дъщеря си, Шарл Миньон не бе могъл да отличи желанието да се хареса от рационалната любов, жаждата да обичаш от пресметливостта. Като истински имперски полковник, той бе видял в набързо прочетените писма една девойка, която се натрапва на един поет. Но в писмата, които не публикувахме, за да не удължим излишно текста, познавачът би се възхитил от целомъдрената и мила съдържаност, с която Модест бързо смени нападателния и лек тон от първите си писма чрез един естествен за жените преход.

Бащата беше жестоко прав само за едно. Последното писмо, в което обхванатата от тройна любов Модест бе говорила за брака като за сключен, бе нейният срам. Затова тя намираще, че баща ѝ е много твърд, много жесток, като я кара да приеме недостоен за нея човек, към когото душата ѝ бе полетяла почти разголена.

Бе разпитала Дюме за разговора му с поета; хитро го бе накарала да ѝ разкаже и най-малките подробности и не намираще, че Каналис е такъв варварин, какъвто го описваше поручикът. Усмиваше се на хубавото папско ковчеже, което съдържаше писмата на *хиляда и трите* жени на този литературен Дон Жуан. Много пъти се изкушаваше да каже на баща си:

— Не съм единствената, която му е писала, и жените от най-доброто общество са прибавяли листа към лавровия венец на поета!

През тази седмица характерът на Модест се преобрази. Катастрофата, а тя беше голяма за една толкова поетична природа, събуди скритата проникателност и хитрина у тази девойка, в която ухажорите ѝ щяха да срещнат страшен противник.

И наистина, когато у една млада дама сърцето стане студено, главата възвръща трезвостта си. Тогава тя наблюдава всичко около себе си с бързината на мисълта и с шеговитостта, която Шекспир възхитително е предал в образа на Беатриче от „Много шум за нищо“.

Модест изпита дълбоко отвращение към мъжете, и най-издигнатите от които мамеха надеждите ѝ. Когато в любовта жената си мисли, че изпитва отвращение, това значи просто, че вижда ясно нещата. И въобще, става ли дума за чувства, жената, и особено девойката, винаги греша. Ако не се възхищава, тя презира. Така след като премина през нечувани душевни мъки, Модест по необходимост си сложи бронята, върху която бе казала, че пише *презрение*. От този момент можеше да присъствува като незаинтересовано лице на това, което наричаше водевил на ухажорите, въпреки че играеше в него главната роля. Имаше преди всичко намерение непрекъснато да унижава господин Дьо Ла Бриер.

— Модест е спасена — каза с усмивка госпожа Миньон на мъжа си. — Тя иска да отмъсти на мнимия Каналис, като се опита да обикне истинския.

Такъв беше наистина планът на Модест. Бе толкова банален, че майка ѝ, на която тя довери страданията си, я посъветва да се държи с господин Дьо Ла Бриер с най-убийствена доброта.

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА ТРЕТИЯТ ПОКЛОННИК

— Тези двама младежи — каза госпожа Латурнел в събота вечер — не подозират колко съгледвачи ще ходят по петите им. Цели осем души ще ги проучват.

— Как, мила приятелко, двама ли? — възкликна малкият Латурнел. — Но те ще бъдат трима. Гобенхайм още го няма, мога да говоря спокойно.

Модест бе вдигнала глава и всички като нея гледаха дребния нотариус.

— Трети влюбен, а той е влюбен, застава в строя...

— Хайде де! — каза Шарл Миньон.

— Става дума не за някой друг — продължи бавно нотариусът, — а за негова милост господин херцог Д'Ерувил, маркиз Дьо Сен-Север, херцог Дьо Ниврон, граф Дьо Байо, виконт Д'Есини, Главен интендант на кралските конюшни и пер на Франция, кавалер на ордена на шпората и на Златното руно, испански гранд, син на последния губернатор на Нормандия. По време на гостуването си у Вилкен е видял госпожица Модест и е съжелявал, както казва нотариусът му, който вчера пристигна от Байо, че тя не е достатъчно богата за него. При завръщането си във Франция баща му е намерил само замъка си в Ерувил плюс сестра си в него. Младият херцог е на тридесет и три години. Натоварен съм да ви направя предложение, господин графе — каза нотариусът, като се обърна почтително към полковника.

— Питайте Модест дали иска да има още една птичка в птичарника — отговори бащата, — защото, що се отнася до мен, аз съм съгласен *гос'ин* Главният интендант да я поухажва.

Въпреки грижите, които полагаше Шарл Миньон, да не вижда никого, да стои в Колибата, никога да не излиза без Модест, Гобенхайм, когото трудно не биха приели в Колибата, се бе разприказвал за богатството на Дюме, защото Дюме този втори баща на Модест, бе казал на раздяла на Гобенхайм:

— Ще бъда управител на моя полковник и цялото ми богатство, извън това, което ще оставя на жена си, ще бъде за децата на малката ми Модест.

Всички в Хавър бяха повторили простия въпрос, който Латурнел вече си бе задал:

— Какво ли колосално богатство има господин Шарл Миньон, след като частта на Дюме възлиза на шестстотин хиляди франка, а самият Дюме ще му стане управител?

— Господин Миньон пристигна на борда на собствен кораб, натоварен с индиго — се говореше из Борсата. — Само товарът, без да се смята корабът, струва повече от богатството, което той твърди, че има.

Полковникът не пожела да уволни слугите си, подбрани толкова внимателно по време на пътуванията му, и бе принуден да наеме за шест месеца една къща в подножието на Енгувил, за да настани в нея камериера си, готвача и кочияша — и двамата негри, мулатката и двамата мулати, на чиято вярност можеше да разчита. Кочияшът търсеше ездитни коне за госпожицата и за господаря си и коне за каретата, с която се бяха върнали полковникът и поручикът. Тази карета бе купена в Париж и бе съвсем модерна. Украшена бе с герба на рода Ла Басти, с графска корона над него.

Тези неща — твърде дребни в очите на човек, който четири години бе живял сред необуздания разкош на Индия, на хонконгските търговци и на англичаните в Кантон — бяха обстойно обсъдени от хавърските търговци, от жителите на Гравил и на Енгувил. За пет дни слуховете обхванаха цяла Нормандия и имаха ефекта на разсипан барут, подпален от единия край.

— Господин Миньон се върнал от Китай с милиони — говореха в Руан — и изглежда, че по пътя е станал граф.

— Но той си беше граф още преди Революцията — отговаряше някой.

— Значи, вече наричаме *господин графе* един либерал, който в продължение на двадесет и пет години се е наричал само Шарл Миньон? Накъде отива светът?

Така въпреки мълчанието на родителите и приятелите ѝ, Модест минаваше за най-богатата наследница на Нормандия и всички очи забелязаха достойнствата ѝ. В един от салоните на Байо лелята и

сестрата на господин херцог Д'Ерувил потвърдиха, че господин Шарл Миньон има право на титлата и герба на граф и че ги дължи на кардинал Миньон, чиито пискюли и шапка са включени от благодарност в герба като щитодържатели и корона. От Вилкенови те бяха видели госпожица Дьо Ла Басти и веднага се загрижиха за главата на обеднелия им род.

— Ако госпожица Дьо Ла Басти е толкова богата, колкото е красива — каза лелята на младия херцог, — тя би била най-добрата партия в провинцията. А и е благородничка!

Последните думи бяха насочени срещу Вилкенови, с които не се бяха разбрали, след като се бяха унижили да им гостуват.

Такива са дребните събития, които въвеждат още един герой в нашата домашна сцена, противно на законите на Аристотел и Хораций. Но биографичната справка за този герой, дошъл толкова късно, няма да удължи разказа, защото е съвсем оскъдна. На господин херцога и тук не е отредено повече място, отколкото му е отредено в Историята.

Плод на брачната есен на последния губернатор на Нормандия, негова милост господин херцог Д'Ерувил се роди през 1796 година във Виена, където семейството му бе емигрирало. През 1814 година старият маршал, баща на сегашния херцог, се завърна с краля и почина през 1819 година, без да ожени сина си, въпреки че беше херцог Дьо Ниврон. Остави му само огромния замък в Ерувил, парка, няколко пристройки и едно с голяма мъка откупено стопанство, или всичко петнадесет хиляди франка рента.

Луи XVIII удостои сина с титлата Главен интендант на кралските конюшни, а Шарл X му даде дванадесетте хиляди франка пенсия, които се полагаха на бедните перове на Франция. Какво бяха заплатата на Главен интенданти двадесет и седемте хиляди франка рента за това семейство? Вярно е, че в Париж младият херцог разполагаше с кралските карети и имаше къща на улица „Сен-Тома-дю-Лувр“ при Големите кралски конюшни. Само че заплатата му стигаше едва за зимата, а двадесет и седемте хиляди франка — за лятото в Нормандия.

Ако този голям благородник беше още ерген, грешката не бе толкова негова, колкото на леля му, която не бе чела басните на Лафонтен. Госпожица Д'Ерувил предяви огромни претенции, които не бяха в духа на времето, тъй като за безпаричните благородници от известни родове вече почти не се намираха богати наследници от

висшата френска аристокрация, достатъчно затруднена в усилията си да осигури поне някакво състояние на разорените си от закона за делбата на имуществото синове. За да може младият херцог Д'Ерувил да се ожени изгодно, трябваше да се ухажват богатите банкерски семейства, а високомерната дъщеря на рода Ерувил се изпокара с всички с обидното си държане. През първите години на Реставрацията — от 1817 до 1825, — въпреки че търсеше милиони, госпожица Д'Ерувил отказа ръката на госпожица Монжено, дъщерята на банкера, с която се задоволи господин Дьо Фонтен. След като изпусна много хубави партии, тя намери, че богатството на семейство Нюсенжан е твърде безсрамно натрупано и не се поддаде на амбицията на госпожа Нюсенжан да направи дъщеря си херцогиня. В желанието си да възвърне величието на рода Д'Ерувил кралят почти бе уредил сватбата и публично нарече луда госпожица Д'Ерувил.

Така лелята направи смешен и без това смешния си племенник. Когато великите човешки неща си отиват, от тях остават само трохи, *вехтории*, би казал Рабле, и през нашия век френските благородници ни показват твърде много такива останки от минало величие. В тази дълга история на нравите нито Духовенството, нито Аристокрацията имат от какво да се оплачат. И двете групи, които са чудесна и велика обществена необходимост, са добре представени в нея. Но нима не би означавало да се откажем от красивото звание историк, като проявим пристрастие, като не опишем тук израждането на расата, така както сме описали на други места образа на Емигранта чрез граф Дьо Морсоф (вижте „Лилията в долината“) и сме събрали цялото благородство на благородниците у маркиз Д'Еспар (вижте „Забраната“).

Как стана така, че расата на силните и смелите, че гордият род Д'Ерувил, който даде на кралството известния маршал, на църквата кардинали, на династията Валоа капитани и на Луи XIV воители, стигна до това крехко и по-дребно от Бюча същество? Този въпрос човек може да си зададе в не един парижки салон, като чуе да съобщават някое голямо френско име, а види да влиза дребен, слабичък, тъпичък човечец, който като че ли едва душа носи, или някой преждевременно състарен мъж, или пък някакво чудато същество, у което наблюдателят с мъка търси поне една черта, в която въображението да открие признак на прежно величие. Разгулният живот по времето на Луи XV,

оргиите от този егоистичен и зловещ период родиха излиялото поколение, у което от всички изчезнали големи качества са останали само маниерите. Формата, ето какво е единственото наследство, запазено от благородниците. Така че, с някои изключения, смъртта на Луи XVI, който загина изоставен от всички, може да се обясни с жалкото наследство, останало от царуването на мадам Дьо Помпадур.

Рус, блед и слаб, със сини очи, Главният интендант не бе лишен от интелектуални достойнства. Но дребният му ръст и грешките на леля му, заради която той напрасно ухажда Вилкенови, го бяха направили извънредно стеснителен.

Родът Д'Ерувил за малко не бе загинал заради едно недоносче (виж „Прокълнатото дете“, Философски издирвания). Великият Маршал, защото в семейството наричаха именно така този, когото Луи XIII направи херцог, се бе оженил на осемдесет и две години и естествено родът бе продължен.

Въпреки всичко младият херцог обичаше жените. Но ги поставяше твърде високо, прекалено много ги уважаваше, обожаваше ги, а се чувствуваше добре само с онези, които не заслужават уважение. Поради този си характер той водеше двойствен живот. Реваншираше се с леснодостъпните жени за обожанието, на което се отдаваше в салоните или, ако щете, в будоарите на предградието Сен-Жермен. Тези нрави и ниският му ръст, страдалческото му лице, сините му екзалтирани очи го правеха още по-смешен, което впрочем бе твърде несправедливо, защото той беше умен и изтънчен. Но умът му нямаше блясък и се проявяваше само когато херцогът се отпускате. Затова Фани-Бопре, актрисата, която минаваше за най-добрата му приятелка — и най-скъпо платената, — казваше за него:

— Той е добро вино, но така здраво запушено, че човек си счупва тирбушоните!

А хубавата херцогиня Дьо Мофриньоз — нея Главният интендант можеше само да обожаваше — го унищожаваше с думи, които за нещастие всички заповтаряха като всяко добре казано злословие.

— Прилича ми — каза тя — на изящно бижу, с което повече се хвалят, отколкото си служат, и което държат в памук.

Дори наименованието на длъжността му — Главен интендант^[1], размиваше заради контраста добрия Шарл X, въпреки че херцог

Д'Ерувил яздеше отлично. Хората са като книгите, понякога ги оценяват твърде късно.

Модест бе зървала херцог Д'Ерувил по време на престоя му у Вилкенови и всички тези размишления сега почти неволно ѝ минаха през главата. Но в положението, в което се намираше, тя разбра колко важна щеше да бъде изискаността на херцог Д'Ерувил, благодарение на която тя нямаше да зависи от никакъв Каналис.

— Не виждам защо да не приемем херцог Д'Ерувил — каза Модест на Латурнел. — Въпреки бедността ни — тя погледна хитро към баща си — аз минавам за наследница. Накрая ще взема да публикувам една програма... Не сте ли забелязали колко се промениха погледите на Гобенхайм от една седмица насам? Той е направо отчаян, че не може да отдаде партиите вист на нямото си обожание към моята личност.

— Шт, душичко! — каза госпожа Латурнел. — Ето го и него.

— Алтор старши е в отчаяние — каза Гобенхайм на господин Миньон от вратата.

— Защо? — попита граф Дьо Ла Басти.

— Казват, че Вилкен е неплатежоспособен, а на Борсата смятат, че вие притежавате няколко милиона...

— Никой не знае какви задължения имам в Индия — сухо отговори Шарл Миньон — и нямам намерение да правя от сделките си публично достояние. Дюме — каза той на ухото на приятеля си, — ако Вилкен е притеснен, бихме могли да откупим имението на същата цена и да му платим в брой.

При такива именно обстоятелства Каналис и Ла Бриер, предшествувани от вестносец, пристигнаха в неделя сутринта във вилата на госпожа Амори. Разбра се, че херцог Д'Ерувил, сестра му и леля му ще пристигнат във вторник и ще се настанят в къща, наета в Гравил, уж за да укрепят здравето си. При това съвпадение на Борсата в се заговори, че благодарение на госпожица Миньон наемите в Енгувил ще се покачат.

— Ако така продължава, тя ще превърне Енгувил в болница — каза по-малката госпожица Вилкен, отчаяна, че не е станала херцогиня.

При настроението на Модест вечната комедия на *Наследницата*, която щеше да се играе в Колибата, можеше спокойно да се нарече, както девойката се бе пошегувала, *Програмата на една девойка*.

Защото, веднъж загубила илюзиите си, Модест бе решена да даде ръката си само на човека, чиито качества напълно я задоволят.

[1] Игра на думи: словосъчетанието Grand Escuyer (Главен интендант на кралските конюшни) би могло да означава също „висок ездач“. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА БАЩАТА СЕ ДЪРЖИ ЧУДЕСНО

На другия ден след пристигането си двамата съперници и все още близки приятели се приготвиха да се представят вечерта в Колибата. Цялата неделя и понеделник сутринта бяха посветили на разопаковането на багажа си, на настаняването си във вилата на госпожа Амори и на подреждането, необходимо за престоя им от един месец. Впрочем положението му на кандидат за посланик му позволяваше най-различни хитрости и поетът бе изчислил всяка подробност. Той реши да се възползува от вероятния шум, който щеше да предизвика пристигането му в Хавър и ехото от който щеше да се чуе и в Колибата.

В качеството си на уморен човек Каналис въобще не излезе. Ла Бриер ходи на два пъти да се разхожда пред Колибата, защото той обичаше с отчаяние, изпитваше дълбок ужас от това, че не се е харесал, и бъдещето му изглеждаше покрито с гъсти облаци.

В понеделник приятелите отидоха на вечеря, облечени както подобава за това първо посещение, най-важното от всички. Ла Бриер си бе сложил същите дрехи, които носеше прословутата неделя в черквата. Но тъй като се смяташе само за спътник на една звезда, той се бе оставил на произвола на съдбата.

Каналис пък не бе пренебрегнал нито черния костюм, нито медалите си, нито салонната си елегантност, усъвършенствуванa от връзката с покровителката му херцогиня Дьо Шолийо и с най-висшия свят от предградията Сен-Жермен. Не бе забравил нито една от дреболиите на контешкото облекло, докато нещастният Ла Бриер имаше небрежния вид на човек, който не се надява на нищо.

Докато сервираше на господарите си, Жермен не можа да не се усмихне на този контраст. Когато влезе да поднесе второто блюдо, той имаше доста дипломатичен или по-скоро неспокоен вид.

— Знае ли господин баронът — каза той на Каналис полугласно, — че господин Главният интендант пристига в Гравил, за да се лекува

от същата болест, от която страдат господин Дьо Ла Бриер и господин баронът?

— Дребосъкът херцог Д'Ерувил? — възкликна Каналис.

— Да, господине.

— И той идва за госпожица Дьо Ла Басти? — попита Ла Бриер, изчервявайки се.

— За госпожица Миньон, именно! — отговори Жермен.

— Изиграха ни! — извика Каналис, като погледна Ла Бриер.

— За пръв път казваш *ние*, откакто сме тръгнали — живо забеляза Ернест. — Досега казваше *аз*!

— Добре си ме опознал — изсмя се Мелхиор. — Но не можем да се борим срещу една кралска длъжност, срещу титлата херцог и пер, нито срещу зеленчуковите градини, които Държавният съвет наскоро предостави — по собствения ми доклад — на рода Д'Ерувил.

— Негова милост ти предлага утешителна награда в лицето на сестра си — хитро каза Ла Бриер с напълно сериозно изражение.

В този момент съобщи за господин граф Дьо Ла Басти. Като чува това име, двамата млади хора станаха, а Ла Бриер побърза да посрещне гостенина, за да му представи Каналис.

— Имам да ви връщам посещението, което ми направихте в Париж — каза Шарл Миньон на младия референт, — и знаех, като идвах насам, че ще имам двойното удоволствие да видя един от най-големите ни съвременни поети.

— Голям? Но, господине — усмихна се поетът, — не може да има нищо голямо в един век, на който царуването на Наполеон служи за предговор. Ние сме цяла орда от уж големи поети! Пък и второстепенните таланти така добре се правят на гении, че е невъзможно ярко да се откриеш...

— Затова ли се отдавате на политика? — попита граф Дьо Ла Басти.

— И в тази област е същото — каза поетът. — Няма да има вече велики държавници, ще има само мъже, които малко или повече се приспособяват към събитията. Виждате ли, господине, при един режим, създаден от Хартата^[1], която замества дневника на сраженията с данъчния дневник, няма нищо солидно освен това, което сте ходили да търсите в Китай — богатството!

Доволен от себе си и от впечатлението, което правеше на бъдещия си тъст, Мелхиор се обърна към Жермен.

— Поднесете кафето в гостната — каза той и покани търговеца да излязат от трапезарията.

— Благодаря ви, графе — каза тогава Ла Бриер, — че ми спестихте притеснението да доведе у вас приятеля си. Вие сте не само сърдечен, но и съобразителен...

— Ами колкото всички провансалци — каза Шарл Миньон.

— А, вие сте от Прованс? — възкликна Каналис.

— Извинете приятеля ми — каза Ла Бриер. — Той не е изучавал като мен историята на рода Ла Басти.

Като чу думата приятел, Каналис хвърли на Ернест многозначителен поглед.

— Ако здравословното състояние ви позволява — каза провансалецът на големия поет, — ще бъде чест за мен да ви приема под покрива си тази вечер. Това ще бъде забележителен ден или, както казват древните, *albo potanda lapillo*^[2]. Въпреки че няма да ни е лесно да приемем една толкова голяма слава в една толкова малка къща, вие ще задоволите нетърпението на дъщеря ми, чието възхищение към вас стига дотам, че пише музика по стиховете ви.

— Вие имате нещо повече от слава — каза Каналис — Вие притежавате красотата, ако може да се вярва на Ернест.

— О, една хубавка девойка, която ще ви се стори голяма провинциалистка — каза Шарл.

— Провинциалистка, от която, както чувам, се интересува херцог Д'Ерувил — сухо каза Каналис.

— О, аз оставям дъщеря си свободна — възрази господин Миньон с коварното добродушие на южняка. — Херцози, принцове, обикновени хора, всички са ми безразлични, дори гениите. Не искам да поемам никакви задължения и младежа, когото моята Модест ще избере, ще ми бъде зет или по-скоро син — каза той, гледайки към Ла Бриер. — Какво да се прави, госпожа Дьо Ла Басти е германка и не приема нашия етикет, а пък аз се водя по акъла на двете си жени. Винаги съм предпочитал да се возя в каретата, а не да я управлявам. За тези сериозни неща можем да говорим на смях, защото още не съм виждал херцог Д'Ерувил и не вярвам в бракове, сключени с пълномощно, нито в ухажори, наложени от родителите.

— Това изявление е колкото отчайващо, толкова и насърчително за двама млади хора, които искат да намерят философския камък в брака — каза Каналис.

— Не смятате ли, че е полезно, необходимо и политично да се даде пълна свобода на родителите, на девойката и на поклонниците ѝ? — попита Шарл Миньон.

Каналис, когото Ла Бриер предупреди с поглед, замълча и разговорът се прехвърли на други теми. След като се поразходиха из градината, бащата си тръгна, като каза, че разчита на посещението на двамата приятели.

— Отхвърлени сме — извика Каналис. — И ти разбра това, нали? Впрочем на негово място хич нямаше да се колебая между Главния интендант и нас двамата, колкото и да сме очарователни.

— Не мисля така — отговори Ла Бриер. — Смятам, е добрият войник дойде, защото нямаше търпение да те види и за да ни обяви неутралитета си, пускайки ни в къщата си. Влюбена в славата ти и измамена от мен, Модест просто се намира между Поезията и Прозата. За нещастие аз съм Прозата.

— Жермен — каза Каналис на прислужника, който дойде да раздигне масата, — да впрегнат конете. Тръгваме след половин час. Преди да отидем в Колибата, ще се поразходим малко.

[1] *Хартата* — конституционната харта, одобрена от Луи XVIII през 1814 г., по време на първата реставрация. С нея във Франция се въвежда конституционна монархия. ↑

[2] *Albo notanda lapillo* (лат.) — букв. отбелязан с бял камък. Бялото у римляните е било символ на щастието. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА ЕРГЕНИТЕ НЕ СА ТОЛКОВА СВОБОДНИ, КОЛКОТО СИ МИСЛИМ

Двамата млади хора бяха еднакво нетърпеливи да видят Модест, но Ла Бриер се страхуваше от тази среща, докато Каналис отиваше на нея изпълнен със самоувереност.

Любезността на Ернест към бащата и хвалебствието, чрез което бе поласкал благородническата гордост на търговеца, подчертавайки нетактичността на Каналис, накараха поета да си избере определена роля.

Мелхиор реши да бъде колкото се може по-прелъстителен и същевременно да се прави на безразличен, да пренебрегва Модест, като по този начин засегне самолюбието на девойката. Ученик на хубавата херцогиня Дьо Шолийо, с това решение той се показва достоен за репутацията си на мъж, който познава добре жените, въпреки че всъщност не ги познаваше, както често се случва с щастливите жертви на една-единствена страст.

Докато бедният Ернест, сврян в ъгъла на каретата, потопен в ужаса на истинската любов, изпълнен с предчувствия за яростта, презрението, пренебрежението, гръмотевиците на наранената и оскърбена девойка, мрачно мълчеше, Каналис се подготвяше за срещата също така смълчан, но като актьор пред изпълнението на важна роля в нова пиеса.

Разбира се, нито единият, нито другият имаха щастлив вид. Впрочем при Каналис положението беше твърде сериозно. Самото желание да се ожени щеше да доведе до скъсване на хубавото приятелство, което го свързваше от близо десет години с херцогиня Дьо Шолийо.

Въпреки че бе обяснил пътуването си с умората — банална причина, на която жените никога не вярват, дори когато е истинска, — съвестта го измъчваше малко. Но думата съвест се стори толкова

йезуитска на Ла Бриер, че той само сви рамене, когато поетът му заговори за скрупулите си.

— Съвестта ти, приятелю, не е нищо друго освен страх да не загубиш госпожа Дьо Шолийо и с нея суетните си удоволствия, някои съвсем реални предимства и един навик. Защото, ако успееш с Модест, ще се откажеш без съжаление от блудкавите пристъпи на една осемгодишна страст, от която не е останало почти нищо. Признай си, че трепериш да не би да не се харесаш на покровителката си, ако научи мотивите за престоя ти тук, и ще ти повярвам. Да се откажеш от херцогинята и да се провалиш в Колибата, означава да играеш твърде на едро. Взел си резултата от тази алтернатива за угризение.

— Нищо не разбираш от чувства — каза Каналис, раздразнен като всеки човек, комуто казват истината, когато е очаквал комплимент.

— Ето какво би отговорил двуженецът на дванадесетте съдебни заседатели — засмя се Ла Бриер.

Тази реплика също направи неприятно впечатление на Каналис. Той намери, че Ла Бриер е твърде духовит и твърде свободен за секретар.

ЧЕТИРИДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

ПОЕТЪТ Е СУЕТЕН КАТО ХУБАВА ЖЕНА

Пристигането на разкошната карета, водена от кочияш, чиято ливрея бе с герба на Каналис, предизвика сензация в Колибата, още повече че там очакваха двамата претенденти и че всички действащи лица на нашата история бяха вече там, с изключение на херцога и Бюча.

— Кой е поетът? — обърна се госпожа Латурнел към Дюме. При шума на колата тя бе застанала до прозореца.

— Този, който ходи като капелмайстор — отговори касиерът.

— Аха! — каза жената на нотариуса, разглеждайки Мелхиор, който се перчеше като човек, който знае, че го наблюдават.

Оценката на Дюме, комуто простотата бе присъща, бе твърде строга, но в нея имаше нещо вярно. По вина на голямата дама, която прекалено го ласкаеше и глезеше, така както всички по-възрастни от обожателите си жени винаги ще ги ласкаят и глезят, Каналис бе по това време по манталитет нещо като Нарцис.

Достигнала известна възраст, жената, която иска да привърже към себе си един мъж, най-напред обожествява недостатъците му, за да направи невъзможно всяко съперничество. Защото, поне отначало, съперничката не знае тайната на това висше ласкателство, с което мъжът свиква твърде лесно. В резултат на тези женски усилия мъжете стават самодоволни, ако не са такива по рождение.

Каналис, когото хубавата херцогиня Дьо Шолийо познаваше от млад, оправда пред себе си превземките си, като си каза, че те се харесват на жената, чийто вкус минаваше за безупречен. При все че това са извънредно деликатни нюанси, не е невъзможно да ги посочим. Така например Мелхиор притежаваше декламаторска дарба, от която много се възхищаваха и която прекалено благосклонните похвали бяха докарали дотам, че и поетът, и актьорът в него загубиха всякакво чувство за мярка. Именно затова за него казваха (пак този Дьо Марсе), че не декламира, ами блее стиховете си, до такава степен удължаваше

звучите и се слушаше, като рецитираше. Или казано на театрален жаргон, Каналис преиграваше. Позволяваше си да хвърля въпросителни погледи към публиката, да заема самодоволни пози и да плещи *врели-некипели* — изразът принадлежи на актьорите и е живописен като всичко, което създава артистичният свят.

Впрочем Каналис имаше последователи и стана основател на школа в това отношение. Неговата високопарност се беше леко отразила и на начина му да разговаря. Тонът му беше декламаторски, както видяхме от разговора му с Дюме. Умът му бе станал някак ултракокетен, обноските му също.

Накрая Каналис започна да ходи отмерено, да си измисля пози, да се поглежда крадешком в огледалата, да приспособява думите си към начина, по който е застанал. Той толкова се вълнуваше от впечатлението, което прави, че шегаджията Блонде много пъти се беше обзалагал — и беше печелил баса, — че ще обърка поета, като упорито се втрени в прическата, обувките или пеша на костюма му.

След десет години тези превземки, който отначало притежаваха паспорта на цъфтящата младост, станаха доста остарелички, още повече че самият Мелхиор изглеждаше вече износен. Светският живот е еднакво уморителен и за мъжете, и за жените и може би двадесетте години, с които херцогинята беше по-стара от Каналис, тежаха повече на него, отколкото на нея — нея обществото виждаше все така хубава, без бръчки, без червило и без сърце.

Уви! Нито мъжете, нито жените имат приятел, който да ги предупреди, когато уханието на скромността им започне да нагарча, милувката на погледа заприлича на театралничене, изразът на лицето се превърне в превземка и зад изкусния ум прозре ръждясалият скелет. Само геният умее да се обновява като змия. Пък и в маниерите, както във всичко останало, единствено сърцето не остарява. Хората с добро сърце се отличават с простота.

А Каналис, както знаете, имаше сухо сърце. Той злоупотребяваше с красотата на погледа си, като му придаваше, без да е нужно, втречеността, която размисълът придава на очите.

И най-последно, похвалите бяха за него търговска сделка, в която искаше твърде много да спечели. Начинът, по който правеше комплименти, изглеждаше очарователен на повърхностните хора, докато по-чувствителните можеха да го приемат за обиден поради

неговата баналност, поради самонадеяността, зад която се криеше предумисъл.

И наистина Мелхиор лъжеше като придворен. На херцог Дьо Шолийо, който никому не направи впечатление с речта си от трибуната, където бе принуден да се качи като министър на външните работи, той не се посвени да каже:

— Бяхте великолепен, ваше превъзходителство.

Колко ли мъже като Каналис биха били оперирани от превземките си, ако им се инжектираше неуспех в малки дози! Тези недостатъци бяха доста леки в позлатените салони на предградието Сен-Жермен, където всеки непременно внася своя дял от чудатости и където брътвежът, преструвките, напрегнатостта, ако щете, имат за фон извънмерен разкош и разточителни тоалети, които може би ги оправдават. Но те бяха в пълен разрез с провинцията, чиито странности са от точно обратния вид.

Каналис беше и неестествен, и предвзет. Той никак не можеше да се преобрази, тъй като бе успял да изстине в матрицата, в която го бе сложила херцогинята. Освен това бе твърде много парижанин или, ако щете, твърде много французин. Парижанинът се чуди, че не всичко и не навсякъде е като в Париж, а французинът, че не е като във Франция. Добрият вкус се състои в това да се приспособиш към обноските на чужденците, без все пак съвсем да загубиш собствения си характер, както правеше Алкивиад^[1], този образец на *джентълмен*. Истински добрите маниери са еластични. Те подхождат на всички обстоятелства, те са в хармония с всяка обществена среда, те ви карат, когато излизате на улицата, да си облечете рокля с чудесна кройка, но от скромна материя, а не да се разхождате като някои буржоазки в крещящи десени.

Каналис обаче, съветван от жена, която го обичаше повече заради себе си, отколкото заради него, искаше да дава тон, да бъде навсякъде такъв, какъвто си е. Мислеше си — грешка, допускана от някои известни парижани, — че носи със себе си своя собствена публика.

[1] *Алкивиад* (450–404) — древногръцки генерал и политически деец, любим (и блестящ) ученик на Сократ. Отличавал се с политическата си неустойчивост и с любовта си към разкоша. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

ЧУДЕСНО НАЧАЛО НА ИГРАТА

Докато поетът влезе в гостната със заучени движения, Ла Бриер се промъкна като куче, което се бои да не го ударят.

— А, ето го моя войник! — каза Каналис, забелязвайки Дюме, след като направи комплимент на госпожа Миньон и поздрави дамите. — Вече не се безпокоите, нали? — продължи той, като задържа ръката му с предвзет жест. — Впрочем отлично ви разбирам, като виждам госпожицата. Аз говорех за земните същества, а не за ангелите.

Личеше си, че всички очакват ключа на загадката.

— Смятам за голяма победа — продължи поетът, като видя, че трябва да даде обяснение — това, че съм развълнувал един от железните мъже, послужили на Наполеон за опорни греди, върху които той се опита да основе империята си, Впрочем твърде колосална, за да бъде трайна. Такива неща само времето може да заздрави! Но дали това е победа, с която трябва да се гордее? Та аз нямам никаква заслуга за нея. Това беше просто победата на идеята над действителността. Вашите битки, драги господин Дюме, вашите героични нападения, господин графе, самата война бяха формата, в която се облече мисълта на Наполеон. Какво остана от всички тези неща? Тревата, която ги покрива, нищо не знае за тях. Жътвата не може да ни каже къде се намират. Без историка, без писмената реч бъдещето няма да узнае нищо за тези героични времена! Така че вашите петнадесетгодишни борби са вече само идеи и това ще спаси империята, защото поетите ще направят от нея поема! Една страна, която умее да спечелва такива битки, трябва да умее и да ги възпява!

Каналис млъкна и хвърли поглед върху лицата на присъстващите, за да събере данта от учудване, която му дължаха тези провинциалисти.

— Не можете да си представите, господине, колко ми е мъчно, че не мога да ви видя — каза госпожа Миньон. — Въпреки че това донякъде се компенсира от удоволствието, с което ви слушам.

Модест се бе облякла като в деня, когато тази история започна. Решена да намира Каналис прекрасен, тя стоеше смаяна и бе изпуснала бродерията си, която се крепеше на пръстите ѝ само на памучния конец.

— Модест, ето господин Дьо Ла Бриер. Господин Ернест, това е дъщеря ми — каза Шарл, комуто се стори, че секретарят стои много настрани.

Девојката студено поздрави Ернест, като му хвърли поглед, който трябваше да убеди всички, че го вижда за пръв път.

— Извинете, господине — каза тя, без да се изчерви, — живото възхищение, което изпитвам към най-големия наш поет, е в очите на приятелите ми достатъчно оправдание за това, че забелязах само него.

Този свеж и изразителен глас, който приличаше на прочутия глас на госпожица Марс^[1], очарова бедния референт, и без това заслепен от красотата на Модест. В изненадата си той отговори с думи, които биха били прекрасни, ако бяха верни:

— Но той ми е приятел — каза той.

— Значи, сте ми простили — отвърна тя.

— Ние сме повече от приятели — възкликна Каналис, като прегърна Ернест през рамото и се облегна на него като Александър на Хефестион^[2], — ние се обичаме като братя...

Госпожа Латурнел прекъсна големия поет и каза, показвайки Ернест на малкия нотариус:

— Господинът не е ли непознатият, когото видяхме в черквата?

— И какво ако е той? — отвърна Шарл Миньон, като видя, че Ернест се изчервява.

Модест запази самообладание и се зае с бродерията си.

— Може би госпожата има право, два пъти съм идвал в Хавър — отговори Ла Бриер и седна до Дюме.

Пленен от красотата на Модест, Каналис не разбра правилно възхищението, което тя му засвидетелствуваше, и се поздрави с пълния си успех.

— Бих сметнала един гениален човек за безсърдечен, ако нямаше до себе си предан приятел — каза Модест, за да продължи разговора, прекъснат от нетактичността на госпожа Латурнел.

— Госпожице, предаността на Ернест може да ме накара да помисля, че струвам нещо — каза Каналис, — защото този мил Пилад

е пълен с талант, той беше половинката на най-големия министър, който сме имали, откакто има мир. Въпреки чудесния си пост той се съгласи да ми стане политически наставник. Учи ме как да работя, предава ми своя опит, а би могъл да се стреми към по-висока съдба. О, той струва повече от мен... — В отговор на едно движение, което направи Модест, Мелхиор каза мило: — Поезията, която аз пиша, той я носи в сърцето си. И ако говоря така пред него, то е, защото е скромен като монахиня.

— Стига, стига — каза Ла Бриер, който не знаеше вече как да се държи. — Приличаш ми, драги мой, на майка, която иска да омъжи дъщеря си.

— Откъде ви дойде наум да станете политик? — се обърна Шарл Миньон към Каналис.

— За един поет това означава да абдикира — каза Модест. — Политиката е поле на действие за хората с положителен ум...

— Ах, госпожице, днес трибуната е най-големият театър на света, тя замести арената на рицарските битки. На трибуната се срещат най-големите умове, така както в армията някога се срещаха най-смелите мъже.

Каналис бе подхванал любимата си тема. Цели десет минути той говори за политическия живот. Поезията била само подстъп към държавническата кариера. В днешно време ораторът ставал висш теоретик, духовен вожд в областта на идеите. Нима, ако поетът можел да посочи на страната си пътя към бъдещето, той преставал да бъде това, което е? Каналис цитира Шатобриан и заяви, че един ден той ще бъде по-значителен като политик, отколкото като литератор. Френската трибуна щяла да бъде фарът на човечеството. Сега словесните битки били заменили военните. Еди-кое си заседание на Камарата било равностойно на Аустерлиц, ораторите се били показали на висотата на генералите, като тях залагали живота си, смелостта си, силите си, не по-малко от тях се жертвували. Нима за жизнените флуиди думите не били едно от най-ужасните разточителства, които човекът можел да си позволи, и т.н. и т.н.

Тази импровизация, съставена от банални мисли, предадени със звучни изрази и с нови думи и предназначена да докаже, че барон Дьо Каналис ще стане един ден една от знаменитостите на Трибуната,

направи дълбоко впечатление на нотариуса, на Гобенхайм, на госпожа Латурнел и на госпожа Миньон.

Модест сякаш присъствуваше на представление и бе във възторг от актьора, точно както Ернест от нея. Всички тези фрази референтът ги знаеше наизуст, но той слушаше с очите на девойката и се влюбваше в нея до полуда. За този истински влюбен Модест бе затъмнила всички образи, които си беше създавал за нея, докато четеше писмата ѝ или им отговаряше.

Това посещение, чиято продължителност бе предварително определена от Каналис, който не искаше да разглезва почитателите си, завърши с покана за вечеря за следвалия понеделник.

— Няма да бъдем вече в Колибата — каза граф Дьо Ла Басти. — Тя отново става жилище на Дюме. Прибирам се в стария си дом чрез договор за откупка, валиден за шест месеца, който сключих у приятеля си Латурнел с господин Вилкен...

— Ще ми се Вилкен да не може да ви върне сумата, която сте му заели — каза Дюме.

— Ще живеете в дом, който подхожда на богатството ви — каза Каналис.

— На богатството, което ми приписват — живо отвърна Шарл Миньон.

— Би било жалко, — каза Каналис, като се обърна към Модест и мило ѝ се поклони, — ако тази мадона не живее в обстановка, достойна за божественото ѝ съвършенство.

Това бе всичко, което Каналис каза за Модест, защото той се стараеше да не я гледа и да се държи като човек, който въобще не мисли за женитба.

— Ах, мила госпожо Миньон, сече му умът — каза жената на нотариуса в момента, когато пясъкът в градината скърцаше под стъпките на двамата парижани.

— Дали е богат? Туй е въпросът — каза Гобенхайм. Модест стоеше до прозореца и не изпускаше нито едно движение на големия поет, без да погледне нито веднъж Ернест дьо Ла Бриер.

Когато господин Миньон се прибра, а Модест се върна на мястото си, след като двамата приятели ѝ махнаха за сбогом от каретата, започна един от тези задълбочени разговори, които водят провинциалистите за парижаните след първата си среща с тях. Докато

госпожа Латурнел, Модест и майка ѝ го хвалеха в хор, Гобенхайм повтори въпроса си:

— Дали е богат?

— Богат? — отговори Модест. — Какво значение има, това? Не виждате ли, че господин Каналис е от тези мъже, чието предназначение е да заемат най-високите постове в държавата. Той има нещо повече от богатство, той притежава качествата за сдобиване с богатство.

— Ще стане министър или посланик — каза господин Миньон.

— Не е изключено един ден данъкоплатците да плащат разносните по погребението му — каза малкият Латурнел.

— Че защо? — попита Шарл Миньон.

— Прилича ми на човек, способен да изяде всяко богатство, въпреки качествата, които госпожица Модест щедро му приписва.

— Как да не е щедра към поет, който я нарича мадона? — каза малкият Дюме, верен на отвращението, което му бе вдъхнал Каналис.

Гобенхайм упорито приготвяше масата за вист, още повече че откакто господин Миньон се бе завърнал, Латурнел и Дюме се бяха отпуснали и играеха на по десет су фиша.

— Е, ангелчето ми — каза бащата на дъщеря си, застанала до прозореца, — признай, че татко мисли за всичко. Ако още тази вечер дадеш нарежданията си на старата си шивачка в Париж и на снабдителите си, след седмица ще можеш да се покажеш в цялото великолепие на наследница, а пък аз ще имам време да се погрижа за настаняването ни в нашата къща. Имаш хубаво пони, поръчай си костюм за езда. Главният интендант заслужава това внимание...

— Още повече, че имаме гости, които трябва да поразходим — каза Модест, чиито бузи добиваха вече здрав цвят.

— Секретарят не каза почти нищо — забеляза госпожа Миньон.

— Доста е глупавичък — отговори госпожа Латурнел. — Поетът оказва внимание на всички. Благодарни на Латурнел, че се е погрижил да му наеме тази вила, и ми каза, че при избора Латурнел като че ли се е вслушал в съветите на жена. А другият беше мрачен като испанец, с втрещен поглед, сякаш искаше да глътне Модест. Ако ме беше погледнал така, щях да се уплаша.

— Има хубав глас — отговори госпожа Миньон.

— Сигурно е идвал да се осведоми за фирмата Миньон от страна на поета — каза Модест, като крадешком погледна баща си, — защото точно него видяхме в църквата.

Госпожа Дюме, госпожа и господин Латурнел приеха това обяснение на пътуването на Ернест.

— Знаеш ли, Ернест — извика Каналис, когато бяха на двадесет крачки от Колибата, — че не виждам в парижкото общество нито една девойка за женене, която да може да се сравни с това очарователно момиче!

— Е, няма какво — отвърна Ла Бриер със сдържана горчивина в гласа, — тя те обича или, ако щеш, ще те обикне. Славата ти спечели половината от битката. Накратко, всичко е в твои ръце. Ще се върнеш там сам. Към мен Модест изпитва най-дълбоко презрение и е права. Не виждам защо да се осъждам на мъчението да се възхищавам, да желая, да обожавам това, което никога няма да притежавам.

След няколко съболезнователни думи, в които личеше задоволството от собственото му ново издание на думите на Цезар^[3], Каналис изрази желание да скъса с херцогиня Дьо Шолийо.

Ла Бриер, който не можеше да понася този разговор, се оправда със съмнителната красота на нощта, за да слезе от каретата и да се затича като луд към брега, където остана до десет часа и половина в плен на нещо като умопомрачение. Той ту вървеше с бързи стъпки и си говореше сам, ту стоеше прав или сядаше някъде, без да забелязва, че безпокои двамата митничари на пост. След като бе обикнал остроумната начетеност и нападателното простодушие на Модест, той бе започнал да обожава красотата ѝ, т.е. бе прибавил безпричинната любов, необяснимата любов към всички причини, които го бяха завели преди десет дни в хавърската черква.

[1] *Марс, Ан Буте* (1779–1847) — френска актриса, блестящо изпълнявала роли на кокетка в Комеди Франсез. ↑

[2] *Хефестион* (?-324 пр.н.е.) — македонски военачалник, приятел и любимец на Александър Македонски. ↑

[3] ... *ново издание на думите на Цезар* — Балзак има предвид прочутата фраза „Дойдох, видях, победих“, произнесена от Цезар по повод светкавичната му победа над понтийския цар Фарнак II при Зела. ↑

ЧЕТИРИДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА ЛА БРИЕР Е ЗА БЮЧА ТОВА, КОЕТО Е ЩАСТИЕТО ЗА РЕЛИГИЯТА

Ла Бриер тръгна обратно към Колибата, където обаче пиренейските овчарки така се разлаяха, че той не можа да се отдаде на удоволствието да съзерцава прозорците на Модест.

В любовта тези неща имат за влюбения не по-голямо значение от значението, което имат за художника мазките, останали под последния слой боя. И все пак те са самата любов, така както заличените вече усилия са самото изкуство. От тях излиза голям художник или истински влюбен, които жената и публиката в края на краищата, понякога твърде късно, започват да обожават.

— Какво пък — извика той, — ще остана, ще страдам, ще я виждам, ще я обичам за себе си, егоистично! Модест ще бъде моето слънце, моят живот, ще дишам чрез дъха ѝ, ще се радвам на радостта ѝ, ще чезна от скръбта ѝ, дори ако стане жена на този егоист Каналис...

— Ето какво се нарича любов, господине! — се чу глас иззад крайпътните храсти. — Я гледай! Значи, всички обичат госпожица Дьо Ла Басти?

И Бюча се показа внезапно и се загледа в Ла Бриер. Ла Бриер овладя гнева си, измери с поглед джуджето на лунната светлина и направи няколко крачки, без да каже нищо.

— Войниците, които служат в един и същи взвод, би трябвало да се отнасят по-дружески един към друг! — каза Бюча. — Вие не обичате Каналис и аз също не съм луд по него.

— Той ми е приятел — отговори Ернест.

— А, вие сте секретарчето — каза джуджето.

— Знайте, господине, че никому не съм секретар — отвърна Ла Бриер. — Имам честта да бъда съветник в едно от върховните съдилища на кралството.

— Приятно ми е да поздравя господин Дьо Ла Бриер — каза Бюча. — Аз пък имам честта да бъда главен писар на метр Латурнел, върховен съветник в Хавър, и моето положение е по-добро от вашето. Да, имам щастието да виждам госпожица Модест дьо Ла Басти почти всяка вечер от четири години насам и смятам да живея до нея, както прислужниците на краля живеят в Тюйлери. Ако ми предложеха трона на Русия, щях да отговоря: „Съжалявам, но много обичам слънцето!“ С което искам да ви кажа, господине, че се интересувам от нея повече, отколкото от себе си, честно и добронамерено. Смятате ли, че надменната херцогиня Дьо Шолийо ще погледне с добро око на щастието на госпожа Дьо Каналис, след като камериерката ѝ, която е влюбена в господин Жермен и вече се безпокои от престоя в Хавър на този очарователен прислужник, ще се оплаче, докато прави прическа на господарката си, че...

— Откъде знаете всичко това? — каза Ла Бриер, като прекъсна Бюча.

— Първо, аз съм писар на нотариус — отговори Бюча. — Не видяхте ли гърбицата ми? Тя е пълна с хрумвания, господине. Направих се на братовчед на госпожица Филоксен Жакмен, родена в Онфльор, където се е родила майка ми, също Жакмен по фамилия. В Онфльор има единадесет семейства Жакмен. Та, значи, моята братовчедка, съблазнена от едно неправдоподобно наследство, ми разказа много неща...

— Херцогинята е отмъстителна! — каза Ла Бриер.

— Като кралица, както ми каза Филоксен. Още не е простила на господин херцога, че ѝ е само мъж — отвърна Бюча. — Тя мрази, както обича. Запознат съм с характера ѝ, с тоалетите ѝ, с вкусовете ѝ, с вярата и с дребнавостите ѝ, защото Филоксен я разсъблече пред мен духовно и физически. Ходих в Операта да видя госпожа Дьо Шолийо и не ми е жал за десетте франка (не говоря за представлението)! Ако мнимата ми братовчедка не ми беше казала, че господарката ѝ е на петдесет пролети, щях да мисля, че съм бил твърде щедър, като съм ѝ дал тридесет. Тази херцогиня не познава зимата.

— Да — продължи Ла Бриер, — тя е като камей, запазена от камъка си... Каналис много би се притеснил, ако херцогинята научи за плановете му. Надявам се, господине, че ще спрете дотук с това недостойно за честен човек шпиониране...

— Господине — каза Бюча гордо, — за мен Модест, това е държавата! Аз не шпионирам, аз предвиждам! Херцогинята ще дойде, ако трябва, и ще бъде оставена на спокойствие, ако аз сметна за необходимо...

— Вие?

— Да, аз!

— И как смятате да действувате? — попита Ла Бриер.

— Ами ето как! — отговори гърбушкото, като откъсна стръкче трева. — Това тревисто растение смята, че човек строи замъци, за да го подслони, и някой ден то срива най-здраво сглобения мрамор, така както народът, вкаран в сградата на Феодализма, я събори на земята. Мощта на слабия, който може да се провере навсякъде, е по-голяма от мощта на силния, който се осланя на топовете си. Ние сме трима пазачи, които сме се заклели, че Модест ще бъде щастлива, и които бихме продали честта си за нея. Сбогом, господине, ако обичате госпожица Дьо Ла Басти, забравете този разговор и ми стиснете ръката, защото имате вид на човек със сърце! Бързах да видя Колибата, пристигнах точно когато тя духаше свещта, видях ви благодарение на кучетата, чух ви как беснеете. Затова си позволих да ви кажа, че служим в един и същи полк, полка на Кралската преданост!

— Е добре — отговори Ла Бриер, като стисна ръката на гърбавия. — Бъдете така добър да ми кажете дали госпожица Модест е била влюбена в някого преди тайната ѝ кореспонденция с Каналис...

— О! — глухо извика Бюча. — Всяко съмнение е обида. Дори сега, знае ли някой дали тя наистина обича? Знае ли го самата тя? Увлякла се е по ума, по гения, по душата на този търговец на станси, на този литературен шарлатанин. Но тя ще го изучи, ние ще го изучим, ще успее да извадя наяве истинския характер изпод корубата на мъж с красиви маниери и ще видим тогава малката главичка на амбицията му, на суетността му — каза Бюча и потри ръце. — И тогава, освен, разбира се, ако госпожицата не е до смърт влюбена...

— О, тя му се възхищаваше като на някакво чудо! — извика Ла Бриер и издаде тайната си ревност.

— Ако е добро, честно момче, ако я обича, ако е достоен за нея — продължи Бюча, — ако се откаже от херцогинята, ще трябва да изиграя самата херцогиня! Ето, драги господине, вървете по тоя път и след десет минути сте у вас.

Бюча се върна и извика нещастния Ернест, който, в качеството си на истински влюбен, би останал цяла нощ да разговаря за Модест.

— Господине — каза му Бюча, — не съм имал честта да видя нашия велик поет и съм любопитен да понаблюдавам това чудесно явление, докато упражнява функциите си. Направете ми услугата вдругиден да прекарате вечерта в Колибата и останете по-дълго, защото човек не може да се разгърне за един час. Аз пръв ще науча дали я обича, дали може да я обикне и дали ще я обикне.

— Вие сте твърде млад, за да...

— За да бъда наставник — довърши Бюча, като прекъсна Ла Бриер. — Господине, изродите се раждат стогодишни. И освен това, знаете ли, когато един болен страда дълго, той става по-добър лекар от лекаря си, започва да се разбира с болестта, което невинаги се случва дори със съвестните лекари. По същия начин един мъж, комуто една жена е скъпа и когото жената презира, защото е грозен или гърбав, така добре започва да разбира от любов, че се превръща в прелъстител, както болният накрая оздравява. Само глупостта е неизцерима. От шестгодишна възраст (сега съм на двадесет и пет) нямам нито майка, нито баща. Обществената благотворителност ми е майка, а кралският прокурор — баща. Бъдете спокоен — възпря той Ернест, който понечи да каже нещо. — По-весел съм, отколкото би трябвало да бъда при моето положение. Преди шест години нахалният поглед на една прислужничка на госпожа Латурнел ми каза, че греша, като искам да обичам. Оттогава именно обичам и изучавам жените! Започнах от грозните, бикът трябва винаги да се хваща за рогата. Пръв обект за изучаване ми беше моята покровителка, която се държи ангелски с мен. Може би сгреших. Но, така или иначе, прекарах я през моя аламбик и открих следната мисъл, сгушена в сърцето ѝ: *Не съм толкова грозна, колкото ме смятат!* И въпреки дълбокото ѝ благочестие, ако бях използвал тази идея, бих могъл да я докарам до ръба на пропастта и да я оставя там!

— А изучихте ли Модест?

— Мисля, че ви казах — отвърна гърбавият, — че животът ми ѝ принадлежи, както Франция принадлежи на краля! Разбирате ли сега защо шпионирах в Париж? Никой освен мен не знае колко благородство, гордост, всеотдайност, деликатност, колко неуморима доброта, колко истинска вяра, веселост, начетеност, изисканост,

любезност има в душата, в сърцето и в ума на това достойно за обожание същество.

Бюча извади кърпичката си, за да обърше две сълзи, и Ла Бриер дълго му стиска ръката.

— Ще живея в сиянието й! Всичко, което започва от нея, свършва в мен, ето как сме свързани ние, почти като природата и Бог чрез светлината и словото. Сбогом, господине! Никога през живота си не съм бърбил толкова. Но като ви видях под прозорците й, отгатнах, че я обичате по моя начин!

Без да изчака отговора, Бюча напусна бедния влюбен, за когото този разговор бе като балсам за сърцето. Ернест реши да се сприятели с Бюча, без да се досеща, че многословието на писаря имаше за главна цел да му създаде връзки в дома на Каналис. На какви само мисли, решения, планове за държане се отдаде Ернест, преди да задреме! А приятелят му Каналис спеше като победител — най-сладкия сън след съня на праведниците.

ПЕТДЕСЕТА ГЛАВА НА КОЯТО АВТОРЪТ ДЪРЖИ ОСОБЕНО МНОГО

На обяд двамата приятели решиха на другия ден да прекарат заедно вечерта в Колибата и да опитат сладостите на провинциалния вист. За да мине по-бързо денят, те наредиха да оседляят двата коня, предназначени за две цели, и тръгнаха напосоки из хавърския край, който им беше не по-малко непознат от Китай. Защото това, което французите най-малко познават във Франция, е самата Франция.

Размишлявайки върху положението си на нещастен и презиран влюбен, референтът си направи почти същия самоанализ като анализа, предизвикан от въпроса на Модест в началото на тяхната кореспонденция.

Казват, че нещастиято развива добродетелите, но то ги развива само у добродетелните хора. Защото този вид прочистване на съзнанието е свойствен само на природно чистите хора.

Ла Бриер си обеща да потисне мъката си по примера на спартанците, да запази достойнството си и да не си позволява никаква подлост. Докато Каналис, опиянен от размера на зестрата, бе решил да не се спира пред нищо, но да плени Модест.

По силата на един доста странен психологически закон, егоизмът и самоотвержеността, които накратко характеризират тези двама мъже, ги накараха да изберат начини на действие, противни на природата им. Себичният човек щеше да се прави на всеотдаен, а човекът, изтъкан от добрина — да потърси убежище на авентинския хълм^[1] на гордостта. Същото явление се наблюдава и в политиката. И в тази област хората често преобръщат характера си наопаки и нерядко се случва публиката да не може да разбере кое е лицето.

[1] *Авентински хълм* — най-южният от седемте хълма, на които е разположен Рим. През 494 и 450 г. пр.н.е. там са се оттеглили част от

разбунтувалите се срещу патрициите плебеи. ↑

ПЕТДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА ХЕРЦОГ Д'ЕРУВИЛ СЕ ПОЯВЯВА НА СЦЕНАТА

След вечеря двамата приятели научиха от Жермен за пристигането на Главния интендант, когото Латурнел щеше да представи през въпросната вечер в Колибата.

Госпожица Д'Ерувил намери начин да обиди този достоен човек, като го покани чрез слугата си. А можеше просто да изпрати племенника си, което щеше да позволи на нотариуса да разпрavia до края на живота си за посещението на Главния интендант. Затова малкият нотариус каза на негова милост, когато последният му предложи да го закара до Енгувил с карета, че трябва да вземе и госпожа Латурнел.

По скования му вид херцогът отгатна, че явно е сторена грешка, която трябва да се поправи, и каза мило:

— Ако ми позволите, за мен ще бъде чест да отида лично да взема госпожа Латурнел.

Деспотичната госпожица Д'Ерувил подскочи от яд, а херцогът излезе с малкия нотариус. Като видя пред вратата си чудесната карета и хората с кралска ливрея, които свалиха стъпалото, жената на нотариуса се почувствува опиянена от радост и все не можеше да намери ръкавиците си, чадъра си, чантичката си и достойната си осанка при мисълта, че Главният интендант бе дошъл да я вземе. Щом се настани в каретата, тя се разтопи от любезност към дребничкия херцог, което не ѝ попречи да възкликне в порив на доброта:

— Ами Бюча?

— Да вземем и Бюча — усмихна се херцогът.

Когато хората от пристанището, които се бяха струпали наоколо, привлечени от блясъка на екипажа, видяха тримата дребни мъже заедно с високата суха жена, те се спогледаха и се разсмяха.

— Ако ги заварят един за друг, може и да се получи мъж за тази върлина! — каза един моряк от Бордо.

Слугата вече очакваше заповед за тръгване, когато херцогът попита шеговито:

— Ще вземете ли още нещо, госпожо?

— Не, ваша светлост — отговори жената на нотариуса, като почервеня и погледна мъжа си, сякаш го питаше: „Какво толкова направих?“

— Негова милост — каза Бюча — ми прави голяма чест, като ме смята за *нещо*. Всъщност един беден писар като мен е *нищо*!

Въпреки че тези думи бяха казани на смях, херцогът се изчерви и не отговори.

Високопоставените личности винаги грешат, като се шегуват с тези, които са под тях. Шегата е игра, а играта предполага равенство. Именно за да отстранят неудобствата на това временно равенство, играчите имат правото, след като са свършили партията, да се правят, че не се познават.

Привидната причина за посещението на Главния интендант беше едно колосално начинание — разработването на огромно пространство земя, пощадено от морето, което се намираще между устията на две реки и което Държавният съвет бе предоставил като лична собственост на рода Д'Ерувил. Ставаше дума само да се укрепят теренът, да се отводни ивица тинест пясък, дълга един километър и широка триста или четиристотин арпана, да се прокопаят канали и да се прокарат пътища.

Когато херцог Д'Ерувил обясни разположението на терена, Шарл Миньон забеляза, че би трябвало да се почака, докато природата заздравя все още подвижната почва по естествен път.

— Времето, което като по чудо обогати вашия род, господин херцог, трябва само да довърши делото си — каза той накрая. — Би било разумно да изчакате петдесетина години, преди да започнете работа.

— Нека това да не е последната ви дума, господин графе — каза херцогът. — Елате в Ерувил и сам ще видите как стоят нещата.

Шарл Миньон отговори, че един капиталист като него би трябвало спокойно да обмисли въпроса и чрез тази забележка даде възможност на херцог Д'Ерувил да дойде в Колибата.

Модест направи силно впечатление на херцога, който помоли за благоволенieto да я приеме, като каза, че сестра му и леля му са слушали за нея и ще бъдат щастливи да се запознаят с нея. При тези думи Шарл Миньон предложи сам да представи дъщеря си, като отиде да покани двете госпожици на вечеря в деня на настаняването си във вилата. Херцогът прие.

Видът на синята лента, титлата и главно възторжените погледи на благородника подействуваха на Модест. Но тя показва пълно съвършенство и в разговора, и в обноските, и в благородното си държане. Херцогът си отиде сякаш неохотно, след като го бяха поканили да идва в Колибата всяка вечер на основание на всепризнатата невъзможност за един придворен на Шарл X да прекара вечерта без вист.

Така че на другия ден вечерта Модест щеше да види тримата си обожатели събрани заедно.

Каквото и да разправят младите момичета и въпреки че логиката на сърцето изисква да се жертвува всичко в името на предпочитанието, извънредно ласкателно е да видиш около себе си няколко съперници, няколко забележителни или известни, или от голям род мъже, които се опитват да блеснат или да се харесат. С риск да се изложи, Модест призна по-късно, че чувствата, изразени в писмата ѝ, бяха отстъпили пред удоволствието да опълчи една срещу друга три толкова различни душевности, трима мъже, всеки от които, отделно взет, положително би правил чест и на най-взискателното семейство. У нея обаче тази самолюбива наслада бе подчинена на мизантропската хитрост, породена от ужасната рана, която бе получила и която вече ѝ изглеждаше обикновена грешка. Затова, когато баща ѝ я попита с усмивка:

— Е, Модест, искаш ли да станеш херцогиня? — тя отговори с насмешлив поклон:

— Нещастieto ме настройва философски.

— Ще станете само баронеса? — попита Бюча.

— Или виконтеса — добави бащата.

— Как така? — живо попита Модест.

— Ако одобриш господин Дьо Ла Бриер, той ще бъде достоен да получи от краля правото да наследи титлите и герба ми...

— О, щом става дума за маскарад, онзи там няма да създава трудности — горчиво отговори Модест.

Бюча не разбра нищо от тези реплики, чийто смисъл можеше да бъде отгатнат само от госпожа и господин Миньон и от Дюме.

— Щом стане дума за женитба, всички мъже се маскират — каза госпожа Латурнел, — а и жените също. Откакто съм се родила, чувам да казват: „Господин еди-кой си или госпожица еди-коя си сполучи с женитбата си!“ Значи ли това, че другият не е сполучил?

— Женитбата — каза Бюча — прилича на съдебен процес. Едната страна винаги е недоволна. А щом едната страна заблуждава другата, значи, че половината от женените хора играят комедия за сметка на другата половина.

— И какво е заключението ви, ваше величество? — каза Модест.

— Че трябва с най-голямо внимание да се следят маневрите на противника — отговори писарят.

— Аз какво ти разправях, миличка — каза Шарл Миньон, намеквайки за разговора с дъщеря си на брега на морето.

— Мъжете играят толкова роли, за да се оженят — каза Латурнел, — колкото майките карат да играят дъщерите си, за да се отърват от тях.

— Значи, всякакви хитрости са позволени — каза Модест.

— И от двете страни — извика Гобенхайм. — Тогава играта е равностойна.

Този разговор се водеше по време на партията вист и бе прекъсван от оценките, които всеки даваше на господин Д'Ерувил, когото малкият нотариус, малкият Дюме и малкият Бюча одобряваха.

— Явно, че госпожа Латурнел и горкият ми съпруг — усмихна се госпожа Миньон — са изключения от правилото.

— За негово щастие полковникът не е висок — отговори Бюча, докато шефът му раздаваше картите. — Защото умните и високи мъже са винаги изключение.

Без това малко обсъждане на законното право на женитбените хитрости, описанието на вечерта, която Бюча очакваше с такова нетърпение, вероятно би изглеждало прекалено дълго. Но богатството, за което бяха извършени толкова тайни подлости, може би ще придаде на дреболиите от личния живот собствената си привлекателност,

засилена от общественото чувство, така откровено изтъкнато от Ернест в отговора му до Модест.

ПЕТДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

ПРИНЦЪТ НА НАУКАТА

На сутринта пристигна Деplen, който остана само около час, колкото да поръча да му доведат и да впрегнат пощенските коне от Хавър. След като прегледа госпожа Миньон, той реши, че болната може да си възвърне зрението и че най-подходящият момент за операция е след месец.

Естествено тази важна консултация ставаше пред обитателите на Колибата, тръпнещи от вълнение и очакващи присъдата на принца на науката. Прочутият член на Академията на науките зададе на сляпата десетина кратки въпроса и прегледа очите ѝ на светлината на прозореца.

Учудена от стойността, която времето имаше за този толкова известен човек, Модест забеляза, че каретата е пълна с книги, които ученият щеше да прочете по пътя за Париж, защото бе тръгнал предишната вечер и бе използвал нощта и за да се наспи, и за да пътува. Бързината, проникателността на изводите, които Деplen правеше от всеки отговор на госпожа Миньон, кратките му реплики, обноските му, всичко това за пръв път даде на Модест ярна представа за гения. Тя забеляза огромната разлика между посредствения Каналис и изключителния Деplen.

В съзнанието за таланта си и в солидността на славата си геният намира нещо като резерват, в който неговата законна гордост се проявява на воля и не пречи никому. Освен това непрекъснатата му борба с хората и нещата не му оставя време да се отдаде на кокетствата, които си позволяват модните герои, забързани да приберат жътвата на един преходен сезон, суетни и самолюбиви, взискателни и дотегливи, като митничари алчни да съберат таксата от всичко, което минава покрай тях.

Модест бе очарована от този голям лекар, още повече че той самият изглеждаше поразен от изящната ѝ красота, той, през чиито

ръце бяха преминали толкова жени и който от дълго време ги проучваше, така да се каже, с лупа и скалпел.

— Би било наистина много жалко — каза той с галантния тон, с който умееше да си служи и който контрастираше с привидната му рязкост — една майка да не може да види толкова очарователната си дъщеря.

Модест пожела сама да сервира скромната закуска, която големият хирург прие. Заедно с баща си и с Дюме тя придружи учения, когото очакваха толкова болни, до каретата, спряла пред малката вратичка. Там тя каза на Деplen с блеснали от надежда очи:

— Значи, милата ми майка ще ме види!

— Да, мое малко блуждаещо огънче, обещавам ви — отговори той с усмивка, — не бих ви излъгал, защото и аз имам дъщеря!

След тези изненадващо мили думи конете потеглиха. Нищо не очарова толкова, колкото неочакваните реакции на талантливите хора.

Това посещение бе събитието на деня и остави светла дия в душата на Модест. Ентусиазираната девойка изпита наивно възхищение към човека, чийто живот принадлежеше на всички и у когото навикът да се занимава с физическите страдания бе унищожил всяка проява на егоизъм.

ПЕТДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА ПЪРВИЯТ ОПИТ НА МОДЕСТ

Вечерта, когато Гобенхайм, съпрузите Латурнел и Бюча, Каналис, Ернест и херцог Д'Ерувил се събраха в Колибата, всеки от тях поздрави семейство Миньон за надеждата, дадена от Деплен.

Последвалият разговор, в който Модест се показва такава, каквото беше в писмата си, се насочи съвсем естествено към този човек, който за съжаление бе лишен от всякаква слава, защото геният му можеше да бъде оценен само от племето на учените и от Факултета. Гобенхайм произнесе фразата, която в днешно време е разковничето на гения, в смисъла, който му придават икономистите и bankerите:

— Той печели луди пари!

— Разправят, че бил голям печалбар — каза Каналис. Похвалите, с които Модест обсипваше Деплен, не бяха приятни на поета. Суетата е като Жената. И двете си мислят, че губят нещо, когато хората хвалят или обичат някой друг. Волтер завидя на ума на някакъв хитрец, от когото Париж се възхищава два дни, така както една херцогиня се обижда, когато погледнат камериерката ѝ. Алчността на тези две чувства е такава, че човек, който ги изпитва, се смята за ограбен от милостинята, дадена на бедняк.

— Смятате ли, господине — попита Модест с усмивка, — че геният трябва да се оценява с обикновените мерки?

— Би трябвало може би преди това да се даде определение на гения — отговори Каналис — За да бъдеш гений, едно от условията е изобретателността — да изобретиш форма, система или сила. Така например Наполеон беше откривател, освен че притежаваше и другите предпоставки за гениалност. Той откри метод за водене на война, Уолтър Скот е откривател, Линеи^[1] е откривател, Жофроя Сент-Илер^[2] и Кювие^[3] са откриватели. Такива хора са несъмнено гении. Те обновяват, обогатяват или променят науката и изкуството. Докато Деплен е човек, чийто огромен талант се състои в това да прилага

добре вече открити закони, да се съобразява, благодарение на вродената си дарба, с индивидуалността на всеки и да налучка часа за операция, определен от природата. Той не е основал самата наука като Хипократ. Не е открил нова система като Гален^[4], Брусе^[5] или Радзори^[6]. Той е изпълнителски гений като Мошелес^[7] на пианото, Паганини на цигулката, Фарипели^[8] на ларинкса си! Все хора, които имат огромни възможности, но които не създават музика. Ако трябва да се сравняват Бетховен и Каталани^[9], ще ми позволите да наградя първия с безсмъртния венец на гения и мъченичеството, а втората — с много монети от по сто су. С втората сме квит, докато в същото време светът все още е длъжник на първия. Ние всеки ден задлъжняваме все повече към Молиер, докато на Барон^[10] сме платили твърде много.

— Мисля, приятелю, че отдаваш прекалено голямо значение на идеите — каза Ла Бриер с мек и мелодичен глас, който контрастираше рязко с категоричността на поета, чиито гъвкави гласни струни бяха сменили ласкателния тон с господарските интонации на Трибуната. — Геният трябва да бъде уважаван главно заради неговата полезност. Пармантие^[11], Жакар^[12] и Папен^[13], на които един ден ще издигнат паметници, също са гении. В известен смисъл те промениха или ще променят облика на държавите. В това отношение пред погледа на мислителите Деплен винаги ще се явява заедно с цяло едно поколение, чиито сълзи и страдания са били изтрети благодарение на могъщата му ръка.

Фактът, че това мнение бе изразено от Ернест, бе достатъчен, за да пожелае Модест да му се противопостави.

— В такъв случай, господине — каза тя, — човекът, който намери начин да ожъне житото, без да повреди сламата, с машина, способна да замени труда на десет жътвари, също ще бъде гений, така ли?

— О, да, дъще — каза госпожа Миньон, — бедните ще го благославят, защото хлябът им ще струва по-евтино, а този, когото благославят бедните, е благословен от Бога!

— Това значи да се даде предимство на полезното пред изкуството — отговори Модест и поклати глава.

— Без полезното — каза Шарл Миньон — откъде ще се вземе изкуството? На какво ще се опре поетът, от какво ще съществува, къде ще живее, кой ще му плаща?

— О, драги татко! Това мнение е достойно за капитан на далечно плаване, за бакалин, за еснаф. Да го поддържат Гобенхайм и господин референтът — каза тя, като посочи Ла Бриер, — които са заинтересувани от разрешението на този обществен проблем, това мога да го разбере. Но вие, чийто живот представлява най-безползната поезия на века, вие, който сте проливали кръвта си из цяла Европа и който толкова сте страдали по волята на един колос, което не попречи на Франция да загуби десет окръга, спечелени от Републиката, как можете вие да се увлечете от подобни *допотопни* разсъждения, както казват романтиците? Вижда се, че се връщате от Китай.

Думите на Модест бяха непочтителни, още повече че тя нарочно ги изрече с презрителен и снизходителен тон, който учуди и госпожа Латурнел, и госпожа Миньон, и Дюме.

Госпожа Латурнел нищо не разбираше, въпреки че много се стараяше. Бюча, чието внимание можеше да се сравни с вниманието на шпионин, многозначително погледна господин Миньон, като видя, че лицето му се зачерви от внезапно и силно възмущение.

— Още малко, госпожице, и щяхте да покажете неуважение към баща си — усмихна се полковникът, който разбра погледа на Бюча. — Ето какво значи да разглезиш децата си.

— Аз съм единствено дете! — отговори тя нахално.

— Единствено! — повтори нотариусът, като наблегна на тази дума.

— Господине — сухо отговори Модест на Латурнел, — баща ми е твърде щастлив, че му ставам наставница. Той ми е дал живота, аз му давам знанието, значи, пак той ми дължи нещо.

— Как само го казваш и по какъв повод! — каза госпожа Миньон.

— Но госпожицата е права — каза Каналис, като стана и се изправи до камината в една от най-хубавите пози от колекцията си. — Бог предвидливо е дал на човека храна и дрехи, но не му е дал направо изкуството! Той е казал на човека: „За да живееш, ще се навеждаш към земята; за да мислиш, ще се издигаш към мен!“ Душата ни се нуждае от живот не по-малко от тялото ни. Така че съществуват две необходимости. Вярно е, че не можем да обумем една книга. От практическа гледна точка една епическа поема не струва колкото

икономичната супа на благотворителното дружество. И най-хубавата идея трудно ще замести платното на кораба. Наистина новите машини, които си служат с пара под налягане, произвеждат памучен плат с тридесет су метъра по-евтино. Но те, както и усъвършенствуваната индустрия, не вдъхват живот на един народ и няма да кажат на бъдещето, че той е съществувал. Докато египетското изкуство, мексиканското изкуство, гръцкото изкуство, римското изкуство с шедьоврите си, смятани за безполезни, са свидетелствували за съществуването на тези народи през огромните периоди от време, в които големи нации, лишени от гении, са изчезнали, без да оставят на планетата визитната си картичка! Гениалните творения са върхът на една цивилизация и от тях има огромна полза. Разбира се, във вашите очи чифт обувки не е по-важен от театрална пиеса и вие няма да предпочетете някоя мелница пред черквата Сент-Уан, нали? Е добре! Народът е движен от същите чувства като отделния човек, а любимата идея на човека е да оцелее морално, така както се възпроизвежда физически. Един народ оцелява благодарение на своите гении. В настоящия момент Франция енергично доказва правотата на тази теза. Англия решително я е изпреварила в промишлеността, търговията, корабоплаването. И все пак според мен Франция е първа в света с хората на изкуството, с талантите си, с вкуса си. Няма човек на изкуството, няма ум, който да не е дошъл във Франция да получи своето зрелостно свидетелство. В момента художествена школа има само във Франция, а чрез Книгата ние царуваме по-сигурно и по-дълго, отколкото с Меча. По системата на Ернест, ако унищожим цветята на лукса, красотата на жената, музиката, изящните изкуства и поезията, Обществото, разбира се, ще остане, но кой, питам аз, ще се съгласи да живее такъв живот? Всичко полезно е противно и грозно. Кухнята е абсолютно необходима в една къща. Но вие избягвате да живеете в нея и прекарвате времето си в гостна, която украсявате, както тази тук, с напълно излишни неща. За какво служат тези очарователни картини, тези резби? Прекрасно е само това, което ни изглежда безполезно! Нарекохме XVI век Възраждане и думата е възхитително точна. Този век бе зората на един нов свят и хората ще говорят за него много след като никой няма да си спомня вече за няколкото предишни века, цялата заслуга на които е, че са

съществували като тези милиони незначителни същества, образуващи едно поколение!

— Нека да е дрипа, но си е моя!^[14] — пошегува се херцог Д'Ерувил в тишината, която последва тази надутото изречена проза.

[1] *Линей, Карл фон* (1707–1778) — шведски естественик, създал класификация на ботаническите и зоологическите видове. ↑

[2] *Жофроя Сент-Илер, Етиен* (1772–1844) — френски естественик, привърженик на идеята за изменчивостта на видовете под влияние на средата. ↑

[3] *Кювие, Жорж* (1769–1832) — френски естествоизпитател и палеонтолог. ↑

[4] *Гален, Клавдий* (131–201) — древен лекар, роден в Пергам и живял в Рим, направил важни открития в областта на нервната система и сърцето. Имал е голямо влияние в медицината до XVII век. ↑

[5] *Брусе, Франсоа* (1772–1838) — френски лекар. Смятал, че възпалението на тъканите е причина за всички болести и предписвал най-вече диета с кръвопускане. Последовател на Радзори. ↑

[6] *Радзори, Джовани* (1766–1837) — италиански лекар. ↑

[7] *Мошелес, Игнац* (1794–1870) — чешки пианист и композитор, приятел на Бетховен. Виртуозен изпълнител, написал също 7 концерта, 24 етюда и 2 сонати. ↑

[8] *Фаринели, Карло Броски* (1705–1782) — италиански певец, гастролирал с голям успех из цяла Европа. ↑

[9] *Каталани, Анджелика* (1779–1849) — италианска певица. През годините на Реставрацията и на Юлската монархия живяла в Париж и пъла в Италианската опера. ↑

[10] *Барон, Мишел* (1653–1729) — френски актьор и автор на комедии, ученик и приятел на Молиер. Един от най-добрите актьори на онова време. ↑

[11] *Пармантие, Антоан-Огюст* (1737–1813) — френски агроном и икономист, автор на изследвания върху консервацията на хранителните продукти, спомогнал за внедряването на картофите като земеделска култура във Франция. ↑

[12] *Жакар, Жозеф-Мари* (1752–1834) — френски механик, усъвършенствувал тъкачния стан. ↑

[13] *Папен, Дьони* (1647–1714) — френски изобретател, създал автоклава и парната машина. ↑

[14] „*Нека да е дрипа...*“ — думи на Кризал от комедията на Молиер „Учени жени“. ↑

ПЕТДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПОЕТЪТ СЕ УПРАЖНЯВА

— Съществува ли изобщо това изкуство — каза Бюча, нападайки Каналис, — което според вас е сферата, предопределена за изявите на гения? Не е ли то великолепна лъжа, в която общественият човек вманиачено вярва? За какво ми е да имам в стаята си нормандски пейзаж, след като мога да отида да го видя, създаден от Бога, и то много добре? В мечтите ни има поеми, по-хубави от Илиадата. За неголяма сума мога да намеря във Валон, Карантан, Прованс, Арл не по-грозни Венери от Тициановата. Вестник „Газет де Трибюно“ публикува по-добри романи от тези на Уолтър Скот, романи с ужасна развръзка, написани с истинска кръв, а не с мастило! Щастието и добродетелта стоят по-високо от изкуството и гения.

— Браво, Бюча! — извика госпожа Латурнел.

— Какви ги разправя той? — обърна се към Ла Бриер Каналис, който не виждаше вече в очите и държането на Модест очарователните доказателства за наивно възхищение.

Презрението, на което беше обект Ла Бриер, и особено непочтителните думи на дъщерята към бащата толкова бяха наскърбили младежа, че той не отговори на Каналис. Очите му бяха скръбно впити в Модест и издаваха дълбок размисъл.

Аргументите на писаря бяха остроумно подзети от херцог Д'Ерувил, който каза накрая, че екстазите на света Тереза са много по-възвишени от творенията на лорд Байрон.

— О, господин херцог — отговори Модест, — това е съвсем лична поезия, докато геният на Байрон или на Молиер е от полза за всички.

— Разберете се с господин барона — каза живо Шарл Миньон. — Сега пък твърдиш, че геният е полезен точно както памука. Може би намираш и логиката толкова допотопна и остаряла, колкото баща ти.

Бюча, Ла Бриер и госпожа Латурнел се спогледаха полунасмешливо и още повече раздразниха Модест, която и без това не намираще какво да каже в първия момент.

— Успокойте се, госпожице — усмихна ѝ се Каналис. — Не сме победени, нито пък са ни уловили в противоречие. Всяко произведение на изкуството, независимо дали става дума за литература, музика, живопис, скулптура или архитектура, принася определена обществена полза, равна на ползата от всички други търговски продукти. Изкуството е търговия парекселанс, то включва търговията. Днес за една книга авторът си слага в джоба горе-долу десет хиляди франка, а за да се направи книгата, трябва да има печатница, хартиено производство, издателства, леярница, т.е. хиляди работни ръце. Изпълнението на една симфония от Бетховен или опера от Росини изисква също толкова ръце, машини и производства. Цената на един паметник е още по-показателна. Може да се каже следователно, че творбите на гениите струват твърде скъпо, от което работникът само печели.

Веднъж заловил се с тази теза, Каналис говори известно време, употребявайки изобилие от образни изрази и доволен от красноречието си. Случи му се обаче същото, което се случва на много сладкодумници — в заключението си той се върна към началото на разговора и без да забележи, се оказа на едно мнение с Ла Бриер.

— С удоволствие забелязвам, драги бароне — хитро каза малкият херцог Д'Ерувил, — че от вас ще излезе голям конституционен министър.

— О — каза Каналис с жест на велик човек, — какво всъщност доказваме с всичките си спорове? Вечната аксиома, че всичко е вярно и всичко е погрешно! За моралните истини, както и за хората, има среди, в които те се променят до неузнаваемост.

— Обществото живее с приблизителни истини — каза херцог Д'Ерувил.

— Ама че лекомислие! — прошепна госпожа Латурнел на мъжа си.

— Той е поет — отговори Гобенхайм, който чу забележката.

Каналис, който се намираще на десет левги над слушателите си и който може би бе прав с последното си философско съждение, взе за признак на невежество хладното изражение на присъстващите. Но

видя, че Модест го разбира, и остана доволен, тъй като не схващаше доколко монологът е обиден за провинциалистите, чието основно занимание е да показват на парижаните съществуването, ума и мъдростта на провинцията.

— Отдавна ли не сте виждали херцогиня Дьо Шолийо? — обърна се херцогът към Каналис, за да смени темата.

— Разделихме се преди шест дни — отговори Каналис.

— Как е тя? — продължи херцогът.

— Много добре.

— Имайте добрината да ме споменете, когато ѝ пишете.

— Казват, че била очарователна — каза Модест, като се обърна към херцога.

— По този въпрос — отговори Главният интендант — господин баронът е по-осведомен от мен.

— Повече от очарователна — каза Каналис, като прие коварството на господин Д'Ерувил. — Но аз съм пристрастен, госпожице, с нея сме приятели от десет години. Дължа ѝ всичко хубаво, което имам, тя ме предпазваше от всички светски опасности. Самият господин херцог Дьо Шолийо ми помогна да поема пътя, който следвам. Без покровителството на това семейство кралят и принцесите често щяха да забравят един беден поет като мен. Така че моята привързаност ще бъде винаги изпълнена с благодарност.

Това бе казано със сълзи в гласа.

— Трябва да обичаме тази, която ви е продиктувала толкова възвишени песни и която ви вдъхва толкова благородни чувства — каза Модест разчувствувана. — Та можем ли да си представим поет без муза?

— Такъв поет би бил безсърдечен, би написал сухи стихове като стиховете на Волтер, който никога не е обичал някой друг освен Волтер — отговори Каналис.

— Не ми ли направихте честта да ми кажете в Париж — каза бретонецът на Каналис, — че не изпитвате нито едно от чувствата, които изразявате?

— Попадението е точно, драги ми воине — усмихна се поетът, — но трябва да знаете, че е напълно позволено човек да е много емоционален и в умствения, и в реалния живот. Човек може да изразява хубави чувства, без да ги изпитва, и да ги изпитва, без да

може да ги изрази. Тук присъстващият мой приятел Ла Бриер е безумно влюбен — каза той великодушно, като погледна Модест. — Аз, който съм влюбен, колкото и той, мисля, че мога, освен ако не си правя илюзии, да придам на любовта си литературна форма, която да е в хармония с нейната сила. Само че, госпожице — обърна се той към Модест с предвзета галантност, — не отговарям, ако утре остана без ум.

Така поетът преодоляваше всяко препятствие. В чест на любовта си той изгаряше прътите, които слагаха между краката му, а Модест беше смаяна от това парижко остроумие, което не познаваше и което придаваше блясък на ораторските му декламации.

— Ама че фурнаджийска лопата! — каза Бюча на ухото на малкия Латурнел, след като изслуша най-великолепната тирада за католическата религия и за щастieto да си женен за благочестива жена, поднесена в отговор на някаква забележка на госпожа Миньон.

Модест като че ли беше с вързани очи. Словоохотливостта на Каналис, вниманието ѝ към него, пристрастието ѝ попречиха да види това, което Бюча грижливо си отбеляза — предвзетостта, липсата на простота, пустословието, което заместваше чувството, и всички хаотични мисли, заради които писарят изрече твърде жестоките си думи.

Там, където господин Миньон, Дюме, Бюча, Латурнел се учудваха на непоследователността на Каналис, без да си дават сметка, че във Франция самият разговор е непоследователен и капризен, Модест се възхищаваше от гъвкавостта на поета и си казваше, увличайки го със себе си по криволичещите пътища на фантазията си: „Обича ме!“

Като другите зрители на това, което е редно да се нарече *представление*, Бюча беше поразен от основния недостатък на егоистите, който особено си личеше у Каналис, пък и у всички хора, свикнали да дрънкат из салоните. Дали защото предварително разбираше какво иска да каже събеседникът му, или защото не слушаше изобщо, или пък защото умееше да слуша, мислейки си за друго, Мелхиор имаше разсеяното изражение, което обърква хората и засяга самолюбието им. Да не слушаш, е не само липса на учтивост, но и признак на презрение. Каналис малко прекаляваше с този си навик, като често забравяше да отговори на думи, изискващи отговор, и

минаваше без всякакъв учтив преход към темата, която го занимаваше. Ако от някое високопоставено лице тази дързост се приема без протест, въпреки че поражда в сърцата омраза и желание за мъст, идвали от равен, тя може да развали приятелството.

Когато случайно Мелхиор се насили да слуша, той изпада в друг недостатък: слуша само наполовина, без да отдава напълно вниманието си. Без да е толкова оскърбителна, и тази полужертва прави лошо впечатление на слушателя и предизвиква недоволството му. Нищо не е толкова доходно в *търговията на обществения живот*, колкото милостинята на вниманието. Който има уши, да слуша: това не е само библейско предписание, но и отлично търговско средство. Спазвайте го и ще ви простят всичко, дори и пороците.

Каналис много се стараше да се хареса на Модест. Затова бе учтив с нея, но пред другите често показваше истинската си природа.

Безмилостна към десетимата присъстващи, които превръщаше в мъченици, Модест помоли Каналис да прочете някои от стиховете си, защото искаше да добие представа за прехваления му декламаторски талант.

Каналис взе томчето, подадено му от Модест, и изгука — това е точната дума — едно от своите стихотворения, което минаваше за най-хубаво (подражание на „Любовта на ангелите“^[1] на Мур, озаглавено ВИТАЛИС) и което госпожите Латурнел и Дюме, Гобенхайм и касиерът посрещнаха с прозевки.

— Ако играете добре и вист, господине — обърна се Гобенхайм към Каналис, показвайки му пет карти, разтворени във ветрило, — няма да съм виждал по-съвършен човек от вас.

Тази забележка предизвика смях, тъй като изразяваше мислите на всеки.

— Играя го достатъчно добре, за да мога да прекарам остатъка от дните си в провинцията — отговори Каналис. — Май че разговаряме и обсъждаме литературни въпроси повече, отколкото е прието между играчи на вист — добави той нахално и хвърли томчето върху конзолата.

Тази подробност показва на какви опасности е изложен салонният герой, когато като Каналис излезе извън средата си. В такива случаи той прилича на актьор, когото публиката обича, но който

загубва таланта си, като напусне обкръжението си и отиде в по-добър театър.

[1] „*Любовта на ангелите*“ — поетична творба на Томас Мур, цензурирана поради антирелигиозния си характер. ↑

ПЕТДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

МОДЕСТ НАВЛИЗА В РОЛЯТА СИ

Баронът и херцогът седнаха един срещу друг, а Гобенхайм щеше да играе с Латурнел. Модест се настани до поета, за голямо отчаяние на клетия Ернест, който четеше по лицето на капризната девойка засилващото се обаяние на Каналис.

Ла Бриер не знаеше, че Мелхиор притежава дарба на прелъстител, която природата често отказва на непресторените и обикновено стеснителни хора. Тази дарба изисква дързост, бързина на действието, които човек би могъл да нарече акробатика на ума. Тя включва също и малко мимически упражнения. Но пък не е ли вярно, че от нравствена гледна точка поетът винаги е и малко комедиант. Има голяма разлика между това да изразяваш чувства, които не изпитваш, но които разбираш във всичките им нюанси, и това да се преструваш, че ги изпитваш, когато имаш нужда от тях, за да постигнеш успех на сцената на личния живот. Така или иначе, дори ако лицемерието, необходимо на светския човек, е разяло нашия поет, той все пак е способен да предаде чрез таланта си нужното му чувство, така както обреченият на самота гений съумява в края на краищата да прелее сърцето си в ума си.

— Той се старее заради милионите й — си казваше с мъка Ла Бриер — и ще изиграе страстта толкова добре, че Модест ще му повярва!

И вместо да се покаже по-мил и по-остроумен от съперника си, Ла Бриер последва примера на херцог Д'Ерувил — остана си мрачен, неспокоен, напрегнат. Но докато придворният само изучаваше лудориите на младата наследница, Ернест бе обзет от мъките на черна и силна ревност — нито веднъж идолът му не го бе погледнал. Той излезе за малко с Бюча.

— Всичко е свършено — каза той. — Тя е луда по него, аз съм й повече от неприятен и впрочем тя е права! Каналис е очарователен, в

мълчанието му има интелигентност, в очите му страст, в словоохотливостта му поезия...

— Честен човек ли е той? — попита Бюча.

— О, да! — отговори Ла Бриер. — Той е почтен, великодушен и способен да се освободи под влиянието на Модест от малките недостатъци, които е изградила у него госпожа Дьо Шолийо...

— Вие сте добро момче — каза гърбушкото. — Но способен ли е той да обича, ще я обикне ли?

— Не зная — отговори Ла Бриер. — Тя говорила ли е за мен? — попита той след малка пауза.

— Да — каза Бюча и предаде на Ла Бриер думите на Модест за маскарада.

Референтът се хвърли на една пейка и закри лицето си с ръце. Не можеше да сдържи сълзите си, а не искаше Бюча да ги види. Но джуджето умееше да отгатва.

— Какво ви е, господине? — попита Бюча.

— Тя е права! — каза Ла Бриер и рязко се изправи. — Аз съм подлец...

Той разказа за измамата, към която го бе тласнал Каналис, но обясни на Бюча, че е искал да разкрие истината на Модест още преди тя да свали маската си, като през цялото време сам се прекъсваше, за да се оплаква по детски от нещастната си съдба. Бюча със съчувствие разпозна любовта с нейната силна и сочна наивност, с истинските ѝ дълбоки тревоги.

— Но защо не се проявите някак пред госпожица Модест — каза той на референта, — а оставяте съперника ви да се перчи...

— Ах! — каза Ла Бриер. — Не сте ли усещали, че гърлото ви се стяга, щом трябва да я заговорите? Нищо ли не чувствувате в корена на косите си, по повърхността на кожата си, когато тя ви погледне, та дори и разсеяно...

— Но вие имахте достатъчно ум, за да се натъжите, когато тя каза на достойния си баща нещо като „вие сте хапльо“.

— Господине, прекалено съм влюбен, за да не почувствувам сърцето си като прободено с нож, когато я чух да опровергава с тези думи съвършенството, което ѝ приписвам.

— А Каналис я оправда — отговори Бюча.

— Ако в сърцето ѝ имаше повече самолюбие, отколкото доброта, нямаше да съжалявам за нея — каза Ла Бриер.

В този момент, последвана от Каналис, който бе загубил играта, Модест излезе с баща си и с госпожа Дюме, за да подиша въздуха на звездната нощ. Докато дъщеря му се разхождаше с поета, Шарл Миньон се приближи до Ла Бриер.

— Господине, приятелят ви би трябвало да стане адвокат — усмихна се той и внимателно погледна младежа.

— Не бързайте да осъждате един поет със строгостта, която бихте проявили към някой обикновен човек, към мен например, господин графе — отговори Ла Бриер. — Поетът има своята мисия. По силата на собствената си природа той е предопределен да вижда поезията във всички въпроси, така както и да изразява поезията на всички неща. Така че, когато ви се струва, че си противоречи, той всъщност е верен на призванието си. Той е като художника, който еднакво добре може да ви нарисува една мадона и една куртизанка. Молиер успешно е създал и образи на старци, и образи на младежи, а Молиер имаше здрав поглед върху нещата. Тези интелектуални упражнения извращават второстепенните умове, но нямат никакво влияние върху истински великите хора.

Шарл Миньон стисна ръката на Ла Бриер и му каза!

— Лекотата в съжденията би могла обаче да му послужи и за да оправдае пред себе си точно обратните действия, особено в политиката.

— Ах, госпожице — отговаряше в този момент Каналис с лъстив глас на една лукава забележка на Модест, — не мислете, че големият брой усещания отнема силата на чувствата. Повече от другите хора поетите трябва да обичат с постоянство и вяра. Преди всичко не бива да ревнувате от това, което наричат Муза. Щастлива е жената на заетия мъж! Ако само чуete оплакванията на жените, понасящи товара на бездействието на мъже, които не са заети с работа или разполагат с много свободно време поради богатството си, ще разберете, че основното щастие на една парижанка е свободата, властвването в собствения ѝ дом. Ние, поетите, оставяме на жените си кралския скиптър, защото не можем да се принизим до тиранията, упражнявана от дребните души. Ние имаме по-важни неща да правим. Ако изобщо някога се ожения, нещо, което, кълна ви се, смятам за катастрофа, която

няма скоро да ме сполети, бих искал жена ми да има моралната свобода на любовница и именно от нея да черпи като от извор целия си чар.

Каналис разгърна красноречието си и маниерите си, говорейки за любовта, за брака, за обожаването на жените и препирайки се с Модест, докато дойде господин Миньон. Достойният воин използва един миг на мълчание, за да хване за ръка дъщеря си и да я заведе при Ернест, когото бе посъветвал да опита да се обясни.

— Госпожице — каза Ернест с променен глас, — невъзможно ми е да остана повече под бремето на вашето презрение. Не се защищавам, не се опитвам да се оправдая, искам само да ви кажа, че преди да прочета ласкателното ви писмо, изпратено до човека, а не вече до поета, имам предвид последното ви писмо, аз исках — и ви го казах в бележката, която изпратих от Хавър — да ви извадя от заблудата ви. Всички чувства, които имах щастието да ви изразя, са искрени. Видях да проблясва надежда за мен, когато в Париж баща ви ми каза, че е беден. Но ако сега всичко е загубено, ако не ми остава друго освен вечни съжаления, защо да стоя тук, където всичко за мен е мъчение? Нека само да отнеса една ваша усмивка, тя ще остане завинаги запечатана в сърцето ми.

— Господине — отговори Модест, която изглеждаше студена и разсеяна, — аз не съм господарката тук. Но, разбира се, би ми било крайно неприятно да задържам тези, които не намират в този дом нито удоволствие, нито щастие.

Тя остави референта и хвана под ръка господин Дюме, за да се прибере вкъщи.

След малко, когато действащите лица на тази домашна сцена се събраха отново в гостната, те с голямо учудване видяха Модест да седи до херцог Д'Ерувил и да кокетира с него като най-лукава парижанка. Тя проявяваше интерес към картите му, даваше му съветите, които той искаше от нея, и намери случай да му каже ласкателни неща, като издигна благородния произход до ранга на таланта и красотата.

Каналис знаеше или мислеше, че знае каква е причината на тази промяна. Той бе искал да засегне Модест, като сравни брака с катастрофа, която нямало скоро да го сполети. Но като всички, които си играят с огъня, той пръв се изгори на него.

Гордостта на Модест, презрението ѝ обезпокоиха поета и той изигра ново представление — на ревността, която, разбира се, всички забелязаха.

Невъзмутима като ангел, Модест вкуси от удоволствието, което изпитваме, когато упражняваме силата си, и естествено прекали. Херцог Д'Ерувил никога не бе изживявал подобен празник: една жена му се усмихваше!

В единадесет часа вечерта — час, необичаен за Колибата, тримата ухажори си тръгнаха. Херцогът намираше Модест очарователна, на Каналис тя се струваше крайно кокетна, а Ла Бриер беше съкрушен от коравосърдечието ѝ.

ПЕТДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА КОЛКО ТРАЕ ВЪЗХИЩЕНИЕТО В ПРОВИНЦИЯТА

В продължение на осем дни наследницата се държа с тримата си обожатели, както се бе държала тази вечер, така че поетът като че ли имаше предимство пред съперниците си, въпреки сръдните и фантазиите ѝ, които от време на време даваха надежда на херцог Д'Ерувил.

Непочтителността на Модест към баща ѝ, прекалената свобода, която си позволяваше в държането си към него, нетърпението, което проявяваше към сляпата си майка, като неохотно ѝ правеше тези малки услуги, които някога бяха триумфът на синовната ѝ милост, като че ли бяха резултат на странности в характера и на палавост, търпяна от детинство. Когато прекаляваше, Модест сама си правеше забележка и приписваше лекомислието и лудориите си на независимия си дух. Признаваше на херцога и на Каналис, че няма вкус към подчинението, на което гледала като истинска пречка за евентуална женитба. Така тя подлагаше на изпитание морала на ухажорите си, както хората, които дълбаят земята, за да извлекат злато, въглища, бигор или вода.

— Никога няма да намеря съпруг — казваше тя в навечерието на деня, в който семейството ѝ трябваше да се настани във вилата, — който да понася капризите ми с неизменната доброта на баща ми и със снизхождението на обожаваната ми майка.

— Те знаят, че ги обичате, госпожице — каза Ла Бриер.

— Бъдете сигурна, госпожице, че съпругът ви ще оцени своето съкровище — прибави херцогът.

— Вие имате повече ум и решителност, отколкото е нужно, за да наложите дисциплина на съпруга си — засмя се Каналис.

Модест се усмихна, както вероятно се бе усмихнал Анри IV, след като бе разкрил на един чужд посланик характера на тримата си главни министри чрез трите им отговора на един коварен въпрос.

В деня на вечерята, увлечена от предпочитанието, което отдаваше на Каналис, Модест дълго се разхожда сама с него по пясъчната площадка между къщата и цветната морава.

По жестовете на поета и по вида на младата наследница лесно можеше да се отгатне, че тя слуша Каналис благосклонно. Затова двете госпожици Д'Ерувил дойдоха да прекъснат този скандален разговор насаме. С ловкостта, присъща на жените при подобни обстоятелства, те насочиха разговора към кралския двор, към блясъка на службата на короната, като обясниха разликата между двете служби — на кралския дом и на короната. Опитаха се да опиянят Модест, като се обръщаха към гордостта ѝ и ѝ показваха една от най-възвишените съдби, към които можеше да се стреми жената от онова време.

— Да имаш син херцог, е предимство — възкликна старата госпожица. — Тази титла е богатство, което никой не може да отнеме на децата ти.

Доста недоволен, че прекъсват разговора му, Каналис каза:

— На каква случайност се дължи тогава малкият успех на господин Главния интендант в областта, където тази титла най-добре може да послужи за задоволяване на мъжките му претенции?

Двете госпожици хвърлиха на Каналис поглед, пълен с толкова отрова, колкото вероятно се съдържа в ухапването на усойница, и така се объркаха от подигравателната усмивка на Модест, че загубиха и ума, и дума.

— Господин Главният интендант — каза Модест на Каналис — никога не ви е упреквал за смиреността, която ви вдъхва вашата слава, защо тогава му се сърдите за скромността му?

— Още не се е намерила жена, достойна за ранга на моя племенник — каза старата госпожица. — Виждали сме жени с достатъчно богатство и други без богатство, но с достатъчно ум. Признавам, че направихме добре, като изчакахме Бог да ни предложи случай да се запознаем с личност, в която са събрани и благородството, и умът, и богатството на една херцогиня Д'Ерувил.

— Съществуват, мила ми Модест — каза Елен д'Ерувил, като отведе настрана новата си приятелка, — хиляда барони като Каналис в кралството, така както има сто поети като него в Париж. Но той е толкова малко благородник, че дори аз, нещастната девойка, обречена да се покалугеря по липса на зестра, не бих го взела! Впрочем вие

дори не си представяте на какво може да заприлича един млад човек, експлоатиран в продължение на десет години от херцогиня Дьо Шолийо. Наистина само една стара, близо шестдесетгодишна жена може да изтърпи малките недостатъци, които разправят, че има големият поет и най-малкият от които би се считал за непоносим недъг по времето на Луи XIV. Но вярно е, че херцогинята не страда от това, колкото би страдала една съпруга, в края на краищата той не е непрекъснато около нея като истинския съпруг...

И използвайки една маневра, към която жените прибегват помежду си, Елен д'Ерувил повтори клеветите, които жените разпространяваха за поета от ревност към госпожа Дьо Шолийо.

Тази подробност, доста обикновена в разговорите на младите дами, показва с какво ожесточение бе оспорвано вече богатството на граф Дьо Ла Басти.

За десет дни мнението на Колибата за тримата герои, които претендираха за ръката на Модест, се промени много. Тази промяна, която не беше в полза на Каналис, се основаваше на разсъждения от такъв характер, че всеки, който има някаква слава, би трябвало дълбоко да се замисли.

Като наблюдаваме с каква страст хората преследват някой автограф, не можем да отречем, че Известността силно възбужда общественото любопитство. Повечето от провинциалистите очевидно не си дават точна сметка за средствата, които използват прочутите хора, за да си вържат връзката, да се движат по булеварда, да броят гаргите или да изядат един котлет. Защото, когато забележат някой човек, облечен по последна мода или радващ се на нечие благоразположение — повече или по-малко преходно, но винаги събуждащо завист, — хората казват: „Значи, ето какво било!“ или „Я гледай ти!“ и други чудновати възклицания.

С една дума, странното очарование на всяка слава, дори ако е заслужена, не се запазва дълго. Особено при повърхностните, присмехулни или завистливи хора то е само едно бързо като светкавица усещане, което не се повтаря. Изглежда, че славата, както и слънцето, е топла и лъчиста отдалече, но студена като алпийски връх отблизо. Може би човек е наистина велик само за равните нему. Може би свойствените за човешката природа недостатъци изчезват по-скоро в техните очи, отколкото в очите на обикновените почитатели.

Следователно, за да се харесва всеки ден, поетът трябва да използва измамните маниери на хората, на които прощават посредствеността заради милото държане и забавните приказки. Защото освен дарба всеки иска от него и тривиалните качества на светски човек, и семейните добродетели, възпявани от Беркен.

Големият поет от предградието Сен-Жермен не пожела да се подчини на този обществен закон, в резултат на което омайването, причинено от думите през първите вечери, се замени с обидно безразличие. Прекалено изтъкваната интелигентност въздейства на душата като витрина с кристали на очите. Достатъчно е да кажем, че огънят, блясъкът на Каналис бързо умори хората, които, според собствените им думи, обичаха солидното.

Скоро му се наложи да се покаже като обикновен човек и поетът срещна много препятствия в областта, където Ла Бриер спечели гласовете на тези, на които отначало се струваше намусен. Всички изпитваха нужда да си отмъстят за репутацията на Каналис, като предпочетат пред него приятеля му. И най-добрите хора са така устроени.

Простотата и добротата на референта не засягаха ничие самолюбие. Като се върнаха към него, всички го намериха сърдечен и много скромнен, дискретен като стоманена каса и отлично възпитан. По отношение на политическите му качества херцог Д'Ерувил го постави много над Каналис.

Поетът беше неуравновесен, амбициозен и изменчив като Тасо, обичаше лукса, величието и имаше дългове. Докато младият референт имаше равен характер, живееше разумно, беше полезен, без да вдига шум, очакваше награда, без да се моли за нея, и правеше икономии.

Впрочем Каналис сам даваше основания на буржоата, които го наблюдаваха, да мислят така. От два-три дни беше нетърпелив, потиснат, меланхоличен без видима причина и често променяше настроението си, което е свойствено на нервния темперамент на поетите. Тези оригиналности (както се изразяват в провинцията), породени от безпокойството, което му причиняваха собствените му, от ден на ден по-големи прегрешения към херцогиня Дьо Шолийо — трябваше да ѝ пише, а не можеше да се реши, — бяха грижливо отбелязани от милата американка и от достойната госпожа Латурнел и станаха тема на не един разговор между тях и госпожа Миньон.

Каналис усети резултата от тези разговори, но не можа да си го обясни. Вниманието не беше същото, лицата нямаха очарованото изражение от първите дни. Докато Ернест вече го слушаха. Така че от два дни поетът се опитваше да съблазни Модест и използваше всяка минута, в която оставаше насаме с нея, за да я оплете в мрежите на страстните си думи.

Руменината на Модест бе разкрила на двете моми с какво удоволствие наследницата слуша сладко изречените сладки приказки. Обезпокоени от развитието на нещата, те бяха прибягнали към *ultima ratio*^[1], което използват жените в такива случаи, към клеветите, които рядко пропускат целта си, тъй като предизвикват най-силно физическо отвращение. Така че, като седнаха на масата, поетът забеляза облаци по челото на идола си, прочете по него коварствата на госпожица Д'Ерувил и сметна за необходимо при първа възможност сам да се предложи за съпруг на Модест.

След няколко учтиви, но сладко-кисели думи, разменени между Каналис и двете благородни моми, Гобенхайм побутна Бюча, който седеше до него, и му показва поета и Главния интендант.

— Взаимно ще се унищожат! — пошушна му той.

— Каналис е достатъчно гениален, за да се унищожи сам — отговори джуджето.

[1] *Ultima ratio* (лат.) — последен довод, последно средство. ↑

ПЕТДЕСЕТ И СЕДМА ГЛАВА

МОДЕСТ Е РАЗКРИТА

По време на вечерята, която беше извънредно богата и възхитително добре поднесена, херцогът извоюва голяма победа над Каналис. Предишния ден Модест бе получила костюма си за езда и сега заговори за разходките, които можеха да направят в околностите. Разговорът така потече, че тя изрази желание да присъствува на лов с кучета, удоволствие, което не познаваше.

Херцогът веднага предложи да покаже на госпожица Миньон лов с кучета в кралската гора, която се намираше на няколко левги от Хавър. Благодарение на връзките си с Главния ловец на кралството, принц Кадинян, той видя средството, с което щеше да разгърне пред очите на Модест кралското великолепие, да я съблазни, като ѝ покаже пленителния свят на дворцовия живот и като я накара да пожелае да бъде въведена в него чрез брак.

Погледите, които си размениха херцогът и двете госпожици Д'Ерувил и които Каналис улови, бяха красноречиви: „Наследницата е наша!“ Тъй като можеше вече да разчита само на личния си чар, поетът нямаше търпение да получи гаранция за обич.

Модест пък беше почти уплашена от това, че бе надхвърлила намеренията си по отношение на семейство Д'Ерувил и затова по време на разходката след вечеря нарочно се отдели от компанията с Мелхиор. Водена от естественото любопитство на младо момиче, тя загатна за клеветите на Елен. Когато Каналис възкликна възмутено, тя го помоли да пази тайна и той обеща.

— Това злоезичие — каза той — е нещо нормално във висшето общество. Вашата почтеност се плаши от него, а аз му се присмивам, то дори ме прави щастлив. За да прибегнат към него, госпожиците вероятно смятат, че интересите на негова милост са в опасност.

И използвайки предимството, което дава подобно съобщение, Каналис се оправда с такъв поток от шеги, така страстно и толкова духовито, като освен това благодари на Модест за доверието, в което

побърза да види малко обич, че тя разбра, че се е изложила пред поета не по-малко, отколкото пред Главния интендант.

Каналис усети, че трябва да бъде по-дързък, и се обясни в любов. Той даде на Модест клетва, в която поезията му светеше като удачно споменатата лупа и в която блестеше описанието на хубостта на очарователната блондинка, възхитително облечена за семейния празник. Тази умишлена възторженост, на която вечерта, листата, небето и земята, цялата природа станаха съучастници, увлече жадния влюбен отвъд границите на здравия разум. Той започна да говори за своята безкористност и успя да подмлади чрез изтънчения си стил знаменитата тема на Дидро „Хиляда и петстотин франка и моята Софи“ или „Една сламена колиба и сърцето ти!“ — близка на всички влюбени, които добре познават богатството на тъстовете си.

— Господине — каза Модест, след като се наслади на мелодията на така възхитително изпълнения концерт по *позната тема*, — свободата, която ми дават моите родители, ми позволи да ви изслушам. Но всъщност вие би трябвало да се обърнете към тях.

— Кажете ми — извика Каналис, — че ако получа тяхното съгласие, вие ще се радвате да им се подчините.

— Мога да ви кажа отсега — отговори тя, — че баща ми има някои фантазии, които могат да засегнат стар род като вашия, защото той иска внуците му да носят неговата титла и неговото име.

— Скъпа Модест, бих направил всякакви жертви, за да поверя живота си на ангел-хранител като вас.

— Ще ми позволите все пак да не решавам съдбата си в един миг — каза тя и се присъедини към госпожиците Д'Ерувил.

В този момент двете благородни моми ласкаеха малкия Латурнел, за да го привлекат на своя страна. Госпожица Д'Ерувил, която ще наричаме с бащиното ѝ име, за да я отличим от племенницата ѝ Елен, намекваше на нотариуса, че постът председател на хавърския съд, предоставен на рода ѝ от Шарл X, е достоен за таланта му на законовед и за почтеността му.

Уплашен от прогреса на дръзкия Мелхиор, Бюча, който се разхождаше с Ла Бриер, намери начин да поприказва няколко минути с Модест на долната площадка точно преди присъстващите да влязат в Колибата и да се отдадат на закачките на неизбежния вист.

— Госпожице, надявам се, че още не му казвате Мелхиор? — попита той тихо.

— Малко остава, мое тайнствено джудже — отговори тя с усмивка, която можеше да вкара в грях и ангел.

— Велики Боже! — извика писарят и отпусна ръцете си, които почти докоснаха стъпалата.

— Че с какво той е по-лош от този ненавистен и мрачен референт, който толкова ви интересува? — продължи тя, като си придаде, когато стана дума за Ернест, високомерния вид, чиято тайна е известна само на девойките, сякаш Девствеността им дава криле, та да полетят така нависоко. — Да не би този господинчо Ла Бриер да ме приеме без зестра?

— Попитайте баща си — отвърна Бюча и се отмести няколко крачки встрани, за да отдалечи Модест от прозорците. — Чуйте ме, госпожице. Знаете, че този, който ви говори, е готов да ви отдаде не само живота си, но и честта си по всяко време, във всеки миг. Така че можете да му вярвате, можете да му доверите това, което не бихте казали на баща си. Кажете ми, да не би възвишеният Каналис да се е показал безкористен, та отправяте сега този укор към бедния Ернест?

— Да.

— Вярвате ли му?

— Този въпрос, писарушката ми — каза тя, като го нарече с едно от десетте или дванадесетте имена, които му бе измислила, — като че ли поставя под съмнение силата на самолюбие то ми.

— Вие се шегувате, мила госпожице, значи, нищо още не е сериозно и аз се надявам, че му се подигравате.

— Какво бихте си помислили за мен, господин Бюча, ако се смятах в правото си да се подигравам на някой от тези, които ми правят чест да ме поискат за жена? Знайте, метр Жан, че дори когато се прави, че презира и най-презряното ухажване, девойката е винаги поласкана от него...

— Значи, аз ви лаская? — каза писарят и лицето му засия като празнично осветен град.

— Вие? — каза тя. — Вие ми засвидетелствувате най-ценното от всички приятелства, чувство, безкористно като чувствата на майката към дъщеря ѝ! Не се сравнявайте с никого, защото дори баща ми е задължен да ми бъде предан. — Тя замълча. — Не мога да кажа, че ви

обичам в смисъла, който мъжете придават на тази дума, но това, което чувствавам към вас, е вечно и никога няма да се промени.

— Добре тогава — каза Бюча и се направи, че вдига камъче, за да целуне върха на обувките на Модест и да ги ороси с една сълза, — позволете ми да бдя над вас като змей над съкровище. Преди малко поетът раздипли пред вас дантелата на скъпоценните си фрази и ви ослепи с евтиния блясък на обещанията. Той изпя любовта си на най-хубавата струна на лирата си, нали? Ако вашият благороден възлюбен се увери, че не сте богата и промени държанието си, обърка се, стане студен, пак ли ще го вземете за съпруг? Ще го уважавате ли винаги?

— Че той да не е Франсиск Алтор? — попита тя и направи жест, в който се четеше горчиво отвращение.

— Разрешете ми да извърша тази промяна в декора — каза Бюча. — Искам тя да бъде внезапна. След това мога отново да направя поета ви влюбен, да го накарам последователно да вдъхне в сърцето ви студ и топлина със същата лекота, с която мени доводите си „за“ и „против“ в една и съща вечер, без сам да забележи.

— Ако се окажете прав — каза тя, — на кого да вярвам?

— На този, който ви обича истински.

— На малкия херцог?

Бюча погледна Модест. Двамата направиха няколко крачки мълчаливо. Девојката беше невъзмутима и дори не мигна.

— Госпожице, ще ми позволите ли да стана преводач на мислите, скрити в дъното на сърцето ви като морски мъх под водата, мисли, за които вие не искате да си дадете сметка?

— Я гледай ти — каза Модест, — да не би пък моят частен-съветник-по-интимните-въпроси да се е превърнал в огледало?

— Не, в ехо — отговори той с жест на върховна скромност. — Херцогът ви обича, но той ви обича прекалено много. Ако аз, джуджето, добре съм разбрал безкрайната деликатност на сърцето ви, за вас ще бъде неприятно да ви обожават като Светото причастие в скинията му. И тъй като сте жена повече от всяка друга, няма да пожелаете да имате мъж, непрекъснато проснат в краката ви, в когото вечно ще бъдете сигурна, както не бихте пожелали и егоист като Каналис, който ще предпочита себе си пред вас... Не зная защо. Бих станал жена и бабичка, за да науча причината за тази представа за брака, която прочетох в очите ви и която може би е присъща на всички

девойки. Тъй или иначе, вие, с вашата голяма душа, имате нужда да обожавате. Когато един мъж е на колене пред вас, вие не можете също да застанете на колене пред него. Така не се стига далече — казваше Волтер. Малкият херцог има прекалена склонност към коленичене. А Каналис няма достатъчно, да не кажа, че няма въобще. Отгатнах прикритата хитрост на усмивките ви, когато разговаряхте с Главния интендант, когато той ви говореше, а вие му отговаряхте. Никога няма да бъдете нещастна с херцога, всички ще одобрят постъпката ви, ако се омъжите за него, но няма да го обичате. Студеният егоизъм, както и прекомерно горещият възторг несъмнено предизвикват отрицание в сърцето на всички жени. Явно е, че не този непрекъснат триумф ще ви даде безкрайните сладости на брака, за които мечтаете, в които има подчинение, предизвикващо гордост, велики дребни жертви, направени с щастие, безпричинни безпокойства, опияняващо очакване на успеха, радостно откриване на неочаквано душевно величие, брак, в който ви разбират дори в най-съкровените неща и в който понякога жената закриля с любовта си своя закрилник.

— Вие сте магьосник! — каза Модест.

— Няма да намерите също и сладкото равенство в чувствата, нито непрекъснатото споделяне на всичко в живота, нито сигурността, че сте харесвана, която кара жената да приеме брака, ако се омъжите за такъв като Каналис, човек, който мисли само за себе си, чието „аз“ е единствената нота, която познава, който още не се е принизил дотам, че да обърне внимание на баща ви или на Главния интендант, един второстепенен кариерист, който не се интересува много от достойнството ви и от подчинението ви, който ще направи от вас вещ, необходима за дома му, и който вече ви обижда с безразличието си към въпросите на честта! Да, дори ако ударите плесница на майка си, Каналис ще си затвори очите, за да не види постъпката ви, толкова е жаден за вашето богатство. Така че, госпожице, нямах предвид нито големия поет, който е само един малък комедиант, нито негова милост, който би бил за вас добра партия, но не и съпруг...

— Бюча, сърцето ми е бяла книга, в която вие изписвате това, което ви се струва, че сте прочели в него — отговори Модест. — Увеличате се в провинциалната си омраза към всичко, което ви кара да погледнете по-далеч от носа си. Не можете да простите на поета, че се

занимава с политика, че говори хубаво, че има огромно бъдеще и затова очерняте намеренията му...

— Той ли, госпожице? Той е подъл като Вилкен и ще ви обърне гръб, докато се огледате.

— Добре де, изиграйте му вашия номер и...

— Ще го направя след три дни, в сряда. Няма да забравите, нали? А дотогава, госпожице, забавлявайте се, като слушате мелодиите на свирката му, та да могат отвратителните дисонанси на следващата му партия по-добре да изпъкнат.

ПЕТДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА

ЕРНЕСТ Е ЩАСТЛИВ

Модест весело влезе в гостната, където седналият на перваза на прозореца Ернест, несъмнено съзерцаващ оттам идола си, единствен от мъжете скочи, сякаш някой прислужник бе оповестил: „Кралицата!“ Това беше почтителен порив, чието живо красноречие превъзхожда и най-хубавите думи. Изказаната любов не струва колкото доказаната любов и девойките на двадесет години познават тази аксиома не по-зле от петдесетгодишните жени. В това е големият успех на съблазнителите.

Вместо да погледне Модест в лицето, както направи Каналис, който я поздрави пред всички, презреният любовник я проследи с дълъг прикрит поглед, смирен като погледа на Бюча, почти плах. Младата наследница забеляза тази сдържаност, като седна до Каналис, за да се присъедини към играта му.

По време на разговора Ла Бриер чу Модест да казва на баща си, че в сряда смята да отиде на езда, но че няма камшик, който да подхожда на разкошния ѝ костюм. Референтът хвърли на джуджето пламнал поглед и след миг двамата вече ходеха по терасата.

— Девет часът е — каза Ернест на Бюча. — Заминавам моментално за Париж и ще бъда там утре сутринта в десет. Драги Бюча, от вас тя положително ще приеме нещо за спомен, тъй като вие ѝ вдъхвате приятелски чувства. Позволете ми да ѝ подаря един камшик от ваше име и знайте, че ако ми направите тази услуга, ще ви бъда не обикновен, а всеотдаен приятел.

— Вие сте щастлив човек — каза писарят. — Имате пари!

— Предупредете Каналис, че няма да се прибера, нека измисли нещо, за да оправдае двудневното ми отсъствие.

След един час Ернест тръгна с пощенската кола за Париж, където пристигна след дванадесет часа и веднага си запази място в колата за Хавър за другия ден. След това посети тримата най-известни парижки

бижутери и сравни дръжките на камшици, търсейки най-хубавото, което можеше да му предложи бижутерското изкуство.

Намери това, което търсеше, у Стивман, който бе изработил за една рускиня (впрочем тя не бе успяла да плати поръчката си) златна резбована дръжка, върху която бе изваяна сцена от лов на лисици и която завършваше с рубин. Твърде скъпа за заплатата на референт, дръжката струваше седем хиляди франка, т.е. всичките спестявания на Ернест. Той даде скица на герба на рода Ла Басти и поръча да го изрисуват на мястото на другия герб за двадесет часа. Към дръжката — истински шедьовър на изяществото, бе прикрепен каучуков камшик. Калъфът бе направен от червен марокен, подплатен с кадифе. Две преплетени букви М бяха изписани отгоре му.

В сряда сутринта Ла Бриер пристигна с пощенската кола точно навреме, за да обядва с Каналис. Поетът бе прикрил отсъствието на секретаря си, като бе казал, че е зает с работа, изпратена му от Париж.

Бюча посрещна референта на пощата и изтича до Франсоаз Коше, за да й занесе това произведение на изкуството и да й поръча да го постави на тоалетната масичка на Модест.

— Вие сигурно ще придружите госпожица Миньон в разходката й — каза писарят, който се върна у Каналис, за да съобщи на Ла Бриер с многозначителен поглед, че камшикът бе стигнал до предназначението си.

— Аз ще си легна — отговори Ернест.

— Хайде сега! — възкликна Каналис, като погледна приятеля си.
— Не те разбирам.

ПЕТДЕСЕТ И ДЕВЕТА ГЛАВА

БЮЧА СЕ ПРОЯВЯВА КАТО ИЗМАМНИК

Щяха да обядват и, разбира се, поетът покани Бюча на масата. Бюча бе останал именно с намерението да бъде поканен, ако е нужно, от Ла Бриер, защото бе видял по изражението на Жермен, че една от хитрините, които бе обещал на Модест, е успяла.

— Господинът направи добре, че задържа писаря на господин Латурнел — каза Жермен на ухото на Каналис.

След едно намигване на слугата Жермен и Каналис отидоха в салона.

— Тази сутрин, господине, ходих да гледам как ловят риба с един собственик на лодка, който онзи ден ми предложи да го придружа.

Жермен не си призна, че всъщност бе проявил лошия вкус да играе билиард в едно хавърско кафене, където Бюча бе изпратил свои приятели, за да го подработят.

— Добре де — каза Каналис, — карай по същество и бързо.

— Господин барон, чух един разговор за господин Миньон, който насърчих доколкото можах, тъй като никой не ме познаваше. Господин барон, според слуха, който се носи из пристанището, вие сте се хванали в клопката. Богатството на госпожица Дьо Ла Басти е скромно като името ѝ. Корабът, с който е пристигнал бащата, не е негов, а на китайски търговци, с които той трябва да се съобразява. По този повод за честта на полковника се приказват не много ласкателни неща. Разбрах, че вие и господин херцогът си оспорвате госпожица Дьо Ла Басти, и затова си позволявам да ви предупредя. Тъй като от двама ви по-добре е негова милост да я *лапне*... На връщане минах през пристанището, завъртях се около театъра, където се разхождат търговците, и смело се смесих с тях. Като видяха добре облечен човек, тези хора веднага започнаха да говорят за Хавър. Аз постепенно ги насочих към полковник Миньон и те до такава степен потвърдиха

чутото от рибарите, че щях да съм лош слуга, ако си бях замълчал. Затова оставих господина сам да се облече и да стане...

— Ами сега? — възкликна Каналис, който така се беше оплел, че вече не можеше да се отрече от обещанията си пред Модест.

— Господинът познава моята привързаност — каза Жермен, виждайки, че поетът е като поразен от мълния — и няма да се учуди, ако му дам един съвет. Напийте писаря и той всичко ще си каже. Ако не се разприказва на втората бутилка шампанско, ще се разприказва на третата. Би било странно, ако господинът, който един ден неминуемо ще стане посланик, както е казала госпожа херцогинята на Филоксен, не успее да се справи с един хавърски писар.

В този миг Бюча, тайният организатор на риболова, приканваше референта да не издава защо е ходил в Париж и да не му се бърка по време на обяда. Писарят бе използвал една неизгодна за Шарл Миньон реакция на хавърчани. Ето причината ѝ.

Господин граф Дьо Ла Басти напълно пренебрегна някогашните си приятели, които по време на отсъствието му бяха забравили жена му и децата му. Като научиха, че във вила Миньон ще има голяма вечеря, всеки от тях мислеше, че ще присъствува и очакваше да получи покана. Но когато се узна, че единствените гости ще бъдат Гобенхайм, семейство Латурнел, херцогът и двамата парижани, всички заприказваха един през друг за горделивостта на търговеца. Тогава именно забелязаха, че той не се среща с никого, че не слиза в Хавър и отдадоха всичко това на презрението му, за което Хавър си отмъсти, като постави под съмнение богатството му.

От дума на дума се разбра, че сумата необходима за откупуването на вилата от Вилкен, била дадена от Дюме. Това обстоятелство позволи на най-ожесточените клеветници да предположат, че Шарл бе доверил на абсолютно предания Дюме пари, които предполагамите му съдружници от Кантон биха му оспорвали.

Неясните обяснения на Шарл, който все още не искаше да разкрие размерите на богатството си, и съвсем ясните обяснения на прислужниците му, на които той позволи да говорят, придаваха известна правдоподобност на просташките басни, в които всеки повярва, подчинявайки се на духа на отрицание, свойствен на отношенията между търговци. Колкото местният патриотизъм бе

хвалил огромното състояние на един от основателите на Хавър, толкова провинциалната завист го омаловажи.

Писарят, комуто рибарите дължаха не една услуга, ги помоли да пазят тайна и да кажат каквото трябва. Всичко бе добре изпълнено. Собственикът на лодката каза на Жермен, че един негов братовчед моряк е пристигнал от Марсилия, уволнен вследствие на продажбата на брига, с който е пристигнал полковникът. Бригът се продаваше от някой си Кастаню, а товарът струваше според братовчедата не повече от триста-четиристотин хиляди франка.

— Жермен — каза Каналис на камериера си, който бе тръгнал да излиза, — ще ни поднесеш шампанско и бордо. Членът на нормандското сдружение на писарите трябва да запомни гостоприемството на поета... И освен това той е остроумен поне колкото Фигаро — каза Каналис и постави ръка на рамото на джуджето. — Тази вестникарска духовитост трябва да избликне и да стане на пяна като шампанското. И ние няма да се откажем, нали, Ернест? Има поне две години, откакто не съм се напивал — продължи той, като погледна Ла Бриер.

— С вино ли? Възможно е — отговори писарят. — Вие се напивате всеки ден от собствената си личност! Пиете направо от бутилката, ако става дума за похвали! Ах, вие сте красив, вие сте поет, вие сте приживе прочут, умението да водите разговор е на висотата на гения ви и се харесвате на всички жени, дори на жената на шефа. Обичан от най-красивата султанка Валиде, която съм виждал (а аз съм виждал само нея), ако искате, можете да се ожените за госпожица Дьо Ла Басти. Само като спомена настоящето ви, без да броя бъдещето с хубавата титла, която ще получите, с перството, с посланичеството, и се напивам. Като хората, които бутилират чуждо вино.

— Целият този обществен блясък — каза Каналис — не представлява нищо без богатството, което му придава стойност! Да говорим като мъже. Красивите чувства са нещо очарователно, когато са изразени в рима...

— И когато полза от тях има — каза писарят и направи многозначителен жест.

— Но вие, господин съставител на договори — продължи поетът, като се усмихна на забележката, — вие знаете не по-зле от мен, че *красота* се римува с *беднота*.

Бюча се развихри по време на обяда, като така добре изигра ролята на Тригоден от „Къщата се разиграва на лотария“^[1], че Ернест се уплаши: той не познаваше езика на канторите, който не е различен от езика на работилниците.

Писарят разказа скандалната хроника на Хавър, историята на натрупаните богатства, любовните интриги и престъпленията, извършени под прикритието на наказателния кодекс, нещо, което в Нормандия наричат *да излезеш сух от водата*. Бюча не пощади никого. Красноречието му растеше с потоците вино, които преминаваха през гърлото му като пороен дъжд през капчук.

— Знаеш ли, Ла Бриер — каза Каналис, докато наливаше вино на Бюча, — че от този юнак ще стане чудесен секретар в посолство?

— Способен да измести шефа си! — каза джуджето и отпрати към Каналис арогантен и размит от разлепеното шампанско поглед. — У мен има твърде малко признателност и твърде много интригантски дух, за да не ви се кача на главата. Поет, който носи недоносче! Има такива случаи, и то доста чести... в издателската дейност. Хайде сега, не ме гледайте като гълтач на саби. Ех, гениални ми поете, вие сте интелигентен човек, добре знаете, че признателността е глупашка дума, която съществува в речниците, но не и в човешкото сърце. Признателността има стойност само в една определена къща, която писмено *признава*, че е получила заложената от вас вещь, само че това *признание* няма нищо общо с *признателността* към Аполон и Музите, на които са посветени Парнас и Пинд. Смятате ли, че дължа признателност на жената на шефа, загдето ме е отгледала, след като Хавър ѝ се е издължил с уважение, с думи, с възхищение, с най-ценната монета? Не признавам доброто, от което печели самолюбието. Хората търгуват с услугите, които си правят взаимно, и думата признателност означава просто дължимия остатък, нищо повече. Що се отнася до интригата, тя е божеството, на което се кланям. Как? — каза той при един жест на Каналис. — Нима не се възхищавате от способността, която позволява на гъвкавия ум да надделее над гениалния ум, която изисква непрекъснато наблюдение на пороците, на слабостите на хората, които ни превъзхождат, и предполага точно да можем да определяме *нашия час*? Попитайте дипломатите дали най-хубавият успех не е победата на хитростта над силата. Ако бях ваш секретар, господин барон, скоро щяхте да станете министър-

председател, защото това щеше да бъде в мой интерес! Искате ли да ви покажа дарбичките си в това отношение? Чуйте ме тогава. Вие обожавате госпожица Модест и сте напълно прав. Уважавам това дете, тя е истинска парижанка. Тук-там и из провинцията растат парижанки! Нашата Модест е от този тип жени, които могат да издигнат мъжа. Има у нея нещо такова... — каза той и завъртя китката си във въздуха. — Имате страшен конкурент, херцога. Какво ще кажете, ако го накарам да напусне Хавър в срок от три дни?

— Дайте да довършим бутилката — каза поетът и напълни чашата на Бюча.

— Ще ме напиете! — каза писарят и изгълта деветата чаша шампанско. — Имате ли легло да поспя един час? Шефът ми не пие, глупакът му с глупак, госпожа Латурнел също. И единият, и другата са достатъчно проклети, за да ме наругаят и твърдо ще държат на правотата си, а аз няма твърдо да се държа на краката си. Освен това имам да попълвам актове! — След това, като се върна на стара тема без никакъв преход, както е присъщо на пианите, Бюча възкликна: — Каква памет само! Равна е на признателността ми.

— Бюча — извика поетът, — противоречиш си, преди малко каза, че си непризнателен.

— Нищо подобно — отговори писарят. — Да забравиш, почти винаги значи да си спомняш! Ха да ви видя! От мен ще излезе страшен секретар...

— И какво ще направиш, за да отстраниш херцога? — каза Каналис, доволен, че разговорът сам се насочва, накъдето той иска.

— Не е ваша работа! — каза писарят и силно изхълца. Бюча изгледа последователно Жермен, Ла Бриер и Каналис, като въртеше глава, както правят хората, които усещат, че се напиват, и затова искат да знаят дали ги уважават достатъчно. Защото самолюбието е единственото чувство, което изплува на повърхността в корабокрушението на пианството.

— Хей, поете, голям майтапчия сте вие! Май ме вземате за някой ваш читател, вие, който изпращате приятеля си в Париж да събира сведения за фирмата Миньон... Аз се будалкам, ти се будалкаш, ние се будалкаме... Добре, добре! Направете ми честта да ми повярвате, че съм достатъчно пресметлив, за да проявя тази съвестност, която се изисква от професията ми. Като главен писар на метр Латурнел

сърцето ми е кутия, заключена с катинар. Устата ми не издава нито един документ, свързан с клиентите ми. Знам всичко и не знам нищо. Пък и освен това страстта ми е известна. Обичам Модест, тя ми е ученичка и трябва да склучи сполучлив брак. Ако е нужно, ще оплета херцога. Но вие се жените...

— Жермен, донеси кафе и ликьор — каза Каналис.

— Ликьор? — повтори Бюча и вдигна ръка като лицемерна девственица, решена да устои на някоя малка съблазън. — Ах, горките ми актове! Между тях има и един брачен договор. Знаете ли, помощник-писарят е глупав като брачно предимство и е способен така да обърка клаузите, че да посегне на неотнискимата собственост на бъдещата съпруга. Мисли се за хубавец, защото е висок пет стъпки и шест пръста... тъпак такъв...

— Заповядайте, това е чаен ликьор от колониите — каза Каналис. — Госпожица Модест се съветва с вас, нали?

— Съветва се...

— Кажете ми тогава, смятате ли, че ме обича? — попита поетът.

— М-да, повече от херцога! — отговори джуджето, като се отърси от вцепенението, което чудесно играеше. — Обича ви заради вашата безкористност. Разправяше ми, че за вас е способна на най-големи жертви, да се лишава от дрехи, да харчи само хиляда екю годишно, да ви докаже с целия си живот, че сте направили отлична сделка, оженвайки се за нея, а тя е страшно (хлъц!) честна, ами да, и образована, всичко знае това момиче!

— И има триста хиляди франка — каза Каналис.

— А да, има такова нещо — продължи писарят с ентузиазъм. — Татко Миньон... Знаете ли, той е голямо миньонче (затова го уважавам). Ще се лиши от всичко, за да осигури дъщеря си. Този полковник е научен от вашата Реставрация, (хлъц!) да се задоволява с половин заплата. Ще бъде направо щастлив да живее с Дюме в Хавър от *някоя и друга дребна сделчица* и положително ще даде триста хиляди на малката. Но да; не забравяме Дюме, който е обещал богатството си на Модест. Трябва да знаете, че Дюме е бретонец и произходът му е гаранция, че няма да се отметне, а богатството му няма да е по-малко от богатството на шефа му. И понеже и двамата ме слушат, поне колкото вас, въпреки че пред тях не говоря толкова много, нито толкова добре, аз им казах: „Прекалено залагате на вилата. Ако

Вилкен ви я остави, ще имате двеста хиляди франка, които няма да ви носят нищо. Ще останат, значи, само сто хиляди *оборотни*... според мен това не стига.“ Сега в момента полковникът и Дюме разговарят по въпроса. Повярвайте ми, Модест е богата. Хората от пристанището разпространяват из града разни глупости, защото завиждат. Че кой друг в окръга има подобна зестра? — каза Бюча и разпери пръстите си, за да брои. — Двеста или триста хиляди франка в наличност, първо! — каза той, сви палеца на лявата си ръка и го докосна до показалеца на дясната. — Вила Миньон, второ! — продължи той и прегъна левия си показалец. — И трето, състоянието на Дюме! — прибави той и сви средния си пръст. — Да не говорим, че малката Модест ще има шестстотин хиляди франка, щом двамата военни отидат да поискат паролата от Предвечния Отец.

От тази наивна и груба изповед, по време на която бяха обърнати много чашки, Бюча се напиваше все повече, а Каналис все повече изтрезняваше. За писаря, млад човек от провинцията, подобно богатство естествено изглеждаше колосално. Той отпусна главата си върху дланта на дясната си ръка и величествено облегнат на масата, започна да си говори сам, примигвайки с очи.

— Както вървят нещата с Кодекса, който ограбва богатствата със закона за наследствата, след двадесет години една наследница на един милион ще бъде нещо толкова рядко, колкото и един безкористен лихвар. Ще кажете, че Модест като нищо ще изяде дванадесет хиляди годишно, колкото е лихвата на зестрата ѝ. Но тя е миличка... миличка... миличка. Тя е, знаете ли какво? На един поет му трябват образи! Тя е невестулка, умна като маймунка.

— А какво ми разправяше ти? — тихо възкликна Каналис, като се обърна към Ла Бриер. — Че имала шест милиона?

— Приятелю — каза Ернест, — позволи ми да ти кажа, че трябваше да мълча, заклет съм се и може би и това не трябваше...

— На кого си се заклет?

— На господин Миньон.

— Как? Ернест, ти, който знаеш колко са ми нужни пари...

Бюча похъркваше.

— ... Ти, който знаеш положението ми и всичко, което ще загубя на улица Гренел, ако се оженя, ти най-спокойно ме оставяш да хлътна! — каза преbledнелият Каналис. — Нали сме приятели, а в нашето

приятелство, драги, има един договор, сключен преди този, който е поискал от теб хитрият провансалец...

— Драги мой — каза Ернест, — прекалено много обичам Модест, за да...

— Глупак! Отстъпвам ти я — извика поетът. — Сега можеш да нарушиш клетвата си.

— Заклеваш ли ми се, даваш ли ми честната си дума да забравиш това, което ще ти кажа, да се държиш с мен, сякаш нищо не съм ти казал, каквото и да се случи?

— Кълна се в паметта на майка си.

— Добре тогава. В Париж господин Миньон ми каза, че той далеч не притежава огромното богатство, за което ми разправяха у Монжено. Намерението на полковника е да даде на дъщеря си двеста хиляди франка. Мелхиор, дали бащата не ми се доверяваше, дали беше искрен, не е моя работа. Ако благоволи да ме избере, и без зестра Модест ще бъде моя жена.

— Тази надута педантка! Толкова образована, че страх да те хване! Тази жена, която всичко е чела, която всичко знае... на теория — възкликна Каналис, прекъсвайки Ла Бриер, който понечи да каже нещо, — това разглезено дете, закърмено с разкош и отбито едва преди пет години! Ах, бедни ми приятелю, размисли добре.

— Ода и кодекс! — каза Бюча, който се събуди. — Вие се занимавате с оди, а аз с кодекси. А кодекс идва от *кода*, опашка. Разликата между нас е само в буквата „К“. Вие ме нагостихте и аз ви обичам. Не позволявайте да ви оставят на опашката! Ето, един добър съвет струва колкото виното и чаения ви ликьор. Татко Миньон е сладък човек, като ликьора ви, най-сладкият от почтените хора. Вземете един кон — той сега е с дъщеря си на езда, — идете при него и най-искрено му заговорете за зестрата. Той ще ви каже всичко и тогава ще сте наясно. Това е толкова вярно, колкото и това, че съм пиан и че вие сте велик човек. Но ние ще напуснем Хавър заедно, нали? Ще ви бъда секретар, след като този хлапак тука, който ме мисли за пиан и ми се подиграва, ви напуска. Хайде! Оставете го да се ожени за момичето.

Каналис стана, за да отиде да се облече.

— Нито дума повече, той ще се погуби — каза отчетливо на Ла Бриер Бюча, студен като Гобенхайм, след като направи на Каналис

знак, присъщ на парижките хлапета. — Сбогом, господарю мой — развика се писарят, — може ли да отида де се *избълвам* в беседката на госпожа Амори?

— Чувствавайте се като у дома си — отговори поетът. Съпровождан от подигравките на тримата слуги на Каналис, писарят се отправи към беседката, като минаваше през лехите и цветните сандъчета с упоритата грация на насекомите, които описват безкрайни зигзаги, опитвайки се да излязат през затворен прозорец.

Щом се изкачи в беседката и се увери, че слугите са се прибрали, той седна на боядисаната дървена пейка и се отдаде на радостта от победата си. Беше изиграл един човек, който го превъзхождаше. Беше успял да го накара ако не да свали маската си, то поне да развърже връзките ѝ и сега се смееше като автор на собствената си пиеса, т.е. със съзнанието за огромната стойност на *vis comica*^[2].

— Мъжете са като пумпали, трябва само да знаеш как да ги завъртиш! — извика той. — Аз самият няма ли да припадна, ако някой ми каже: госпожица Модест падна от коня и си счупи крака!

[1] „*Къщата се разиграва на лотария*“ — комедия от френските драматурзи Луи-Франсоа Пикар и Жан-Батист Раде. ↑

[2] *Vis comica* (лат.) — силата на комедията. ↑

ШЕСТДЕСЕТА ГЛАВА

КАНАЛИС РАЗСЪЖДАВА ТРЕЗВО

Няколко мига по-късно, облечена в прелестна пола за езда от бледозелен кашмир, на главата с малка зелена шапчица с воалетка, с велурени ръкавици и велурени ботушки, над които кокетно се показваше дантелата на бельото ѝ, яхнала богато оседлано пони, Модест показваше на баща си и на херцог Д'Ерувил хубавия подарък, който бе получила. Беше щастлива, защото бе открила в него един от тези знаци на внимание, които най-много ласкаят жените.

— От вас ли е, господин херцог? — каза тя и му подаде блестящия край на камшика. — Отгоре имаше една бележка, на която пишеше: „Отгатни, ако можеш“ и многоточие. Франсоаз и госпожа Дюме смятат, че дължа тази очарователна изненада на Бюча. Но моят мил Бюча не е достатъчно богат, за да плати тези прекрасни рубини! А баща ми, на когото в неделя вечер казах, че нямам камшик, ми поръча от Руан ето този.

Модест показа камшика в ръката на баща си. Краят му бе обсипан с тюркоази — нещо модерно за времето си, което по-късно стана доста пошло.

— Бих дал десет години от старостта си, госпожице, за да мога да ви предложа това прекрасно украшение — вежливо отговори херцогът.

— А, ето, значи, кой се е осмелил — извика Модест, като видя Каналис да се приближава на кон. — Само един поет е способен да намери такава хубаво нещо... Господине — каза тя на Мелхиор, — баща ми ще ви се кара, вие потвърждавате думите на тези, които ви укоряват за вашето разсипничество.

— Аха — възкликна наивно Каналис, — ето, значи, защо Ла Бриер отиде така спешно в Париж!

— Нима секретарят ви си е позволил такава волност? — каза Модест, като пребледня и хвърли камшика на Франсоаз Коше с

бързина, в която можеше да се прочете дълбоко презрение. — Върнете ми камшика, татко.

— А горкото момче лежи в леглото, премазано от умора! — каза Мелхиор, като последва девойката, препуснала в галоп. — Жестока сте, госпожице. „Това е единственият ми шанс да я накарам да си спомни за мен“ — така ми каза той.

— И вие смятате, че една жена може всичко да помни? — каза Модест.

Учудена, че Каналис не ѝ отговаря, тя отдаде тази липса на внимание на тропота на конете.

— С какво удоволствие измъчвате тези, които ви обичат! — каза херцогът. — Благородството и гордостта ви обаче така не подхождат на лудориите ви, че започвам да подозирам, че сама се клеветите и нарочно се държите лошо.

— А, вие сте забелязали това чак сега, господин херцог — засмя се тя. — Проницателен сте като съпруг.

В продължение на километър яздеха в мълчание. Модест бе учудена, че Каналис вече не ѝ отправя пламнали погледи. Той твърде много се захласваше по красотите на пейзажа, за да се приеме възхищението му за естествено.

Предишната вечер Модест бе показала на поета възхитителния морски залез, на което той не бе отговорил нищо, сякаш бе глух. „Не виждате ли?“ — бе му казала тя. „Виждам само ръката ви“ — бе отговорил той.

— Господин Ла Бриер знае ли да язди? — закачи го Модест.

— Не много добре, но ще се научи — отговори поетът, който бе станал студен като Гобенхайм преди завръщането на полковника.

В един страничен път, по който ги поведе господин Миньон, за да преминат през хубава долина и да стигнат на един хълм с изглед към Сена, Каналис изостана от Модест и херцога, като намали хода на коня си, за да може да язди редом с полковника.

— Господин графе, вие сте честен военен, затова сигурно ще разберете, че съм откровен от уважение към вас. Никой не печели, когато предложенията за женитба с всичките им дивашки или, ако щете, свръхцивилизовани спорове се правят от трети лица. И вие, и аз сме двама дискретни благородници, и вие, и аз сме преминали възрастта, когато нещо може да ни учуди. Затова нека говорим като

другари. Аз ще дам примера. На двадесет и девет години съм, не притежавам поземлена собственост и съм амбициозен. Госпожица Модест безкрайно ми харесва, нещо, което навярно сте забелязали. Въпреки слабостите, които милото ви дете се преструва, че има...

— Без да броим тези, които наистина има — усмихна се полковникът.

— С удоволствие бих се оженил за нея и мисля, че мога да я направя щастлива. Богатството има първостепенно значение за бъдещето ми, което сега е под въпрос. Всички девойки за женене трябва, *така или иначе*, да бъдат обичани! Но вие не сте човек, който би пожелал да омъжи скъпата си Модест без зестра, а пък моето положение не ми позволява да се женя по любов, нито да взема за жена девойка, която няма да ми донесе богатство поне равно на моето. От заплатата си, от синекурната си длъжност, от Академията и от издателя си получавам около тридесет хиляди франка годишно, които са огромно състояние за ерген. Ако заедно с жена ми съберем шестдесет хиляди франка рента, ще мога да водя горе-долу същото съществуване като сега. Ще дадете ли един милион на госпожица Модест?

— О, господине, далеч съм от тази цифра — йезуитски отговори полковникът.

— Да предположим тогава — живо каза Каналис, — че не сме разговаряли, а сме си подсвирквали. Ще останете доволен от държането ми, господин графе: ще ме смятат за един от нещастниците, отхвърлени от очарователната ви дъщеря. Обещайте ми, че няма да казвате на никого, дори на госпожица Модест. Защото — прибави той за успокоение — може положението ми така да се промени, че да мога да ви я поискам без зестра.

— Кълна ви се — каза полковникът. — Вие знаете, господине, как преувеличават хората и в провинцията, и в Париж, когато става дума за забогатяване или за разоряване. Те раздуват и нещастieto, и щастieto, а ние никога не сме нито толкова нещастни, нито толкова щастливи, колкото се говори. Ако не се смятат платените сметки, в търговията единственото сигурно нещо са капиталите, вложени в земя. Очаквам с живо нетърпение докладите на агентите ми. Нищо още не е приключено — нито продажбата на стоката ми и на кораба ми, нито сметките ми в Китай. Едва след десет месеца ще знам с какво разполагам. Въпреки това обещах в Париж на господин Ла Бриер

двеста хиляди франка зестра в наличност. Смятам да се сдобия с пожизнен имот и да осигуря бъдещето на внуците си, като им предам герба и титлите си.

Каналис бе престанал да слуша от самото начало на отговора.

Пътят беше достатъчно широк и четиримата конници яздиха редом, преди да стигнат до платото, откъдето погледът се зарейва над богатата долина на Сена към Руан, а от другата страна все още може да се види морето.

— Мисля, че Бюча е прав. Бог е велик пейзажист — каза Каналис, съзерцавайки тази единствена по рода си гледка измежду тези, които справедливо прославят бреговете на Сена.

— Само на лов, драги бароне — отговори херцогът, — когато природата се оживи от някой глас, когато шум наруши тишината, бегло уловеният пейзаж изглежда наистина величествен с променливите си ефекти.

— Слънцето е неизчерпаема палитра — каза Модест, гледайки смаяно поета.

На една забележка на Модест за вгълбеността на Каналис той отговори, че е отдаден на мислите си — оправдание, което творците могат да използват за разлика от обикновените хора.

— Дали сме наистина щастливи, като живеем в общество с хилядите ни измислени нужди и със свръхвъзбудената ни суетност? — каза Модест при вида на това мирно и пищно поле, което настройваше към философски спокойно съществуване.

— Подобни буколики, госпожице, винаги се пишат на златни маси — каза поетът.

— И може би се замислят в мансарди — вметна полковникът.

След като погледна Каналис с пронизващ поглед, който той не издържа, Модест чу звън на камбани в ушите си, притъмня й пред очите и възкликна с леден тон:

— А, да, днес сме сряда!

— Не е за да полаская госпожицата за очевидно преходния й каприз — тържествено каза херцогът, на когото тази трагична за Модест сцена бе дала време да размисли, — но заявявам, че съм така дълбоко отвратен от обществото, от двора, от Париж, че с една херцогиня Д'Ерувил, притежаваща достойнствата и ума на

госпожицата, бих живял като мъдрец в замъка си, бих правил добро, бих пресушил блатата си, бих отглеждал децата си...

— Това ви прави чест, господин херцог — отговори Модест, като доста дълго не откъсна очи от благородния придворен. — Вие ме ласкаете — продължи тя, — като не ме считате за лекомислена и смятате, че имам достатъчно душевно богатство, за да живея в самота. Такава е може би съдбата ми — прибави тя, като изгледа Каналис със съжаление.

— Такава е съдбата на всички скромни състояния — отговори поетът. — Париж изисква вавилонски разкош. Понякога се питам как досега съм издържал на това изискване.

— Да благодарим на краля — простодушно каза херцогът. — Защото ние живеем от добрината на Негово Величество. Ако след падането на господин Великия, както наричаха Сен-Марс, кралят не ни беше предоставил длъжността му, щяхме да сме продали Ерувил на Черната банда^[1]. Ах, повярвайте ми, госпожице, за мен е голямо унижение да намесвам финансовите въпроси в женитбата си.

Простотата и искреността на това признание, излязло право от сърцето, трогнаха Модест.

— Днес, господин херцог — каза поетът, — никой във Франция не е достатъчно богат, за да си позволи лудостта да се ожени заради личните качества на жената, заради добрите ѝ маниери, заради характера или красотата ѝ...

След като се взря внимателно в Модест, чието лице не показваше вече никакво учудване, полковникът изгледа Каналис някак особено.

— За хората на честта — каза той — означава добре да вложат богатството си, като го използват, за да поправят щетите, нанесени от времето на старите исторически семейства.

— Да, татко! — отговори сериозно девойката.

[1] *Черната банда* — така са наричали спекулантите, които през XVIII век купували на безценица старите замъци и манастири. ↑

ШЕСТДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА КАНАЛИС СИ ВЪОБРАЗЯВА, ЧЕ Е МНОГО ОБИЧАН

Полковникът покани херцога и Каналис да вечерят в дома му без много церемонии и без да сменят дрехите си за езда, като им даде пример със собственото си небрежно облекло.

Когато, след като се върна в Колибата, Модест отиде да се преоблече, тя погледна с любопитство донесеното от Париж украшение, което с такава жестокост бе пренебрегнала.

— Как само работят днес! — каза тя на Франсоаз Коше, която ѝ бе станала камериерка.

— Горкото момче има треска, госпожице...

— Кой ти каза?

— Господин Бюча! Дойде да ме помоли да ви кажа, че си е удържал думата в уречения час, както сигурно сте забелязали!

Модест слезе в гостната, облечена с кралска простота.

— Скъпи татко — каза тя високо, като хвана полковника под ръка, — идете да видите как е господин Дьо Ла Бриер и му върнете, моля ви, подаръка. Обяснете му, че малкото ми богатство и вкусовете ми не ми позволяват да нося подобни дреболии, подходящи само за кралици или куртизанки. Пък и бих приела подарък само от годеник. Помолете добрия младеж да задържи камшика, докато узнаете дали сте достатъчно богат, за да можете да го купите от него.

— Дъщеричката ми е изпълнена със здрав разум — каза полковникът и целуна Модест по челото.

Каналис се възползува от разговора между херцог Д'Ерувил и госпожа Миньон, за да отиде на терасата, където Модест го последва, водена от любопитството си, а не, както той си помисли, от желанието да стане госпожа Каналис.

Ужасен от наглостта, с която бе извършил това, което военните наричат четвърт обръщане и което според законите на амбицията всеки

човек в неговото положение би направил така внезапно, той потърси някакво правдоподобно обяснение, което да даде на злочестата Модест.

— Мила Модест — каза той с галещ глас, — при отношенията, които са се създали вече между нас, ще ви бъде ли неприятно, ако ви кажа до каква степен отговорите ви на думите на господин Д'Ерувил са мъчителни за човек, който обича, и особено за поет, чиято душа е като на жена, нервна и разкъсвана от ревността на истинската любов. Бих бил твърде жалък дипломат, ако не бях отгатнал, че кокетствата ви, преднамерената ви непоследователност имаха за цел да изучат характерите ни.

Модест повдигна глава с умно, бързо и кокетно движение, срещано може би само у животните, чийто инстинкт им придава чудеса от грация.

— ... Затова, когато се прибрах, аз вече не се заблуждавах. Бях пленен от ума ви, който хармонираше с характера ви и с лицето ви. Бъдете спокойна, винаги съм мислил, че цялата тази мнима двойственост е само обвивката на очарователно простодушие. Умът и образованието ви не отнемат нищо от скъпоценната невинност, която изискваме от съпругата. Вие наистина сте жена, достойна за поет, за дипломат, за мислител, за човек с късмет в живота и аз изпитвам към вас едновременно възхищение и обич. Ако вчера не разигравахте комедия, а наистина приемахте доверието на един мъж, чиято Суета ще се превърне в гордост, ако го изберете, и чиито недостатъци ще се преобразят в качества в божествената ви компания, умолявам ви, не наранявайте чувството, което той е превърнал почти в порок! Ревността, която нося в душата си, е като разтворител и вие ми открихте цялата му мощ, а тя е ужасна, тя унищожава всичко. О, не става дума за ревността на Отело! — продължи той при един жест на Модест. — Съвсем не! Става дума за самия мен! В това отношение аз съм разглезен. Вие познавате единствената по рода си обич, на която дължа единственото щастие, което съм изпитвал, впрочем доста непълно! (Той поклати глава.) Всички народи описват любовта като дете, защото на любовта и на детето трябва да отдадеш целия си живот. Чувството, за което ви говоря, е мъртвородено, така бе определила природата. Тогава една най-изобретателна майчинска любов откри и успокои тази болезнена част от сърцето ми, защото

жената, изцяло отдадена на радостите на любовта, има ангелски такт. Херцогинята никога не ми е причинявала и най-малкото страдание от този род. За десет години нито една дума, нито един неин поглед не са се отклонили от целта си. Отдавам на мислите и погледите повече стойност, отколкото обикновените хора. Ако за мен един поглед е огромно съкровище, най-малкото съмнение е смъртоносна отрова, която действа мигновено — аз преставам да обичам. Обратно на тълпата, на която ѝ е приятно да трепери, да се надява, да чака, аз смятам, че любовта трябва да представлява пълна, детинска, безкрайна сигурност. За мен сладостното чистилице, през което жените с тяхното кокетство ни прекарват тук, на земята, е жестоко щастие, от което се отказвам. Любовта е небето или адът. Не желая ада и чувствавам у себе си достатъчно сили, за да издържа вечния лазур на рая. Отдавам се безрезервно, няма да имам нито тайни, нито съмнения, нито заблуди в бъдещия живот. Затова изисквам взаимност. Може би ви обиждам, като се съмнявам във вас! Но ви говоря само за себе си...

— И то много. Но никога няма да бъде прекалено — каза Модест, засегната от тази хаплива реч, в която името на херцогиня Дьо Шолийо бе така добре използвано, — защото съм свикнала да ви се възхищавам, драги ми поете.

— Е добре, можете ли да ми обещаете същата кучешка преданост, която ви предлагам? Не е ли тя прекрасна? Не е ли това, което искахте вие?

— Драги поете, защо не си потърсите някоя няма, сляпа и глуповата жена? Най-голямото ми желание е във всичко да се харесам на съпруга си. Но вие заплашвате една девойка да ѝ отнемете щастието, което ѝ подготвяте, да ѝ го отнемете при най-малкия жест, при най-малката дума, при най-малкия поглед! Подрязвате крилата на птицата и искате тя да лети. Знам, че обвиняват поетите в непоследователност... О, съвсем напразно — каза тя при един жест на отрицание на Каналис — Този мним недостатък идва от това, че обикновеният човек не си дава сметка за бързината на ума на поета. Но не смятах, че един талантилив човек може да измисли игра с взаимноизключващи се правила и да се опитва да я играе. Вие искате невъзможното, за да си направите удоволствието да ме хванете в грешка, като магьосниците в приказките, които дават задачи на преследваните девойки, подкрепяни от добрите феи.

— В нашия случай феята е истинската любов — сухо каза Каналис, като видя, че е разкрит от този тъй фин и деликатен ум, умело насочван от Бюча.

— В този момент, драги поете, ми приличате на родителите, които се безпокоят за зестрата на дъщеря си, преди да са обявили зестрата на сина си. Проявявате към мен изисквания, без да знаете дали имате право на това. Любовта съвсем не се поражда от студено обсъждани условности. Бедният херцог Д'Ерувил се отдава на любовта като чичо Тоби на Стърн, с тази разлика, че аз не съм вдовицата Уодмън^[1], въпреки че загубих много илюзии по отношение на поезията. Да! Ние, девойките, не вярваме на това, което руши фантастичния ни свят! Всичко това вече ми го казаха! Вие се карате с мен и това е недостойно за вас, не мога да позная вчерашния Мелхиор.

— Защото Мелхиор откри у вас амбиция, от която не сте се отказали...

Модест измери Каналис с надменен поглед.

— ... но един ден аз ще бъда посланик и пер на Франция като него.

— Взимате ме за еснафка — каза тя и се отдалечи към къщата. Но тъй като бе безкрайно поразена, не можа да се въздържи, обърна се живо и прибави: — Това е по-малко нагло, отколкото да ме взимате за глупачка. Промяната в държането ви се дължи на глупостите, които дрънкат в Хавър и които камериерката ми Франсоаз ми предаде.

— Ах, Модест, нима вярвате в това? — каза Каналис и зае драматична поза. — Нима ме смятате способен да се ожения за вас само заради богатството ви?

— Ако ви нанасям подобна обида след поучителните ви речи на брега на Сена, опровергайте ме, само вие можете да направите това и тогава ще бъда такава, каквато искате — каза тя, сразявайки го с презрението си.

„Ако мислиш, че ще се хвана на тази въдица, малката ми, значи, ме смяташ за по-наивен, отколкото съм — си каза поетът и я последва. — Какво съм седнал да се разправам с тази хитруша, чието уважение ме интересува не повече от уважението на краля на Борнео! Но тя ми приписва долни чувства заради новото ми държане. Дали пък е чак толкова умна? Какъвто е глупак, Ла Бриер ще се остави да го впримчат. И след пет години ще има да му се подиграваме с нея!“

Студенината, която тази кавга създаде между Каналис и Модест, бе забелязана от всички още същата вечер. Каналис си тръгна рано уж заради неразположението на Ла Бриер и осигури свобода на действие на Главния интендант. Към единадесет часа Бюча дойде да вземе жената на шефа си и усмихнат, каза тихо на Модест:

— Прав ли бях?

— Уви, да! — каза тя.

— Оставихте ли вратата открената, както се бяхме уговорили, за да може да се върне?

— Бях прекалено ядосана — отговори Модест. — Причерня ми пред очите от толкова подлост и му казах какво мисля за него.

— Е, още по-добре. Когато се скарате напълно и престанете дори да си говорите учтиво, ще го накарам да стане толкова влюбен и настоятелен, че самата вие да се заблудите.

— Хайде, стига, Бюча, в края на краищата той е голям поет, благородник, умен човек.

— Осемте милиона на баща ви са нещо повече.

— Осем милиона ли? — каза Модест.

— Шефът продава кантората си и отива в Прованс, за да ръководи сделките, които предлага Кастаню, помощникът на баща ви. Възстановяването на имението Ла Басти струва четири милиона и баща ви се съгласи на всички покупки. Вие имате два милиона зестра плюс един милион, за да се установите в Париж, за къща и обзавеждане! Смятайте!

— Значи, мога да стана херцогиня Д'Ерувил — каза Модест, като погледна Бюча.

— Ако не беше този комедиант Каналис, щяхте да приемете неговия камшик, все едно че аз съм ви го предложил — каза писарят, защитавайки каузата на Ла Бриер.

— Господин Бюча, да не би случайно да искате да ме омъжите по ваш вкус? — засмя се Модест.

— Този достоен младеж обича колкото мен, вие го обичахте в продължение на седмица и той е добър човек — отговори писарят.

— А може ли да съперничи с някоя от длъжностите на Короната? Има само шест: велик изповедник, канцлер, главен камерхер, главен учител, военачалник, велик адмирал. Но военачалници вече не назначават.

— Народът, госпожице, който се състои от безкрайно много хора като лошия Бюча, може само след шест месеца да издуха всички тези величия. Пък и всъщност какво означава днес благородничеството? Няма да се намерят и хиляда истински благородници във Франция. Родът Д'Ерувил води началото си от един съдебен пристав от времето на Робер Нормандски. Ще имате доста разправии с тези две стари моми с очукани лица! Ако толкова държите на титлата херцогиня, вие, която сте от графски произход, можете да бъдете сигурна, че папата ще се отнесе към вас не по-зле, отколкото към търговците, и че непременно ще ви продаде някое херцогство на -ния или -аню. Така че не заменяйте щастието си срещу служба на Короната.

[1] *Вдовицата Уодмън и чичо Тоби* — герои от романа на Стърн „Живот и мнения за Тристрам Шанди — джентълмена“. ↑

ШЕСТДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА ЕДНО ПОЛИТИЧНО ПИСМО

През нощта равносметката, която си направи Каналис, бе изцяло положителна. Не можеше да си представи нещо по-лошо на света от женитба без богатство.

Все още разтреперан от опасността, на която се бе изложил заради суетата си, заради желанието си да победи херцог Д'Ерувил и заради вярата си в милионите на господин Миньон, той се запита, какво ли мисли херцогиня Дьо Шолийо за престою му в Хавър и за това, че не ѝ е писал в продължение на две седмици, докато в Париж си пишеха по четири-пет писма седмично?

— И като си помисля, че горката жена действува, за да ми осигури лентата на комендант на Почетния легион и поста пълномощен министър у Великия баденски херцог! — възкликна той.

Веднага след това взе решение с бързината, която и у поетите, и у спекулантите е породена от живата им интуиция за бъдещето. Каналис седна на масата и написа следното писмо:

До госпожа херцогинята Дьо Шолийо

„Мила Елеонор, сигурно си учудена, че не получаващ писма от мен. Но престоят ми тук се дължи не само на разклатеното ми здраве, но и на нещо като дълг, който имам към младия Ла Бриер.

Бедният младеж се е влюбил силно в някаква госпожица, Модест дьо Ла Басти, едно бледо, незначително и жилесто момиченце, което между другото има порока да обича литературата и се нарича поет, за да оправдае капризите, глезотиите и променливостта на лошия си характер.

Познаваш Ернест, който толкова лесно се хваща, че не исках да го оставя сам. Госпожица Дьо Ла Басти доста пококетира с твоя Мелхиор и беше много разположена да ти стане съперница, въпреки че като всички девойки има слаби ръце и почти няма рамена, че косите ѝ са побезцветни от косите на госпожа Дьо Рошфид и че сивите ѝ очи гледат подозрително. Може би прекалено грубо разнищвам прелестите на тази нескромна, за разлика от името си, девойка. Но така е в любовта. Какво ме интересуват другите жени, когато всички заедно не струват колкото теб?

Хората от кръга на наследницата, с които прекарвам времето си тук, са до един буржоа. Да ти се приповдига. Направо можеш да ме оплачеш. Прекарвам вечерите си с писари и жени на нотариуси, с касиери, с провинциални лихвари. Нищо общо с вечерите на улица «Гренел».

Мнимото богатство на завърналия се от Китай баща ни доведе вечния ухажор, Главния интендант, който е жаден за милиони, още повече, че, както разправят, му трябват шест или седем милиона, за да пресуши прословутите ерувилски блата. Кралят не знае какъв гибелен подарък е направил на малкия херцог.

Негова милост не подозира малкия размер на богатството на жадувания си тъст и ме ревнува. Ла Бриер се приближава към идола си под прикритието на приятеля си, който му служи за параван.

Независимо от възторзите на Ернест аз, поетът, съм се нагърбил с практичните неща. Сведенията, които събрах за въпросното състояние, помрачават бъдещето на нашия секретар, чиято годеница има зъбки, способни да застрашат всяко богатство.

Ако ти, ангеле мой, би искала да откупиш някои от греховете ни, би могла да разбереш истината, като със свойствената си ловкост извикаш и разпиташ банкера си Монжено.

Господин Миньон, бивш кавалерийски полковник от имперската гвардия, е бил в продължение на седем години

клиент на фирмата Монжено. Говори се за двеста хиляди франка зестра най-много и бих желал да имам потвърждение, преди да поискам ръката на госпожицата за Ернест. Щом двамата се разберат, веднага се връщам в Париж.

Знам как всичко може да свърши в полза на нашия влюбен. Трябва да се направи така, че титлата граф да се предаде на зетя на господин Миньон. Никой не заслужава тази чест повече от Ернест, който така добре ми служи, особено ако ние тримата, ти, херцогът и аз, го подкрепим.

Със своите вкусове Ернест, който лесно ще стане шеф на Сметната палата, ще бъде много щастлив в Париж с двадесет и пет хиляди франка рента годишно, с постоянна работа и — нещастният! — със съпруга!

О, скъпа! Нямам търпение да видя отново улица «Гренел»! Петнадесет дни отсъствие или убиват любовта, или ѝ връщат пламенността от първите дни, а ти познаваш може би по-добре от мен причините, поради които моята любов е вечна. И костите ми в гроба ще те обичат! Така че няма да издържа дълго тук. Ако трябва да стоя още десет дни, ще дойда до Париж поне за няколко часа.

Херцогът дали ми издействува онази лента за бесене? А ти, живот мой, ще имаш ли догодина нужда да отидеш на баденските бани?

Сравнени с щастливата ни любов, която от близо десет години нито за миг не се е променила, гугуканията на нашия Печален Красавец ми вдъхнаха голямо презрение към брака. Досега не се бях сблъсквал отблизо с тези неща.

Ах, скъпа, това, което наричат *грех*, свързва двама души много по-силно от *закона*, нали?“

Последната сентенция даде повод на Каналис да изпълни следващите две страници със спомени и блянове от твърде интимно естество, за да бъдат публикувани.

ШЕСТДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

ЕДНО АРИСТОКРАТИЧНО СЕМЕЙСТВО

В навечерието на деня, в който Каналис пушна в пощата това послание, Бюча написа под името Жан Жакмен отговор на писмото на мнимата си братовчедка Филоксен. Този отговор изпревари с дванадесет часа писмото на поета.

Крайно разтревожена и огорчена от петнадесетдневното мълчание на Мелхиор, херцогинята, която именно бе продиктувала писмото на Филоксен до братовчед ѝ, получи отговора на писаря — отговор с твърде решаващо значение за петдесетгодишното ѝ самолюбие, — след което събра точни сведения за състоянието на полковник Миньон.

Като се видя измамена, изоставена заради нечий милиони, Елеонор бе обхваната от силен пристъп на ярост, омраза и студена злоба.

Когато почука и влезе в разкошната стая на господарката си, Филоксен я намери разплакана и остана поразена от това безпрецедентно явление в петнадесетте ѝ години служба.

— За десет минути човек изкупва десет години щастие! — извика херцогинята.

— Писмо от Хавър, госпожо.

Елеонор изчете прозата на Каналис, без да обръща внимание на присъствието на Филоксен, чието учудване се увеличи, като видя как изражението на херцогинята се разведряваше с четенето на писмото.

Подайте на човек, който се дави, пръчка, дебела колкото бастун, и на него ще му се стори, че това е първокласен царски път. Така и щастливата Елеонор повярва в искреността на Каналис, четейки четирите страници, в които съжителствуваха любов и корист, лъжа и истина.

Тя, която след излизането на банкера, бе наредила да извикат мъжа ѝ, за да попречи на назначаването на Мелхиор, ако все още имаше време, сега бе обзета от най-възвишено великодушие.

— Горкото момче! — помисли тя. — То съвсем не е имало лоши помисли! Обича ме като в началото, всичко споделя с мен. Филоксен! — каза тя, като видя камериерката си да стои права и да подрежда тоалетната масичка.

— Госпожо?

— Огледалото ми, дете мое!

Елеонор се огледа, видя бръчките на челото си, които от разстояние не се забелязваха, и въздъхна, смятайки, че с тази въздишка казва сбогом на любовта.

Тогава ѝ дойде наум мъжествена мисъл, съвсем различна от обикновените женски дребнавости, която я опияни за известно време и чийто чар може да обясни милостта на северната Семирамида^[1], позволила на младата си и хубава съперница да се омъжи за Момонов.

— След като не се е поддал, ще направя така, че да получи и милионите, и момичето — помисли тя, — стига тази госпожичка Миньон да е толкова грозна, колкото той твърди.

Три деликатни почуквания предизвестиха идването на херцога, комуто жена му отвори сама.

— А, вие сте по-добре, скъпа — възкликна той с тази престорена радост, която царедворците умеят така добре да имитират и която заблуждава само глупаците.

— Скъпи Анри — отговори тя, — наистина е необяснимо защо досега не сте издействували назначението на Мелхиор, вие, който се пожертвувате за краля, оглавявайки за една година министерство, за което знаехте, че едва ли ще изтрае и толкова?

Херцогът погледна Филоксен и камериерката незабелязано му посочи писмото от Хавър на тоалетната масичка.

— Ще ви бъде скучно в Германия и ще се върнете оттам скарана с Мелхиор — наивно каза херцогът.

— Защо пък?

— Но нали ще отидете заедно? — отговори бившият посланик с комично простодушие.

— А, не — каза тя. — Смятам да го оженя.

— Ако може да се вярва на Д'Ерувил, милият ни Каналис съвсем не чака вашите услуги — каза усмихнато херцогът. — Вчера Гранлийо ми прочете пасажи от едно писмо от Главния интендант, което сигурно е писано от леля му, тъй като госпожица Д'Ерувил, която все още

търси зестра, знае, че Гранлийо и аз почти всяка вечер играем вист. Милият Д'Ерувил моли принц Дьо Кадинян да организира кралски лов в Нормандия и му препоръчва да доведе краля, за да завърти главата на коконата, в чиято чест ще се проведе тази разходка с кон. И наистина, ако Шарл X каже две думи, всичко ще се уреди. Д'Ерувил твърди, че девойката е неописуемо красива...

— Анри, да вървим в Хавър! — извика херцогинята, като прекъсна мъжа си.

— И под какъв предлог? — сериозно попита мъжът, който бе един от доверениците на Луи XVIII.

— Никога не съм присъствувала на лов.

— Би било хубаво, ако кралят отиде, но е цяла мъка да се ловува толкова надалече и той няма да отиде, вече говорих с него.

— Мадам би могла да дойде...

— Това е по-добре — каза херцогът. — Херцогиня Дьо Мофриньоз може да ви помогне да измъкнете Мадам от Рони. В такъв случай кралят няма да има нищо против да използват ловните му екипажи. Не ходете в Хавър, скъпа — каза бащински херцогът. — Много ще се изложите на показ. Мисля, че има по-добър начин. Отвъд бротонската гора се намира замъкът Розанбре на Гаспар. Защо да не му се внуши да приеме всички тези хора?

— Кой да му го внуши? — каза Елеонор.

— Ами жена му, херцогинята, която се причестява заедно с госпожица Д'Ерувил. Старата мома би могла да ѝ подшушне да помоли Гаспар.

— Вие сте очарователен — каза Елеонор. — Ще напиша две думи на старата госпожица и на Диан, защото трябва да си поръчаме костюми за лов. Мисля, че малката ловна шапчица много подмладява. Спечелихте ли вчера у английския посланик?

— Да — отговори херцогът, — разплатих се.

— Отложете всичко друго, Анри, и се заемете с двете назначения на Мелхиор...

[1] *Северната Семирамида* — става дума за Екатерина II, императрица на Русия. ↑

ШЕСТДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА С ЖЕНИТЕ НЕВИНАГИ ТРЯБВА ДА СЕ ИГРАЕ ПО ПРАВИЛАТА

След като написа десетина реда на красивата Диан дьо Мофриньоз и кратка осведомителна бележка на госпожица Д'Ерувил, Елеонор написа на Каналис отговор, който изплющя като камшик върху лъжите му.

До господин барон Дьо Каналис

„Драги ми поете, госпожица Дьо Ла Басти е много красива, Монжено ми доказа, че баща ѝ има осем милиона, мислех да Ви ожена за нея и много Ви се сърдя, че не проявихте доверие към мен.

Ако сте имали намерение да жените Ла Бриер в Хавър, не разбирам защо не ми съобщихте това, преди да заминете. И защо в продължение на две седмици не писахте на приятелката си, която толкова лесно се тревожи? Писмото Ви дойде малко късно, вече бях говорила с банкера.

Вие сте дете, Мелхиор, и се опитвате да ме надхитрите. Това не е хубаво. Самият херцог е обиден от държането Ви и го намира за неблагоородно, което поставя под съмнение честта на майка Ви.

Бих искала сама да се убедя във всичко. Мисля, че ще имам честта да придружавам Мадам в лова, който херцог Д'Ерувил организира за госпожица Дьо Ла Басти. Ще уредя да Ви поканят в Розанбре, защото ловната среща ще бъде вероятно у херцог Дьо Верной.

Повярвайте, драги ми поете, че независимо от всичко
оставам за цял живот

Ваша приятелка
Елеонор дьо М.“

— Дръж, Ернест — каза Каналис и хвърли през масата писмото, което получи по време на обяда. — Това е двехилядното любовно писмо, което получавам от тази жена, и в него няма нито едно тил Никога високопоставената Елеонор не се е компрометирала повече, отколкото с това писмо. Ожени се непременно! И най-лошата женитба е по-добра от този мек оглавник! Ах! Аз съм най-големият Никодем^[1], който някога е паднал от луната. Модест има милиони и е завинаги загубена за мен, защото не можем да се върнем от полюса, на който сме сега, на тропика, където бяхме преди три дни! Затова искам да победиш Главния интендант, още повече че казах на херцогинята, че съм дошъл тук заради теб. Така че ще ти помагам.

— Уви, Мелхиор! Модест би трябвало да има твърде силен, изграден и благороден характер, за да устои на гледката на двора и на великолепието, което херцогът така ловко ще разгърне в нейна чест и слава. Не вярвам, че съществува такова съвършенство. И все пак, ако тя е все още онази Модест, която познавам от писмата ѝ, има някаква надежда...

— Щастлив си ти, млади Бонифаций^[2], че виждаш света и любимата си през такива розови очила! — извика Каналис и излезе да се поразходи из градината.

Притиснат между двете си лъжи, поетът не знаеше какво да прави.

— Следвайте правилата и ще загубите! — възкликна той, седнал в беседката. — Всички нормални мъже биха действували, както действувах аз преди четири дни, и биха се оттеглили от клопката, в която ми се струваше, че ще падна. Защото в такива случаи човек не си играе да развързва, а направо къса! Хайде сега, да бъдем студени, спокойни, достойни, обидени. Единствено английската скованост може отново да спечели уважението на Модест. В края на краищата, ако след всичко това трябва да се върна към старото си щастие, десетгодишната

ми вярност ще бъде възградена и Елеонор все ще ми намери подходяща жена!

[1] *Никодем* (еванг.) — фарисей, станал ученик на Христос, канонизиран. Името му се употребява като нарицателно за наивен и ограничен човек. ↑

[2] *Бонифаций* — име, употребявано като нарицателно за доверчив и благодушен човек. ↑

ШЕСТДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА ИСТИНСКАТА ЛЮБОВ

Всички страсти, разпалени от богатството на полковника и красотата на Модест, щяха да си дадат среща по време на лова. Затова съперниците склучиха нещо като примирие.

През няколко дни на приготовления за горското тържество гостната на вила Миньон бе изпълнена с уюта, който създава всяко сговорно семейство.

Влязъл в ролята си на обиден от Модест, Каналис реши да се държи като възпитан човек. Отказа се от претенциозното си държане, спря да проявява ораторския си талант и стана това, което са умните хора, когато не се преструват — стана очарователен. Разговаряше за финанси с Гобенхайм, за война с полковника, за Германия с госпожа Миньон и за домакинство с госпожа Латурнел, като се опитваше да спечели всички за каузата на Ла Бриер.

Херцог Д'Ерувил често предоставяше свобода на действие на двамата приятели, защото трябваше било да отиде до Розанбре да се посъветва с херцог Дьо Верной, било да следи за изпълнението на заповедите на Главния ловец на кралството, принц Дьо Кадинян.

Все пак създаваха се доста смешни положения. Модест бе обградена от Каналис, който се мъчеше да омаловажи галантния жест на Главния интендант, и от двете госпожици Д'Ерувил, които идваха всяка вечер и се стараеха да преувеличат неговото значение. Каналис казваше на Модест, че съвсем няма да бъде героинята на лова, а, напротив, едва ли някой ще я забележи. Мадам щяла да бъде придружена от херцогиня Дьо Мофриньоз, снаха на Главния ловец, от херцогиня Дьо Шолийо и още няколко придворни дами, между които една девойка нямало да предизвика никаква сензация. Сигурно щели да бъдат поканени и офицери от руанския гарнизон и т.н.

Елен пък непрекъснато повтаряше на тази, в която вече виждаше своя снаха, че ще бъде представена на Мадам. Херцог Дьо Верной положително щял да я покани заедно с баща ѝ да останат в Розанбре.

Ако полковникът иска да си издействува перство от краля, това щяла да бъде изключителна възможност, защото все още се смяташе, че кралят ще дойде на третия ден от лова. Модест щяла да бъде учудена от очарователния прием, който щели да ѝ окажат най-хубавите придворни дами, херцогините Дьо Шолийо, Дьо Мофриньоз, Дьо Ленонкур-Шолийо и т.н. Предубежденията на Модест към предградието Сен-Жермен щели да се разсеят и т.н. и т.н.

Това беше малка война, извънредно забавна с атаките, с контраатаките и с маневрите си, за радост на семействата Дюме и Латурнел, на Гобенхайм и Бюча — помежду си те страшно одумваха благородниците, чиито подлости бяха изучили старателно и безмилостно.

Приказките на ерувилската партия бяха потвърдени от една ласкателна покана, изпратена от херцог Дьо Верной и от Главния ловец на Франция до господин граф Дьо Ла Басти и дъщеря му, която ги молеше да присъствуват на голям лов в Розанбре на 7, 8, 9 и 10 ноември.

Изпълнен със злокобни предчувствия, Ла Бриер се наслаждаваше на присъствието на Модест с алчното чувство, чиито стипчиви удоволствия са познати само на влюбените, и то когато са разделени за дълго и безвъзвратно. Проблясъците на самотно щастие, примесени с меланхолични размишления на тема „Тя е загубена за мен!“, придаваха на младежа трогателен вид, още повече че и лицето му, и цялата му личност бяха в хармония с дълбокото му чувство. Няма нищо поетично от подобна одушевена елегия, която има очи, която ходи и въздиша без рими.

Най-после херцог Д'Ерувил дойде да се уговори с Модест, която след преминаването на Сена щеше да пътува с каретата на херцога в компанията на госпожици Д'Ерувил. Херцогът прояви възхитително възпитание и покани Каналис и Ла Бриер, като им каза, на тях и на господин Миньон, че се е погрижил да им достави коне за лова.

Полковникът покани тримата съперници на закуска сутринта преди заминаването.

Тогава Каналис реши да изпълни един свой план, узрял през последните дни, а именно отново да покори Модест и да изиграе херцогинята, Главния интендант и Ла Бриер. Един бъдещ дипломат не можеше да остане дълго в неговото положение.

От своя страна Ла Бриер беше решил да каже на Модест сбогом завинаги. Така всеки от кандидатите за женитба смяташе да изрече последната си дума, както прави ищецът преди съдийското решение, като всеки предчувствуваше края на борбата, траяла три седмици.

Предишния ден след вечеря полковникът хвана дъщеря си за ръка и ѝ даде да разбере, че вече трябва да се произнесе.

— Отношенията ни със семейство Д'Ерувил ще бъдат непоносими в Розанбре — ѝ каза той. — Искаш ли да станеш херцогиня?

— Не, татко — отговори тя.

— Да не би да обичаш Каналис?

— Решително не, татко, хиляди пъти не — каза тя с детско нетърпение.

Полковникът погледна Модест зарадван.

— С нищо не съм ти повлиял — възкликна добрият баща. — Сега мога да ти призная, че още в Париж си избрах зет, когато му казах, че нямам състояние и той ми скочи на врата, за да ми заяви, че свалям от сърцето му камък, тежък сто ливри.

— За кого говорите? — попита Модест, изчервявайки се.

— За човека с положителни качества и с надежден морал — каза той подигравателно, като повтори фразата, която един ден след пристигането му бе разбила мечтите на Модест.

— Не мисля за него, татко! Нека сама да откажа на херцога. Познавам го и знам как да го полаская.

— Значи, още не си избрала?

— Още не. Имам да отгатна още няколко срички от шарадата на бъдещето си. Ще ви кажа тайната си в Розанбре, след като надникна в дворцовия живот.

— Ще дойдете на лова, нали? — извика полковникът, като видя Ла Бриер да се задава по алеята, по която се разхождаха с Модест.

— Не, господин полковник — отговори Ернест. — Идвам да се сбогувам с вас и с госпожицата и се връщам в Париж...

— Не сте много любопитен — каза Модест, като прекъсна стеснителния Ернест и го изгледа.

— За да остана, достатъчно е някой да пожелае това, но не смея дори да се надявам — отвърна той.

— Ако е само това, ще ми направите удоволствие, ако останете — каза полковникът, отдалечи се към Каналис и остави за момент сами дъщеря си и бедния Ернест.

— Госпожице — каза той и вдигна очи към нея с дързостта на човек, останал без всякаква надежда, — имам една молба към вас...

— Към мен?

— Да ми простите! Животът ми никога вече няма да е щастлив, укорявам се, че загубих щастието си по своя вина. Но поне...

— Преди да се разделим завинаги — развълнувано каза Модест, като прекъсна Ла Бриер, както правеше Каналис, — искам да науча от вас само едно нещо. И ако веднъж сте се предрешили, не смятам, че в този случай ще имате подлостта да ме излъжете.

При думата подлост Ернест пребледня и извика:

— Вие сте безжалостна!

— Ще бъдете ли откровен?

— Имате право да ми зададете такъв унизителен въпрос — каза той с глас, отслабнал от силното вълнение.

— Кажете тогава, четохте ли писмата ми на господин Дьо Каналис?

— Не, госпожице. Прочетох ги на полковника, за да оправдая привързаността си, като му покажа как се е родила обичта ми и колко искрени са били опитите ми да ви излекувам от фантазиите ви.

— Но откъде дойде идеята за този недостоен маскарад? — нетърпеливо попита тя.

Ла Бриер разказа сцената, предизвикана от първото писмо на Модест, предизвикателството, хвърлено поради доброто му мнение за девойката, привлечена от славата, така както растението се стреми към слънцето.

— Достатъчно — отговори Модест със сдържано вълнение. — Ако нямате сърцето ми, господине, имате цялото ми уважение.

Тази проста фраза направо зашемети Ла Бриер. Усещайки, че губи равновесие, той се подпря на едно дръвче като несвестен. Модест, която си тръгваше вече, обърна глава и бързо се върна.

— Какво ви е? — попита тя, като го хвана за ръката, за да не падне.

Модест почувствува, че ръката му е ледена и видя, че лицето му е бяло като лилия, защото всичката кръв се бе оттеглила в сърцето му.

— Извинете, госпожице. Смятах, че ме презирате...

— Но аз не съм ви казала, че ви обичам — отговори тя с презрителна надменност.

И отново остави Ла Бриер, на когото въпреки жестокостта на тези думи му се струваше, че плува в облаците. Земята омекваше под краката му, дърветата му изглеждаха отрупани с цвят, небето бе розово, а въздухът синкав като в брачните храмове на края на пиесите-феерии с щастлив завършек.

В подобни положения жените са като двуликкия Янус, те виждат какво става зад тях, без да се обръщат. И Модест забеляза в поведението на влюбения неопровержимите симптоми на любов а ла Бюча, която е без съмнение *plus ultra*^[1] на желанията на жената. Високата цена, която даваше Ла Бриер на уважението ѝ, донесе на Модест безкрайно сладостно изживяване.

— Госпожице — каза Каналис, като се раздели с полковника и се приближи до Модест, — въпреки че не обръщате особено внимание на чувствата ми, за мен е важно да изтрия от честта си едно петно, което ми причини много страдания. Ето какво ми написа херцогиня Дьо Шолийо пет дни след пристигането ми тук.

И той прочете на Модест първите редове от писмото, в което херцогинята казваше, че е видяла Монжено и иска да ожени Мелхиор за Модест. След това скъса останалата част и подаде листчето.

— Не мога да ви дам другата част — каза той и постави хартията в джоба си, — но ви оставям тези няколко реда, защото знам, че тактично ще сверите почерка. Девојката, която подозря у мен недостойни чувства, може да повярва, че съществува и заговор, и маневри. Това ще ви докаже колко държа да се убедите, че нашето скарване не се основава на долна корист от моя страна. Ах, Модест — каза той със сълзи в гласа, — вашият поет, поетът на госпожа Дьо Шолийо, е поетичен не само в мислите си, но и в сърцето си. Ще се видите с херцогинята, а дотогава не ме съдете.

И той остави Модест озадачена.

„Гледай ти, че те били всички ангели — си каза тя. — Направо не подлежат на женитба. Само херцогът принадлежи към човешкия род.“

— Госпожице Модест, този лов ме безпокои — каза Бюча, който се появи с пакет под мишница. — Сънувах, че конят ви се е подплашил, и ходих в Руан да ви купя испанска юзда. Казаха ми, че

конят не може да я захапее. Моля ви да я използвате. Показах я вече на полковника и той ми благодари повече, отколкото заслужавам.

— Миличкият ми Бюча! — извика Модест, до сълзи развълнувана от тези майчински грижи.

Бюча си тръгна, подскачайки като човек, който току-що е научил за смъртта на стария си богат чичо.

— Скъпи татко — каза Модест, като влезе в гостната, — бих взела хубавия камшик... ако го замените с Ла Бриер за картината на Ван Остад^[2].

Модест дяволито гледаше Ернест, докато полковникът му правеше това предложение пред самата картина — единствения му спомен от войната, която бе купил от един ратисбонски буржоа.

Като видя с каква бързина Ла Бриер напусна гостната, тя си каза: „Ще дойде на лова!“

Странно нещо: и тримата поклонници на Модест отидоха в Розанбре с изпълнени с надежда сърца и пленени от очарователните й качества.

[1] *Nespius ultra* (лат.) — предел, връх. ↑

[2] Ван Остад, Адриан (1610–1685) — холандски художник, известен предимно с жанровите си картини. ↑

ШЕСТДЕСЕТ И ШЕСТА ГЛАВА

МОДЕСТ ПРИСТИГА ТЪРЖЕСТВЕНО В РОЗАНБРЕ

Имението Розанбре, наскоро купено от херцог Дьо Верной с неговата част от милиарда, гласуван, за да се узакони продажбата на националното имущество, е забележително със замъка си, сравним по великолепието със замъците Мениер и Балроа.

До внушителното и благородно здание се стига по широка алея, оградена с четири редици вековни брястове. Минава се също през огромен параден двор с наклонен терен като във Версай, с чудесна решетъчна ограда, с две портиерски къщички и с големи портокалови дървета в саксии. Към двора гледат двете основни крила на замъка, изнесени напред и свързани от два реда по деветнадесет прозореца на малки квадратчета, увенчани със скулптирани арки. Колони с канелюри отделят прозорците един от друг. Балюстрада прикрива италианския покрив, над който се показват комини, иззидани от големи камъни и украсени с бойни трофеи, тъй като Розанбре е построен по времето на Луи XIV от някой си Котен, земевладелец-генерал.

Към парка сградата е еркено проектирана с пет прозореца с колони и с разкошен фронтон най-отгоре. Семейство Дьо Марини, което получи имота на Котен от единствената му дъщеря, беше наело скулптора Коазевокс^[1] да извае изгряващото слънце на фронтоната. Под слънцето два ангела развиват лента, върху която старият девиз е заменен с нов, посветен на Великия крал: *slo nobis benignus*^[2]. Великият крал бе направил херцог маркиз Дьо Марини, един от най-незначителните му любимци.

От площадката, до която водят, образувайки полукръг, две широки стълбища с балюстрада, се вижда огромно езеро, дълго и широко колкото големия версайски канал. Отсам езерото има морава,

достойна да съперничи с най-британските цветни лехи, оградена от кошници, в които по това време блестяха есенни цветя.

От двете страни две френски градини простират квадратните си лехи, алеите си, хубавите си страници, написани в най-величествен стил Льо Нотр^[3]. По дължината на градините се издигат гори, широки около тридесет арпана, в които по времето на Луи XV бяха създадени паркове по английски образец. Гледката, разкриваща се от терасата, стига до гора, която е част от имението Розанбре и съседствува с две други гори — едната държавна, другата кралска. Трудно може да се намери по-красив пейзаж.

Пристигането на Модест предизвика известна сензация. Всички забелязаха каляската с цветовете на френския герб, ескортирана от Главния интендант, полковника, Каналис и Ла Бриер, всички на коне, предшествувани от пикьор в парадна ливрея, следвани от десет слуги, между които се забелязваха мулатът и негрът, и от елегантна карета с двете камериерки и с багажа.

В каляската бяха впрегнати четири петнисти коня, кокетно оседлани по нареждане на Главния интендант, който често бе по-добре обслужван от краля.

Като влезе и видя този малък Версай, заслепената от господарския разкош Модест изведнъж се сети, че ще трябва да разговаря с прочутите херцогини, и се уплаши да не би да има изкуствен, провинциален или пък парвенюшки вид. Обзета от паника, тя съжали, че е дошла на този лов.

За щастие, когато каляската спря, Модест забеляза един старец с руса, ситно накъдрена перука, чието спокойно, пълно, гладко лице бе озарено от бащинска усмивка и от вгълбена приветливост, на която полузатворените очи придаваха достойнство.

Херцогинята, извънредно набожна жена, единствена дъщеря на свръхбогат председател на съда, починал през 1800 година, суха и изправена, майка на четири деца, би приличала на госпожа Латурнел, стига въображението да разкрасеше жената на нотариуса с прелестта на една наистина свята осанка.

— Добър ден, драга Ортанс — каза госпожица Д'Ерувил и целуна херцогинята с цялата симпатия, която свързваше тези два високомерни характера, — нека да ви представя, на вас и на нашия мил херцог, този малък ангел, госпожица Дьо Ла Басти.

— Толкова ни говориха за вас, госпожице — каза херцогинята, — че нямахме търпение да ви видим тук...

— Ще съжаляваме за изгубеното време — каза херцог Дьо Верной и се поклони с галантно възхищение.

— Господин граф Дьо Ла Басти — каза Главният интендант, като хвана полковника за ръката и го представи на херцога и херцогинята с отънък на уважение и в жеста, и в тона.

Полковникът поздрави херцогинята, а херцогът му подаде ръка.

— Бъдете добре дошли, господин графе — каза господин Дьо Верной, — вие притежавате истинско съкровище — добави той, като погледна Модест.

[1] Коазевокс, Антоан (1640–1720) — френски скулптор, член на Академията, един от любимите скулптори на Луи XIV. Един от главните представители на „версайското изкуство“. Много от статуите му украсяват френските дворци. ↑

[2] *Sol nobis beoignus* (лат.) — слънцето е благосклонно към нас. ↑

[3] Льо Нотр, Андре (1613–1700) — френски градинар, създател на френския класически стил в оформянето на парковете и градините (Тюйлери, Версай, Ментьонон и др.). ↑

ШЕСТДЕСЕТ Е СЕДМА ГЛАВА ГНЕВЪТ НА ХЕРЦОГИНЯТА

Херцогинята хвана Модест под ръка и я заведе в един огромен салон, в който десетина жени се бяха събрали пред камината.

Отведени от херцога, мъжете се разхождаха на терасата, с изключение на Каналис, който почтително застана до прекрасната Елеонор.

Седнала до един стан, херцогинята съветваше госпожица Вернъй как да съчетае цветовете.

Дори ако си бе пробола пръста с куката, поставяйки ръката си върху кълбо вълна, Модест не би се почувствувала така наранена, както от ледения, високомерен и презрителен поглед, който ѝ хвърли херцогиня Дьо Шолийо.

В първия момент тя видя само тази жена и отгатна коя е. За да разберем докъде стига жестокостта на обаятелните същества, които нашата страст толкова величае, трябва да видим жените помежду им.

С наивното си и неволно възхищение Модест би разоръжила всяка друга жена. Защото, ако не знаеше на каква възраст е Елеонор, тя би я помислила за тридесет и шест годишна. Впрочем още много имаше да се чуди!

В това време поетът се сблъскваше с гнева на знатна дама. Подобен гняв е най-жестокият сфинкс: лицето е сияйно, всичко друго е свирепо. Самите крале не знаят как да накарат да капитулира изящната и студена учтивост, която любовницата крие в такива случаи под стоманена броня. Прелестната женска глава се усмихва и същевременно стоманата хапе. Ръката е стоманена, тялото е стоманено, всичко е стоманено.

Каналис се опитваше да се вкопчи в тази стомана, но пръстите му се плъзгаха по нея, както думите му по сърцето. И грациозната глава, и грациозните думи, и грациозната осанка на херцогинята прикриваха от чуждите погледи стоманата на гнева ѝ, слязъл до двадесет и пет градуса под нулата. Чудната красота на разхубавената

от пътуването Модест, видът на девойката, облечена не по-зле от Диан дьо Мофриньоз, запалиха барута, който размишленията бяха натрупвали в главата на Елеонор.

Жените се бяха приближили до един прозорец, за да видят как чудото на деня, придружено от тримата си поклонници, слиза от каляската.

— Да не изглеждаме толкова любопитни — бе казала госпожа Дьо Шолийо, пронизана в сърцето от думите на Диан: „Божествена е! Откъде се взимат такива?“

И те се бяха разпръснали из салона, където всяка си бе придала достоен вид и където херцогиня Дьо Шолийо усети в сърцето си хиляди усойници, които всички заедно искаха храна.

Госпожица Д'Ерувил каза тихо — и съвсем умишлено — на херцогиня Дьо Верной:

— Елеонор посреща твърде зле великия си Мелхиор.

— Херцогиня Дьо Мофриньоз смята, че отношенията им са охладнели — простичко отговори Лор дьо Верной.

Не са ли възхитителни тези думи, толкова често произнасяни в обществото? Човек усеща в тях полярния вятър.

— Защо? — обърна се Модест към очарователната девойка, излязла от Сакре-Кьор едва преди два месеца.

— Великият поет — отговори набожната херцогиня, като направи знак на дъщеря си да мълчи — не ѝ е писал нито ред в продължение на петнадесет дни, след като заминал за Хавър и след като ѝ казал, че отива там да се лекува...

Модест неволно трепна, което учуди Лор, Елен и госпожица Д'Ерувил.

— А в това време — продължи набожната херцогиня — тя се опитваше да му издействува титлите комендант и пълномощен министър в Баден.

— О, това е много лошо от страна на Каналис, защото той ѝ дължи всичко — каза госпожица Д'Ерувил.

— Защо госпожа Дьо Шолийо не е дошла в Хавър? — наивно попита Модест, обръщайки се към Елен.

— Миличката ми — каза херцогиня Дьо Верной. — Тя по-скоро ще се остави да я убият, но няма да произнесе нито дума, погледнете я. Каква кралица! Главата ѝ би се усмихвала и на дръвника като главата

на Мария Стюарт. Впрочем във вените на нашата хубава Елеонор тече същата кръв.

— Не му ли е писала? — подзе Модест.

— Диан ми каза — отговори херцогинята, окуражена от лакътя на госпожица Д'Ерувил, — че е написала доста суров отговор на първото писмо, което Каналис ѝ е пратил преди десетина дни.

След това обяснение Модест се изчерви от срам за Каналис и пожела не просто да го стъпче, а да му отмъсти с някоя от тези хитрости, които са по-жестоки от забит нож. Тя гордо изгледа херцогиня Дьо Шолийо. Това беше поглед, позлатен от осем милиона.

— Господин Мелхиор! — каза тя.

ШЕСТДЕСЕТ И ОСМА ГЛАВА ХИТРОСТТА НА ДЕВОЙКАТА

Всички жени вдигнаха очи и изгледаха последователно херцогинята, която тихо разговаряше с Каналис пред тъкачния стан, и тази доста невъзпитана девойка, позволяваща си да безпокои двама любовници в момент на кавга, нещо, което не се прави в никое общество.

Диан дьо Мофриньоз поклати глава, сякаш казваше: „Детето е в правото си!“

Накрая дванадесетте жени се усмихнаха една на друга, защото всяка от тях завиждаше на тази петдесет и шест годишна жена, все още достатъчно красива, за да може да черпи в общата съкровищница и да си присвоява частта на по-младите.

Мелхиор погледна към Модест с трескаво нетърпение и направи жест на господар към слуга, докато херцогинята наведе глава с движение на лъвица, обезпокоена по време на обяда си. Но впитите ѝ в канавата очи хвърляха почти червени пламъци върху поета, а язвителните ѝ забележки, в които всяка дума съдържаше тройна обида, късаха сърцето му.

— Господин Мелхиор! — повтори Модест с глас, който имаше право да бъде чуто.

— Какво, госпожице? — попита поетът.

Принуден да се надигне от мястото си, той спря насред път между стана, поставен до един прозорец, и камината, до която Модест бе седнала на канапето до херцогиня Дьо Верной.

Какви само раздиращи мисли минаха през главата на амбициозния поет под втренчения поглед на Елеонор! Ако се подчинеше на Модест, всичко щеше да бъде безвъзвратно приключено между поета и покровителката му. Ако не обърнеше внимание на девойката, Каналис щеше да признае зависимостта си и да унищожи ползата, която можеха да му донесат извършените за двадесет и пет дни подлости, да не говорим, че щеше да наруши най-простите закони

на елементарната учтивост. Колкото по-абсурдно бе искането ѝ, толкова по-властно държеше на него херцогинята.

Поради красотата и богатството на Модест, от една страна, и влиянието и правата на Елеонор, от друга, разминаването между човека и честта му изглеждаше толкова страшно, колкото опасността, на която се излага матадорът на арената. Човек изпитва вълнения като тези, от които Каналис можеше да получи разрыв на сърцето, само пред зеленото сукно, където разорението или забогатяването му се решават за пет минути.

— Госпожица Д'Ерувил толкова бързо ме изведе от каляската — каза Модест на Каналис, — че забравих там кърпичката си...

Каналис потрепери.

— А пък в кърпичката съм си завързала ключа от портфейла — продължи Модест въпреки нетърпението на поета, — който съдържа част от важно писмо. Имайте добрината, Мелхиор, да наредите да ми я донесат...

Пребледнелият Каналис не се колеба повече между еднакво раздразнените ангел и тигър. Тигърът му се стори по-малко опасен. Затова щеше вече да предприеме нещо, когато видя Ла Бриер да се появява на вратата на салона като паднал от небето архангел Михаил.

— А, Ернест, госпожица Дьо Ла Басти има нужда от теб — каза поетът и бързо се върна на стола си до стана.

Ернест изтича до Модест, без да поздрави никого. Той виждаше само нея и след като, видимо щастлив, изслуша поръчката ѝ, се втурна във вратата, отнасяйки тайното одобрение на всички жени.

— Ама че занаят за един поет! — каза Модест на Елен, като посочи ковчора, който херцогинята яростно тъчеше.

— Ако ѝ проговориш, ако я погледнеш само веднъж, всичко е свършено завинаги — тихо говореше на Мелхиор Елеонор, която не бе задоволена от Ернестовото *mezzo termine*^[1]. И внимавай! Когато мен ме няма, други очи ще те наблюдават.

[1] *mezzo termine* (ит.) — Вмешателство. ↑

ШЕСТДЕСЕТ В ДЕВЕТА ГЛАВА ЕДНО ОБРАЗЦОВО ОТТЕГЛЯНЕ

След тези думи херцогинята, която бе жена със среден ръст, но твърде пълна като всички хубави жени над петдесет години, стана и се отправи към групата на Диан Дьо Мофриньоз, пристъпвайки с малките си, нервни като на сърна крака.

Под пълнотата ѝ личеше чудният финес, който притежават този тип жени и който дължат на силната си нервна система, способна да овладее и съживи плътта. Не би могла да се обясни по друг начин леката ѝ и несравнимо благородна походка. Само жените с благородна кръв, чието родословно дърво започва от самия Ной, умеят като Елеонор да бъдат величествени въпреки селската си пълнота.

Някой философ навярно би пожалил Филоксен, възхищавайки се на добре пристегнатата талия и грижливо подредения утринен тоалет, носен с елегантността на кралица и с лекотата на девойка.

Под смелата си прическа — буйните ѝ небоядисани коси бяха сплетени на плитки и вдигнати високо на главата — Елеонор гордо показваше белоснежната си шия, чудесно изваяните си гърди и рамене, ослепителните си голи ръце, прочути с красотата си.

Като всички съпернички на херцогинята, Модест видя в нея една от тези жени, за които казват: „Тя ни превъзхожда до една!“

И наистина Елеонор беше от няколкото истински аристократки, твърде рядко срещани вече във Франция.

Да се опитва човек да обясни величествено изправената глава, изисканата и нежна извивка на шията, хармонията в движенията, достойнството в осанката, благородството в съвършеното съответствие между частите и цялото, станалата естествена изтънченост, които правят една жена свята и велика, би означавало да иска да анализира прекрасното. На тази поезия се наслаждаваме като на поезията на Паганини, без да си обясняваме средствата за постигането ѝ, защото първопричината на всичко е винаги овеществената душа.

Херцогинята кимна за поздрав на Елен и леля ѝ, след това каза на Диан с весел, чист глас, в който нямаше и следа от вълнение:

— Не е ли време да се преоблечем, херцогиньо?

И излезе, придружена от снаха си и от госпожица Д'Ерувил, които хвана под ръка. Говореше нещо тихо, докато се отдалечаваше със старата мома, която я притисна до себе си и ѝ каза:

— Очарователна сте.

Кое то значеше: „Цялата съм ваша за услугата, която ни направихте.“

След това госпожица Д'Ерувил се върна в салона, за да изиграе ролята на съгледвач, и още от първия ѝ поглед Каналис разбра, че последните думи на херцогинята не са били празна заплаха. Чиракът-дипломат се оказа твърде слаб за такава страшна борба и достатъчно умен, за да избере ако не достойно, то поне искрено поведение. Когато Ернест се появи с кърпичката на Модест, той го хвана за ръката и го заведе на моравата.

— Драги приятелю — каза той, — аз съм ако не най-нещастният, то най-смешният човек на света. Затова се обръщам към теб да ме измъкнеш от това гнездо на оси, в което се наврях. Модест е демон. Тя видя объркването ми и ми се присмива. Току-що ми спомена за двата реда от едно писмо на госпожа Дьо Шолийо, които имах глупостта да ѝ поверя. Ако ги покаже, никога няма да мога да се сдобря с Елеонор. Затова незабавно ѝ поискай това листче и ѝ кажи, че нямам никакви претенции и намерения към нея. Разчитам на такта ѝ, на девичата ѝ почтеност и я моля да се държи все едно че никога не сме се виждали, да не ми приказва, да се отнася към мен студено. Не смея да искам от нея да проявява ревнив гняв, който впрочем чудесно би ми влязъл в работа... Върви, чакам те тук...

СЕДЕМДЕСЕТА ГЛАВА

МАЛКА СКИЦА НА ОБЩЕСТВОТО

Като влезе в салона, Ернест дьо Ла Бриер забеляза един млад офицер от гвардейския взвод в Авре, виконт Дьо Серизи, който току-що бе пристигнал от Рони, за да съобщи, че Мадам трябвало да присъствува на откриването на сесията. Известно е какво значение имаше това конституционно тържество, на което Шарл X произнесе речта си, заобиколен от цялото си семейство. Госпожа съпругата на престолонаследника и Мадам също присъствуваха в своите ложи.

Изборът именно на този посланик, натоварен да предаде съжаленията на принцесата, бе жест на внимание към Диан, за която казваха, че била обожавана от очарователния млад мъж, син на министър, обикновен благородник от Камарата, когато очакваше голямо бъдеще в качеството му на единствен син и наследник на огромно богатство.

Херцогиня Дьо Мофриньоз понасяше ухажването на виконта само за да подчертае възрастта на госпожа Дьо Серизи, която, според салонната хроника, разпространявана изпод ветрилата, ѝ бе отнела сърцето на хубавия Люсиен дьо Рюбампре.

— Надявам се, че ще ни направите удоволствието да останете в Розанбре — каза строгата херцогиня на младия офицер.

Докато отваряше ушите си за злословията, набожната херцогиня затваряше очите си за лекомисленото държане на гостите си, грижливо съчетани от херцога, защото е просто невероятно колко много неща толерират тези отлични жени под предлог, че със снизходителността си вкарват в пътя заблудените овци.

— Направихме си сметката без конституционното правителство — каза Главният интендант — и Розанбре губи голяма чест, госпожо херцогиньо...

— Затова пък ще се чувствуваме по-непринудено! — каза един висок сух старец, на около седемдесет и пет години, облечен в синьо, който с разрешение на дамите не си бе свалил ловната шапка.

Това лице, което много приличаше на бурбонския херцог, беше ни повече, ни по-малко принц Дьо Кадинян, Главен ловец на кралството, един от последните големи френски благородници.

В момента, когато Ла Бриер се опитваше да мине зад канапето, за да помоли Модест за кратък разговор, в салона влезе тридесет и осем годишен човек, нисък, дебел и обикновен.

— Синът ми, принц Дьо Лудон — каза херцогиня Дьо Верной на Модест, която не можа да овладее изражението на учудване, появило се на младото ѝ лице при вида на този, който носеше прославленото име на известния и с храбростта си, и с мъченичеството си генерал от вандейската кавалерия.

Сегашният херцог Дьо Верной беше третият син, заведен от баща си в емиграция, единственият оцелял от четири деца.

— Гаспар! — каза херцогинята и извика сина си. Младият принц се подчини на заповедта на майка си, която продължи, като му представи Модест:

— Госпожица Дьо Ла Басти, приятелю.

Предполагаемият наследник, чиято женитба с единствената дъщеря на Деplen беше вече решена, поздрави девойката, без да изглежда като баща си заплепен от красотата ѝ.

Модест сравни тогава днешните млади с някогашните стари, защото старият принц Дьо Кадинян вече ѝ бе казал две-три очарователни думи, доказвайки по този начин, че уважава жените не по-малко от кралските особи. Херцог Дьо Реторе, големият син на госпожа Дьо Шолийо, известен с дръзкия си и безсрамен тон, беше поздравил Модест доста невъзпитано, както и принц Дьо Лудон.

Причината за този контраст между синовете и бащите е може би в това, че наследниците не се чувствуват вече такива величия като дедите си и си спестяват тежобите на властта, усещайки, че тяхната власт е само сянка на някогашната. Бащите все още притежават учтивостта, присъща на изчезналото им величие, както върховете запазват слънчевата си позлата, когато всичко наоколо е потънало в мрак.

Най-после Ернест успя да каже две думи на Модест, която стана от мястото си.

— Мила моя — каза херцогинята, която помисли, че Модест отива да се преоблече, и веднага позвъни, — ще ви покажат

апартаментта ви.

СЕДЕМДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА ЛА БРИЕР Е ВСЕ ТАКА ВЪЗХИТИТЕЛЕН

Ернест изпрати Модест до голямото стълбище и ѝ предаде молбата на злощастния Каналис, като се опита да я трогне, описвайки ѝ мъките на Мелхиор.

— Той е влюбен, разбирате ли? Той е пленник, който си мислеше, че може да разкъса веригите си.

— Любов у този пресметлив звяр? — отвърна Модест.

— Госпожице, вие сте в началото на живота и не познавате още трудностите му. Трябва да прощавате непоследователността на един мъж във властта на по-възрастна от него жена, защото той няма никаква вина. Помислете само колко жертви е принесъл Каналис на това божество! Той е посял твърде много, за да се откаже от жетвата. Херцогинята представлява за него десет години грижи и щастие. Вие го накарахте да забрави всичко, този поет, който за съжаление е по-скоро суетен, отколкото горд. Той разбра какво губи едва когато видя отново госпожа Дьо Шолийо. Ако познавахте Каналис, щяхте да му помогнете. Той е дете, което в момента си обърква живота завинаги! Наричате го пресметлив. Но той пресмята твърде зле, като всички поети впрочем, хора на чувствата, пълни с детинщини, като децата, заслепени и готови да преследват всичко, което блести. Той обичаше конете и картините, той скъпеше славата, сега продава платната си, за да си купува оръжия и мебели в стил Ренесанс и Луи XV, сега иска да притежава власт. Няма ли величие в тези детски зальгалки?

— Добре — каза Модест. — Елате — прибави тя, като забеляза баща си и му кимна да дойде, за да го хване под ръка, — ще ви предам двата реда. Ще ги занесете на великия човек и ще го уверите, че желанието му ще бъде изпълнено, но при едно условие. Искам да му предадете моята благодарност за удоволствието, което изпитах, когато той изигра само за мен една от най-хубавите пиеси на германския театър. Сега знам, че шедьовър на Гьоте не е нито „Фауст“, нито „Граф Егмонт“.

И тъй като Ернест гледаше недоумяващо лукавата девойка, тя продължи:

— А „Торквато Тасо“! Кажете на господин Каналис да препрочете това произведение. Държа да предадете всичко това на приятеля си дума по дума, защото то не е подигравка, а оправдание за държането му. Надявам се, че благодарение на безразсъдството на Елеонор ще стане разумен.

Първата дама на херцогинята отведе Модест и баща ѝ в апартамента им, чиято елегантност и изисканост учудиха полковника. Франсоаз Коше, която вече всичко бе подредила, му каза, че в замъка има тридесет подобни апартамента.

— Това разбирам аз имение — каза Модест.

— Граф Дьо Ла Басти ще ти построи такъв замък — отговори полковникът.

— Вземете, господине — каза Модест, като подаде хартийката на Ернест. — Вървете да успокоите нашия приятел.

Думите „нашия приятел“ поразиха референта. Той погледна Модест, за да разбере дали тя приема на сериозно общността на чувствата им. Девойката разбра въпроса и каза:

— Вървете де, приятелят ви чака.

Ла Бриер се изчерви силно и излезе, обзет от съмнения, страх, безпокойство, по-жестоки от отчаянието. За истинските влюбени подстъпите на щастието са това, което католическата поезия така добре е нарекла вратата на рая, имайки предвид място тъмно, труднодостъпно и тясно, огласено от предсмъртните викове на неимоверна мъка.

СЕДЕМДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

РАЗУМЪТ ПОБЕЖДАВА ПОЕЗИЯТА

След един час благородната компания се събра в салона, като едни играеха вист, други приказваха, а жените се занимаваха с ръкоделията си в очакване на вечерята.

Главният ловец разпита господин Миньон за Китай, за военните походи, в които е участвувал, за провансалските родове Портандюер, Есторад и Мокомб. Укори го, че не желае да служи, като го увери, че няма нищо по-лесно от това да се назначи един полковник в гвардията.

— Човек от вашата кръв и с вашето богатство не възприема възгледите на сегашната опозиция — усмихнато каза принцът.

Това елитно общество не само се хареса на Модест, но ѝ помогна да придобие по време на престоя си съвършенство в обноските, което, ако не беше този случай, щеше да ѝ липсва през целия ѝ живот.

Покажете един часовник на млад механик и можете да бъдете уверени, че сте му разкрили тайните на механиката. Семето, което дреме в него, веднага ще порасне. Така и Модест възприе всичко, с което се отличаваха херцогините Дьо Мофриньоз и Дьо Шолийо.

Това, на което буржоазките щяха само смешно да подражават, бе за нея истински урок. Модест бе от добро семейство, бе образована и имаше необходимото предразположение. Затова тя съвсем естествено се приспособи и откри разликите между аристократичния и буржоазния свят, между провинцията и предградието Сен-Жермен. Улови почти неуловимите нюанси, разпозна обноските на голяма дама, уверена, че може да ги придобие.

На този Олимп баща ѝ и Ла Бриер изглеждаха безкрайно по-добре, отколкото Каналис. Големият поет се бе отказал от истинската си и неоспорима мощ — мощта на ума, и беше само обикновен съветник, мечтаещ за посланически пост, преследващ комендантската огърлица, принуден да се харесва на всичките тези съзвездия.

Ернест дьо Ла Бриер нямаше амбиции и оставаше такъв, какъвто беше. Докато Мелхиор като малко момче ухажваше — за да си

послужим с този просташки израз — принц Дьо Лудон, херцог Дьо Реторе, виконт Дьо Серизи, херцог Дьо Мофриньоз, тъй като не можеше да се държи откровено като полковник Миньон, граф Дьо Ла Басти, който бе горд със заслугите си и с уважението на император Наполеон.

Модест забеляза непрекъснатото неспокойствие на остроумния човек, принуден да разсмива, да учудва, да ласкае величията, между които искаше да се задържи. Паунът бе загубил перата си.

СЕДЕМДЕСЕТ И ТРЕТА ГЛАВА

МОДЕСТ СЕ ДЪРЖИ С ДОСТОЙНСТВО

По средата на вечерта Модест седна с Главния интендант в един ъгъл на салона, където го заведе, за да сложи край на борбата, която не можеше да насърчава, без да загуби уважението към себе си.

— Господин херцог — каза тя, — ако ме познавахте добре, щяхте да знаете колко съм трогната от вашето внимание. Именно заради дълбокото уважение, което изпитвам към характера ви, заради приятелството, което ми вдъхва душа като вашата, не бих искала и най-малко да засегна самолюбието ви. Преди да дойдете в Хавър, бях влюбена искрено, дълбоко и завинаги в личност, достойна за любов и която още не знае за моята обич. Но трябва да ви уверя — и в това аз съм по-искрена, отколкото която и да е девойка, — че ако не бях поела този доброволен ангажимент, щях да избира вас, защото видях у вас много благородни и прекрасни качества. Някои думи, казани от сестра ви и от леля ви, ме карат да говоря така. Ако сметнете за необходимо, утре, преди да тръгнем на лов, майка ми ще ме извика с писмо под предлог, че е неразположена. Не искам да присъствувам без ваше съгласие на празник, подготвен от вас, по време на който бих могла да издам тайната си и да засегна законните ви претенции. Защо дойдох тук, ще попитате. Можех да не приема. Бъдете великодушен и не смятайте за престъпление любопитството ми. Впрочем това не е най-деликатното нещо, което имам да ви казвам. В баща ми и в мен имате по-сериозни приятели, отколкото си мислите. И тъй като богатството бе първата движеща сила, която ви доведе при мен, без да искам да си послужа с това, за да успокоявам скръбта, която най-галантно ще покажете, знайте, че баща ми се занимава с въпроса с Ерувил и че приятелят му Дюме смята, че той може да се уреди, дори вече е направил постъпки за създаването на акционерно дружество. Гобенхайм, Дюме и баща ми предлагат милион и петстотин хиляди франка и се наемат да съберат останалото чрез доверието, което ще вдъхнат на капиталистите, като се заловят сериозно с тази работа. Ако

нямам честта да стана херцогиня Д'Ерувил, почти съм сигурна, че ще ви помогна един ден да си я изберете свободно във висшето общество, О, оставете ме да свърша — каза тя на един жест на херцога.

— Лесно е да се разбере по вълнението на брат ми — казваше в това време госпожица Д'Ерувил на племенницата си, — че вече имаш сестра.

— Господин херцог, взех това решение в деня на първата ни разходка на кон, когато оплаквахте положението си. Ето какво исках да ви открия. През този ден съдбата ми бе решена. Вие не спечелихте жена, но спечелихте приятели в Енгувил, ако благоволите да ни приемете за такива.

Тази малка реч, предварително обмислена от Модест, бе казана толкова очарователно, че очите на Главния интендант се напълниха със сълзи и той целуна ръка на девойката.

— Останете тук по време на лова — каза херцог Д'Ерувил. — Свикнал съм с такива откази. Приемам вашето приятелство и приятелството на полковника, но нека първо да се осведомя от най-компетентните инженери, че пресушаването на ерувилските блатата не носи никакъв риск и ще донесе печалба на дружеството, за което ми говорите. Тогава ще приема и предаността на вашите приятели. Вие сте благородна девойка и въпреки че ще е жалко да бъда само ваш приятел, аз ще се гордея с тази титла и ще ви докажа това при случай.

— Така или иначе, господин херцог, да запазим всичко в тайна. Ще обявя своя избраник, ако, разбира се, не съм сгрешила, чак след пълното оздравяване на майка ми, защото искам бъдещият ми съпруг и аз да бъдем благословени от първия ѝ поглед.

— Госпожи — каза принц Дьо Кадинян малко преди лягане, — спомних си, че някои от вас имаха намерение да ловуват утре с нас. Затова се смятам длъжен да ви предупредя, че ако държите да бъдете Диани, ще трябва да станете в часа на Диана, тоест призори. Срещата ни е в осем и половина. През живота си често съм виждал жени да показват повече смелост от мъжете, но за кратко време. Така че ще ви е нужно известно упорство, за да прекарате цял ден на кон, извън почивката, през която, като истински ловци, ще обядваме на крак. Все още ли искате да се покажете свършени ездачки?

— Принце, аз съм задължена да го направя — дипломатично отговори Модест.

— Аз отговарям за себе си — каза херцогиня Дьо Шолийо.

— Познавам дъщеря си Диан, тя е достойна за името си — каза принцът. — Ето че всички се запалихте. Все пак заради госпожа и госпожица Дьо Верной, заради тези, които остават тук, ще направя така, че да докарам елена на брега на езерото.

— Не се притеснявайте, госпожи, обедът на крак ще бъде под една чудесна палатка — каза принц Дьо Лудон, след като Главният ловец напусна салона.

СЕДЕМДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТА ГЛАВА ЛОВНА СРЕЩА, ЛЮБОВНА СРЕЩА

На другия ден призори всичко предвестяваше хубав ден. Замъглено от лека сивкава мараня, небето бе чисто синьо там, където се виждаше, и щеше съвсем да се изчисти до обяд от северозападния ветреца, който вече помиташе пухкавите облачета.

След като напуснаха замъка, Главният ловец, принц Дьо Лудон и херцог Дьо Реторе, които нямаха дами да покровителствуват и които първи бяха отишли на срещата, видяха комините на замъка и белите му фасади да се открояват през маранята на фона на листата на нормандските дървета, кафявочервени в края на всяка хубава есен.

— Дамите имат късмет — обърна се към принца херцог Дьо Реторе.

— О, въпреки вчерашните им хвалби, мисля, че ще ни оставят да ловуваме без тях — отговори Главният ловец.

— Щяха, ако нямаха обожатели — каза херцогът.

В този миг ревностните ловци — защото принц Дьо Лудон и херцог Дьо Реторе бяха от расата на Нимродите^[1] и минаваха за първи стрелци на предградието Сен-Жермен — чуха кавга и се спуснаха в галоп към мястото на срещата, кръстовище от алеи — една от тях водеше в гората Розанбре, — забележително с пирамидата си от мъх. Ето за какво беше спорът.

Вманиаченият англофил принц Дьо Лудон бе осигурил на Главния ловец изцяло британски ловен екипаж.

И ето че на единия край на площадката стоеше млад англичанин с нисък ръст, рус, блед, с нахален и флегматичен вид, горе-долу говорещ френски, облечен в костюм, чистичък като костюмите на всички англичани дори когато са от низшите класи. Джон Бари носеше аленочервен къс рединггот, стегнат в талията, със сребърни копчета с герба на Верной, бели кожени къси панталони, ботуши с обърнати кончове, раирана жилетка, яка и пелерина от черно кадифе. В ръката

си държеше малък ловен камшик, а през лявото си рамо бе праметнал меден рог, окачен на копринена връв.

Този пръв пикьор бе придружен от две големи расови ловни кучета, истински фокс-хаунди, с бяла козина на светлокафяви петна, с високи крака, фин нос, малка глава и малки уши. Бе един от най-прочутите пикьори в графството, от което принцът го бе довел с големи трудности. Англичанинът командуваше екипаж от петнадесет коня и шестдесет кучета английска порода, който струваше луди пари на херцог Дьо Верной. Последният не се интересуваше особено от лов, но бе снизходителен към кралския вкус, проявяван от сина му към това забавление.

Подчинените, хора и коне, стояха на известно разстояние в пълно мълчание.

Когато обаче пристигна на мястото, Джон видя, че е изпреварен от трима пикьори начело на две кралски дружини, пристигнали с карети. Това бяха тримата най-добри пикьори на принц Дьо Кадинян, които и по характера си, и по френските си костюми бяха в пълен контраст с представителя на нахалния Албион.

Тези любимци на принца носеха плоски и широки триъгълни шапки, под които гримасничеха загорелите им, загрубели и набръчкани лица, озарени от искрящи очи. Бяха забележително сухи, слаби, нервни като хора, разяждани от ловната страст. Всеки от тях се бе снабдил с един от тези големи ловни рогове а ла Дампиер^[2], украсени с ленти от зелена басма, под които се виждаше само медното отворстие. Те задържаха кучетата си и с поглед, и с глас.

Достойните животни образуваха група от поданици, по-верни от онези, с които си имаше работа кралят. Всички бяха на петна — бели, кафяви, черни, всяко от тях имаше собствена физиономия като войниците на Наполеон и зениците им започваха да горят при най-малкия шум с огън, който им придаваше диамантен блясък. Някои бяха дошли от Поату и имаха къси крака, широки рамена, ниска задница и дълги уши. Други идваха от Англия и бяха бели, стройни като хрътки, без корем, с малки уши и с ръст, подходящ за бягане. Младите бяха нетърпеливи и готови да вдигат тупурдия. Старите — с много белези, отпуснати, спокойни, положили глава на предните си лапи, прислушваха земята като диваци.

Като видяха да идват англичаните, кучетата и хората на краля се спогледаха, питайки се безмълвно: „Значи, няма да ловуваме сами? Не е ли това обидно за Негово Величество?“

Започнала с шеги, разпрата между господин Жакен Ла Рули, стария шеф на кралските пикьори, и Джон Бари, младия островитянин, постепенно се разгорещи.

Двамата принцове отдалеч отгатнаха повода на кавгата. Главният ловец пришпори коня си и сложи край на разправията, като попита с властен глас:

— Кой огледа гората?

— Аз, ваша светлост — отговори англичанинът.

— Добре — каза принц Дьо Кадинян, като изслуша доклада на Джон Бари.

Хора и кучета бяха обзети от почит към Главния ловец, сякаш всички познаваха висшата му длъжност.

Принцът даде разпорежданията си за деня. Защото ловът е също битка и Главният ловец на Шарл X се превърна в Наполеон на горите. Благодарение на възхитителния ред, който бе въвел в Ловната служба, Главният ловец можеше да се занимава изключително със стратегията на лова и с висшата ловна наука. Той успя да определи на екипажа на принц Дьо Лудон точното място за деня, като му нареди като на кавалерийска единица да подгони елена към езерото, ако кралската дружина успее да го докара според замисъла му до кралската гора срещу замъка.

Главният ловец пощади самолюбието на старите си служители, като им довери най-трудната работа, и самолюбието на англичанина, когото използва според специалността му, давайки му възможност да покаже пъргавите крака на кучетата и конете си.

Така двете системи щяха да направят чудеса и да предизвикат завист една към друга.

— Ваша светлост ще заповяда ли да чакаме още? — почтително попита Ла Рули.

— Разбирам те, старче! — отговори принцът. — Вече става късно, но...

— Дамите явно идват, защото Юпитер вече усеща *благовонните* миризми — каза вторият пикьор, като забеляза, че любимото му куче души въздуха.

— *Благовонни?* — повтори принц Дьо Лудон с усмивка.

— Може би иска да каже зловонни — каза херцог Дьо Реторе.

— Именно, защото според думите на господин Ларавин всичко, което не мирише на кучкарник, вони — додаде Главният ловец.

И наистина тримата господа видяха да се задава в далечината ескадрон от шестнадесет коня, начело на които проблясваха зелените воали на четири дами.

Модест, придружена от баща си, Главния интендант и младия Ла Бриер, яздеше отпред до херцогиня Дьо Мофриньоз, съпроводвана от виконт Дьо Серизи. След това идваха херцогиня Дьо Шолийо заедно с Каналис, комуто тя се усмихваше, сякаш нищо не е било.

Като пристигнаха на площадката, където ловците, облечени в червено, въоръжени с ловни рогове и заобиколени от кучета и от пикьори, представляваха достойна за четката на Ван дер Мьолен^[3] гледка, херцогиня Дьо Шолийо — възхитителна ездачка въпреки пълнотата си, настигна Модест и сметна за достойно да не се сърди повече на младата дама, на която не бе проговорила предишния ден.

В момента, когато Главният ловец завърши комплимента си за баснословната точност на дамите, Елеонор благоволи да забележи разкошната дръжка на камшика, която блестеше в ръката на Модест, и любезно я помоли да я види.

— Това е най-красивата подобна вещ, която съм виждала — каза тя, като показва шедьовъра на Диан дьо Мофриньоз. — Впрочем тя подхожда и на самата личност — додаде тя, връщайки камшика на Модест.

— Признайте, госпожо херцогиньо — отговори госпожица Дьо Ла Басти, като хвърли на Ла Бриер нежен и хитър поглед, в който влюбеният можеше да прочете признание в любов, — че това е доста особен подарък от бъдещ съпруг...

— Бих го приела като потвърждение на правата си, в памет на Луи XIV — каза госпожа Дьо Мофриньоз.

Ла Бриер се просълзи и отпусна юздата на коня си. Той щеше да падне, но един втори поглед на Модест му възвърна силата, заповядвайки му да не издава щастието им. Тръгнаха.

Херцог Д'Ерувил каза тихо на младия референт:

— Надявам се, господине, че ще направите жена си щастлива. Ако мога да ви бъда полезен с нещо, разполагайте с мен, защото бих

искал да допринесе за щастието на две тъй очарователни същества.

[1] *Нимрод* (библ.) — цар на Вавилон и основател на Ниневия, прочут ловец. ↑

[2] *Дампиер, Ги дьо* (1225–1305) — фландърски граф, вдигнал бунт срещу Филип Хубави.

Също: *Дампиер, Огюст Пико* (1756–1793) — френски генерал. ↑

[3] *Ван дер Мьолен, Адам Франсоа* (1632–1690) — фламандски художник, натурализиран французин, баталист и пейзажист. Член на Академията, заема длъжността „художник на кралските битки“. По поръчение на Льо Брен участва в украсата на френски дворци. ↑

СЕДЕМДЕСЕТ И ПЕТА ГЛАВА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Този забележителен ден, в който се решиха толкова важни сърдечни и финансови проблеми, създаде само една трудност на Главния ловец — да накара елена да прекоси езерото, за да умре в цветните лехи пред замъка. Защото ловците от неговата категория са като grosмайсторите, които предвиждат мат в точно определено поле.

Щастливият старец успя да направи това, което искаше. Ловът бе чудесен и дамите го освободиха от сътрудничеството си за последващия ден, който се оказа дъждовен.

Гостите на херцог Дьо Верной останаха пет дни в Розанбре.

Последния ден „Газет дьо Франс“ обяви назначаването на господин барон Дьо Каналис за комендант на Почетния легион и пълномощен министър в Карлсруе.

Когато през първите дни на декември оперираната от Деplen госпожа графиня Дьо Ла Басти най-после видя Ернест дьо Ла Бриер, тя стисна ръката на Модест и й каза на ухото:

— И аз бих избрала него...

В края на февруари всички договори бяха подписани от превъзходния Латурнел, пълномощник на господин Миньон в Прованс.

По това време кралят оказа на семейство Ла Басти високата чест да подпише брачния договор и да предаде титлата и герба на рода Ла Басти на Ернест дьо Ла Бриер, комуто разреши да се нарича виконт Дьо Ла Басти-Ла Бриер.

Имението Ла Басти, което вече даваше повече от сто хиляди франка рента, бе издигнато в наследствено владение чрез указ, издаден от Кралския двор към края на април.

Свидетели на Ла Бриер бяха Каналис и министърът, при когото той бе служил пет години като личен секретар. Свидетели на младоженката бяха херцог Д'Ерувил и Деplen, комуто семейство Миньон засвидетелствува свята признателност и я запази за дълго.

По-късно, в рамките на тази дълга история на нашите нрави, може би ще видим отново господин и госпожа Дьо Ла Басти-Ла Бриер. Познавачите ще забележат тогава колко сладък и лесен е бракът с образована и умна жена. Защото Модест, която, както бе обещала, успя да избегне недостатъците на педантизма, е все още гордостта и щастието на съпруга си, на семейството си и на всички около себе си.

Париж, март-юли 1844 година

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.